

NAISET

Eila
Helander

eivät vaienneet

*Naisevankelistainstituutio
Suomen helluntailiikkeessä*

SUOMEN KIRKKOHISTORIALLISEN SEURAN
TOIMITUKSIA 142

FINSKA KYRKO HISTORISKA SAMFUNDETS
HANDLINGAR 142

EILA HELANDER

NAISET EIVÄT VAIENNEET

Naisevankelistainstituutio
Suomen helluntailiikkeessä

SUMMARY

WOMEN HAVE NOT REMAINED SILENT
A study of the institution of female evangelists
in the Finnish Pentecostal movement

HELSINKI 1987
SUOMEN KIRKKOHISTORIALLINEN SEURA

Toinen painos

ISBN 951-9021-68-X

ISSN 0356-0759

Pieksämäki 1988

Sisälähetysseuran kirjapaino Raamattutalo

Naisevankelistoille

Saatteeksi

Kysymys naispappeudesta ja naisen oikeudesta toimia julistajana on ollut keskeisesti esillä viime vuosien suomalaisessa naisen asemaa koskevassa keskustelussa. Kysymystä on tarkasteltu pääasiallisesti luterilaisen kirkon tilanteesta käsin. Naisten julistustoimintaa muissa uskonnollisissa yhteisöissä näissä keskusteluissa on sivuttu tuskin ollenkaan. Eräänä syynä tähän on ollut tiedon puute. Naiset eivät ole itse tuoneet esille työtään eikä sitä ole liiemmin mainostettu yhteisöjenkään taholta.

Muutama vuosi sitten sain sattumalta luettavakseni helluntailiikkeen evankelistan Aleksandra Kinnusen omaelämäkerran käsikirjoituksen, joka avasi minulle oven uuteen ja kiinnostavaan maailmaan. Tuolloin en kuitenkaan muiden tutkimustöiden vuoksi voinut paneutua elämäkerran herättämiin kysymyksiin. Viime vuoden elokuussa tähän tarjoutui mahdollisuus ja ryhdyin selvittämään keitä oikein ovat helluntailiikkeen naisevangelistat, ja mitä he ovat tehneet ja tekevät. Aihe tempasi mukaansa.

Olen iloinnut helluntailiikkeen tutkimusta kohtaan osoittamasta mielenkiinnosta, mikä ei suinkaan ole itsestäänselvyys, kun tutkijana on liikkeen ulkopuolinen henkilö. Tahdon kiittää erityisesti Vapaa Sisälähetys ry:n hallitusta ja sen puheenjohtajaa Toivo Marttalaa, joiden osoittama luottamus ja tuki ovat vaikuttaneet ratkaisevasti tutkimuksen toteutumiseen ja edistymiseen. Kiitokset kuuluvat myös Evankelistakodille ja sen johtajattarelle Irja Haapakankaalle sekä Ristin Voitto ry:n ja Suomen Vapaa Ulkolähetys ry:n henkilökunnalle heidän antamastaan arvokkaasta avusta. Ennen kaikkea kiitokset kuuluvat kuitenkin kaikille niille naisevangelistoille, jotka ovat osallistuneet tähän tutkimukseen. Kirjeitse, puhelinkeskusteluissa ja henkilökohtaisissa tapaamisissa he ovat auliisti jakaneet oman elämänsä vaiheita ja kokemuksia. Ilman heidän yhteistyöhalukkuuttaan tutkimushanke olisi rauennut tyhjiin.

Keskustelut muiden tutkijoiden kanssa ovat auttaneet minua tarkastelemaan tutkimusaihetta eri näkökulmista. Haluan kiittää erityisesti yleisen kirkkohistorian vs. professori Juha Seppoa, jonka tuki ja kannustus vaikuttivat siihen, että rohkenin aloittaa tämän tutkimushankkeen. Hän on myös paneutunut tutkimuksen käsikirjoitukseen sen eri vaiheissa ja auttanut kommenteillaan eteenpäin. Myös FL Veikko Anttosen ja FL Anna-Maria Viljanen-Sairan käsikirjoituksesta esittämät kriittiset huomautukset auttoivat selkiyttämään sanottavaani.

Tutkimusprosessi on sisältänyt runsaasti myös joukon erityistehtäviä, joita hoitaneita kiitän. Projektin tutkimusapulaisena on ollut fil.yo. Leena Kylliäinen, joka uskontotieteen opiskelijana ei tyytynyt pelkästään työstämään aineistoa tietokoneanalyysia varten vaan esitti kysymyksiä, joiden yhteinen pohdinta toi monia uusia oivalluksia tutkimusaineiston analyysiin. TT Juha Vermasvuori on suorittanut aineiston tietokoneajot ja FK Tom Blom on laatinut kartat. MA Mícheál Briody on tarkistanut englanninkielisen tiivistelmän kieli-asun ja kirjan kansi on Raija Annalan käsialaa.

Tutkimus on ollut Suomen Akatemian rahoittamana projektina vuoden 1987 alusta. Kirkon tutkimuskeskus on avustanut tutkimushanketta syksyllä 1986. Helsingin yliopiston uskontotieteen jaosto on tarjonnut työtilat ja työyhteisön. Edellisten lisäksi kiitän Suomen Kirkkohistoriallista Seuraa, että se on suostunut ottamaan kirjani kustannettavakseen.

Lopuksi: jokainen tutkimus muokkaa myös tutkijaa. Yhteistyö toisten tutkijoiden kanssa on auttanut selkiyttämään omaa identiteettiäni, työkenttääni ja mahdollisuuksiani tutkijana. Tutkimuksen aihe on pakottanut miettimään omaa ihmisen kutsumustani. Kaikesta tästä olen kiitollinen.

Helsingissä, lokakuussa 1987

Eila Helander

Sisällys

1. JOHDANTO	13
1.1. Tutkimustehtävän esittely	13
1.2. Helluntailiike Suomessa	16
Katsaus liikkeen historiaan	16
Liikkeen opin erityispiirteet	21
1.3. Uskontososiologinen näkökulma	22
2. NAISEVANKELISTAINSTITUUTION SYNTY JA EVANKELISTAN VIRKA	27
2.1. Naisevangelistainstituution syntyyn johtaneet tekijät ..	27
Naisten yhteiskunnallisen aseman muutos	27
Herätysaarnajat osa 1900-luvun alun uskonnolli- suutta	29
Naisen asema herätysliikkeissä	30
Naiset hakeutuvat kirkon ja uskonnollisten yhteisö- jen työntekijöiksi	31
Koulutetut naiset osallistuvat aktiivisesti helluntai- liikkeen toimintaan	36
Julistajina toimineita naisia liittyy helluntailiikkee- seen	38
2.2. Evangelistan virka	40
Helluntailiikkeen organisaatiorakenne	40
Ihanteena Hengen johdossa toimiva julistaja	42
Itsenäisen paikallisseurakunnan virka	43
Viran asema	47
3. NAISEVANKELISTAT	51
3.1. Evangelistojen määrä ja ryhmät	51
Naisevangelistojen määrä ja siinä tapahtuneet muu- tokset	51

Muutoksen syitä	58
Evangelistaryhmät	61
3.2. Sosioekonominen tausta	65
3.3. Uskonnollinen kehitys	70
Kotitausta	70
Kääntymys evankelistan viran edellytys	73
Evangelistakutsu ja evangelistaksi lähtö	77
4. EVANKELISTAN TYÖ	84
4.1. Koulutus	84
Seurakuntayhteys kouluttajana	84
Raamattukurssit ja raamattukoulut	84
Raamattuopisto	87
Koulutuksen sisältö	91
Yhteiset kokoontumiset koulutustilanteina	92
Työtoveri kouluttajana	96
Liikkeen lehtien välityksellä saatu koulutus	97
Naisevangelistojen osallistuminen koulutukseen ...	99
Naisevangelistojen arvio saadusta koulutuksesta ...	99
4.2. Työmenetelmät	102
4.2.1. »Korpievangelistojen» aika	102
Kaksittain liikkeelle	102
Hengen johdossa eteenpäin	104
Yösiija taloista	107
Päivällä talon töissä, illalla kokouksia	109
4.2.2. Naisevangelistojen toiminnan murroskausi	118
Kiertävän evankelistan työ jatkuu	118
Vuokra-asunnot yleistyvät	120
Telttatyön ja erilaisten kampanjoitten aikaa ..	121
4.2.3. Seurakuntatyöntekijöiden ja »julkisten» uusi ai- ka	124
Evangelistasta tulee paikallis- ja ympäristö- työntekijä	124
»Julkkikset» tulevat kuvaan mukaan	127
4.3. Alueellinen liikkuvuus	130
Naisevangelistojen matkat 1910-luvulla	130
Toiminta-alue laajenee	132

Naisevankelistojen toiminnan keskusalueita	139
Helluntaistävien naisevankelistojen matkat	143
Liikkeen alueellisen levinneisyyden uudelleen tul- kintaa	146
4.4. Uskontoenemmistöjen ja naisevankelistojen kohtaaminen	148
Kohtaamiseen vaikuttavia tekijöitä	148
Evankelistojen suhtautuminen uskontoenemmistöi- hin	151
Myönteinen kohtaaminen	154
Naisevankelistojen työtä vastustetaan	155
 5. NAISEVANKELISTOJEN ASEMA SUOMEN HELLUN- TAILIIKKEESSÄ	163
5.1. Taloudellinen asema	163
Uskon varassa	163
Seurakuntien kannatus	165
Ensimmäiset avustusrjestöt	166
Evankelioimisrahasto	167
Vanhojen ja työkyvyttömien evankelistojen avusta- minen	169
Naisevankelistain sairashuolto ry.	172
Vapaa Sisälähetys ry.	177
Evankelistojen toimeentulo	178
5.2. Naisevankelistojen aseman kehitys	181
Toiminnassa tapahtunut muutos	181
Naisevankelistojen järjestäytyminen	189
Naisevankelistojen arviot asemastaan	190
5.3. Naisevankelistan naiskuva	195
 6. TIIVISTELMÄ JA JOHTOPÄÄTÖKSET	201
 LÄHTEET	206
KIRJALLISUUS	211
LIITTEET	220
SUMMARY	262

1. Johdanto

1.1. Tutkimustehtävän esittely

Huolimatta siitä, että Suomen uskonnollisten liikkeiden aktiivijäsenistä enemmistö on naisia, heidän asemaansa ja toimintaansa on tutkittu suhteellisen vähän. Naiset ovat olleet tutkimuksen näkökulmasta lähes näkymättömiä, kasvottomia ja nimettömiä. Heidän osuutensa on nähty lähinnä liikkeiden määrällisen kannatuksen kasvattajina.

Eräs tutkimusvinoutumaan vaikuttanut tekijä on ollut tutkijoiden valitsema tutkimusnäkökulma. Koska uskonnollisten liikkeitä on tutkittu lähinnä vallan näkökulmasta, liikkeiden kasvun ja toiminnan tutkimus on kohdistunut miehiin: liikkeiden päätöksentekijöihin ja vaikuttajiin. Naiset ovat tulleet tutkimuksissa esille vain marginaalisina. Mikäli naisia on tutkimuksissa nostettu esille, he ovat olleet joko käyttäytymiseltään poikkeavia, kuten esim. herätysliikkeiden horrosaarnaajanaiset tai he ovat kunnostautuneet poikkeuksellisilla tehtävälalueilla kuten esim. Matilda Wrede.

Vastapainona aiemmalle tutkimusotteelle nostan esille vaihtoehtoisen tutkimusnäkökulman. Naistutkimuksen eräänä tavoitteena onkin ollut integroida naiset osaksi sekä muuttuvaa menneisyyttä että tämän hetken tilanteita ja kehitystä.¹

Tämä tutkimus käsittelee Suomen helluntailiikkeen erästä naisryhmää, naisevankelistoja. Keskeinen piirre helluntailiikkeessä on maallikkouden korostaminen. Yleisen pappeuden periaatteen perusteella jokainen uskova ihminen voi toimia sanan julistajana. Tämän seurauksena sen piirissä myös naisilla on ollut mahdollisuus toimia julistajina. Suomen helluntailiikkeessä on kehittynyt erityinen naisevankelistajärjestelmä ja liikkeessä on toiminut sen historian aikana useita satoja naisevankelistoja.

¹ Setälä 1984; Nenola 1986.

Tässä tutkimuksessa naisnäkökulma on herättänyt kysymään: mitä yleisen pappeuden periaate on merkinnyt Suomen helluntailiikkeelle ja sen naisille? Millainen asema heille on sen myötä muodostunut ja miten he ovat vaikuttaneet ja vaikuttavat tällä hetkellä liikkeen kehitykseen?

Helluntailiike muodostaa jäsenmääränsä perusteella luterilaisen ja ortodoksisen kirkon jälkeen maamme kolmanneksi suurimman uskonnollisen yhteisön. Kuitenkin Suomen helluntailiikettä on tutkittu varsin vähän. Tutkijoiden mielenkiinto on kohdistunut valtaväestön uskonnollisuuteen. Luterilaisen ja ortodoksisen kirkon ulkopuoliset uskonnolliset liikkeet ovat herättäneet vähemmän tutkijoiden kiinnostusta.

Joitain maamme helluntailiikettä käsitteleviä tutkimuksia on kuitenkin ilmestynyt. Ensimmäinen niistä oli Antti J. Pietilän vuonna 1913 julkaisema *Helluntailiike*, jossa Pietilä esittelee ja kritisoi liikkeen oppia.² Laajin Suomen helluntailiikettä käsittelevä tutkimus on edelleen vuonna 1935 ilmestynyt W. A. Schmidtin *Die Pfingstbewegung in Finnland*.³ Juha Seppo on käsitellyt helluntailiikkeen syntyvaiheita ja ensimmäisiä vuosikymmeniä uskonnonvapauslakiin ja kirkosta eroamiseen liittyen.⁴ Suomen ruotsinkielistä helluntailiikettä ja kielilläpuhumista on tutkinut Nils G. Holm.⁵ Karismaattisiin ilmiöihin liittyviä kysymyksiä on tarkastellut myös Stig Söderholm.⁶ Suhteessa Suomen uskonnolliseen kenttään helluntailiikettä ovat käsitelleet lyhyesti Ari Haavio ja Voitto Huotari.⁷

Opinnäytteinä Suomen helluntailiikkeestä on tehty useita pro gradu -töitä. Ne ovat käsitelleet liikkeen paikallishistoriaa ja uskonnollisuutta,⁸ liikkeen ja yksityisten seurakuntien organisaatiota,⁹ seurakuntakäsitystä ja kastekäytäntöä,¹⁰ seurakuntien lapsi- ja nuorisotyö-

² Pietilä 1913.

³ Schmidt 1935.

⁴ Seppo 1983.

⁵ Holm 1970; 1972; 1976; 1978.

⁶ Söderholm 1982.

⁷ Haavio 1965; Huotari 1982.

⁸ Iso-Hirvelä 1970; Uro 1973; Viitanen 1984.

⁹ Ruohotie 1975; Koistinen 1979; Puhakka 1980.

¹⁰ Lehtinen 1964; Pohjakallio 1964; Salmi 1979; Juntunen 1986.

tä,¹¹ Herramme tulee -laulukirjaa,¹² ja liikkeen uskonnollisista vaikuttajista Niilo Yli-Vainiota.¹³

Vuonna 1932 ilmestynyt Pekka Brofeldtin muistelmateos Helluntaiherätys Suomessa on vanhin liikkeen omista sitä käsittelevistä esityksistä.¹⁴ Tutkimuskiinnostus helluntailiikkeen omassa piirissä on herännyt kuitenkin vasta viime vuosina. Valtter Luoto on esitellyt Suomen helluntaiherätystä vuonna 1976 painetussa julkaisussaan.¹⁵ Helluntaiherätyksen historian kirjoittajana on ollut Juhani Kuosmanen, jonka ensimmäinen liikkeen historiaa käsittelevä esitys ilmestyi vuonna 1979. Tämän jälkeen Kuosmanen on julkaissut myös muita lyhyitä liikkeen historian esityksiä.¹⁶

Naisevangelistoja käsitteleviä tutkimuksia ei ole. Naisevangelistojen olemassaolo on mainittu ja muutaman toimintaa on sivuttu vain joissain edellä mainituissa tutkimuksissa.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on selvittää naisevangelistainstituution kehitystä Suomen helluntailiikkeessä. Tutkimus kattaa ajanjakson liikkeen saapumisesta Suomeen tähän päivään asti. Keskityn seuraaviin kysymyksiin:

- 1) Mitkä tekijät vaikuttivat siihen, että naisille avautui helluntailiikkeessä mahdollisuus toimia sananjulistajina?
- 2) Keitä ovat helluntailiikkeen naisevangelistat?
- 3) Mitä naisevangelistat ovat tehneet ja mitä he tekevät?
- 4) Millainen on naisevangelistojen sosiaalinen asema yhteiskunnassa ja helluntailiikkeen sisällä?
- 5) Mitä muutoksia on tapahtunut naisevangelistojen määrässä, työssä ja asemassa helluntailiikkeen historian aikana?

Tutkimus on luonteeltaan historiallis-sosiologinen. Lähestymistapani on ensisijaisesti uskontososiologinen mutta näkökulma on historial-

¹¹ Ehnqvist 1984; Portaankorva 1985; Kalliomäki 1986.

¹² Kujala 1979.

¹³ Pessi 1983.

¹⁴ Brofeldt 1932.

¹⁵ Luoto 1976.

¹⁶ Kuosmanen 1979; 1981; 1986.

linen. Pyrin myös tarkastelemaan tutkittavaa ilmiötä sen omassa kulttuurikontekstissa ja sen omista lähtökohdista käsin.

Naisevankelistoiksi luen kaikki ne helluntailiikkeen naiset, jotka ovat toimineet Suomessa julistajina evankelistan virassa riippumatta heidän työ kautensa pituudesta.

Toinen tutkimuksen keskeinen käsite on helluntailiike. Liikkeessä erottuu kaksi pääsuuntaa: seurakuntalinjan kannattajat ja Helluntaiystävät. Liikkeen seurakuntalinja käyttää itsestään nimitystä Suomen Helluntaiherätys. Käsitteellä »helluntaiherätys» on katsottu haluttavan korostaa liikkeen spontaania herätysluonnetta. »Helluntailiikkeen» puolestaan on nähty viittaavan järjestäytyneeseen uskonnolliseen liikkeeseen.¹⁷ Käytän tässä tutkimuksessa käsitteitä helluntaiherätys ja helluntailiike synonyymeina.

Tutkimus käsittelee yksinomaan naisevankelistojen toimintaa Suomessa. Koska tutkimuksen kohteena on evankelistainstituutio, yksityisten evankelistojen elämäkertojen selvitys rajataan tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Keskityn ainoastaan suomenkieliseen helluntailiikkeeseen ja erityisesti sen seurakuntalinjaan. Helluntaiystäviä käsitellen vain naisevankelistojen osalta.

1.2. Helluntailiike Suomessa

Katsaus liikkeen historiaan

Helluntailiike syntyi 1900-luvun alussa Yhdysvalloissa. Liikkeen varsinainen synty voidaan ajoittaa vuoteen 1906. Tällöin Los Angelesissa puhkesi herätys, jonka tuntomerkeiksi tulivat henkikaste ja kielillä puhuminen. Liike levisi nopeasti muualle Yhdysvaltoihin ja Kanadaan.¹

Pohjoismaihin helluntailiike saapui ensiksi Norjaan ja Ruotsiin. Norjalainen metodistipastori Thomas Ball Barratt oli vuonna 1906 New Yorkissa käydessään kokenut henkikasteen ja kielillä puhumi-

¹⁷ Ruohotie 1975, 9.

¹ Helluntailiikkeen historiasta ks. esim. Synan 1972; Piepkorn 1979.

sen. Norjaan palattuaan hän alkoi samana vuonna pitää kokouksia Oslossa. Osaksi Barrattin julistuksen, osaksi Yhdysvaltoihin solmittujen kontaktien vaikutuksesta helluntailiike oli vuoden 1907 alkuun tultaessa levinnyt myös Ruotsiin.

Suomeen helluntailiikkeen toivat ensimmäiseksi Vaasan seudulle vuoden 1907 lopulla kaksi ruotsalaista naissaarnaajaa. Helluntaivaikutteet rajoittuivat kuitenkin kahden vuoden ajalle saaden kannattajansa lähinnä ruotsinkielisen vapaakirkollisen liikkeen, Fria Missionin, parista.²

Barrattin julistus herätti kiinnostusta myös Suomessa. Tietoja Barrattin toiminnasta saatiin vuonna 1905 perustetun Kotimaa-lehden välityksellä. Lehden silloinen päätoimittaja, Pekka Brofeldt, oli erityisen kiinnostunut Barrattin toiminnasta ja Kotimaassa seurattiin sitä tiiviisti. Useita suomalaisia matkusti Osloon Barrattia kuulemaan. Erityisesti metodistien, joidenkin Suomen Lähetyseuran työntekijöiden ja lestadiolaisten, ns. »narvalaisten», keskuudessa osoitettiin kiinnostusta Barrattin julistusta kohtaan. Suomeen Barratt saapui vuonna 1911. Barrattin kokouksia järjestettiin Helsingissä, Kuopiossa, Viipurissa ja Turussa. Tämän jälkeen Barratt vieraili Suomessa useita kertoja puhuen eri puolilla maata.³

Toisena merkittävänä vaikuttajana Suomen helluntailiikkeen syntyyn oli norjalainen Gerhard Olsen Smidt. Smidt saapui Suomeen jo vuoden 1911 lopulla, mutta hänen varsinainen toiminta-aikansa ajoitui vuosiin 1912–14 ja 1919–24. Barrattin ja Smidtin lisäksi Suomeen syntynyt helluntaiherätys oli alkuvaiheissaan kosketuksissa myös yhdysvaltalaiseen helluntailiikkeeseen, kun J. H. King vieraili Suomessa vuonna 1912 ja Frank Bartleman kahta vuotta myöhemmin.⁴

Ulkomaisten puhujien ohella helluntaivaikutteet levisivät lehtien välityksellä. Pekka Brofeldtin erottua Kotimaan päätoimittajan tehtävistä hänen vuonna 1910 perustamansa lehti Toivon Tähti välitti runsaasti tietoja uudesta herätyksestä. Vuonna 1912 alettiin myös julkaista suomeksi Barrattin lehteä Korsets Seier, joka sai suomalaiseksi nimekseen Ristin Voitto.⁵

² Holm 1978, 21; Seppo 1983, 31.

³ Schmidt 1935, 83–87; Seppo 1983, 31; Junkkaala 1986, 355.

⁴ Schmidt 1935, 90, 108–109, 136–155; Seppo 1983, 319.

⁵ Schmidt 1935, 98; Seppo 1983, 63.

Liikkeen leviämiseen vaikuttivat merkittävästi myös kesäisin järjestetyt, usein raamattukurssien nimellä tunnetut helluntaijuhlat. Suomenkielisiä juhlia järjestettiin alkuvuosina Lempäälässä, Lahdessa ja Tampereella. Juhlien yhteydessä vietettiin usein kastejuhlia. Ennen ensimmäistä maailmansotaa helluntailiike oli tullut tunnetuksi jo suurimmissa kaupungeissa ja joillain maaseutupaikoilla. Sodan jälkeen liike levisi nopeasti. Vuoteen 1923 mennessä helluntailiike oli saanut jonkinasteista vaikutusasmaa ja kannatusta linjan Tornio–Suojärvi eteläpuolella.⁶

Vaikka lestadiolaiset olivatkin vaikuttaneet Barrattin Suomeen tuloon, helluntailiike sai ensimmäiset kannattajansa ja saarnaajansa lähinnä maassa jo vaikuttaneiden angloamerikkalaisperäisten uskon-yhteisöjen piiristä, metodisteista, vapaakirkollisista, skutnabbilaistista ja baptisteista. Myös evankelisluterilaisen kirkon jäseniä, pappeja mukaan lukien, liittyi helluntailiikkeeseen.⁷

Helluntailiikkeen alkuvaiheessa sen saarnaajakunta edusti opilliselta taustaltaan varsin kirjavaa joukkoa. Ennen pitkää opilliset näkemyserot alkoivat nostaa päätään. Erimielisyyksien kärjistyessä helluntailiikkeessä erottui lähinnä kaksi pääsuuntaa: avoimen ja suljetun seurakuntajärjestyksen kannattajat. Smidtin vaikutuksesta baptistiset käsitykset olivat saaneet vahvan sijan yhteisöprofiilissa. Seurakunta-, kaste- ja leivänmurtokäsityksissä liikkeen enemmistö asettui vuoden 1919 jälkeen paikallisseurakuntien organisoitumisen kannalle. Jako seurakuntalaisiin ja uskovien vapaan yhteyden kannattajiin, helluntai-ystäviin, tapahtui keväällä 1920.⁸

Ensimmäinen helluntaiseurakunta, Siloam, oli perustettu Helsinkiin jo vuonna 1915. Sodan jälkeen toiminnan elvyttyä järjestäytyi maamme toinen helluntaiseurakunta Viipuriin vuonna 1919. Opilliset näkemyserot johtivat siihen, että 1920-luvulla noin 40 seurakuntaa järjestäytyi eri puolille Suomea.⁹

Myös julkaisutoiminta organisoitui. Liikkeen alkuvaiheessa sen lehdet olivat olleet pääasiallisesti ilmaisjakeluun tarkoitettuja. Vuoden 1922 Viipurin veljeskokouksessa esitettiin tarve kerran kuussa ilmes-

⁶ Seppo 1983, 63–64, 105–110.

⁷ Schmidt 1935, 101–102; Seppo 1983, 64.

⁸ Schmidt 1935, 109–112, 138; Seppo 1983, 33, 65–66; Kuosmanen 1979, 343–344.

⁹ Luoto 1976, 7; Kuosmanen 1979, 345–348.

tyvästä herätyksen yhteisestä lehdestä. Joulukuussa 1922 ilmestynyt Ristin Voitto oli liikkeen ensimmäinen yhteinen lehti. Vuonna 1926 perustettiin kustannusliike Ristin Voitto ry., jonka tehtäväksi tuli huolehtia helluntaiseurakuntien yhteisestä kustannustoiminnasta.¹⁰

Helluntailiikkeen seurakuntalinja katsoo järjestäytymisvaiheensa päättyneen vuoteen 1930 tultaessa. Uusiksi seurakuntien yhteisiksi toimintamuodoiksi olivat tällöin tulleet yhteinen raamattukurssitoiminta julistajien kouluttamiseksi sekä vuonna 1929 aloitettu lähetystyö.¹¹

Helluntailiikkeen jakautuessa vuonna 1920 ei ollut selvää, kummasta linjasta muodostuisi helluntailiikkeen pääsuunta. Liikkeen julistajat jakautuivat kumpaankin suuntaan. Ristin Voiton muodostuessa seurakuntalinjan kannattajien julkaisuksi Toivon Tähti jäi helluntaistävien lehdeksi aina vuoteen 1925 saakka, jolloin ystävien johtajaksi noussut Vilho Pylkkänen alkoi julkaista Voitto Sanomat-nimistä lehteä. Toivon Tähti jäi tämän jälkeen yksityiseksi, riippumattomaksi julkaisuksi. 1920-luvun lopulle tultaessa Voitto Sanomien levikki ei ollut Ristin Voiton levikkiä paljoa pienempi, mistä syystä voidaan olettaa, että helluntaistävien ja seurakuntalinjan joukot olivat suunnilleen saman suuruiset.¹²

Voitto Sanomien ohella helluntaistävien yhteydenpidon muodoksi ja päättäväksi elimeksi tuli syksyisten syysjuhlien yhteydessä kokoontuva veljeskokous. Juhlien yhteydessä kokoontuivat myös ystävien julistajat yhteiseen Raamatun tutkisteluun.¹³ Liikkeen järjestäytymättömyyden vuoksi sen levinneisyydestä on vaikea saada tarkkoja tietoja. Voitto Sanomien levikin ja lehdessä esiintyvien kokousilmoitusten perusteella voidaan päätellä, että helluntaistävien kannatus oli suhteellisen voimakasta vielä 1930-luvulla, mutta että kannatus alkoi laskea 1940-luvun lopulle tultaessa. Liikkeeseen ei tällöin enää liittynyt uusia julistajia ja puhujien toiminta rajoittui jo vakiintuneisiin ystäväkeskuksiin. Helluntaistävien toiminnan kuihtumisen lopullisena tekijänä oli liikkeen koossa pitävän hahmon, Vilho Pylkkäsen,

¹⁰ Historiikkia Suomen helluntaiherätyksen 20-vuotisesta kustannustoiminnasta... 1932, 7–8.

¹¹ Schmidt 1935, 165–160, 170–171; Kuosmanen 1986, 33.

¹² Schmidt 1935, 185; Kuosmanen 1986, 54.

¹³ VS 1929/4, 16; Schmidt 1935, 146–147; Kuosmanen 1986, 54.

kuolema vuonna 1958. Voitto Sanomat jatkoi kuitenkin ilmestymistään levikiltään huomattavasti pienempänä aina vuoteen 1985 saakka. Tällä hetkellä helluntaistävien toiminta on supistunut lähinnä suurimpien kaupunkien ystäväpiirien ajoittaisiin kokoontumisiin.¹⁴

Helluntailiikkeessä 1930-luku oli voimakasta laajenemisen aikaa. Vuosikymmenen lopulle tultaessa suomenkielisten helluntaiseurakuntien määrä kasvoi yli kaksinkertaiseksi eli yli 90:ksi. Sama suuntaus jatkui 1940-luvulla. Vuonna 1950 seurakuntia lasketaan olleen yli 130. Suomalaisen yhteiskunnan sodan jälkeiset muutokset ja erityisesti 1950-luvulla alkaneet talouselämän muutokset, maaltamuutto ja siirtolaisuus heijastuivat helluntailiikkeeseen kasvun hidastumisena. Uusia seurakuntia syntyi edelleen, mutta huomattavasti vähemmän kuin aikaisempina vuosikymmeninä. Helluntailiike pitää 1960-lukua eräänlaisena toimintansa ja kasvunsa aallonpohjana. Uuden nousukauden katsotaan alkaneen vähitellen 1970-luvulla ja huipentuneen Niilo Yli-Vainion vuonna 1977 alkaneeseen toimintaan. Vuoteen 1985 tultaessa maassa toimi 191 suomenkielistä helluntaiseurakuntaa.¹⁵

Vuonna 1981 tehdyn kartoituksen mukaan suomenkielisten seurakuntien jäsenmääräksi saatiin 38.255. Kaiken kaikkiaan, ruotsinkieliset helluntaiseurakunnat mukaan lukien jäsenmäärä oli 41.500. Selvitys osoitti, että helluntailiikkeen kannattajakunta on naisvaltaista – jäsenistä 68 % oli naisia. Seurakuntalaisista alle 24-vuotiaita oli 9.7 %. Seurakuntien koko vaihtelee huomattavasti. Maan suurimmassa helluntaiseurakunnassa, Helsingin Saalemissa, oli tutkimusvuonna 3521 jäsentä, kun taas maan pienimmän helluntaiseurakunnan jäsenmäärä oli 12. Oheisesta taulukosta käy ilmi seurakuntien jäsenmäärien jakautuminen lääneittäin ja jäsenmäärän prosentuaalinen osuus läänin väestömäärästä.¹⁶

¹⁴ Kuosmanen 1986, 54.

¹⁵ Luoto 1976, 7; Kuosmanen 1981, 193–195; Antturi 1986, 65.

¹⁶ RV 1983/4, 5; Suomen tilastollinen vuosikirja 1982.

Taulukko 1.1. Suomenkielisten helluntaiseurakuntien jäsenmäärä ja sen prosentuaalinen osuus läänin väestömäärästä vuonna 1981 lääneittäin.

Lääni	Jäsenmäärä	Osuus väestö- määrästä %	Läänin väestö- määrä
Uudenmaan lääni	7.102	0.6	1.138.700
Turun ja Porin lääni	5.416	0.8	705.000
Mikkelin lääni	1.642	0.8	208.500
Keski-Suomen lääni	3.428	1.4	243.700
Hämeen lääni	6.618	1.0	666.400
Kymen lääni	2.305	0.7	343.700
Kuopion lääni	2.615	1.0	252.700
Pohjois-Karjalan lääni	1.409	0.8	176.800
Vaasan lääni	4.380	1.0	435.900
Oulun lääni	2.234	0.5	421.500
Lapin lääni	1.106	0.5	196.300
Yht.	38.255	0.8	4.7812.200

Helluntailiikkeen kasautuma-alueet sijoittuvat ruuhka-Suomeen – Etelä- ja Varsinais-Suomeen ja Hämeeseen – jossa sijaitsevat jäsenmäärältään suurimmat helluntaiseurakunnat.¹⁷ Prosentuaalisesti eniten liikkeen kannattajia on kuitenkin Keski-Suomen, Kuopion ja Vaasan läänissä.

Liikkeen opin erityispiirteet

Helluntailiikkeeltä puuttuvat viralliset uskontunnustukset. Historiallisisista syistä liikkeen teologiset korostukset juontavat reformoidusta kristillisyydestä.¹⁸ Maailmanlaajuisesti tarkasteltuna helluntailiikkeessä voidaan kuitenkin erottaa erilaisia painotuksia. Esimerkiksi Pohjoismaissa helluntailiike on saanut vaikutteita sitä ympäröivästä

¹⁷ RV 1983/4, 5; Antturi 1986, 66.

¹⁸ Helluntailiikkeen teologiasta ks. esim. Dunn 1970; Gelpi 1971; Synan 1972; Piepkorn 1979; Ahonen 1987.

luterilaisuudesta. Omaa identiteettiä on peilattu suhteessa luterilaiseen oppiin, jonka näkemyksiä ei olla yksinomaan vastustettu vaan niitä on myös omaksuttu ja muokattu.¹⁹

Helluntailiikkeen keskeisenä pyrkimyksenä on muodostaa seurakunta uusitamentillisen alkuseurakunnan mallin mukaisesti. Liikkeen raamatuntulkinnassa lapsikaste hylätään. Seurakunta koostuu henkilökohtaisen uskonratkaisun tehneistä, jotka tämän jälkeen kastattavat itsensä, ottavat »uskovien kasteen».²⁰

Opilla Pyhästä Hengestä on helluntailiikkeessä keskeinen asema. Pyhän Hengen saamista pidetään omana erillisenä tapahtumanaan. Sen katsotaan ilmenevän ihmisessä erityisenä henkikasteena, jonka ulkonaisena merkinä on kielillä puhuminen. Tämän lisäksi korostetaan Uudessa testamentissa mainittujen Pyhän Hengen lahjojen eli armolahjojen toimivuutta seurakunnassa. Kielillä puhumisen lisäksi näitä armolahjoja ovat mm. lahja parantaa sairaita ja profetoimisen lahja.²¹

1.3. Uskontososiologinen näkökulma

Uskonnollisten yhteisöjen uskontososiologisen tutkimuksen yleisimpänä teoreettisena lähtökohtana ovat olleet kirkko-lahko-typologiat. Luokitteluperusteina ovat olleet yhteisöjen jäsenyydessä, organisoitumisasteessa ja yhteiskunnan edustamaan kulttuuriin asennoitumisessa vallitsevat erot.¹

¹⁹ RV 1969/47, 6–7, 13; 1969/48, 6–7, 13; 1969/49, 6–7, 20; Antturi 1986a, 75, 82; Kotimaa 1987/103, 3.

²⁰ Antturi 1986a, 75–80.

²¹ Antturi 1986a, 81–86.

¹ Typologian tunnetuin kehittäjä on tullut Ernst Troeltsch, jonka näkemykset ovat olleet enemmän tai vähemmän myöhempien uskontososiologioiden typologioiden pohjana. Troeltsch 1912. Kirkko-lahko-typologian kritiikistä ja uusista typologiaehdotuksista ks. esim. Yinger 1957 ja 1970; Johnson 1963 ja 1971; Niebuhr 1964; Gustafson 1967; Robertson 1972. Lahkotutkijana Bryan Wilson korostaa kirkko-lahko-typologioiden kritiikissään, että lahkot eivät muodosta yhtenäistä ryhmää vaan että ne jakautuvat useisiin eri tyyppeihin. Wilsonin lahkotypologian perustana on lahkojen suhtautuminen ympärillä olevaan maailmaan. Wilson 1969; 1970.

Kirkko-lahko-jatkumolle sijoittuvien typologioiden käyttökelpoisuutta on kritikoitu. Typologioiden on katsottu soveltuvan huonosti Skandinavian tilanteeseen.² Nils Holm luokittelee Suomen helluntailiikkeen lähinnä käännättäväksi ja vakiintuneeksi lahkoksi mutta katsoo, että kyseinen typologisointi tuskin tuo mitään uutta tietoa liikkeestä ja sen sisäisestä rakenteesta.³

Osittain kirkko-lahko-typologian vaikutuksesta uskonnollisten liikkeiden tutkimukselle on perinteisesti ollut luonteenomaista, että liikkeitä ei ole pidetty organisoituneen uskonnollisuuden rinnakkaisina ilmiöinä vaan ne on nähty epänormaalien sosiaalisten olosuhteiden epänormaaleina indikaattoreina. Uskonnollisen liikkeen synnyn syyt etsitään yhteiskunnallisista epäkohdista ja vallitsevan uskonnollisuuden kyvyttömyydestä vastata yksilön uskonnollisiin tarpeisiin.⁴

Suomen helluntailiikkeen tutkimuksessa tämä on merkinnyt, että sitä on tulkittu yhteiskunnan taloudellisista muutosprosesseista käsin. Teoreettisen näkökulman yksiviivaisesta omaksumisesta on myös seurannut, että helluntailiikkeen kannattajakunnasta tehtyjen ulkomaisten tutkimusten tuloksia on sovellettu suoraan Suomen tilanteeseen ilman empiiristä tutkimusta. Niinpä helluntailiikkeen on esitetty saavan kannattajakuntansa myös täällä yhteiskunnallisen asemansa heikkona kokevasta väestönosasta.⁵ Helluntailiikettä on tulkittu myös vastareaktionä luterilaisen kirkon edustamalle kristillisyydelle. Protestin on katsottu olevan yhteisöllistä, opillista ja moraalista.⁶

Typologioiden osoittauduttua hedelmättömiksi uskonnollisten yhteisöjen tutkimuksen teoreettisia lähtökohtia on viime aikoina etsitty lähinnä organisaatioteorioitten piiristä. Organisaatioteorioiden soveltamista uskonnollisten yhteisöjen tutkimukseen on kuitenkin pidetty ongelmallisena: organisaatiososiologinen tutkimus on lohkoutunut erilaisten yhteisötyyppien analysoinnissa ja uskonnolliset yhteisöt näyttävät jääneen varsinaisen organisaatiososiologian piirissä tapahtuneen tutkimuksen ja teoriankehittelyn ulkopuolelle.⁷

² Gustafson 1967, 57; Huotari 1982, 82. Vrt. Haavio 1963; Kauppinen 1973.

³ Holm 1978, 16–17.

⁴ Esim. Suomen herätysliikkeiden tutkimuksesta ks. Juva 1962; Haavio 1963; Suolinna 1969; Huotari 1981.

⁵ Haavio 1965, 145–152.

⁶ Huotari 1982, 82–84.

⁷ Niemi 1978, 30–41.

Kirkko-lahko-typologian vaikutus on heijastunut myös siten, että uskonnollisten yhteisöjen tutkimus on keskittynyt protestiliikkeiden »kirkollistumisen» selvittämiseen.⁸ Organisoitumisen on katsottu merkitsevän keskusorganisaation ja hierarkkisen valtajärjestelmän muodostumista. Tämä ei kuitenkaan välttämättä anna oikeaa kuvaa vallitsevasta tilanteesta. Gerlach ja Hine esittävätkin, että uskonnollisten liikkeiden varsin pitkälle kehittynyt organisoituminen voi ilmetä myös muulla tavoin. Heidän mukaansa liike voi olla sosiaaliselta rakenteeltaan segmentoitunut itsenäisiin yksikköihin. Samoin päättävältä liikkeen sisällä voi olla hajautunut eri yksikköihin. Itsenäiset erilliset yksiköt liittyvät kuitenkin yhteen eriasteisten ja -muotoisten yhteyttä ylläpitävien toimintojen, henkilöiden ja vapaamuotoisten yhteenliittymien kautta. Myös opilliset näkemykset liittyvät erillään toimivat yksiköt yhteen. Uskonnollisen liikkeen organisaatio muodostuu näin ollen eräänlaisesta verkkomaisesta rakenteesta, jonka organisoitumisen aste voi olla varsin korkea.⁹

Edellä lueteltujen organisatoristen segmenttien lisäksi Gerlach ja Hine näkevät uskonnollisen liikkeen määreeksi sen, että sosiaalisella suhdeverkostolla on keskeinen osuus uusien jäsenten saamisessa liikkeeseen. Uskonnolliselle liikkeelle tyypillinen piirre on myös yksilön henkilökohtainen sitoutuminen liikkeeseen. Sitoutumisen lähtökohtana on joko tietty kokemus tai toiminta, joka erottaa yksilön aiemmasta yhteisöstään ja liittää hänet uuteen yhteisöön ja sen arvomaailmaan. Arvomaailman muutoksesta seuraa myös sitoutuminen sen mukaisiin käyttäytymismalleihin. Ideologia puolestaan määrää liikkeen tavoitteet. Se tarjoaa opillisen viitekehyksen, jonka avulla tulkitaan kokemuksia ja tapahtumia ja suhteutetaan ne liikkeen tavoitteisiin. Ideologia motivoi myös toimintaan. Se antaa selityksen mahdollisille muutoksille, määrittelee opposition sekä luo yhteyttä liikkeen erillään olevien ryhmien välille. Uskonnollisen liikkeen tuntomerkkinä on myös joko todellinen tai kuviteltu vastustus, joka nousee yhteiskunnan tai sen yhteiskunnan osan taholta, josta liike on saanut alkunsa.¹⁰

Eräs uskonnollisten yhteisöjen organisaatioteoreettisen lähestymistavan kehittäjä on James Beckford. Beckford lähestyy uskonnol-

⁸ Esim. Haavio 1963.

⁹ Gerlach & Hine 1970, 33–78.

¹⁰ Gerlach & Hine 1970, vii–xvi.

lista liikettä avoimena systeeminä. Tämä merkitsee, että järjestelmän katsotaan koostuvan erilaisista riippuvuussuhteista, jotka vaikuttavat toisiinsa ja koko järjestelmään. Tällöin analyysin kohteeksi tulevat sekä järjestelmän ja sen ympäristön väliset suhteet että järjestelmän sisäiset rakenteet ja vuorovaikutusprosessit.¹¹ Avoimeen systeemiin soveltuva lähestymistapa vastaa myös tämän tutkimuksen ongelmanasettelua.

Uskonnollisen yhteisön ja sen ympäristön välisessä suhteessa Beckford kiinnittää huomiota siihen, miten ympäristö vaikuttaa yhteisöön ja millaisen merkityksen yhteisö tälle vaikutukselle antaa. Yhteisön sisäinen rakenne koostuu resursseista, prosesseista ja rakenteista. Uskonnollisen yhteisön *resursseja* ovat sen ideat, uskonnolliset näkemykset, ihmiset ja aineelliset resurssit. Resurssien valinta, käyttö, ylläpitäminen ja uusintaminen ovat Beckfordin mukaan yksi uskonnollisen yhteisön keskeisiä kysymyksiä. *Prosessit* puolestaan ovat keinoja, joilla resursseja käsitellään. Näitä ovat yhteisön jäsenten opetus, jäsenten ja henkilöstön rekrytointi sekä näkemysten ja käytöksen kontrollointi. Yhteisön sisäinen *rakenne* muodostuu työnjaosta, erikoistumisesta eri tehtäviin ja niiden tarkasta rajautumisesta muodollisten toimenkuvien perusteella, keskusjohtoisuuden muodostumisesta sekä vallankäytön jakautumisesta.¹²

Holm on täydentänyt Beckfordin teoriaa tarkentamalla prosessien osuutta yhteisötutkimuksessa. Holm kiinnittää huomiota keinoihin, joita yhteisö käyttää pyrkiessään sakralisoimaan toimintoja ja ylittämään (transcendera) subjektiiviset kokemukset. Hän erottaa kolme tapaa: rituaalis-mystinen (sakramentalisoiva), rationaalis-ymmärtävä (opetuspuhe ja saarnat) ja karismaattis-suostutteleva (tuliset saarnat, profetiat, kielillä puhuminen).¹³

Tässä esityksessä tutkin naisevangelistainstituutiota osana helluntailiikkeen organisaatorakennetta. Tutkimus kohdistuu tällöin ensinnäkin liikkeen resursseihin: naisevangelistojen määrään, heidän asemaansa ja tehtäviänsä sääteleviin uskonnäkemyksiin sekä heidän toimeentuloonsa liittyviin kysymyksiin. Liikkeen prosessien tutkimuksessa käsittelyn piiriin tulevat naisevangelistojen rekrytointi, koulutus

¹¹ Beckford 1973, 29–31.

¹² Beckford 1973, 35–92.

¹³ Holm 1978, 17–18.

ja miten he käyttävät omaksumiaan näkemyksiä erilaisissa tilanteissa. Liikkeen rakenteiden kohdalla huomio kiinnitetään liikkeen organisaatioon ja naisevangelistojen asemaan siinä. Heidän työtehtävänsä, niiden eriytyminen ja toimenkuvan muotoutuminen sekä valtarakenteet tulevat myös tutkimuksen kohteeksi. Tutkimuksessa tarkastellaan myös naisevangelistojen ja heidän toimintaympäristönsä välisiä vuorovaikutusprosesseja: uskontovähemmistön ja -enemmistön kohtaamista ja toiminnan alueellista suuntautuneisuutta.

2. Naisevangelistainstituution synty ja evankelistan virka

2.1. Naisevangelistainstituution syntyyn johtaneet tekijät

Suomen helluntailiikkeen naisevangelistainstituution synty ajoittuu helluntaiherätyksen maahan tulon jälkeisiin ensimmäisiin vuosiin. Taustalla on monimuotoinen sekä yhteiskunnallisten että aatteellisten ja uskonnollisten vaikutteiden verkosto, jonka juuret juontavat aina 1800-luvun puolelle.

Viime vuosisadan loppupuoli oli maassamme taloudellisten muutosten, erilaisten kansallisten, yhteiskunnallisten ja uskonnollisten liikkeiden aikaa. Suomalaisessa yhteiskunnassa käynnistyi sekä sosiaalinen että henkinen eriytymisprosessi. Alkava teollistuminen synnytti muuttoliikkeen ja loi uuden yhteiskuntaryhmän, työväenluokan. Suomalaisuusaate, raittiusliike, työväenliike ja naisasialiike syntyivät tänä aikana. Kaikissa näissä ja niiden vaikutuksesta tapahtui siihenastisen maailmankuvan uudelleenarvointia.

Myös uskonnollisella rintamalla liikehdintä oli voimakasta. Herätysliikkeet olivat nousemassa aikaisempien vuosien horroksesta lähinnä voimistuvan maallikkotoiminnan ansiosta. Niiden ohella vuosisadan jälkipuoliskolla perustetut lukuisat eri uskonnolliset järjestöt keräsivät väkeä toimintansa piiriin. Myös angloamerikkalaisten uskonyhteisöjen maihinnousu maahamme sijoittuu tähän aikaan.¹

Naisten yhteiskunnallisen aseman muutos

Naisevangelistainstituution synty on yhteydessä naisen yhteiskunnallisessa asemassa viime vuosisadan jälkipuoliskolla alkaneeseen

¹ Juva 1960, 217–227; Heikkilä 1979, 63–84; Seppo 1983, 15 – 37.

muutosprosessiin. Muutokset koskettivat naisen oikeutta osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon kunnallisella tasolla, yhtäläistä perintöoikeutta ja naimisissa olevan naisen oikeutta hallita omaa omaisuuttaan.² Yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden naisen saivat vuonna 1906.

Yhteiskunnalliset muutokset 1800-luvun lopun ja vuosisadan vaihteen Suomessa vaikuttivat myös naisten osallistumiseen kodin ulkopuoliseen työelämään. Vallitsevana käsityksenä viime vuosisadan lopulla oli, että naisen varsinainen toiminta kuului kodin piiriin. Naisten halukkuus osallistua työelämään alkoi yleistyä 1800-luvulla. Tässä naisten luokkataustalla oli tärkeä merkitys. Ansiotyömahdollisuudet olivat alempiin yhteiskuntaluokkiin kuuluville naisille olemassaolon elinehto. Sen sijaan ylempien yhteiskuntaluokkien naisille kysymys ansiotyöstä liittyi naisen itsenäistymispyrkimyksiin, taloudellisen itsenäisyyden mukanaan tuomaan riippumattomuuteen miehestä.³

Alemman yhteiskuntaluokan naisten perinteinen toimeentulon muoto oli pestautuminen piiaksi. Itsenäisinä ammatinharjoittajina toimineet naiset olivat enimmäkseen leskiä, jotka miestensä kuoleman jälkeen ryhtyivät hoitamaan näiden liiketoimia. Kasvava teollisuus tarjosi yhä enemmän työmahdollisuuksia myös naisille. Säätyläiskotien naisille koulutus jäi ainoaksi kanavaksi työelämään. Tyttöjen ja naisten koulutustason parantaminen ja koulutuksen mukanaan tuomat mahdollisuudet hakeutua siihen asti miesten hallussa olleisiin tehtäviin ja virkoihin olivatkin 1800-luvulla keskeisiä naisasialiikkeen kysymyksiä.⁴

Kansakoululaitoksen synty avasi myös yläluokan naisille mahdollisuuden valmistua itsenäiseen ammattiin. Kansakouluaatteen isä, Uno Cygnaeus, oli kiinnittänyt erityistä huomiota naisopettajien kouluttamiseen.⁵ Niinpä vuonna 1863 perustettu Jyväskylän seminaari otti oppilaille myös naisia. Opettajakoulutus tarjosi naisille kanavan kohottaa sosiaalista asemaansa ja vaikutusvaltaansa yhteiskunnassa. Naisopettajasta muotoutuikin 1800-luvun säätyläisnaisille itsenäisen

² Jallinoja 1980, 245–245.

³ Jallinoja 1980, 246–250; Laisi 1984, 115.

⁴ Jallinoja 1980, 246–247; 1983, 32–34; Manninen 1984, 53–58.

⁵ Halila 1949a, 382.

naisen prototyyppi.⁶

Opettajakoulutus ei jäänyt kauaksi aikaa yksinomaan ylempien yhteiskuntaluokkien etuoikeudeksi. Vuosisadan vaihteeseen tultaessa maassa toimi viisi opettajaseminaaria, joista neljä tarjosi myös naisille mahdollisuuden valmistua opettajan ammattiin. Yleinen asennemuutos suhtautumisessa tyttöjen ja naisten koulutukseen sekä lisääntyneet mahdollisuudet hankkia opettajan koulutus vaikuttivat siihen, että vuosisadan lopulle tultaessa suurin osa naisopettajista tuli säätyläispiirien ulkopuolelta.⁷

Herätysaarnaajat osa 1900-luvun alun uskonnollisuutta

Luonteenomaista Suomen uskonnolliselle tilanteelle 1890-luvulta tämän vuosisadan ensimmäiselle vuosikymmenelle olivat voimistuneet sisälähetyspyrkimykset ei vain uskonnollisissa vähemmistöyhteisöissä vaan myös luterilaisen kirkon piirissä.

Herätystoiminnassa keskeisessä asemassa olivat useimmiten kiertävät herätysaarnaajat. Vapaakirkolliset ja baptistit olivat aloittaneet omien saarnaajiensa koulutuksen jo 1880-luvun lopulla. Myös metodisteilla oli oma saarnaajakoulunsa ja eri puolille Suomea ulottuva julistustoiminta.⁸ Viime vuosisadan lopulla alkanut herätysliikkeiden voimistuminen ja herätysvaiheeksi koettu kausi jatkui 1900-luvulle tultaessa. Liikkeisiin lukeutuvien pappien lisäksi kiertävillä maallikkosaarnaajilla oli niiden toiminnassa keskeinen asema.⁹

Herätysliikkeiden vaikutus rajoittui kuitenkin lähinnä maaseudulle. Kasvavien kaupunkien seurakunnille asettamat haasteet ja vapaakirkollisuuden voimakas leviäminen vaikuttivat kirkollisen sisälähetystyön tarpeen tunnustamiseen ja jo tehdyn työn tehostamiseen. Kirkolliselle sisälähetykselle pyrittiin luomaan oma selvä profiilinsa ja nivoamaan se yhteistyöhön seurakuntien kanssa. Ratkaisua tilanteeseen etsittiin jo toimivista järjestöistä. Eräänä mahdollisuutena pidettiin,

⁶ Jallinoja 1983, 85.

⁷ Halila 1949b, 337.

⁸ Seppo 1983, 39.

⁹ Juva 1960, 217–227; Raittila 1977, 139–142.

että sisälähetys kanavoitaisiin Suomen Lähetysseuran kautta, jonka tehtäväalueeseen kuului myös kotimaan työ ja jota työtä kohtaan se oli osoittanut kasvavaa kiinnostusta. Lähetysseurasta ei kuitenkaan tullut kirkon virallista sisälähetyselintä. Valtakunnallinen sisälähetysyhdistys, Suomen Kirkon Sisälähetysseura perustettiin vuonna 1905 yhtenä tehtävänäään seurakuntien tukeminen sisälähetystyössä.¹⁰

Kun helluntaiherätys saapui Suomeen, maassa toimi sisälähetystyössä herätysseurain joukko. Paikkakunnalta toiselle kiertävät saarnaajat olivat osa suomalaista uskonnollisuutta. Tälle perinteelle rakentui myös helluntailiikkeen naisevangelistainstituutio.

Naisen asema herätysliikkeissä

Suomalaisessa uskonnollisuudessa julistajan rooli on perinteisesti kuulunut miehille. Onhan julistusvirka pitkään kuulunut yksinomaan tehtävään koulutetulle papistolle. Tilanne alkoi kuitenkin muuttua herätysliikkeiden vaikutuksesta. Vuoden 1869 kirkkolaki ja konventikeliplakaatin kumoaminen merkitsivät maallikoille parempaa mahdollisuutta ryhtyä uskonnollisiksi julistajiksi.

Herätysliikkeiden tarjoamat mahdollisuudet uudenlaiseen uskonnolliseen osallistumiseen koskivat myös naisia. Turun läänin Uudeltakirkolta vuonna 1756 alkaneessa kansanherätyksessä oli lukuisia naissaarnaajia. Liikkeen saarnaajanaiset olivat pääasiallisesti hurmossaarnaajia, joista monet toimivat alueensa hengellisinä johtajina. Hurmossaarnaajanaisia oli liikkeen piirissä aina 1800-luvun puolelle asti, jonka jälkeen liikkeen vakiinnuttua saarnaajat ja hengelliset johtajat ovat olleet miehiä.¹¹

Myös lestadiolaisessa liikkeessä 1860-luvulla toimi naissaarnaajia, joiden saarnamatkat ulottuivat laajoille alueille. Samoin kuin Länsi-Suomen herännäisyydessä myös lestadiolaisnaisten julistustoimi näyttää olleen yhteydessä liikkeen organisoitumiseen. Lestadiolaisen liikkeen vakiintuessa saarnaaminen kehittyi raamatunselityspuheeksi. Tällöin naisten julistustoiminta synnytti arvostelua. Kehitys johti vä-

¹⁰ Heikkilä 1977, 156; Junkkaala 1986, 103–109.

¹¹ Heino 1976, 35–37, 48–50, 77.

hitellen siihen, että naisten varsinainen saarnaaminen lakkasi ja rajoittui lähinnä seurojen jälkikokouksiin ja spontaaniin todistamiseen.¹²

Naisten mahdollisuus toimia julistajina nousi esille lestadiolaisessa liikkeessä uudestaan 1900-luvun puolella liikkeen hajaannuttua. Vuonna 1908 oli Lestadiolaisen Haaraosaston piirissä tehty aloite naislähetyksen aloittamisesta. Jotkut naispuoliset työntekijät kiersivät maan köyhimpiä seutuja. Naisten sisälähetyksessä yhdistyivät julistustyö ja aineellisen avun antaminen.¹³

Herännäisyyden parissa ei saarnaajanaisia ole ollut. Sen sijaan naiset ovat toimineet lähinnä sielunhoitajina ja perinteen säilyttäjänä seuraavalle sukupolvelle. Naiset saattoivat toimia myös miesten sielunhoitajina mutta seurapuhujan tehtävä herännäisyydessä on kuulunut miehille.¹⁴

Evankelisessa liikkeessä naisten saarnaamiseen on suhtauduttu kielteisesti. Naisten sallittiin toimia kiertävinä kolportööreinä mutta lupaa julkisesti selittää Jumalan sanaa heille ei annettu.¹⁵

Naiset hakeutuvat kirkon ja uskonnollisten yhteisöjen työntekijöiksi

Luterilainen kirkko

Kirkossa papisto suhtautui kielteisesti nousevan naisasialiikkeen pyrkimyksiin. Naisemansipaatio nähtiin naisten vallan ja kunnian tavoitteluna, kristinuskon ja luonnon järjestyksen vastaisena, joka tuottaa yhteiskunnalle ja naiselle turmion.¹⁶

Kysymystä naisten mahdollisuudesta osallistua kirkon ja seurakunnan toimintaan muussa kuin sanankuulijan roolissa ei kuitenkaan voitu välttää. Vuosisadan jälkipuolisko oli maassamme kirkollisen diakonian nousukautta. Diakoniaherätyksen saaneet naiset toimivat aktiivisesti diakonissalaitosten perustamiseksi. Vuosien 1867 ja 1896 välisenä aikana maahan perustettiin neljä diakonissalaitosta, joista ensimmäinen

¹² Raittila 1976, 32–33; Suolinna & Sinikara 1986, 28–33.

¹³ Pursiainen 1985, 57–58.

¹⁴ Pursiainen 1985, 93–94.

¹⁵ Koskeniemi 1964, 75–75.

¹⁶ Juva 1960, 118–120.

mäinen Helsinkiin, muut Viipuriin, Sortavalaan ja Ouluun. Naiset, erityisesti diakonissalaitosten johtajattaret olivat keskeisessä asemassa myös niiden toiminnan kehittäjinä.¹⁷ Kysymys naisten työmahdollisuuksista kirkon piirissä kanavoitui erityisesti diakonian ja sisälähetysten alueelle.

Diakonissan virkaa esiteltiin yhtenä mahdollisuutena, jossa nainen voi yhteiskunnassa toteuttaa omia kykyjään ja lahjojaan. Vuonna 1889 Limingan kirkkoherran tytär Mimmi Bergh julkaisi kirjan *Silmäyksiä aikamme emansipatsiooni-pyrintöihin*, etenkin naiskysymykseen, Jumalan sanan valossa. Berg korosti, että naisen tulee saada toteuttaa itseään, hankkia koulutusta ja valita itselleen sellaisia ammatteja, joihin hän kokee olevansa kutsuttu ja luotu. Diakonissan viran Bergh näki erityisesti naiselle soveltuvaksi, osittain siksi, että se oli mainittu Raamatussa, osittain siksi, että naisen luontaisena ominaisuutena oli tässä työssä tarvittava kestävyys. Kirja haastoi papistoa ja kirkon päättäjiä Raamatun esimerkin mukaisesti antamaan naiselle »vaikutusalaa» seurakunnassa.¹⁸

Diakonissainstituutio ei siihen liittyvine yksityisen diakonissan vapautta rajoittavine käytäntöineen vastannut naisasialiikkeen käsitystä itsellisen naisen virasta. Naisasialiikkeen voidaan kuitenkin katsoa välillisesti vaikuttaneen siihen, että nainen hyväksyttiin seurakunnan palvelukseen itsenäisenä viranhaltijana. Julkisen sanan palstoilla seurakuntadiakonissan toimi nähtiin yhtä vapaana ja itsenäisenä kuin muut virat ja toimet.¹⁹

Tämän vuosisadan puolelle siirryttäessä naisten työmahdollisuudet kirkossa laajenivat diakonian ulkopuolelle. Lähetystyöstä tuli naisille uusi kanava osallistua itsenäisinä työntekijöinä kirkon toimintaan. Suomen luterilaisen evankeliumiyhdistyksen aloitettua lähetystyön Japanissa vuonna 1900 ensimmäinen naimaton naislähetysaarnaja matkusti Japaniin samana vuonna. Suomen Lähetysseura hyväksyi vuodesta 1906 lähtien myös naimattomat naiset lähetyskandidaateiksi perustaen heitä varten Naislähetyskoulun.²⁰ Vaikka lähetystyöhön valmennettavien naisten koulutus sisälsi pääasiallisesti taloudenhoi-

¹⁷ Kansanaho 1960, 132, 146, 306, 314.

¹⁸ Bergh 1889, 51–52, 62, 80–86.

¹⁹ Kansanaho 1967, 96–97.

²⁰ Peltola-Saarilahti-Savolainen 1959, 76, 114.

toon, opetustoimeen ja sairaanhoitoon liittyviä oppiaineita,²¹ lähetystyöhön valmentaminen merkitsi kuitenkin naisen julkista hyväksymistä myös julistajan tehtävään.

Kirkon toiminta monipuolistui, kun seurakuntalaiset perustivat erilaisia yhdistyksiä. Näistä monet tarjosivat vapaaehtoisuuteen perustuvia toimintamahdollisuuksia myös naisille.²²

Naisten asema kirkossa ei muuttunut ennen vuotta 1911, jolloin helluntailiike tuli Suomeen. Diakonissan ja lähetyssearnaajan virat jäivät aina 1930-luvulle asti ainoiksi kanaviksi naisille päästä kirkon työntekijöiksi.

Muut uskonnolliset yhteisöt

Naisen aseman kehitys poikkesi edellä kuvatusta maahamme 1800-luvun lopulla saapuneissa angloamerikkalaisissa uskonyhteisöissä. Vapaakirkollisessa liikkeessä naisilla oli enemmän mahdollisuuksia toimia eri työtehtävissä ja viroissa. Seurakunnat olivat pieniä, virkoja vähän ja päätöksenteko mutkattomampaa kuin luterilaisessa kirkossa. Vapaakirkolliseen seurakuntakäsitykseen kuului myös uskovien yleiseen pappeuteen perustuva maallikkoaktiivisuuden korostus, mikä oli omiaan edesauttamaan naisten hakeutumista seurakunnan tehtäviin. Pysyvä todistus- ja lähetystehtävä nähtiin jokaisen kristityn etuoikeutena ja velvollisuutena.²³

Organisatoristen tekijöiden ja teologisten näkemysten ohella naisten asemaan vaikutti myös se, että muualta tulleena vapaakirkollinen liike oli avoin Suomen ulkopuolelta tuleville vaikutteille. Vaikutteet tulivat yhteisöistä, joissa naiset toimivat miesten rinnalla niin raittius-, herätys- kuin lähetystyössä.²⁴ Ensimmäiset virikkeet naisten aktiiviseen toimintaan voidaan katsoa saadun jo vuonna 1879. Tuolloin Suomessa vierailleen englantilaisen saarnaajan, lordi Radstockin, tulkkina toiminut ruotsalainen saarnaaja A. F. Tiseliuksen moitiskeli suomalaisnaisia heidän laiskuudestaan osallistua hengelliseen työhön miesten rinnal-

²¹ Franzen 1986, 160.

²² Kirkollisesta yhdistystoiminnasta ks. Heikkilä 1979.

²³ Juva 1960, 71–73; Seppo 1983, 23.

²⁴ Peltoniemi 1986, 11.

la.²⁵ Vapaakirkollisessa liikkeessä vaikutti voimakkaasti 1800-luvun lopulla myös amerikanruotsalainen saarnaaja Fredrik Franson.²⁶ Franson korosti erityisesti naisen oikeutta ja velvollisuutta toimia evankeliumin julistajana seurakunnassa.²⁷

On huomattavaa, että vapaakirkollinen liike sai syntyessään ensimmäiset kannattajansa sivistyneistöstä, jonka parissa liberalismi ja aatteellinen ehdottomuus olivat nousseet esille. Tässä väestönosassa keskusteltiin myös naisen oikeudesta hankkia itselleen koulutusta ja osallistua työelämään. Vapaakirkollisen liikkeen piiriin lukeutuikin useita naisopettajia. Naisasialiikkeen aatteet kohtasivat otollisen maaperän vapaakirkollisten naisten keskuudessa. Vapaakirkollinen näkemys ja naisen aseman muutos eivät näytä olleen ristiriidassa. Itsenäinen, omaa työtehtäväänsä kyselevä ja kutsumustyötään toteuttava kristitty tuli myös vapaakirkollisen naisen malliksi.²⁸

Vapaakirkollisten naisten etsiessä toimintamahdollisuuksia seurakunnassaan myös heidän työpanoksensa suuntautui sosiaaliseen toimintaan. Uutena piirteenä kuitenkin oli, että he osallistuivat myös julistustyöhön niin sisä- kuin ulkolähetyksessä. Koska naiset eivät yleensä saarnanneet Suomessa, vapaakirkolliset naiset asennoituivat maltillisesti naisten toimintaan julistajina. Vaikka saarnaamista ei nähty naisen ensisijaiseksi tehtäväksi, vapaakirkollisten naisten näkemyksenä oli, että Jumala saattoi kutsua myös naisen saarnaamaan. Naisopettajia olikin aktiivisesti mukana loma-aikoina eri puolille Suomea suuntautuvilla julistusmatkoilla. Vuonna 1893 saarnaajille jaettavan suosituskirjeen sai myös kolme naisjulistajaa, jotka kaikki olivat tavallisia kansannaisia. Ensimmäinen naislähetyssaarnaaja matkasi Kiinaan vuonna 1890. Naisten työpanoksen keskeinen osuus näkyy siinä, että vuoteen 1900 mennessä vapaakirkollinen lähetystyö oli pääasiallisesti naimattomien naisten varassa. Kiinassa ja Pohjois-Intiassa työskenteli 13 lähetyssaarnaajaa, joista 10 naimatonta naista.²⁹

²⁵ Juva 1960, 71.

²⁶ Franson oli Ruotsissa syntyneen Helgelseförbundetin inspiraattori ja auktoriteetti. Seppo 1983, 25–26.

²⁷ Franson 1927.

²⁸ Naisen asemasta vapaakirkossa ks. Lehtikuusi 1987.

²⁹ Peltoniemi 1986, 10–13.

Tälle vuosisadalle tultaessa naisten aseman vakiintuminen vapaa-kirkollisen liikkeen työntekijöinä on nähtävissä myös järjestelmällisen, naisille tarkoitetun työntekijäkoulutuksen alkamisena. Vuonna 1900 perustetun Raamattunaiskodin tehtäväksi tuli naisten kouluttaminen sosiaali- ja julistustyöhön.³⁰ Fransonin kehoituksesta perustettiin samana vuonna Naislähetyслиitto huolehtimaan naisevankelistojen toiminnasta. Liiton keskeiseksi tehtäväksi tuli toimia naistyöntekijöitä yhdistävänä järjestönä sekä tarjota apua heidän hengellisissä ja aineellisissa tarpeissaan.³¹

Myös metodistikirkon parissa naisille tarjoutui mahdollisuus toimia kirkon työntekijöinä sekä diakoniatyössä että julistajina. Kirkko hyväksyi ja koulutti naisia diakonissoiksi ja evankelistoiksi jo vuosisadan alussa. Vuonna 1908 suomalaiset metodistinaiset perustivat Pietariin diakonissakoti Betanian. Helsingissä diakonissakoti aloitti toimintansa kahta vuotta myöhemmin. Ensimmäiset maininnat naisevankelistojen työstä ovat kirkon vuosikirjassa vuodelta 1911. Heidän työalueinaan olivat lähinnä Inkerinmaa ja Keski-Suomi.³²

Ehkä näkyvin naisen nousu vaikuttajan asemaan uskonnollisella rintamalla tapahtui vuonna 1890, kun Hedvig von Haartman nimitettiin Suomen Pelastusarmeijan johtoon. Haartmanin nimitys noudatti Pelastusarmeijan perustamisesta alkaen hyväksytyjä johtavia periaatteita miehen ja naisen tasa-arvoisuudesta myös johtajuudessa ja julistustoiminnassa. Pian johtajaksi tultuaan Haartman ryhtyi kouluttamaan ensimmäisiä suomalaisia kadetteja, jotka kaikki kolme olivat naisia.³³

Kaiken kaikkiaan helluntaiherätyksen saapuessa Suomeen vuosisadan alussa naisilla oli jo joitain mahdollisuuksia toimia työntekijöinä luterilaisen kirkon ja uskonnollisten yhteisöjen parissa. Angloamerikkalaisissa uskonnyhteisöissä naisilla oli paremmat mahdollisuudet toimia aktiivisesti myös julistajana.

³⁰ Hertz 1920, 82–84.

³¹ Kalliokoski 1920, 85–88.

³² Metodist-episkopal-kyrkans i Finland årsbok för 1908, 31; 1910, 52; 1911, 41.

³³ Könönen 1964, 92, 95–96, 465–466.

Koulutetut naiset osallistuvat aktiivisesti helluntailiikkeen toimintaan

Evangelistan viran avautumiseen naisille vaikuttivat osaltaan helluntailiikkeeseen sen alkuvaiheessa liittyneet naisopettajat ja yhteiskunnallisessa asemassa tunnetut vaikuttajanaiset.

Näihin vaikuttajiin kuuluu ennen kaikkea Hanna Castrén. Hänellä oli arvostettu ja keskeinen asema helluntailiikkeen alkuvaiheissa, olihan Barratt kutsuttu Suomeen osittain juuri hänen toimestaan. Castrén järjesti myös ulkomaalaisten puhujien matkoja eri puolille Suomea.³⁴ Vaikka Hanna Castrén ei julkisesti esiintynytäkään naisasialiikkeen ajajana, naisten esille nostaminen ja heidän työpanoksensa merkityksen ymmärtäminen näyttää ohjanneen hänen toimintaansa niin koulutyössä kuin helluntailiikkeen parissa.

Hanna Castrén oli valmistunut opettajaksi Tammisaaren opettajaseminaarista vuonna 1885, jonka jälkeen hän toimi mm. Hangon ruotsalaisen tyttökoulun johtajattarena. Helsinkiin siirryttyään Castrén tutustui Sörnäisten laitakaupungin kurjiin oloihin. Castrénille näyttää muodostuneen vakaumus, että alueen sosiaaliset ongelmat olivat yhteydessä koulutuksen puutteeseen. Kun samalla alueella etenenivät myös uskonnollisesti kielteiset virtaukset, Castrén näki kristillisessä hengessä toimivan tytöille ja pojille tarkoitetun reaalikoulun ratkaisuksi Sörnäisten olojen kohottamiseksi.³⁵

Ajatus naisten tasavertaisista mahdollisuuksista toimia tehtävissä, jotka perinteisesti olivat kuuluneet miehille, ei ollut Castrénille vierasta. Suomen ensimmäinen naismaisteri, Emma Irene Åström, oli toiminut opettajana Tammisaaren seminaarissa jo ennen kandidaatin tutkintoaan ja tutkinnon suoritettuaan hän toimi seminaarin lehtorina. Vaikka Castrénin opiskelu Tammisaareissa ajoittuu juuri aikaan, jolloin Åström oli yliopistossa, on varsin todennäköistä, että Åström seminaarin entisenä opettajana oli tuolloinkin seminaarin naisille eräänlainen ihanne ja malli.³⁶

Cygnaeuksen periaatteiden mukaisesti Castrén näyttää kiinnittäneen erityistä huomiota naisen yhtäläisiin mahdollisuuksiin yhteiskunnan ja yksilöiden olosuhteiden muuttamiseksi. Tätä osoittaa se,

³⁴ RV 1937/12, 169; 1944/1, 10; 1972/26, 9.

³⁵ Ruutu 1952, 12–14.

³⁶ Ekenäs Seminarium 1871–1921, 174.

että hänen vuonna 1902 perustamansa koulu oli juuri yhteiskoulu. Tämän lisäksi hän johtajattarena ollessaan kiinnitti erityistä huomiota oppilaittensa äiteihin, jotka hänen mielestään olivat avainasemassa oppilaittensa kehityksen ohjaajina.³⁷

Castrén sai tukea näkemyksilleen naisen työpanoksen merkityksestä myös uskonnolliselta taholta, vapaakirkollisuudesta. Castrén oli vuonna 1904 liittynyt vapaakirkollisen liikkeen pääuomasta lähteneeseen skutnabbilaisuuteen.³⁸ Itsellinen, myös julistajan tehtävässä toimiva nainen ei täten ollut ristiriidassa Hanna Castrénin uskonnollisten näkemysten kanssa.

Myös muut helluntailiikkeeseen liittyneet naisopettajat vahvistivat toiminnallaan naisen asemaa vaikuttajana uudessa liikkeessä. Naisten tehtävät vaihtelivat. Keskeisenä piirteenä kuitenkin oli, että he toimivat varsin näkyvissä tehtävissä. Yksi näistä oli tulkin työ. Ensimmäiset helluntaisaarnaajat olivat ulkomaalaisia ja kokouksissa tarvittiin tulkkia. Tulkkia tarvittiin myös muissa tilanteissa. Helsingissä kokoukset olivat kaksikielisiä aina vuoteen 1928 saakka, jolloin suomenkielinen työ eriytyi omaksi työalakseen. Naisopettajista tunnetuimpia tulkkeja olivat Laura Hagan ja Sigrid Mannström.³⁹

Naisopettajat järjestivät myös helluntaikokouksia eri puolilla Suomea. Opettaja Ida Valanteen kutsusta järjestettiin ensimmäiset suomenkieliset kesäjuhlat Lempäälässä, jossa tämä toimi opettajana.⁴⁰ Sortavalassa opettajien Hilma ja Lyydi Pirisen koti muodostui helluntaikokousten keskuspaikaksi.⁴¹ Saarnaaja Paul Leppäsen ja tämän tyttären, opettaja Inkeri Leppäsen, koti Tampereella oli vuonna 1915 helluntailiikkeen yhtenä kokouspaikkana.⁴² Naisopettajat pitivät myös itse kokouksia ja vaikuttivat täten liikkeen leviämiseen. Opettajien ohella myös vaikuttaja-asemassa olevat lesket, kuten Tytty Lagerstedt ja ruustinna Nora Pöyhönen, antoivat merkittävän panoksen liikkeen leviämiseen.⁴³

³⁷ Tikkanen 1952, 115.

³⁸ Schmidt 1935, 83.

³⁹ Brofeldt 1932, 131; VS 1952/2, 20.

⁴⁰ TT 1932, 46; Sortavalan Seminaari 1880–1940, 678.

⁴¹ TT 1934, 263.

⁴² VS 1952/2, 21.

⁴³ Schmidt 1935, 97–98; Seppo 1983, 65. Naisopettajia osallistui helluntailiikkeen toi-

Tuolloisen opettajakoulutuksen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli luoda opettajista kansan kasvattajia, uusien tietojen, taitojen ja aatteiden välittäjiä. Tässä tehtävässä uskonnollisella kasvatuksella oli keskeinen asema.⁴⁴ Helluntailiikkeeseen liittyneiden opettajien kohdalla tämä merkitsi, että innokkuus uusien uskonnollisten näkemysten julistamiseen ei noussut yksinomaan yleisen pappeuden periaatteesta ja halusta kertoa uudesta kokemuksesta vaan sen voidaan nähdä liittyvän myös omaksuttuun opettajan rooliin.

Opettajien ja muiden vaikuttajanaisten osallistuminen helluntailiikkeeseen ja vaikuttaja-aseman saaminen siinä tulee ymmärrettäväksi myös liikkeen sosiaalista asemaa tarkasteltaessa. Huolimatta siitä, että Barrattin julistus oli herättänyt mielenkiintoa varsin laajoissa piireissä aivan liikkeen alkuvaiheissa, se sai kuitenkin pian osakseen voimakasta kritiikkiä. Vuonna 1913 Antti J. Pietilä julkaisi helluntailiikettä jyrkästi arvostelevan kirjan. Pietilän liikettä kohtaan esittämää kritiikkiä lievensi ainoastaan se, että liikkeeseen oli liittynyt tunnettuja kristittyjä.⁴⁵ Naisopettajien ja muiden vaikuttajanaisten, samoin kuin vastaavissa asemissa olleiden miesten sitoutuminen helluntailiikkeeseen antoi sille sosiaalista arvonantoa. Yhdessä liikkeen laajenemisyhtymien kanssa »helluntaisanoman» leviämistä tavalla tai toisella edistäivät henkilöt – sukupuolesta riippumatta – nähtiin liikkeelle tärkeinä. Edellä mainittujen naisten toiminnalla ja sen myötä syntyneellä kuvalla uskovasta naisesta aktiivisena, erilaisiin työtehtäviin miesten rinnalla osallistuvana kristittynä, on ollut tärkeä merkitys naisevankelistainstituution synnylle.

Julistajina toimineita naisia liittyä helluntailiikkeeseen

Ratkaisevana tekijänä naisevankelistainstituution muotoutumiseen Suomen helluntailiikkeessä on ollut, että liikkeeseen liittyi aivan sen varhaisessa, vielä järjestäytymättömässä vaiheessa naisia, jotka olivat jo toimineet tunnustettuina julistajina muissa yhteyksissä.

mintaan myös sen vakiinnuttua. Vuoden 1924 Tampereen kesäjuhlille osallistui 16 opettajaa, joista 12 naisia. Sipilä 1928, 118.

⁴⁴ Halila 1949a, 325; Halila 1949b, 235–241.

⁴⁵ Pietilä 1913, 150.

Ensimmäiset naisevangelistansa Suomen helluntailiike sai metodistikirkosta. Metodistisaarnaajat Pekka Lattu ja Pekka Nuutinen olivat jättäneet metodistikirkon jo vuonna 1912 ja liittyneet helluntailiikkeeseen. Konflikti metodistien ja uuden herätyksen kannattajien välillä kärjistyi ja seuraavana vuonna metodistikirkko erotti työyhteydestään helluntailaisuuden vuoksi viisi naispuolista työntekijää. Erotettujen joukossa olivat Maiju Virtanen ja Lydia Korpi. Heistä Maiju Virtanen oli toiminut metodistien evankelistana jo vuodesta 1911, pääasiallisesti Inkerinmaalla. Lydia Korven työkenttänä oli ollut vajaan vuoden Savo, lähinnä Mäntyharjun seutu.⁴⁶

Metodistikirkon työyhteydestä erottaminen merkitsi erotetuille naisille kirkon taloudellisen ja henkisen tuen loppumista. Korpi ja Virtanen eivät kuitenkaan katsoneet erottamisen vaikuttavan mitenkään heidän oikeuteensa toimia itsenäisinä, vapaina evankelistoina vaan suunnittelivat evankelioimismatkaa Inkerinmaalle, Virtasen entiselle työalueelle. Vuonna 1913 eräässä kokouksessa, jossa Smidt oli puhujana, Hanna Castrénin pyynnöstä myös Lydia Korpi ja Maiju Virtanen puhuivat ja kertoivat aikeistaan mennä Inkerinmaalle. Naisten puheen jälkeen Korpi kertoo Smidtin todenneen:

»Nämä sisaret, Korpi ja Virtanen, lähtevät evankeliumin työhön Inkerinmaalle, ja me keräämme heille nyt matkarahat, sillä olemme kuulleet, että heidät on erotettu metodistikirkosta helluntailaisuuden tähden. Kun Jumala näin antaa heidät meille, niin me otamme vastaan.»⁴⁷

Näyttää siltä, että Smidtin päätös hyväksyttiin empimättä. Tätä tilannetta voidaan pitää helluntailiikkeen naisevangelistojen toiminnan alkuna.

Korven ja Virtasen mutkaton siirtyminen helluntailiikkeen julistajiksi on ymmärrettävissä osittain liikkeen järjestäytymättömyydestä käsin. Uskonnollisen liikkeen alkuvaiheissa käytännöt muotoutuvat pitkälti sen uskonnollisten johtajien usein varsin spontaanien ratkaisujen mukaisesti. Vaikka Suomeen olikin muodostunut suomalaisten saarnaajien ryhmä, joka oli toiminnassa aktiivisesti mukana, vuosisa-

⁴⁶ Metodist-episkopal-kyrkans i Finland årsbok för 1911, 41; 1913, 27.

⁴⁷ Korpi 1962, 63.

dan alussa helluntaisanoman Suomeen tuojilla, Barrattilla ja Smidtillä, oli keskeinen asema uudessa herätyksessä.

Barrattin ja Smidtin uskonnollisilla taustoilla voidaan katsoa olleen merkitystä naisevankelistainstituution syntyyn. Barratt oli metodisti-pastori ja Smidt baptistitaustainen pelastusarmeijan kapteeni.⁴⁸ Molemmat tulivat siis liikkeistä, joissa naisilla oli vakiintunut asema julistajina. Näin ollen Smidtin ratkaisu ottaa Korpi ja Virtanen helluntailiikkeen evankelistoiksi ilmaisi hänen näkemyksensä naisen asemasta hengellisen työn tekijänä, jonka toteutukseen tarjoutui nyt tilaisuus.

Tärkeää oli myös, että Korpi ja Virtanen olivat tunnettuja suomalaisille helluntailiikkeen johtomiehille. Pekka Lattu ja Pekka Nuutinen tunsivat heidät yhteiseltä ajaltaan metodistikirkon työyhteydessä. Tämä tuntemus ikään kuin takasi Korven ja Virtasen luotettavuuden evankeliumin julistajina muotoutumassa olevassa helluntailiikkeessä. Myös kannattajien halu levittää uutta oppia oli keskeinen tekijä hyväksyttäessä naisia julistajan tehtävään liikkeen alkuvaiheessa. Liikkeen laajenemisen mahdollisuus oli julistajan sukupuolta tärkeämpi kysymys.

2.2. Evankelistan virka

Helluntailiikkeen organisaatorakenne

Suomen helluntailiikkeen organisaatorakenteelle on luonteenomaista hajautunut päätäntävalta ja segmentoituneisuus.¹ Organisaatorakenteen perusyksikkönä on itsenäinen paikallisseurakunta. Liikkeen jakautuessa vuonna 1920 seurakuntalinjan kannattajat hylkäsivät kaiken järjestäytymisen, joka asettaisi paikallisen seurakunnan veljesliiton, -kokousten tai jonkun muun yhdistyksen tai elimen alaisuuteen ja täten rajoittaisi yksityisen seurakunnan päätäntä- ja toimintavaltaa.²

⁴⁸ Barrattin ja Smidtin taustasta ks. Schmidt 1935, 19–21, 88.

¹ Vrt. Holm 1978, 73.

² Riemukellot 1920, 11; Schmidt 1935, 138; Seppo 1983, 66.

Jotta liikkeessä voitiin toimia valtakunnallisella tasolla, paikallis-seurakuntien rinnalle kehittyi epävirallinen valtakunnallista yhteyttä ylläpitävä järjestelmä. Veljeskokoukset, joissa liikkeen julistajat ja vastuuhenkilöt olivat kokoontuneet päättämään yhteisistä asioista, olivat muodostuneet osaksi helluntailiikkeen käytäntöä jo ennen seurakuntanäkemyksen kiteytymistä. Näistä yhteisistä kokouksista luopuminen ei seurakunniksi järjestäytymisen jälkeen ollut mielekästä, tarvitsivathan seurakuntien johtajat ja liikkeen saarnaajat yhteisen forumin, jossa kokoontua keskustelemaan yhteisistä asioista. Pelätäessä, että käytäntö saattaisi uhata paikallisseurakuntien itsenäisyyttä, veljeskokousten valta paikallisseurakuntiin rajattiin yksinomaan suosituksia antavaksi.³

Myös erilaiset maakunnallisella ja valtakunnallisella tasolla järjestetyt juhlat ovat luoneet yhteyttä eri paikallisseurakuntien välille. Helluntailiikkeen kasvaessa sen seurakunnat ovat muodostaneet epävirallisia »veljespiirejä», joiden alueet noudattavat lähinnä maakuntarajoja.⁴ Niissä seurakuntien välistä yhteyttä ylläpidetään kaksi kertaa vuodessa järjestettävissä maakuntakohtaisissa työntekijäkokouksissa. Valtakunnallinen työntekijöiden neuvottelupäivä sijoittuu perinteisesti kesäkonferenssin yhteyteen. Tämän lisäksi seurakuntien vastuunkantajat ja työntekijät ovat 1940-luvulta lähtien alkaneet kokoontua kerran vuodessa yhteiseen neuvonpitoon »talvipäiville».⁵

Liikkeen yhteisiä asioita hoitamaan on perustettu itsenäisiä yhdistyksiä. Aiemmin on mainittu kustannustoiminnasta vastaava Ristin Voitto ry. Lähetystyön järjestönä on Suomen Vapaa Ulkolähetys ry., ja Vapaa Sisälähetys ry. puolestaan keskittyy kotimaan asioihin. Koulutustoimintaa tukee Helluntaiherätyksen Raamattu- ja Kansanopistojen Kannatusyhdistys ry. Tämän lisäksi on parin viime vuosikymmenen aikana perustettu joukko muita yhdistyksiä, joiden tehtävät liittyvät mm. radio- ja TV-toimintaan ja alkoholistien ja narkomaniien parissa tehtävään työhön.⁶

Yhteisten kokoontumisten ja yhdistysten ohella yhteiset opinkäsitketykset ja liikkeen työntekijät liittyvät sen eri yksiköt toisiinsa. Työn-

³ Schmidt 1935, 171.

⁴ Kuosmanen 1981, 196.

⁵ Kuosmanen 1986, 61.

⁶ Antturi 1986, 68–69.

tekijöille tarjoutuu toimintamahdollisuuksia sekä paikalliseurakunta-että yhdistystasolla.

Ihanteena Hengen johdossa toimiva julistaja

Käsitys evankelistan virasta muotoutui vähitellen helluntailiikkeen järjestäytymisen myötä. Kehitykseen vaikuttivat sekä liikkeen kannatuksen laajeneminen että ne eri teologiset suuntaukset, joista käsin helluntailiike toimintansa ensimmäisenä vuosikymmenenä muokkasi omaa linjaansa.

Uuden herätyksen levittäytymispyrkimykset merkitsivät jatkuvasti lisääntyvää julistajatarvetta. Periaatteessa jokainen henkikasteen saanut kristitty katsottiin soveliaaksi »todistamaan» kokemastaan. Kannattajien määrän lisääntyessä alkoi kuitenkin vähitellen muotoutua käsitys erityisestä »todistajan» virasta. Todistajiksi nimitettiin julistajina toimivia miehiä ja naisia. Milloin miehistä käytettiin nimitystä »saarnaaja», julistajanaiset luokiteltiin nimikkeen »sisar» alle.⁷

Helluntailiikkeen todistajan virasta omaksuman käsityksen peruspiirteet tuotiin esille jo ennen Barrattin Suomen vierailua syksyllä 1911. Saman vuoden Toivon Tähten tammikuun numerossa esitettiin, että kristillisyyden voi edistyä maassa vain mikäli saadaan herättäjiä, jotka ovat valmiita »tunkeutumaan joka paikkaan epäuskon ja pimeyden joukkojen keskelle». Ihanteena esitettiin itsenäinen, hengellisistä järjestöistä, seuroista ja suunnista vapaa ja riippumaton, Hengen johdossa kulkeva herätyssaarnaaja. Järjestäytynyt, suunnitelmallinen evankelioimistyö nähtiin Jumalan Hengen vaikutuksesta syntyneen toiminnan vastakohtana. Tällaisella riippumattomalla ja vapaalla herätystoiminnalla tunnustettiin olevan myös omat vaaransa, mutta yksityisiä kristittyjä kehoitettiin »koettelemaan henget», arvioimaan paikkakunnalle saapuvien julistajien sanomaa.⁸

Ihanteen eräänä arkkitehtina oli Pekka Brofeldt. Brofeldtin esittämä näkemys itsenäisestä, yhteisöistä riippumattomasta julistajasta tulee ymmärrettäväksi hänen omaksumistaan teologisista vaikutteista ja

⁷ TT 1917/6, 54; 1918/8, 69; 1919/5, 46.

⁸ TT 1911/1, 8–10.

elämänvaiheistaan käsin. Brofeldt oli sortovuosina Ruotsissa maanpaossa ollessaan kokenut vapaakirkollisen herätyksen.⁹ Hän oli omaksunut vapaakirkollisilta karismaattisuuteen perustuvan virkanäkemyksen, jota hänen myöhemmät kokemuksensa vahvistivat. Brofeldt kutsuttiin vuonna 1905 Lähetyssseuran sisälähetystyöhön. Samana vuonna hän otti vastaan Kotimaa-lehden päätoimittajan tehtävät, joiden ohella hän kuitenkin jatkoi Lähetyssseuran työntekijänä aina vuoteen 1910 saakka, jolloin hän erosi myös Kotimaan palveluksesta.¹⁰ Mieli- ja näkemyseroista johtuneet ristiriidat niin Lähetyssseuran kuin Kotimaan palveluksessa¹¹ vahvistivat osaltaan Brofeldtin omaksumaa kantaa herätyssaarnaajan sitoutumattomasta virasta ja asemasta.¹²

Itsenäisen paikallisseurakunnan virka

Vuonna 1920 tapahtunut helluntailiikkeen jakautuminen merkitsi erilaisten vakiintuneiden käytäntöjen uudelleen arviointia ja valikointia. Päälinnaisiksi huolenaiheiksi nousivat paikallisseurakuntaa koskevat organisatoriset kysymykset. Näitä olivat ennen kaikkea seurakunnan jäsenyys ja seurakuntavirat.

Tavoitteena oli muodostaa seurakunnat uusitamentillisen mallin mukaisesti. Seurakunnan järjestäytymistä ja sen virkoja käsitteleviä oppaita ilmestyi 1920-luvulla useita.¹³ Uusitamentillisina seurakunnan virkoina esitettiin apostolin, profeetan, opettajan, paimenen eli kaitsijan, evankelistan ja seurakuntapalvelijan virat.¹⁴ Virat ymmärrettiin karismaattisiksi ja niiden nähtiin määräytyvän yleisen pappeuden pohjalta.¹⁵

Seurakuntia järjestettäessä omaksuttiin käytäntö, jonka mukaan

⁹ Murtorinne 1980, 27, 77.

¹⁰ Junkkaala 1986, 355.

¹¹ Junkkaala 1986, 197.

¹² Vrt. Seppo 1983, 158–159.

¹³ Dahl 1924; Estlandet 1927; Pethrus 1928. Heinonen 1928, 131–153. Seurakunnan organisaatiota oli käsitelty jo ennen oppaiden ilmestymistä Riemukellot-lehdessä sekä Ristin Voitossa. Riemukellot 1920, 11; RV 1923/11, 3.

¹⁴ Dahl 1924, 53–57; Estlander 1927, 45.

¹⁵ Helluntaiseurakuntien virkakäsityksestä myös Holm 1978, 51–53.

niihin perustettiin erityiset vanhimman, evankelistan/lähetysaarnaan ja seurakunnan johtajan virat. Tehtävään asettaminen tapahtui kätten päällepanemisella. Käytäntö jatkuu nykyisin samana. Kaitsijan ja paimenen virkoja hoitavat seurakunnan vanhimmat, jotka muodostavat seurakunnan johtajiston. Seurakunnan johtaja, »ensimmäinen vertaistensa joukossa», voi olla joku vanhimmiston jäsenistä. Seurakunnan johtaja, saarnaaja, saatetaan kutsua myös toiselta paikkakunnalta. Täten myös seurakunnan saarnaaja hoitaa kaitsijan ja paimenen virkaa.¹⁶

Erityistä opettajan virkaa helluntaiseurakunnissa ei ole. Karismaattisen virkakäsityksen mukaan opettajan virka liittyy usein sananjulistajan virkaan.¹⁷ Koska opettajan viran hoitajalta edellytetään erityistä opettamisen armolahjaa, opettajan virkaa seurakunnassa voi hoitaa myös joku seurakunnan jäsenistä.

Profeetan virka ei ole sidottu mihinkään seurakunnan erityiseen virkaan. Selvää oppia ei ole esitetty siitä, onko profetian armolahjassa kyse myös profeetan virasta. Näkemysten epäselvyyttä kuvaa se, että helluntailiikkeen historiassa vain aniharvoja on julkisesti pidetty profeettoina. Poikkeuksen tekee vuonna 1867 syntynyt naisevankelista Helena Eerola.¹⁸ Varsinaista apostolin virkaa ei helluntaiseurakunnissa myöskään ole.

Evankelistan virkaan katsotaan kuuluvan evankeliumin julistuksen. Edellytyksenä evankelistan virkaan on, että henkilöllä on evankelistan »armoitus», kyky toimia herätysaarnaajana.¹⁹

Evankelistan virkaa hoitavista on käytetty useita eri nimityksiä, joilla kaikilla on oma vivahteensa. 1910- ja 1930-luvulla kiertävän herätysaarnaajan tavallisena yleisnimityksenä oli »todistaja». Mikäli haluttiin tehdä ero miesten ja naisten välillä, puhuttiin todistajaveljistä ja -sisarista. Rinnan tämän kanssa alettiin kuitenkin jo 1920-luvun taitteessa puhua myös »evankelistoista».²⁰ Evankelista-nimitystä käytettiin erityisesti silloin, kun korostettiin kiertävän julistajan seu-

¹⁶ RV 1925/10, 8–10; Estlander 1927, 53–57, Forsberg 1932, 25; Blomgren 1938; Bergsten 1968, 56–65.

¹⁷ Estlander 1927, 57–58.

¹⁸ RV 1947/9, 155; 1952/18, 246.

¹⁹ Estlander 1927, 49.

²⁰ TT 1921/5, 16.

rakuntaan kuulumisen tärkeyttä.²¹

Yhteyksissä viranomaisiin evankelista-nimitys aiheutti joskus ongelmia. Koska Helsingin poliisin ammattinimikeluettelosta ei löytynyt evankelistaa, erään naisevankelistan rajaseutupassiin merkittiin ammatiksi »saarnaajatar».²² Naisista saatettiin käyttää joskus myös nimitystä »saarnaajasisar».²³ »Naissaarnaajalla» sen sijaan näyttää olleen negatiivinen käyttöyhteys. Nimitys liitettiin liikkeen ulkopuolelle suljettuihin.²⁴ Evankelista-nimitys näyttää vakiintuneen käyttöön 1940-luvulle tultaessa muitten nimitysten jäädessä taka-alalle.

Seurakuntien järjestäytyminen edellä esitettyjen periaatteiden mukaisesti ei tapahtunut käden käänteessä. Vai aikaa ennen kuin helluntailiikkeen kenttäväki kypsyi ajatukseen, että se organisoituisi seurakunniksi.²⁵ Tilanne oli sama myös liikkeessä toimivien todistajien kohdalla. Helluntailiikkeen julistajat eivät liittyneet välittömästi perustettuihin seurakuntiin. Osa kulki edelleen kiertävinä, minkään seurakunnan jäsenyyteen sitoutumattomina.

Helluntaiseurakuntien määrän kasvaessa evankelistan virka pyrittiin sitomaan kiinteästi paikallisseurakunnan yhteyteen. Ristin Voiton kirjoituksissa korostettiin, että kiertävän todistajan, evankelistan, virka on nimenomaan seurakunnan virka ja että evankelistan ja seurakunnan tulee olla läheisessä yhteydessä keskenään.²⁶ Evankelistoja ja saarnaajia kehoitettiin kuulumaan siihen seurakuntaan, joka oli lähimpänä heidän asuinpaikkaansa. 1920-luvun lopulle tultaessa seurakunniksi järjestäytymisen katsottiin edenneen siinä määrin, että paikallisen helluntaiseurakunnan jäsenyyttä pidettiin jokaiselle evankelistalle kuuluvana.²⁷

Pyrkimys nivoa evankelistan virka tiivimmin paikallisseurakunnan yhteyteen tulee esille 1920-luvulla käyttöön tulleessa evankelistojen työhön siunauksessa. Työhön siunaus on riitti, jossa uusi työntekijä liitetään seurakunnan palvelukseen. Kysymys on kutsumusinitiaatiosta, jossa seurakunta johtajansa ja vanhemmistonsa rukouksen ja

²¹ RV 1923/11, 2; 1925/10, 8–11; 1925/11, 10.

²² Ev7.

²³ RV 1925/8, 11.

²⁴ RV 1928/6, 12.

²⁵ Seppo 1983, 65–65.

²⁶ RV 1923/11, 2; 1925/10, 8–10.

²⁷ RV 1925/11, 10; 1928/3, 8.

kätkten päällepanemisen kautta lähetti evankelistan työhön. Käytäntö ei kuitenkaan vakiintunut vielä 1930-luvulle tultaessa. Jotkut evankelistat lähtivät työhön ilman seurakuntansa erityistä, edellä kuvatun kaltaista siunausta.²⁸

Osoituksena viran seurakunnallistamispyrkimyksistä on myös koe-evankelistajärjestelmä, joka omaksuttiin 1920-luvun lopulla suurimmissa seurakunnissa. Järjestelmän mukaan henkilön tuli toimia evankelistan työssä yhdestä kahteen vuoteen ennen kuin hänet hyväksyttiin varsinaiseksi evankelistaksi.²⁹ Koe-evankelistakausi toimi eräänlaisena itseohjaavana työntekijöiden karsinta- ja valintamekanismina.

Myös koe-evankelistat siunattiin työhön. Työ oli sama niin koe- kuin varsinaiselle evankelistalle. Seurakunnan varsinaiseksi evankelistaksi siirryttyään henkilö siunattiin uudelleen evankelistan tehtävään. Järjestelmän vakiintumattomuutta ja seurakuntien organisoitumisen astetta kuvaa hyvin se, että näin ei kuitenkaan aina tapahtunut. Moni naisevankelista kertookin toimineensa evankelistana vuosikymmenet koeajan siunauksin!³⁰

Evankelistojen seurakuntajäsenyyden korostus johtui myös helluntailiikkeen ulkopuolisista tekijöistä. Paikkakunnilla kiersi helluntailiikkeen nimissä esiintyviä mies- ja naisjulistajia, jotka eivät kuitenkaan nauttineet liikkeen luottamusta. Tästä syystä monissa seurakunnissa alettiin ottaa käyttöön ns. evankelistojen suosituskirjeitä tai valokuvalla varustettuja suosituskortteja.³¹ Näissä seurakunta ilmoitti kyseisen evankelistan olevan seurakunnan jäsen, evankelistaksi hyväksytty ja nauttivan seurakunnan luottamusta. Suuret seurakunnat, joilla oli useita evankelistoja, julkaisivat Ristin Voitossa omien evankelistojensa nimet.³² Samaa asiaa ajoivat myös liikkeen lehdissä julkaistut todistajien luettelot, joista joissain oli myös mainittu kyseisen evankelistan kotiseurakunta.³³ Lehdissä oli myös varoituskirjoituksia nimeltä mainituista ei-toivotuista evankelistoista.³⁴

²⁸ Ev5; Ev8.

²⁹ Ev12; Ev21.

³⁰ Ky024; Ev12.

³¹ RV 1927/8, 15; 1928/3, 8.

³² RV 1930/13–14, 147.

³³ TT 1923/12, 124; RV 1925/8, 11; 1927/8, 15; 1931/2, 22; 1933/22, 6–7.

³⁴ Esim. TT 1923/7, 76; RV 1928/6, 12.

Suosituskirjeillä ja -korteilla oli merkitystä lähinnä liikuttaessa alueilla, joille oli jo syntynyt helluntaiyhteisöjä. Epäilyttävän julistajan kohdalla saatettiin ko. henkilön luotettavuus tarkistaa hänen kotiseurakunnastaan. Evankelistoilla seurakunnan jäsenyys toimi siis sosiaalisen kontrollin välineenä, jonka avulla voitiin myös valvoa ja ohjata liikkeen kehitystä.

Viran asema

Helluntailiikkeessä sananjulistuksella on keskeinen asema. Tästä seuraa, että julistusvirat, joihin evankelistan virka kuuluu, ovat arvostettuja. Virkojen arvostusta lisää niiden karismaattisuus; katsotaanhan viran perustuvan Jumalalta saatuihin kykyihin.³⁵

Viran arvostukseen vaikuttaa kuitenkin myös sen asema seurakunnan ja liikkeen organisaatiossa. Helluntaiseurakunnissa seurakunnan kokous on periaatteessa seurakunnan päättäväisvaltaa harjoittava yksikkö. Seurakuntaa johtaa ja toimeenpanovaltaa hoitaa vanhimmistö, jonka seurakunnankokous valitsee. Henkilö ei voi itse tarjoutua ehdokkaaksi vanhimmistoon. Valitulta edellytetään, että hänellä on henkilökohtainen, Jumalalta saatu sisäinen kutsu kyseiseen virkaan. Vanhimmistö täydentää itse itseään mutta ei voi tässä asettua seurakunnan mielipidettä vastaan. Seurakunnan hyväksymisen saatuaan vanhimmistö kutsuu myös seurakunnan saarnaajan.³⁶

Evankelistojen kohdalla käytäntö on pitäytynyt aiemmin omaksuttuun perinteiseen darbylaiseen ja skutnabbilaiseen näkemykseen. Näiden mukaan evankelistan viran katsotaan perustuvan yksinomaan Jumalan henkilökohtaiseen kutsuun, Hengen vaikutukseen ja kehoitukseen. Evankelistan kutsumista ei ole nähty seurakunnan tehtäväksi. Seurakunnan asettuminen kutsujaksi on rinnastettu Vanhassa testamentissa kerrottuun tapahtumaan, jossa Israelin kansa itse valitsi kuninkaan varsin kohtalokkain seurauksin.³⁷

Käytännöksi on tullut, että evankelistakutsun saanut itse ilmoittaa

³⁵ Ks. Holm 1978, 71–72.

³⁶ Manninen 1933, 25–25; Koistinen 1974, 26–27; RV 1974/23, 8–9; 1974/24, 8–9, 13.

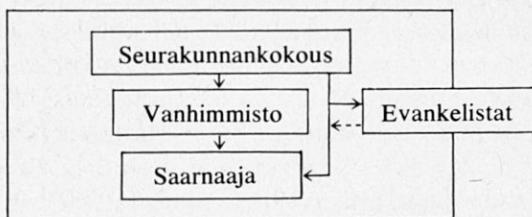
³⁷ Estlander 1927, 49–52; RV 1950/24, 343.

seurakunnalle saamastaan kutsusta, jonka jälkeen vanhimmistto hyväksyy hänet seurakunnan evankelistaksi. Kyseisen henkilön kutsun aitoutta voidaan arvioida mm. tarkkaamalla tämän aktiivisuutta seurakunnan tehtävissä. Mikäli vanhimmistto katsoo, että kyseinen henkilö ei vielä omaa evankelistalle tarvittavia edellytyksiä, se voi kehottaa häntä odottamaan ja ohjata hänet erilaisiin seurakunnan palvelu- ja todistustehtäviin. Seurakunnan vanhimmistto ja saarnaaja saattavat joskus myös kysellä sopiviksi katsomiltaan henkilöiltä, onko heillä kutsua evankelistan työhön.³⁸

Virka-asemaltaan evankelista on vanhimmiston alainen. Vanhimmiston erääksi tehtäväksi nähdään evankelistan työn jatkaminen: tämän julistuksen kautta kääntymykseen tulleiden opettaminen.³⁹ Opetustehtävän hoitajana vanhimmistto samoin kuin seurakunnan saarnaaja määräävät seurakunnan opista ja käytännöistä. Näihin virkoihin liittyy täten myös hengellinen valta-asema. Johtovirkoina ja valta-asemansa vuoksi ne ovat liikkeessä erityisen arvostettuja.⁴⁰

Julistajana myös evankelistalla on hengellinen valta-asema, mutta evankelistan viran tehtävämäärittelyn mukaan valta kohdistuu seurakunnan ulkopuolella oleviin. Seurauksena on, että seurakuntaviroista saarnaajan ja vanhinten virat on sidottu tiiviisti seurakunnan sisäiseen organisaatio- ja valtarakenteeseen, kun taas evankelistan virka jää organisatorisesti, valta-asemaltaan sekä arvostukseltaan marginaaliseksi.⁴¹ Evankelistan viran asema seurakunnan organisaatiossa käy ilmi oheisesta kaaviosta.

Kaavio 2.1. Paikallisseurakunnan organisaatio.

³⁸ Vrt. Koistinen 1979, 28.

³⁹ Estlander 1927, 49.

⁴⁰ Ks. Holm 1978, 71–72.

⁴¹ Vrt. Wilson 1967, 138–157; Ruohotie 1975, 63; Holm 1978, 70.

Evangelistan aseman marginaalisuus tulee esille myös tarkasteltaessa viran velvoitteita ja rajoituksia paikallisseurakunnan ulkopuolella. Kiertävän evangelistan ja paikallisseurakuntien välinen suhde ei ole aina ollut ongelmaton. Seurakunnan itsenäisyys on nähty ehdottomana. Tampereen veljeskokouksessa vuonna 1925 korostettiin, että kiertävän evangelistan tehtävänä on evankeliumin julistus eikä hänellä ole oikeutta puuttua toisen seurakunnan asioihin.⁴² Huolimatta siitä, että seurakunnan ehdotonta itsemääräämisoikeutta jatkuvasti korostettiin, ongelma nousi esille aika ajoittain.⁴³

Evangelistojen kohdalla viran asemaan vaikuttaa myös sukupuoli. Evangelistan, lähetyssaarnaajan ja seurakuntapalvelijoiden virat ovat avoimia miehille ja naisille. Sen sijaan seurakunnan vanhimman ja seurakunnan johtajan virat on rajattu vain miehille kuuluviksi.⁴⁴ Miehille evangelistan virka voi näin olla ainoastaan väliaikainen tehtävä ennen siirtymistä saarnajaksi tai vanhimman virkaan. Tätä uramahdollisuutta naisevangelistoilla ei ole.

Eräs naisevangelistan viran asemaan vaikuttava tekijä on ollut virkaan liittyvien tehtävien määrittely ja rajaaminen. Erityisesti tämä on koskenut tehtäviä, jotka nauttivat liikkeessä arvonantoa ja joita hoitavalla on tiettyä valtaa. Keskeisin näistä on opettajan tehtävä.

On huomionarvoista, että vuonna 1927 ilmestynyt Estlanderin seurakuntaopas julkaistiin samoissa kansissa F. Fransonin artikkelin Ennustavat tyttäret kanssa. Yhteisjulkaisu selittynee valinneesta tilanteesta: naisille oli jo tässä vaiheessa muodostunut asema evankeliumin julistajina ja myös opettajina, joka nyt legitimoitiin. Franson katsoo, että opettaminen on osa sananjulistusta ja kuuluu näin ollen myös naisille. Hänen mukaansa ainoastaan riitakysymyksissä seurakunnan opetustehtävä kuuluu seurakuntaa johtaville miehille.⁴⁵ Kirjan loppusanoissa Estlander toteaa, että miehet eivät saa seurakunnassa syrjiä naisia vaan että myös heille tulee antaa tilaa siellä toimia.⁴⁶

Myöhemmissä seurakuntaoppaissa opettajan virka on mielletty yk-

⁴² RV 1925/11, 10.

⁴³ Kristitty 1956/2, 59.

⁴⁴ Estlander 1927, 49; Blomgren 1938, 26, 47–48; Bergsten 1968, 71.

⁴⁵ Franson 1927, 70–97.

⁴⁶ Estlander 1927, 98–99.

sinomaan paimenen virkaan kuuluvaksi, mikä on merkinnyt, että opettamisen on katsottu kuuluvan vain miehille.⁴⁷

Näyttää siltä, että käsitykseen evankelistan virasta helluntailiikkeessä sisältyy jännitteitä. Toisaalta virka nauttii arvonantoa julistusvirkana, toisaalta taas seurakunnan organisaatiossa ja valtarakenteessa se jää marginaaliseksi. Naisevankelistalla viran marginaalisuuden asteeseen vaikuttavat myös tehtävien määrittely ja raja-
aus.

⁴⁷ Bergsten 1968, 71.

3. Naisevangelistat

3.1. Evankelistojen määrä ja ryhmät

Naisevankelistojen määrä ja siinä tapahtuneet muutokset

Lydia Korpi ja Maiju Virtanen eivät olleet kauankaan helluntailiikkeen ainoita naisevangelistoja. Vuonna 1913 myös Iida Niemiaho lähti evankelistaksi. Seuraavana vuonna Mimmi Tulimäki siirtyi Pelastusarmeijasta helluntailiikkeen riveihin ja vuotta myöhemmin Sanni Piipponen.¹

Evankelistojen määrän kasvua jarrutti tammikuusta 1916 lähtien valtiovallan antama helluntailaisten kokoontumista koskeva kiello, joka oli voimassa kevääseen 1917.² Muutamia uusia naisevangelistoja liike sai kuitenkin myös tänä aikana. Martta Hellèn, Elli Sjöblom ja Hilda Lindström, Hanna Castrénin entinen taloudenhoitaja, lähtivät evankelistan työhön vuonna 1916.³ Työntekijätarpeesta tiedotettiin Ristin Voitossa.⁴ Kokouskiellon rauettua naisevankelistojen joukko kasvoi nopeasti. Vuosikymmenen lopulle tultaessa ennen liikkeen jakautumista sen parissa toimi noin 10 naisevangelistaa.⁵

Uskonnonvapauslain tullessa voimaan helluntailiike eli voimakasta kasvun kautta.⁶ Seurakuntalinjan puoltajien pää-äänenkannattajaksi muodostuneessa Ristin Voitossa esiintyi jatkuvasti kirjoituksia työntekijöiden tarpeesta. Työntekijätarvetta eniten motivoivaksi aiheeksi nousi herätyssanomalle vastaanottavainen kansa. Tilannetta verrattiin

¹ HhL/260/b; VS 1945/4, 45; 1952/3, 42.

² Schmidt 1935, 120.

³ TT 1933/1, 83–87; Palava Pensas 1948/3–4, 48; VS 1955/4, 63.

⁴ RV 1916/7–8, 55.

⁵ Liite 2.

⁶ Seppo 1983, 111.

Uuden testamentin lähetystilanteeseen toteamalla: »Makedonialainen huuto: 'Tule yli ja auta meitä,' kuuluu joka taholta.»⁷ Kuvaukset evankelistojen matkoista eri puolilla Suomea ja paikkakunnilla syntyneistä herätyksistä toivat lukijakunnan tietoisuuteen työntekijöiden tarpeen. Lehdessä lueltiin myös ns. »pimeitä paikkakuntia», joille kaivattiin evankelijoita tuomaan »helluntaivaloa».⁸ Haaste kohdistettiin sekä miehille että naisille.

Työntekijöiden määrä kasvoi nopeasti. Ristin Voitossa julkaistujen työntekijäluetteloiden perusteella on laadittu seuraava työntekijätietolukko kuvaava talukko.⁹

Taulukko 3.1. Helluntailiikkeen julistajat vuosina 1923–1933.

Vuosi	Miehet	Naiset	Yhteensä
1923	16	14	30
1925	26	23	49
1931	30	31	61
1933	56	72	128

Taulukosta käy ilmi naisten tasavertainen osuus työntekijäkunnasta. Naisjulistajien määrä näyttää kasvaneen jopa nopeammin kuin miesten, sillä 1930-luvun alussa yli puolet liikkeen todistajista oli naisia. Kehitys oli samansuuntainen myös helluntaistävien parissa. Vuonna 1927 helluntaistävien työyhteydessä toimi parikymmentä julistajaa, joista puolet naisia.¹⁰

Edellä mainitut luettelot ovat naisjulistajien osalta puutteellisia, sillä tämän tutkimuksen aineiston mukaan tuolloin toimi evankelistoina naisia, joita em. luetteloissa ei esiinny. Sen sijaan miesten osalta voidaan olettaa, että luettelo pitää suhteellisen hyvin paikkansa. Miehet olivat seurakuntien johtajina tunnettuja. Samoin on todennäköistä,

⁷ RV 1925/1, 7; 1925/6–7, 10–11.

⁸ RV 1923/2, 12–16; 1923/9, 8; 1924/1, 10–13; 1930/10, 115; 1934/19–20, 233; 1938/3, 46.

⁹ RV 1923/11, 5; 1925/8, 11–12; 1931/2, 22; 1933/22, 6–7.

¹⁰ VS 1927/Kesälehti, 16.

että kiertävät evankelistamiehet pyrittiin luetteloimaan tarkkaan, koska nämä olivat potentiaalisia seurakuntien johtajia. Naisten kohdalla sen sijaan tilanne oli toinen. Eri puolilla Suomea toimi lukuisia nais-evankelistoja, jotka esimerkiksi varojen puutteen vuoksi eivät voineet aina osallistua työntekijöille tarkoitetuille päiville, jollaisen yhteydessä mm. vuoden 1933 työntekijäluettelo oli laadittu. Samoin se, että korostettiin paikallisseurakunnan itsenäisyyttä ja haluttiin karttaa keskusorganisaation muodostumista edesauttavia toimenpiteitä, lie-nee vaikuttanut siihen, että virallisia, koko liikettä kattamaan pyrkiviä tilastoja saatettiin jopa vieroksua.

Liikkeen laajeneminen 1930-luvulla merkitsi kasvavaa työntekijä-tarvetta. Ristin Voitossa esiintyvät kuvaukset eri puolille Suomea syntyneistä herätyksistä jatkuivat ja tiedottivat näin osaltaan julista-jien tarpeesta. Samalla sananjulistus esitettiin niissä työnä, joka pal-kitsi tekijänsä ihmisten tullessa kääntymykseen. Myös naisevanke-listat esittivät vetoomuksia uusien työntekijöiden saamiseksi.¹¹ 1930-luvulla evankelistoiksi lähti toista sataa naista.

Sota-aikana naisevankelistojen määrän kasvu pysähtyi. Joitain evankelistoja siirtyi väliaikaisesti pois evankelistan tehtävästä. Osa heistä toimi hoitajina sotasairaloissa, osa teki töitä koti- tai sukulais-taloissa miesten ollessa rintamalla. Ajoittain myös työvelvollisuus katkaisi evankelistan työn. Uusia naisevankelistoja tuli sota-aikana vain muutama.¹²

Sodan jälkeen työntekijätarve oli suuri. Muuttuneet olosuhteet nähtiin haasteena. Erityisesti siirtolaiset otettiin uudeksi kohderyhmäksi, jonka parissa ennen Karjalassa työskennelleet naisevankelistat nyt ryhtyivät toimimaan ja johon työhön he kaipasivat työtovereita.¹³ Sodanjälkeinen herätys kosketti myös helluntailiikettä ja lisäsi julistustyövoiman tarvetta.¹⁴ Maailmanpoliittisen tilanteen rauhoittuminen vaikutti osaltaan evankelistojen määrään. Sodan aikana lähetystyöhön ei voitu lähteä. Kun mahdollisuus siihen jälleen avautui, se lisäsi osaltaan naisevankelistojen määrää, kiersiväthän lähetystyöhön aiko-

¹¹ RV 1932/9, 16; 1932/23, 10; 1935/21, 257; 1939/9, 142.

¹² Hyväristen sukuviesti 1987/9, 6–7; Ev3 87/1; Ev11; Ev14.

¹³ RV 1947/10, 171–172.

¹⁴ Suomen uskonnollisesta tilanteesta sodan jälkeisenä aikana ks. Raittila 1977; Huotari 1981.

vat ensin kotimaata muutaman vuoden. 1940-luvulla evankelistan työhön lähti yli 80 naista.

Uusia naisevangelistoja tuli 1950-luvulla lähes saman verran kuin sotaa edeltäneellä vuosikymmenellä. Uusia työntekijöitä tarvittiin tyydyttämään kasvavaa kotimaan ja lähetysskenttien työntekijätarvetta. Työntekijöiden tarpeesta kertovat kirjoitukset saivat nyt uuden sävyn. Vetoomukset muuttuivat aiemmin yleisestä »eloa on paljon ja työmiehiä vähän» -tilannekuvauksesta henkilökohtaiseksi haasteeksi. Uskovan nähtiin olevan ennen kaikkea velkaa niille, jotka ovat uskosta osattomia. Evankelistan kutsun saaneita varoitettiin kutsusta kieltäytymisestä: tottelemattomuus Jumalan kutsulle saattoi olla kohdalokasta. Veteraanit vetosivat nuoriin, jotta he jatkaisivat vanhempien työtä.¹⁵

Helluntailiikkeen työntekijäpula koski niin naisia kuin miehiäkin. Monilta seurakunnilta puuttui vakinainen saarnaaja.¹⁶ Työhön haakeutuvien naisevangelistojen kohdalla tapahtui 1960-luvulla jyrkkä muutos. Tuolloin lähti evankelistoiksi vain kuutisenkymmentä naista. Alettiin puhua evankelistakadosta. Ristin Voitossa oli 1960- ja 70-luvulla jatkuvasti kirjoituksia, joissa kehoitettiin lähtemään evankelistaksi toteamalla mm., että »pimeitä paikkakuntia» oli vielä jäljellä.¹⁷ Työntekijäpula ja liikkeen kasvun hidastuminen 1960-luvulla vaikuttivat siihen, että liikkeen laajenemismahdollisuudet otettiin nyt itsetutkistelun kohteeksi.¹⁸ Kysymystä pohdittiin aina 1970-luvun loppupuolelle asti, jolloin Niilo Yli-Vainion toiminnan seurauksena helluntailiike koki voimakkaan kasvun kauden.

Liikkeen kasvu ei kuitenkaan näytä vaikuttaneen merkittävästi työntekijöiden määrän lisääntymiseen. Erityisesti naisevangelistojen määrä väheni jatkuvasti. Työntekijätilanteen kehitystä parin viime vuosikymmenen aikana kuvaa seuraava tilasto.¹⁹

¹⁵ RV 1950/19, 274; 1951/3, 34; 1955/9, 139–140.

¹⁶ Kristitty 1952/2, 123–126; 1954/1, 3–5.

¹⁷ RV 1967/16, 10–11; 1969/8, 6; 1970/16, 15.

¹⁸ RV 1962/14, 196–197.

¹⁹ Helluntaiherätyksen talvipäivien ptk vuosilta 1967, 1968, 1970, 1974, 1976 ja 1983.

Kuva 1. Helluntailiikkeen ensimmäiset naisevangelistat Maiju Virtanen ja Lydia Korpi vuonna 1914 Inkeristä tultuaan. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 2. Naisevangelistat olivat merkittävässä asemassa helluntailiikkeen sanoman levittäjinä. Kuva on otettu Turussa Thomas Barrattin vierailun yhteydessä 1920-luvun alussa. Takarivissä Selim Suomela (2. vas.), Laura Barratt, Thomas Barratt, Pekka Brofeldt, Rafael Öhberg (2. oik.) ja Fabian Paakkari. Edessä Signe Andersson (3. vas.), Liida Myyrä, May Leander (5. oik.), Agda Väisänen (3. oik.), Martta Hellén ja Toimi Yrjölä. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Suositus

Edith Niemi

Täten todistamme, että
SAALEM-seurakuntaan ja nautti vakavimman kristityn seurakunnan luottamusta. Hän on myöskin seurakuntamme liiton ja hyödyttävänä evankeliumin julkijana ja sen ohessa kirjallisuuden levittäjänä ~~seurakuntamme~~ seurakuntamme ja suosittelemme häntä vastaanotettavaksi viipymättä uskovaisena.

HELSINGISSÄ 24.11.1933

Seurakunnan puolesta

Eino Hämäläinen
Seurakunnan puolesta

Elina Holkkonen
Seurakunnan puolesta

Kuom!

— Ollakseen pätevä, on tämä suositus herran vuodessa uusittava takakanteen tehdyllä merkinnällä.

Kuva 3. Evankelistojen suosituskortit otettiin käyttöön 1930-luvulla.

Kuva 4. Helluntaiseurakunnilla oli aiempina vuosikymmeninä useita evankelisteja. Kuvassa Helsingin Saalem-seurakunnan evankelistat 1940-luvun lopulla. Takarivissä vasemmalta Aune Naskali, Linda Leskinen, Onerva Hartikainen, Aili Kääriäinen, Saara Pynnönen. Keskirivissä vasemmalta Lahja Jurvanen, Einar Virjo, Hertta Virjo, Enni Fröberg, Siiri Gröhn, Pauli Laaksonen, Martta Tuomi, Lyyli Heikkinen, Paul Hakli. Eturivissä vasemmalta Hilma Leskinen, Mandi Nykänen, Helmi Nurminen, Martta Hellman, Vieno Laine, Naimi Ahvenainen, Martta Repo. (Helsingin Saalem-seurakunnan kuva-arkisto)

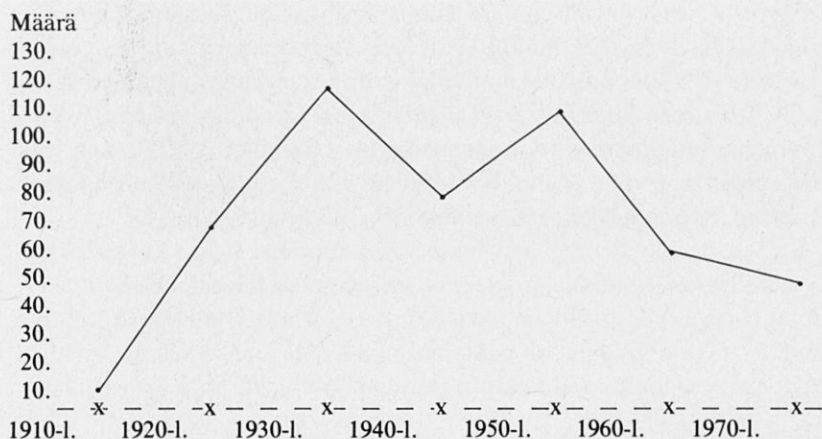
Taulukko 3.2. Talvipäivillä työyhteyteen siunatut työntekijät vuosina 1967–1983.

Vuosi	Miehet	Naiset	Yhteensä
1967	14	7	21
1968	6	5	11
1970	10	5	15
1974	19	8	27
1976	20	6	26
1983	18	6	24

1970-luvulta alkaen naisevangelistoiksi lähteneiden määrä on pysynyt vuodesta toiseen lähes samana ja vain alle kolmasosa uusista työntekijöistä on naisia. Koko työntekijäkuntaa kattava tilasto on vasta vuodelta 1981. Tällöin helluntailiikkeessä oli 162 saarnaajaa ja 180 evankelistaa, joista naisia 82. Naisten lukuun on todennäköisesti laskettu mukaan myös kotimaassa lomalla olevat lähetyssaarnaajat.²⁰

Naisevangelistoiksi lähteneiden määrässä tapahtuneet muutokset Suomen helluntailiikkeen historiassa tulevat hyvin esille seuraavassa kaaviossa.

Kaavio 3.1. Helluntailiikkeen naisevangelistoiksi lähteneet vuosikymmenittäin.

²⁰ RV 1983/4, 5; Kirje 3.

Naisia lähti evankelistoiksi eniten 1930-luvulla. Toinen huippu saavutettiin 1950-luvulla. Määrä väheni jyrkästi 1960-luvulla ja sama suunta jatkui 1970-luvulla. Kun otetaan huomioon nekin evankelistat, joiden työhönlähtövuotta ei tiedetä, yhteismääräksi saadaan yli 600 naista. Helluntaiseurakuntien ja helluntaiystävien naisevankelistoiksi lähteneet käyvät ilmi liitteistä 2 ja 3.

Muutoksen syitä

Helluntaiystävien kohdalla naisevankelistojen määrän supistuminen johtui ystävien toiminnan vähenemisestä 1940-luvulta lähtien seurakuntalinjan kannattajien muodostaessa helluntailiikkeen pääuoman.

Helluntaiseurakunnissa syitä työntekijäpulaan on etsitty niin henkilökohtaisista kuin rakenteellisista tekijöistä. Vaikka naisia lähtikin evankelistoiksi, useat näistä toimivat työssä vain lyhyen ajan. »Korvenraivaajamielen» puutetta, kyvyttömyyttä kestää vaikeita olosuhteita, on pidetty eräinä mutta ei ainoina katoon vaikuttavina tekijöinä. Yhteiskuntarakenteen muutokset ja niiden mukanaan tuomien uusien tilanteiden kuten asuntopulan, veroviranomaisten asettamien säädösten ja kohonneiden elinkustannusten on katsottu myös osaltaan vaikuttaneen evankelistojen määrän vähenemiseen.²¹

Ristin Voitossa esiintyneissä tilannearvioissa ja tulkinnoissa henkilökohtaisilla syillä nähtiin kuitenkin olevan ratkaiseva merkitys evankelistan työstä luopumiseen. Työhön rutinoituminen, aineellisten arvojen tuleminen hengellistä työtä tärkeämmiksi, oman elämän synnit, Jumalan suunnitelmista piittaamattomuus tai niiden suoranainen vastustaminen ja Pyhän Hengen läsnäolon puute evankelistan elämässä esitettiin katoon keskeisesti vaikuttavina tekijöinä.²²

Epäsuorasti syitä on etsitty myös seurakuntien omasta käytännöstä. Evankelistojen kannatusjärjestelmästä johtuvan taloudellisesti heikon aseman on arveltu olevan yksi tilanteeseen ehkä eniten vaikuttava tekijä.²³ Työntekijäpula on nähty myös näennäisenä ja sen on katsottu johtuvan työntekijöiden koulutuksen ja sijoituksen huonosta suunnit-

²¹ RV 1953/15, 233.

²² RV 1978/27, 2.

²³ RV 1969/8, 6; 1981/22, 4.

telusta. Uusia työntekijöitä kyllä tarjoutuu mutta heidän kiinnostuksensa suuntautui lähetyksentille. Esitettiin myös, että toimintaa kotimaan evankelistana ei ole parin viime vuosikymmenen aikana osattu käyttää hyödyksi lähetystyöhön valmentavana kautena samalla tavalla kuin aiemmin.²⁴

Naisten kohdalla kadon syyksi esitettiin myös arvelu, että naisten työlle ei ole annettu sille kuuluvaa arvostusta.²⁵ Kotien asenteen on katsottu myös osaltaan vaikuttaneen tilanteeseen. Arveltiin, että evankelistan työtä ei ole pidetty helluntailaiskodeissa tarpeeksi arvossa eivätkä vanhemmat ole rohkaisseet lapsiaan ryhtymään evankelistoiksi.²⁶

Liikkeen itseanalyysin ulkopuolelle eivät ole jääneet myöskään seurakuntien työntekijät. Kyvyttömyys huomata ympärillään olevat mahdolliset työntekijät ja lisätyön pelosta johtuva haluttomuus ottaa rinnalleen työtä opettelevia nuoria arveltiin osaltaan vaikuttavan työntekijäpulaan. Samalla todettiin, että evankelistaksi aikovan vaatimustasoa ei saa asettaa liian korkealle; vähempilahjaisellekin tulisi antaa mahdollisuus.²⁷

Naisevankelistojen oma näkemys evankelistakatoon vaikuttavista tekijöistä käy ilmi taulukosta 3.3.

Evankelistat itse pitävät työmotiivia, työnäyn puutetta, merkittävimpänä tekijänä evankelistakatoon. Taloudelliset tekijät, sekä henkilötasolla että seurakuntien talouspolitiikan tasolla, ovat evankelistojen mielestä toinen merkittävä syy. Kolmanneksi vaikuttajaksi nousee miesten syrjivä asennoituminen naiseen työntekijänä. Myös evankelistan työn raskauden katsottiin vaikuttavan jossain määrin halukkuuteen hakeutua evankelistan virkaan. Muina syinä esitettiin koulutuksen ja ammatin ensisijainen arvostus ja halu perustaa oma perhe.

Eräs evankelistakatoon vaikuttava tekijä on, että evankelistakausi jää monen kohdalla varsin lyhyeksi. Kysely osoitti, että ne jotka luopuvat evankelistan työstä, tekevät sen yleensä toimittuaan joko kahdesta kolmeen tai viidestä kahdeksaan vuotta evankelistana. Mitään erityistä erovuotta ei vastaajien kohdalla voida havaita, joten syyt

²⁴ RV 1974/14, 3; 1981/8, 3.

²⁵ RV 1978/20, 9.

²⁶ RV 1978/46, 5.

²⁷ RV 1974/7, 9; 1981/4, 6; 1981/9, 6.

Taulukko 3.3. Naisevangelistojen mielipide tekijöistä, jotka vaikuttavat naisten haluttomuuteen hakeutua evankelistan virkaan.

Syy	Vaikutusaste			
	Ei vaikuta lainkaan %	Vaikuttaa jonkin verran %	Vaikuttaa merkittävästi %	N
Evankelistan työ on raskasta	20.2	50.0	29.8	134
Puuttuu työnäky	10.4	24.3	65.3	144
Lähetystyö asetetaan kotimaan työn edelle	38.2	44.7	17.1	123
Pieni taloudellinen kannatus	6.0	54.5	39.5	134
Miehet eivät pidä naista tasavertaisena työntekijänä	30.2	48.1	21.7	129
Evankelistan virkaan aikovalle esitetään liian korkeita vaatimuksia	37.7	49.1	13.2	114
Seurakunnat eivät halua ottaa taloudellista vastuuta evankelistoista	10.2	49.6	40.2	137
Muut syyt	5.3	15.8	78.9	38

eroon ovat henkilökohtaisia. Työikäisenä evankelistan työ jätetään yleisemmin 30–33-vuotiaana.

Syyt evankelistan työstä pois siirtymiseen käyvät ilmi oheisesta taulukosta.

Taulukko 3.4. Evankelistan työstä pois siirtymiseen vaikuttaneet tekijät.

Syy	f	%
Avioituminen ja kotiin jääminen	10	8.3
Terveydelliset syyt	12	9.9
Taloudelliset syyt	7	5.8
Lähtö lähetystyöhön	60	49.6
Muu työ hell.liikkeessä kotimaassa	3	2.5
Srk. ei enää tarvinnut evankelistaa	5	4.1
Eläkkeelle jääminen	12	9.9
Muu syy	12	9.9
Yht.	121	100.0

Pääasiallisena syynä tutkimukseen osallistuneiden kohdalla evankelistan työstä luopumiseen on ollut lähetystyöhön lähtö. Kuten edellä on mainittu, helluntailiikkeen periaatteena on aiempina vuosina ollut, että lähetystyöhön aikovan tuli toimia kotimaassa evankelioimistyössä kaksi vuotta ennen lähetyskentälle lähtöä. Käytäntöä suositeltiin edelleen seurakunnille vielä vuonna 1959.²⁸ Terveydellisistä syistä työstä pois siirtyneet olivat pääasiallisesti henkilöitä, jotka muutaman vuoden kuluttua olisivat jääneet eläkkeelle.

Evangelistikadon syyt näyttävät täten olevan pääasiallisesti rakenteellisia: vanhemmat evankelistat jäävät eläkkeelle ja nuoremmille evankelistan työ on siirtymävaihe lähetystyöhön. Liikkeen omat tulokinnat, joissa evankelistojen työmotiivin lasku ja työnäyn puute esitetään keskeisinä tekijöinä naisevankelistojen työstä luopumiseen ja naisten haluttomuuteen hakeutua evankelistan virkaan, herättävät kysymään: mitkä tekijät helluntailiikessä ja evankelistan työssä vaikuttavat työnäkyä ja työssä olevien naisevankelistojen työmotiivia alentavasti? Tähän etsitään vastausta luvuissa 4 ja 5.

Evangelistaryhmät

Naisevankelistat eivät muodosta yhtenäistä ryhmää vaan nimikkeen »naisevankelista» alta erottuu alaryhmiä. Alkuaikojen kaikki naisevankelistat olivat *julistajia*. 1920-luvulla käyttöön otettu koe-evangelistajärjestelmä jakoi evankelistat kahteen ryhmään, *koe-evangelistoiksi* ja varsinaisiksi evankelistoiksi.²⁹ Koe-evankelista-nimityksestä ja -käytännöstä on luovuttu viimeisen parin vuosikymmenen aikana ilmeisesti osittain työntekijäpulan vuoksi ja työntekijän kelpoisuutta on pyritty arvioimaan ja tarkkailemaan muilla keinoin.

Varsin pian kiertävien julistajien rinnalle syntyi uusi evankelista-ryhmä, *kirjaevankelistat*, joiden pääasiallisena tehtävänä oli kiertää paikkakunnalta toiselle ja myydä hengellisiä lehtiä ja kirjallisuutta.³⁰ Julistustyötä ei heidän työhönsä yleensä kuulunut. Sen sijaan he usein

²⁸ SuVUL ptk 14.12 1959, 4.

²⁹ Ks. luku 2.2.

³⁰ RV 1933/20, 14; 1960/13, 200; 1962/19, 270.

pohjustivat maaperää varsinaisille evankelistoille. Jotkut naisista kiersivät ensin kirjaevangelistoina ja siirtyivät myöhemmin varsinaiseksi evankelistoiksi. Kirjaevangelistan työtä ei näytetä pidettävän yhtä vaativana kuin varsinaisen evangelistan. Laskiessaan evangelistavuotiaan kaikki eivät ota lukuun aikaa, jolloin he toimivat kirjaevangelistana.³¹ Tilanteessa, jossa sanan julistuksella on keskeinen sija, kirjaevangelistan työ ja virka miellettiin toissijaiseksi. Erityisestä kirjaevangelistan virasta näytetään luopuneen 1970-luvulle tultaessa.

Omana ryhmänään voidaan pitää niitä naisevangelistoja, joilla evangelistakausi on ollut siirtymävaiheena *lähetystyöhön*. Heistä 81.7 %:lla on jo hakeutuessaan evangelistaksi ollut päämääränä lähteä lähetystyöhön. Päätös tähän on kypsynyt evangelistakauden aikana 18.3 %:lla. Joillakuilla evangelistakausi muodostui usean vuoden pituiseksi, ennen kuin lähtö lähetystyöhön tuli mahdolliseksi. Toisilla lähtö ei koskaan toteutunut ja he jäivät pysyvästi kotimaan evankelistoiksi.

Suurin osa naisevangelistoista on ollut ja on edelleen *naimattomia* naisia. Naimattomuutta ei ole esitetty vaatimuksena evangelistan virkaan aikovalle. Näyttää kuitenkin siltä, että varsinkin alkuaikoina naimattomuutta pidettiin evangelistan työhön liittyvänä kutsumuksena.³² Evangelistan kutsumus oli toinen ja aviokutsumus toinen, joita ei katsottu voitavan yhdistää. Näkemykseen saattoi liittyä myös morsiusmystiikan elementtejä. Evankelista Lydia Korpi toteaa perhesuhteita tiedusteltaessa: »Kihlattu Kristuksen kanssa. Lapsia enemmän kuin sillä, jolla on mies.»³³

Kuitenkin jotkut menivät naimisiin. Evankelistoiksi lähteneistä on myöhemmin *avioitunut* noin yksi kolmasosa.³⁴ Avioliittopäätöksen kypsymiseen vaikuttivat henkilökohtaisten tekijöiden ohella myös evangelistan työstä johtuvat seikat. Esimerkiksi työssä väsyminen, »loppuun palaminen», oli yksi näistä:

»Kymmenen vuotta kun minä olin kiertänyt niin minä väsyin. Kun jokailtaiset kokoukset ja aina ihmisten ympäröimänä. Sitten rupes tun-

³¹ HhL 259/2; RV 1952/1–2, 12; 1966/40, 13; 1971/24, 14.

³² RV 1929/10, 8; 1939/17–18, 240.

³³ HhL 355/a-(j).

³⁴ Liite 2.

tumaan, että minä menen vähäksi aikaa maalliseen työhön ja ansaitsemaan vähän rahaa, että saan vähän korjatuksi kaikkea vaatteita ja muita... Mutta viis' vuotta aikaisemmin tämä (nimi) oli minua pyytänyt avukseen niin minä olin kuitenkin paennut häntä vaan eikä viiteen vuoteen edes kirjettä vaihdettu... Minä vaan ajattelin, että se häiritsee Jumalan valtakunnan työtä, että minä tahdon tehdä sitä vaan koko sydämestäni... Mutta sitt' minä ajattelin, että kun tämä (nimi) vaan odotti ja odotti minua, että minä nyt sitten menenkin tähän ja olen hänelle avuksi. Ja niinhän olen nyt saanut olla Herran työssä jatkuvasti tähän asti aina.»³⁵

Avioituminen saarnaajan kanssa mahdollisti työhön osallistumisen edelleen ainakin osittain. Naisevangelistat näyttävätkin avioituneen enimmäkseen saarnaajien kanssa. Kyselyyn vastanneista 64 avioituneesta naisevangelistasta 62.5 % on avioitunut saarnaajan kanssa, 9.4 % on maatalojen emäntinä ja loppuilla puoliso toimii muissa ammateissa.

Evangelistan avioituminen koskettaa myös yhteisöä, jossa hän toimii. Oheinen talukko kertoo siitä, miten evangelistat kokivat helluntailiikkeen suhtautuneen heidän avioitumiseensa.

Taulukko. 3.5. Naisevangelistojen kokemus helluntailiikkeen suhtautumisesta avioitumiseensa.

Kokemus	Kokemuksen voimakkuusaste			N
	Ei lainkaan %	Jonkin verran %	Runsaasti %	
Avioitumiseeni suhtauduttiin myönteisesti	11.4	31.8	56.8	44
Avioitumistani pidettiin yllätyksenä	5.0	52.5	42.5	40
Evangelistan ei odotettu avioituvan	23.3	56.7	20.0	30
Minun katsottiin kieltäneen evangelistan kutsumukseni	53.3	33.3	13.3	30

³⁵ Ev7 87/5 B.

Edellä olevan perusteella voidaan päätellä, että naisevankelistojen avioitumiseen on helluntailiikkeen piirissä suhtauduttu yleensä myönteisesti. Myönteiseen asennoitumiseen on todennäköisesti vaikuttanut se, että evankelistat valitsivat puolisoikseen usein saarnaajan. Korkeaan prosenttiin vaikuttaa mitä ilmeisemmin myös avioliiton solmimisen ajankohta. Vastanneista 29 oli avioitunut 1970-luvulla ja sen jälkeen. 1960-luvulla oli avioliiton solminut 14 naisevankelistaa ja edellisellä vuosikymmenellä vastaava luku oli 15. 1940-luvulla oli vastanneista avioitunut vain 7.

Avioliittojen solmimismäärästä voidaan päätellä, että näkemys naimattomuuden liittämistä evankelistan virkaan näyttää olleen varsin voimakas vielä 1940-luvulla. Joidenkin 1940–60-luvulla avioituneiden kokemuksiin ovat kuuluneet syytökset evankelistakutsun kieltämisestä. Suhtautuminen on tullut myönteisemmäksi parin viime vuosikymmenen aikana. Kuitenkin valtaosan kokemus, että heidän avioitumisensa on tullut liikkeeseen kuuluville yllätyksenä, voitaneen katsoa kertovan, että helluntailiikkeessä varsinkin aiemmin vallitsi tiedostettu tai tiedostamaton käsitys evankelistan virasta naimattomien naisten virkana. Tätä tukee se, että varsin monet ovat ilmaisseet tunteneensa, että heidän ei ylipäätänsä odotettu avioituvan.

Evankelistat näyttävät avioituneen suhteellisen myöhään. Kyselyyn vastanneista evankelistoista 53.6 % oli avioitunut yli 30-vuotiaana, joista 20.2 % 40 vuotta täytettyään. Vanhin oli solminut avioliiton 74-vuotiaana.

Aiempina vuosikymmeninä avioitunut naisevankelista harvoin jatkoi kiertävän evankelistan työtä. Tähän vaikuttivat osittain edellä kuvatut asenteet. Lasten syntymä oli yksi käytännöllinen syy työstä sivuun jäämiseen. Joitain poikkeuksia on kuitenkin ollut. Lapseton naisevankelista on saattanut toimia kiertävänä evankelistana yhdessä miehensä kanssa koko avioliittonsa ajan. Myös jotkut perheellisistä ovat aika ajoin lähteneet sanan julistukseen.³⁶

Viimeisen vuosikymmenen aikana evankelistan työ on alettu yhä enenevässä määrin nähdä mahdolliseksi myös naimisissa oleville naisille. Kyselyyn vastanneista 11 on lähtenyt evankelistaksi vasta avio-

³⁶ RV 1960/41, 630; 1962/6, 77.

liiton solmittuaan.³⁷ Asennemuutosten ohella naimisissa olevien naisten osallistumiseen ovat vaikuttaneet myös evankelistan työnkuvassa tapahtuneet muutokset, joita käsitellään luvussa 4.

55 naisevankelistasta vain 14.5 % kertoo jättäneensä avioituttuaan evankelistan työn kokonaan. 20 % on toiminut aika ajoin evankelistana. 7.3 % on aluksi jättänyt evankelistan työt avioliiton solmittuaan mutta on lasten kasvetta palannut takaisin evankelistaksi. 50.9 % ilmoittaa jatkaneensa evankelistan työtä koko avioliiton ajan ja 7.3 % on siirtynyt puolisonsa kanssa lähetystyöhön. Valtaosalle avioituneista työ näyttää olevan elämäntehtävä. Avioliitto ei ole merkinnyt naisevankelistoille työstä luopumista. Asenteissa ja työnkuvassa tapahtuneet muutokset ovat vaikuttaneet myös siihen, että evankelistoina avioituneet ovat perhetilanteen niin salliessa hakeutuneet uudelleen evankelistan virkaan.

Asennemuutoksia kuvaa myös se, että jotkut seurakunnat ovat alkaneet hyväksyä evankelistoiksi myös *eronneita*. Torjuva asenne avioeroon tulee kuitenkin näkyviin siinä, että nämä eivät voi päästä seurakunnan johtotehtäviin.³⁸ Tutkimukseen osallistuneista kaksi oli eronnut.

Edellä esitetyn perusteella todetaan, että naisevankelistat jakautuvat lähinnä kahteen ryhmään. Toisille evankelistan työssä on kyse väliaikaisesta ja toissijaisesta ammatista, toisille taas evankelistan työ merkitsee ensisijaista ja pysyvää uravalintaa.

3.2. Sosioekonominen tausta

Evankelistan oma kotitausta ja koulutus vaikuttavat siihen, millaisia valmiuksia tällä on työskennellä erilaisten ihmisten parissa. Liikkeen alkuvuosien evankelistojen kotitaustasta ja koulutuksesta ei ole tark-

³⁷ Vrt. RV 1985/7, 6.

³⁸ RV 1980/20, 8–9. Helluntailiikkeen kantaa avioerokysymykseen pohtimaan perustettiin vuoden 1982 talvipäivillä avioliittokomitea, jonka tehtäväksi annettiin laatia asiasta julkilausuma. Seuraavan vuoden talvipäivillä seurakuntien edustajille jaettiin komitean mietintö. Asian ongelmallisuutta liikkeessä kuvaa se, että mietinnössä ei esitetty mitään yhteistä käytäntöä vaan asia jäi yksityisten seurakuntien ratkaistavaksi. RV 1982/4, 6; 1983/4.

koja tietoja. Hajanaisten elämäkertatietojen perusteella voidaan vain olettaa, että useimpien naisevangelistojen koti oli joko maanviljelijä- tai työläiskoti ja että heidän saamansa koulutus rajoittui lähinnä kansakouluun. Joillakin oli sekin jäänyt kesken. Tämä oli esimerkiksi Lydia Korven tilanne, joka orvoksi jäätyään oli joutunut keskeyttämään koulunkäynnin.¹

Kyselyyn osallistuneiden vuosina 1926–87 evangelistoiksi lähteneiden lapsuudenkodin sosiaalista asemaa kartoitettiin kysymällä vanhempien ammattia. Sosiaalinen asema määriteltiin Suomen virallisessa tilastossa käytetyn ryhmityksen mukaan.

Taulukko 3.6. Naisevangelistojen lapsuudenkodin sosiaaliryhmitys isän ammatin mukaan. (N = 180)

	%
Ylemmät toimihenkilöt	1.6
Toimihenkilöt	2.8
Ammattitaitoiset työntekijät	27.2
Ammattitaidottomat työntekijät	24.5
Maanviljelijät	43.9

Naisevangelistat tulevat pääasiallisesti maanviljelijä- ja työläiskoodeista. Vain 2.8 % isistä on ollut helluntailiikkeen saarnaajina/lähetysaarnaajina ja vain 1.1 % äideistä on toiminut liikkeen julistajina joko evangelistoina tai lähetysaarnaajina. Naisevangelistojen kohdalla ei siis voida puhua uravalinnan periytymisestä. Monet ovat kuitenkin saaneet kodin perintönä työelämään osallistuvan naisen mallin, sillä vain 34.2 %:lla äiti oli kotona eikä osallistunut ansiotyöhön kodin ulkopuolella.

Useimmat evangelistat ovat kasvaneet monilapsisessa perheessä. Kyselyyn osallistuneista vain 6 oli perheensä ainoa lapsi. Kahden ja kolmen lapsen perheissä oli kasvanut 31 ja neljän ja viiden lapsen perheissä 57 evangelistaa. Kuudesta kahdeksaan lapsen sisarusarjaan kuului 54 ja yli yhdeksän lapsen sisarusarjaan 38 evangelistaa. Lap-

¹ HhL355a-j.

suudenkodissa on opittu tulemaan toimeen erilaisten ihmisten kanssa ja mukautumaan vaihteleviin tilanteisiin.

Tarkasteltaessa kyselyyn osallistuneiden peruskoulutusta ikäryhmittäin jakautuma heijastaa maan yleistä koulutusjakautumaa.² Nuoremman ikäluokan peruskoulutustaso on korkeampi kuin vanhemman. Parantuneet koulutusmahdollisuudet 1950-luvulta lähtien näkyvät myös evankelistojen peruskoulutuksen tason kohoamisena.

Taulukko 3.7. Naisevankelistojen peruskoulutus ikäryhmittäin.

Ikäryhmä	Kansakoulu %	Osa		Ylioppilas %	N
		keskikoulua %	Keskikoulu %		
–70 vuotta	80.0	10.0	6.7	3.3	30
69–60	64.4	11.1	15.6	8.9	45
59–50	56.4	12.8	25.7	5.1	39
49–40	59.5	14.3	19.1	7.1	42
39–	33.3	3.0	36.4	27.3	33
Yht.	58.7	10.6	20.6	10.1	189

Syyt vanhemman ikäluokan vähäiseen koulutukseen ovat olleet monen kohdalla lähinnä rakenteelliset. Näitä ovat olleet mm. perheiden köyhyys ja puuttuvat koulunkäyntimahdollisuudet pitkien matkojen vuoksi.³ Myös yksilön kasvuympäristön koulunkäyntiä kohtaan tuntemat asenteet ja lapsiin kohdistetut tavoitteet ovat vaikuttaneet siihen, että koulunkäynti jäi monen kohdalla vain kansakouluun. Jotkut halusivat opiskella, mutta vanhemmat olivat koulunkäyntiä vastaan.⁴

Monet evankelistoista ovat hankkineet itselleen jatkokoulutusta, josta osa on ollut ammattiin valmistavaa. Jatkokoulutuksen laatu ja jakautuminen ikäryhmittäin käy ilmi oheisesta taulukosta.

² Suomen tilastollinen vuosikirja 1930, 46; Suomen tilastollinen vuosikirja 1940, 50; Suomen tilastollinen vuosikirja 1960, 31; Suomen tilastollinen vuosikirja 1970, 31.

³ RV 1975/48, 15–15..

⁴ Ky003; Kinnunen käsikirj., 3.

Taulukko 3.8. Naisevankelistojen jatkokoulutus ikäryhmittäin.

Ikäryhmä vuotta	Ei mitään jatkokoul. %	Kansan- opisto %	Ammatti- koulu %	Keskiasteen oppilaitos %	Korkeakoulu/ yliopisto %	N
–70	80.0	6.7	10.0	3.3	0	30
69–60	42.2	4.4	17.8	28.9	6.7	45
59–50	38.5	0	15.4	41.0	5.1	39
49–40	33.3	4.8	9.5	47.6	4.8	42
39–	24.3	3.0	33.3	36.4	3.0	33
Yht.	42.4	3.7	16.9	32.8	4.2	189

Naisevankelistoista 40–59-vuotiailla on eniten ammattikoulutusta. Huolimatta siitä, että nuorempien joukossa on eniten ylioppilaita ja keskikoulun käyneitä, korkea peruskoulutus ei näytä välttämättä merkinneen jatko-opintoja. Eräänä syynä tähän on todennäköisesti ollut helluntailiikkeessä esiintynyt koulutuksen väheksyminen. Korkeakoulussa/yliopistossa opiskelleet ovat yleisimmin kouluttautuneet kansakoulun/peruskoulunopettajiksi. Suhteellisesti eniten koulutusta ovat hankkineet lähetystyöhön hakeutuneet. Kuudestakymmenestä lähetystyöhön lähteneestä 28:lla oli takanaan jatko-opinnot keskiasteen oppilaitoksessa ja kaksi oli opiskellut korkeakoulussa. Lähetystyöhön oli valmentauduttu hankkimalla yleensä apuhoitajan, sairaanhoitajan tai opettajan pätevyys.

Helluntailiikkeen alkua ajoilta ei ole tietoja millaisista työtehtävistä naiset siirtyivät evankelistoiksi. Hajanaisten mainintojen perusteella voidaan olettaa, että he olivat töissä joko kotitalossa, tehtaissa, kotiapulaisina ja myymäläapulaisina.⁵

Joidenkin evankelistojen työkokemus ennen evankelistan uraa on ollut varsin monipuolinen. Esimerkiksi Naimi Ahvenainen, sodan jälkeisen ajan yksi nimekkäimmistä naisevankelistoista, oli ennen evankelistaksi lähtöään ollut mm. pikkupiikana, kestikievarin kuskina, ratatyöläisenä, tehdastyöläisenä villatehtaalla ja rakennuksilla laastinkantajana.⁶

⁵ Kailon tiedustelu; VS 1955/4, 63..

⁶ Ahvenainen-Poutiainen 1976.

Kyselyyn osallistuneiden evankelistojen sosiaalinen asema ennen evankelistaksi ryhtymistä on seuraavassa taulukossa määritelty heidän silloisen ammatinsa perusteella. Toimihenkilöihin kuuluvat opettajat ja sairaanhoitajat. Ammattitaitoisiksi työntekijöiksi on luokiteltu apuhoitajat, lastenhoitajat, kodinhoitajat, ammattikoulutuksen joko koulussa tai toisen opissa saaneet ompelijat/rääätälit, laitosemännät ja toimistotyöntekijät. Ammattitaidottomiin työntekijöihin on ryhmitelty sairaala-apulaiset, myymäläapulaiset, toimistoapulaiset, kotiapulaiset ja lastenkaitsijat.

Taulukko 3.9. Naisevankelistojen sosiaaliryhmitys ammatin mukaan ennen evankelistaksi hakeutumista ikäryhmittäin.

Ikäryhmä vuotta	Ylemmät toimihenk. %	Toimi- henk. %	Amm.tait. työntek. %	Amm.taidott. työntek. %	Maatalous- työntek. %	N
-70	0	6.7	10.0	63.3	20.0	30
69-60	0	15.9	27.3	43.2	13.6	44
59-50	0	14.3	34.3	42.8	8.6	35
49-40	0	15.0	50.0	35.0	0	40
39-	0	12.9	41.9	45.2	0	31
Yht	0	13.3	33.4	45.0	8.3	180

Taulukosta näkyy Suomen elinkeinorakenteessa sodan jälkeen tapahtunut muutos: työvoima on siirtynyt maataloudesta muiden ammattien harjoittajiksi. Kun evankelistat ennen tulivat pääasiallisesti ammattitaidottomien työntekijöiden ja maataloustyöntekijöiden joukosta, 39 -vuotiaat ja sitä nuoremmat evankelistat ovat ammattitaitaan pääasiallisesti joko ammattitaitoisia tai ammattitaidottomia työntekijöitä. Ammattitaidottomien prosentuaalisesti suuri osuus johtuu heikosta perus- ja jatkokoulutuksesta.

Sosiaaliselta asemaltaan ja koulutukseltaan evankelistat ovat varsin aikaisemmin olleet ns. kansannaisia. Maalaiskodin taustan voidaan katsoa luoneen hyvät edellytykset maaseudulla toimimiseen varsin aikana, jolloin elintaso ja kulttuurierot kaupunkien ja maaseu-

dun välillä olivat merkittävät. Liian korkean koulutuksen ja »kaupunkilaisuuden» on joskus katsottu jopa olevan esteenä maaseudulla työskentelyyn.⁷

3.3. Uskonnollinen kehitys

Yksilön uskonnollista kehitystä voidaan tarkastella useasta eri näkökulmasta. Lähtökohtana voi olla biologinen ja henkinen kypsyminen; miten uskonnollisuus kehittyy eri ikäkausina. Uskonnollisuus voidaan nähdä myös oppimisprosessina, jolloin ympäristöstä saaduilla vaikutteilla ja vuorovaikutussuhteilla katsotaan olevan keskeinen merkitys yksilön uskonnollisuuden kehitykselle; uskonnollista kehitystä tarkastellaan sosiaalistumisprosessina ympäristön uskonnollisuuteen. Lähtökohtana voivat myös olla ihmisen uskonnollisuudessa, sen intensiteetissä tai suunnassa hänen eri elämänvaiheissaan tapahtuneet muutokset.¹

Seuraavassa tarkastellaan niitä evankelistojen uskonnollisen kehityksen vaiheita, jotka ovat vaikuttaneet heidän hakeutumiseensa evankelistoiksi.

Kotitausta

Lapsuudenkodilla on katsottu olevan keskeinen merkitys ihmisen uskonnollisessa kehityksessä.² Naisevangelistat tulevat uskonnollisesti hyvin erilaisista kodeista. Kuten edellä on todettu, varhaisempien evankelistojen kotitaustasta on ollut mahdollisuus saada vain hajanai-

⁷ RV 1951/15, 204.

¹ Tamminen 1981, 33–34. Tamminen on esitellyt keskeisimmät uskonnollisuuden kehitysvaiheteoriat. Ks. Tamminen 1981, 38–53.

² Lapsuudenkodin vaikutuksesta lasten ja nuorten uskonnolliseen kehitykseen, ks. Tamminen 1981, 126–128. Aikuisiän uskonnollisen käyttäytymisen ja lapsuudenkodin uskonnollisen kasvatuksen välisestä suhteesta, ks. Lotti 1983, 16; Hoge & Petrillo 1979.

sia tietoja. Vain muutamien vanhemmista tiedetään, että he ovat lukeutuneet selkeästi jonhonkin tiettyyn herätysliikkeeseen.³ Huolimatta vuosisadan vaihteen aatteellisesta ja yhteiskunnallisesta murroksesta, kirkolla ja sen edustamilla arvoilla oli kuitenkin vankka sija varsinkin maaseudun kodeissa. Voidaan olettaa, että valtaosa alkuaikojen naisevangelistoista oli lähtöisin kodeista, joissa uskonnollisia arvoja kunnioitettiin, vaikka perheenjäsenet eivät ehkä kuuluneetkaan minkään erityisen herätysliikkeen kannattajiin.

Edellä esitettyä tukevat kyselystä saadut tulokset. Taulukosta 3.10. käy ilmi, että vuosina 1926–87 naisevangelistoiksi lähteneistä valtaosa katsoo kasvaneensa joko uskovaisessa kodissa tai kodissa, jota evankelista itse ei pidä uskovaisena, mutta jossa uskonnollisia arvoja kuitenkin kunnioitettiin.

Taulukko 3.10. Naisevangelistojen arvio lapsuudenkotinsa uskonnollisesta ilmapiiristä. (N = 184)

Arvio	%
Kotini oli uskova koti	36.4
En pidä kotiani uskovana kotina, mutta uskonnollisia arvoja kunnioitettiin	48.4
Uskonto ei tullut mitenkään esille kodissani	11.9
Lapsuudenkotini oli kielteinen uskontoa kohtaan	3.3

Luokittelun perustana on evankelistojen oma uskonnollinen viitekehys, jossa tietoisella kääntymyksellä ja julkisella uskon tunnustamisella on keskeinen asema. Raja taulukon kahden ensimmäisen kategorian välillä on näin ollen arviointiperusteista riippuen liukuva.

Vastanneista 61.4 % kertoo jonkun perheenjäsenen olleen uskovaisen. Molempien vanhempien lisäksi kyseinen henkilö on ollut useimmiten äiti tai joku isovanhemmista. Heidän uskovaisuutensa on vas-

³ RV 1954/24, 343; 1963/4, 51.

taajien mielestä näkynyt lähinnä Raamatun lukuna, rukoilemisena, hengellisten laulujen laulamisena, kirkossa ja hengellisissä tilaisuuksissa käyntinä. Myös tietyt ulkonaiset elämäntavat ovat monen mielestä olleet uskovaisuuden tuntomerkkejä.

»Äidin ja isän uskovaisuus ilmeni turvallisena luottamuksena Jumalaan. Raamatun luku, rukous ja hengellisissä tilaisuuksissa käynti oli luonnollista, itsestään selvää mutta vapaaehtoista.»⁴

»Äiti opetti rukoilemaan. Laulettiin ja luettiin Raamattua ja käytiin kirkossa.»⁵

»Käytiin kirkossa, kotonani pidettiin hengellisiä tilaisuuksia. Isäni piti pyhäkoulua, ei kiroillut, tupakoinut eikä juopottellut.»⁶

»Mummo opetti rukouksen ja illoin tuli sen kanssani rukoilemaan.»⁷

Yleiskirkollisuuden ohella erilaiset uskonnolliset liikkeet ovat vaikuttaneet lapsuudenkodin uskonnolliseen ilmapiiriin. Millaisten uskonnollisten liikkeiden vaikutuspiirissä evankelistat ovat lapsuudenkodissaan kasvaneet, käy ilmi oheisesta taulukosta.

Taulukko 3.11. Lapsuudenkodissa vaikuttaneet uskonnolliset liikkeet. (N = 183)

Uskonnollinen liike	%
Herännäisyys	6.0
Evangelisuus	2.7
Rukoilevaisuus	1.1
Lestadiolaisuus (SRK)	1.1
Lestadiolaisuus, uusheräys	3.3
Lestadiolaisuus, esikoisuus	1.7
Ns. viides herätysliike*	2.2
Jokin muu	34.4
Ei mikään uskonnollinen liike	47.5

* Ns. viidettä herätysliikettä edustavat Kansan Raamattuseura, Suomen Raamattuopisto ja Kansanlähetys.

⁴ Ky016.

⁵ Ky029.

⁶ Ky046.

⁷ Ky181.

Näyttää siltä, ettei mikään kirkon herätysliikkeistä ole vaikuttanut erityisen voimakkaasti evankelistojen lapsuuden kodissa. Herätysliikkeiden osuus korreloi todennäköisimmin herätysliikkeiden vaikutusalueiden ja henkilön kotipaikan kanssa. Annetuissa vastauksissa »jokin muu» käsitti pääasiallisesti helluntailiikkeen ja muutamassa tapauksessa vapaakirkollisuuden.

Evankelistojen vanhemmista suurin osa on kuulunut luterilaiseen kirkkoon ennen evankelistan uskoontuloa ja liittymistä helluntailiikkeeseen.

Taulukko 3.12. Vanhempien uskonnollinen yhteisö ennen vastaajan uskoontuloa.

Yhteisö	Isä (N = 179)	Äiti (N = 186)
	%	%
Luterilainen kirkko	77.7	71.5
Ortodoksinen kirkko	1.1	1.1
Helluntaiherätys	19.5	24.7
Muu uskonnollinen yhteisö	1.7	2.7

Kodeista, joissa molemmat tai toinen vanhemmista kuuluvat helluntailiikkeeseen, tulevat lähinnä vuonna 1937 ja sen jälkeen syntyneet evankelistat.

Tiivistäen voidaan todeta, että vain pieni osa evankelistoista tulee kodeista, joissa uskonto ei ole ollut mitenkään esillä tai joissa uskontoon suhtauduttaisiin kielteisesti. Suurin osa naisevankelistoista on saanut kodin perintönä myönteisen ja kunnioittavan asenteen uskontoa kohtaan, silloinkin, kun koti ei ole ollut minkään erityisen uskonnollisen liikkeen vaikutuspiirissä.

Kääntymys evankelistan viran edellytys

Helluntailiikkeen piirissä kääntymystapahtumasta käytetään useita nimityksiä. Tällaisia ovat »tulla uskoon», »pelastua», »syntyä uudesti», »antaa elämä Jeesukselle», »tehdä parannus», »tehdä ratkaisu» ja

»jättäytyä».⁸ Kaikille nimityksille on luonteenomaista, että uskonelämän perustana nähdään omaan valintaan perustuva tietoinen ratkaisu. Ratkaisua vahvistavat usein erilaiset tunnetilat. Kysymyksessä on prosessi, jossa valinnan, ratkaisun ja sitä seuraavien tunteiden jälkeen henkilö itse määrittelee itsensä uskovaiseksi ja myös uskonyhteisö mieltää hänet sellaiseksi.⁹

Henkilökohtaista kääntymystä, uskoontuloa, pidetään helluntailiikkeessä evankelistan viran edellytyksenä. Vain sen, joka on itse kokenut pelastuksen, katsotaan voivan kertoa siitä muille.¹⁰

Uskoontuloa, kääntymystä voidaan tarkastella yhteisöllisestä tai yksilön näkökulmasta. Yhteisöllisessä tarkastelukulmassa huomio kiinnitetään kääntymystilanteeseen, sen aikaan ja paikkaan ja siihen millaista osaa se näyttelee itse kääntymystapahtumassa. Yksilötasolla taas tarkastelun kohteena ovat yksilön tiedon, tunteen ja toiminnan tasolla tapahtuvat muutokset.

Ensimmäisen polven evankelistoista kaikki eivät olleet kokeneet kääntymystä helluntailiikkeen parissa. Uskoon oli tultu myös muissa yhteisöissä: luterilaisen kirkon piirissä (14), vapaakirkossa (8), pelastusarmeijassa (6) ja metodistikirkossa (3).¹¹ Helluntailiikkeeseen he siirtyivät »helluntaivalon» saatuaan, mikä yleensä ilmeni henkikaste-kokemuksena ja siirtymisenä uskovien kasteen kannalle.¹²

Kyselyyn osallistuneiden uskonnollinen yhteisö, jossa uskoontulo oli koettu, käy ilmi oheisesta taulukosta.

⁸ Vrt. Bloch-Hoel 1956, 334.

⁹ Helander 1986, 115. Berger ja Luckmann korostavat yhteisön osuuden merkitystä kääntymysprosessissa. Jotta henkilön muuttuneesta identiteetistä tulisi pysyvä, uskonnollisen yhteisön tulee tunnistaa ja hyväksyä se. Berger & Luckmann 1972, 177–178. Gerlach ja Hine käsittelevät samaa kysymystä ja esittävät, että henkilön todistaessa uskoontulostaan tämä toimii henkilökohtaisen kokemuksen saattamiseksi objektiiviseksi todellisuudeksi sekä henkilölle itselleen että kyseessä olevalle ryhmälle. Gerlach & Hine 1979, 136.

¹⁰ RV 1973/34, 9.

¹¹ Luvut perustuvat Ristin Voitossa olleista syntymäpäivä- ja muistokirjoituksista saattuihin tietoihin.

¹² Kielilläpuhumisesta yksilöä yhteisöistä erottavana ja toisiin yhteisöihin liittävänä tekijänä ks. Gerlach & Hine 1970, 119–135; Holm 1978, 151.

Taulukko 3.13. Naisevankelistojen uskoontuloyhteisö. (N = 186)

Yhteisö	%
Ev.lut. kirkko	13.4
Pelastusarmeija	1.1
Helluntailiike	76.3
Muu uskonnollinen yhteisö	5.4
Yksin/ei missään yhteisössä	3.8

Evankelistoista 76.3 % on kokenut kääntymyksen helluntailiikkeen parissa. Vain 13.4 % on tullut uskoon luterilaisessa kirkossa. »Muu uskonnollinen yhteisö» on ollut lähinnä vapaakirkko. Mielenkiintoista on, että jotkut katsovat tulleen uskoon ilman minkäänlaista yhteyttä mihinkään uskonnolliseen yhteisöön.

Vain 17.8 %:lla uskoontuloon oli vaikuttanut jokin kirkon herätysliikkeistä.

Taulukko 3.14. Luterilaisen kirkon herätysliikkeiden vaikutus naisevankelistojen uskoontuloon.

Herätysliike	f
Herännäisyys	4
Lestadiolaisuus (SRK)	1
Lestadiolaisuus, uusheräys	2
Lestadiolaisuus, esikoisuus	2
Evangelisuus	1
Rukoilevaisuus	0
Ns. viides herätysliike	22
Yht.	32

Helluntailiikkeen naisevankelistat tulevat siis pääasiallisesti kirkon herätysliikkeiden toiminnan ulkopuolelta. Taulukosta 3.14. käy ilmi, että helpoimmin siirtymä kirkon piiristä helluntailiikkeeseen näyttää tapahtuvan ns. viidennen herätysliikkeen parista. Tämä on ymmär-

rettävää, koska eräs viidennen liikkeen tunnusomaisia piirteitä on henkilökohtaisen uskonratkaisun korostus.¹³ Liikkeen julistuksessa on tältä osin yhtymäkohtia helluntailiikkeen julistukseen.

34.5 % toteaa uskoontulonsa tapahtuneen hitaasti, 65.3 %:lla uskoontulo oli äkillinen. Huolimatta siitä, että yli puolet pitää uskoontuloaan äkillisenä tapahtuma, uskoontulokertomusten pohjalta voidaan kuitenkin todeta kääntymyksen tapahtuneen joskus pitkänkin prosessin tuloksena.

Evankelistojen kääntymyksen painottamista yhtäkkisenä kokemuksena on tarkasteltava liikkeen perinteestä käsin. Tarkka, selkeästi määriteltävä kääntymisajankohta on ollut alusta alkaen tunnusomaista helluntailiikkeelle. Tarkan uskoontulovuoden kertoikin 186 vastaajaa. Kääntymyksen ajankohdaksi mielletään siis varsinaisen ratkaisun päivä, vaikka tätä olisikin edeltänyt pitkä prosessi.

Tästä osoituksena on, että myös monet helluntailaiskodeissa kasvaneet katsovat kääntymyksensä tapahtuneen yhtäkkiä. Kääntymyksen ratkaisevimaksi tekijäksi nousee tällöin tietoinen ratkaisu, jossa henkilö omaksuu sen uskonnollisen viitekehyksen, johon hänet on sosiaalistettu lapsuudesta lähtien. Tulisiko tällaisia kääntymystilanteita kutsua mieluummin sopeutumisprosesseiksi, joissa henkilö käy läpi tietyn rituaalin saadakseen ko. uskonnollisen ryhmän jäsenyyden kuin todelliseksi uusiksi elämänsenteiksi, on tulkintakysymys.¹⁴ Helluntaievankelistat itse pitävät kyseistä tilannetta omassa uskone-lämässään merkittävänä, uuden vaiheen alkuna.

Kyselyyn vastanneilla uskoontulo on tapahtunut pääasiallisesti ikävuosien 16–21 välillä.¹⁵

¹³ Huotari 1981, 91–94.

¹⁴ Helluntailaiskodeissa kasvaneiden kääntymyksen tulkitsee muodolliseksi herätyskääntymykseksi mm. Stig Söderholm, joka esittää, että »Tällaisilla henkilöillä ei ole välttämättä ollut affektiivista kääntymyskokemusta.» Söderholm 1982, 58. Kääntymyskokemuksen affektiivisuuden määrää on kuitenkin vaikea mitata. Lewis R. Rambo esittää, että tilanteissa, joissa yksilö on mahdollisesti ollut jo pitkään kyseisen uskonnollisen yhteisön vaikutuspiirissä kääntymyksessä (born-again conversion) on kyseessä intensifikaatiosta, henkilökohtaisesta liikkeeseen sitoutumista. Rambo 1982, 23–24. Intensifikaatiossa ei liene kyse yksinomaan vain osallistumisaktiivisuudesta vaan voidaan olettaa, että sitä tapahtuu myös muilla uskonnollisuuden osa-alueilla, myös affektiivisella tasolla.

¹⁵ Vrt. Tamminen 1981, 124.

Tietyn uskonnollisen järjestelmän omaksuminen johtaa yleensä yhteyksien solmimiseen niiden ihmisten kanssa, jotka jakavat samat näkemykset. Helluntaiseurakuntaan liittymisen ulkonaisena merkinä on upotuskaste. Tutkimukseen osallistuneet liittyivät helluntaiseurakuntaan pääasiallisesti 15–22 vuoden ikäisenä; 182 vastaajasta 33 % liittyi samana vuonna kuin tuli uskoon, 26 % vuoden kuluttua uskoontulosta ja 15 %:lla kului kaksi, kolme vuotta ennen helluntaiseurakuntaan liittymistä. Neljästä viiteen vuoden siirtymävaihe oli 12 %:lla ja 6 %:lla seurakuntaan liittymiseen kului seitsemästä kahdeksaan vuotta.

Evangelistojen esittämät helluntaiseurakuntaan liittymisen syyt käyivät ilmi seuraavasta taulukosta.

Taulukko 3.15. Helluntaiseurakuntaan liittymisen syyt. (N = 187)

Syy	%
Luterilainen kirkko ei vastannut tarpeisiin	2.7
Vanhemmat kuuluivat helluntaiseurakuntaan	11.8
Opilliset kysymykset	48.6
Helluntaiseurakunta koettiin hengelliseksi kodiksi	36.9

Tärkeimmiksi syiksi nousivat opilliset syyt ja se, että helluntaiseurakunta koettiin hengelliseksi kodiksi. Opilliset kysymykset koskivat lähinnä seurakuntanäkemyistä ja kastekäsitystä. Helluntaiseurakunta miellettiin järjestykseltään Raamatun mukaiseksi, samoin uskovien kastekäytäntö. Pitkäaikainen sosiaalistumisprosessi on ollut myös merkittävä seurakuntaan liittymisen syy. Lapsuudestaan asti oli helluntaiseurakuntaa kasvanut pitämään ainoana vaihtoehtona 11.8 %. Vain 2.7 %:lla pettyminen luterilaiseen kirkkoon oli ollut ensisijaisena helluntaiseurakuntaan liittymisen syynä.

Evangelistakutsu ja evangelistaksi lähtö

Yleiseen pappouteen perustuva maallikkoaktiivisuuden korostus merkitsee helluntailiikkeessä, että jokaisella uudestisyntyneellä on lähe-

Kuva 5. Naiset lähtivät evankelistoiksi varsin nuorina. Kuvassa evankelistapari Vieno Rantanen ja Aino Laaksonen (Ojala). (Helsingin Saalem-seurakunnan kuva-arkisto)

Kuva 6. Jotkut naisevangelistat ovat jatkaneet evankelistan virassa avioitumisensa jälkeen. Kuvassa evankelistapari Yrjö ja Valma Holappa (o.s. Lehtonen). (Ristin Voiton kuva-arkisto)

tystehtävä, johon ei tarvita mitään erityistä kutsua. Sen sijaan evankelistan virkaan tarvitaan erityinen kutsu Jumalalta.¹⁶ Sen lisäksi, että työn itsessään katsotaan palkitsevan tekijänsä, evankelistat näkevät selkeän kutsumustietoisuuden tekijänä, joka auttaa jaksamaan työs-
sä:.

»Vaikk' ois kuinka paljon vaikeuksia ollu ja nälkää nähny ja vilua kärsinyt ja keskellä yötäkin on saanu lähteä majapaikasta mutta nämä ei merkitse mitään. Kun joku tekee ratkaisun ja ottaa vastaan pelastuksen ja Herra saa hänet pelastaa ja hänestä tulee taivaan kansalainen, niin kaikki matkan vaivat ovat poissa. Se on niin suurta kun saa jonkun räakkääntyneen ihmisen johdattaa Jumalan luo. Jos me olemme kutsuttuja, todella kutsuttuja niin me menemme läpi vaikka harmaan ki-
ven. Uskon ja rukouksen kautta ja Herran voimassa eteenpäin tuntui miltä tuntui!»¹⁷

Myös henkikastekokemus nähdään välttämättömänä evankeliumin työhön aikovalle. Pyhän Hengen kasteessa henkilön katsotaan saavan työhönsä tarvittavan voiman.¹⁸

Kyselyssä evankelistoja pyydettiin kertomaan, miten he saivat kutsun evankelistan työhön. Kertomusten perusteella pyrittiin selvittämään, mitkä tekijät olivat vaikuttaneet ratkaisevasti henkilön lähtöön evankelistaksi. Kutsumuskertomuksissa esiintyi yleensä useita tekijöitä, joiden katsottiin yhdessä vaikuttaneen kutsumustietoisuuden selkiytymiseen. Lähes kaikille 144 kutsumuskertomukselle oli kuitenkin yhteistä, että henkilöillä oli sisäinen tunne siitä, että heidän tulisi lähteä evankelistaksi.

Suurelle osalle evankelistoista (64.6 %) kutsu evankelistan työhön on tullut ja selkiytynyt yksinomaan hätänä toisista ihmisistä, sisäisenä vakuutuksena siitä, että heidän on lähdettävä tähän työhön.

»Kutsu evankelistan työhön alkoi olla varma heti kun tulin uskoon. Valtava halu kertoa ihmisille, mitä Jeesus on tehnyt – mitä hän tekee ja että hän on elävä ja todellinen.»¹⁹

¹⁶ Estlander 1927/ 49; RV 1973/34, 9.

¹⁷ Ev3 87/1.

¹⁸ RV 1913/11, 82; 1916/1, 7; Estlander 1927, 49; Yli-Vainio 1968, 23–24; Antturi 1986 b, 83–86.

¹⁹ Ky079.

»Usein rukouksessa ollessani aloin tuntea suurta hätää ihmisten puolesta, jotka eivät vielä olleet pelastusta kokeneet.»²⁰

»Uskoontuloni jälkeen tiesin sisimmässäni, että minun tulee julistaa Jumalan sanaa. Taistelin sen asian kanssa monet vuodet enkä päässyt siitä eroon ennenkuin sanoin Herralle: Tässä olen lähettä minut.»²¹

Monella sisäistä kutsua vahvisti jokin ulkonainen merkki. Se saattoi olla esimerkiksi asetetun ehdon täyttyminen (10.4 %) tai erityinen näky tai kuuloaistimus (5.6 %).

»Paljon pidettiin tupakokouksia eri kylissä. Ja aina olin mukana. Veljet pyysivät aina todistamaan ja laulamaan...Päätin ja sanoin noin Jumalalle, että koitan oikeen paljon tienata ompelemalla ja annan kaikki rahani Jumalan valtakunnan työhön. Tein sitä vähän aikaa mutta tuska sieluista vain kasvoi. Kerroin meidän saarnaajalle. Hän sanoi, että 'Nyt kone nurkkaan ja Helsingin Saalemissa alkaa raamattukoulu ja sinä lähdet sinne!' Ja niin teinkin... Vielä laitoin esteitä. Sitten pyysin, 'Jumala pelastat yhden sielun', kun oli yleinen kokous, 'sitten olen valmis lähtemään.' Jumala pelasti kolme ihmistä, kaikki olivat minulle tuttuja, yksi sukulainen. Niin Hän vastasi pyyntööni. Näytti, nyt on aika lähteä. – Kun sanoin veljille, 'Eihän minulla ole paljon Jumalan sanasta ymmärrystä,' he luettivat minulle Dan. 12: 4: ymmärrys karttuu!»²²

»Heti uskoon tultuani koin sisäistä poltetta evankeliumin työhön. Vuosien saatossa kutsu vain voimistui ja erään kerran näin näyn rukouksessa ollessa. Ihmisiä meni virtanaan syvällä rotkossa ja ojentelivat käsiään minulle, joka seisoin oikein jyrkän kallion päällä. Pyhä Henki puhui siinä hetkessä, että ihmiset kulkevat synnin rotkossa ja heitä tulisi auttaa Kristus-kalliolle. En rohjennut tätä asiaa esittää vanhemmistolle, sillä pelkäsin heidän suhtautuvan kielteisesti. Panin Jumalalle merkin, jos Jumala on tarkoittanut minut evankelistan tehtävään, niin tästä asiasta tullaan puhumaan minulle vanhemmiston taholta. Erään kerran seurakunnan saarnaaja tuli ja kysyi koenko minä kutsua evankeliumin työhön. Siitä sitten pikkuhiljaa asiat kehkeytyivät, että läksin siipiäni kokeilemaan vanhemman evankelistan kaveriksi.»²³

²⁰ Ky006.

²¹ Ky162.

²² Ky028.

²³ Ky163.

»Pelastus, jonka itse olin kokenut, elämän tarkoituksen löytyminen ja sanan selkeä osoitus sytyttivät sisimmässäni rukouksen: Jumala, mitä minä voisin tehdä Sinusta erossa olevan ihmiskunnan hyväksi? Jossain vaiheessa kuulin 'sisäisillä korvillani' selvän äänen sanovan: minä kutsun sinut evankelistaksi. Tiesin sen olevan Jumalan ääni. Kokemus oli hyvin todellinen. Nauroin ääneen kuin Saara muinoin, ravistelin itseäni ja sanoin, 'Kaikkea sinä kuvittelet!' Sisäisestä polttestani huolimatta tarkoin salasin ja torjuin asiani. Selitin Jumalalle perusteellisesti millainen olen ja sanoin, 'En pysty moiseen.' Tarjosin Jumalalle myös vaihtoehtoa, palvella Häntä kaikin tavoin maallisen työni ohella... Samanaikaisesti monet henkilöt toisistaan tietämättä tulivat sanomaan minulle, että he kokevat Jumalan kutsuneen minut kokotoimiseen evankeliumin työhön... Pakenin kysyjä, en tahtonut vastata heille. Ensimmäinen ratkaiseva myönnytyks oli ilmoittautuminen raamattuopistoon (otin työstäni virkavapaata). Kurssin jälkeen keskustelin saarnaajan kanssa asiasta. Vuoden vielä työssä oltuani vanhemmisto kysyi olenko valmis lähtemään. Olin, ja lähtöni jälkeen en ole koskaan epäillyt, etteikö se olisi Jumalan tahto ja valinta elämässäni...»²⁴

Joillekin vaikutti ratkaisevasti toisten rohkaisu tai tiedustelu evankelistaksi lähtemiseksi (14.6 %).

»Kotipitäjässäni oli voimakas herätys ja vastustajia oli paljon. Lut.kirkon ja katolisen kirkon (ortod.) papit nousivat herätystä vastaan. Samoin suojeluskunta ja sosialistit. Olimme vastatuulella. Vierailevia puhujia alkoi vierailla keskuudessamme mm. kirjailija Pekka Brofeldt, Yrjö Nurmi (Viipurin helluntaiseurakunnan johtaja), evankelistat Briitta Lajunen, Martta Hellén ym. Näiden puhujien rohkaisemana uskalsin ilmaista haluni lähteä Jumalan valtakunnan työhön. Alunperin oli aikomus hakea seminaariin. Oli hyvä koulutodistus ja pidin paljon lapsista ja ihmisistä. Oman seurakunnan veljet siunasivat minut koelähetiksi (jota olen vieläkin).»²⁵

»Olin melko aktiivisesti mukana evankeliumin työssä ennen kuin evankelista Lyyli Heikkinen ehdotti: etkö lähtisi toverikseni. Ja kun asiat kotona järjestyi niin että olin vapaa lähtemään niin lähdin... Vasta kentällä ollessani minä sain sisäisen varmuuden siitä, että Jumala on minut kutsunut tähän tehtävään ei vain lyhytaikaisesti vaan että se on elämäntehtäväni.»²⁶

²⁴ Ky157.

²⁵ Ky024.

²⁶ Ky012.

Joidenkin kohdalla ulkopuolisten kehoitukset ja kannustus saattoi muodostua myös paineeksi.

»Jo 11-vuotiaana sain sisäisen varmuuden, että tulen nuorena uskoon ja lähen myös evankelistaksi. Kun sitten tulin uskoon, niin ihmiset alkoivat hoputtaa, että koska lähdet evankelistaksi. En kertonut heille sisäisistä tunteistani silloin. Työtoverikin oli välillä tarjolla, mutta silloin ei ollut vielä aika lähteä. Oli käytävä läpi irrottautumisvaihe, jota kesti vuoden. Oli saatava varmuus, että tämä suunnitelma on todella Jumalasta eikä minusta itsestäni. Asetin Jumalalle loppuvaiheessa merkkejä asian varmistamiseksi ja merkit toteutuivat kerta toisensa jälkeen. Tuli päivä, jolloin ovi aukeni ja oli lähdön hetki evankelistan polulle Jumalan 'juoksutytöksi'.»²⁷

Toiset naisevankelistat ovat myös esimerkillään vaikuttaneet ja kannustaneet joidenkin hakeutumista evankelistoiksi (4.9 %).

»Ollessani ensi kertaa helluntailaisten kokouksessa, kuulin naisevankelistan julistavan Jumalan sanaa. Koska olen lestadiolaisesta kodista ja kasvanut siinä piirissä, en ollut ennen kuullut naisen puhuvan 'pöydän takana'. Asia oli minulle uusi ja outo. Kuitenkin kyseisessä tilaisuudessa Jumala kypsytti minua tulevaa tehtävää varten sisäisesti määrättyyn määrään asti. Tulin tietoiseksi, että nainenkin voi julistaa Jumalan sanaa. Kun tulin uskoon, minusta se oli aivan luonnollinen asia, että lähen evankelistaksi.»²⁸

Edellä olevasta käy ilmi, että evankelistakutsu ei jäänyt henkilön omaksi kokemukseksi vaan tullakseen kokijalleen todelliseksi se vahvistettiin ulkopuolelta tulevilla tekijöillä. Myös raamattukoulu saattoi olla aikaa, jolloin evankelistakutsua »koeteltiin». Raamattukoulun osuutta käsitellään tarkemmin luvussa 4.1. Lähetystyöhön lähtevillä evankelistaksi hakeutumiseen vaikuttivat myös järjestelmästä johtuvat tekijät; lähetystyöhön aikoviltahan edellytettiin työskentelyä kotimaassa ennen lähetyskentälle menoa.

Evankelistaksi lähtö tapahtuu yleensä melko pian kääntymyksen jälkeen, tavallisimmin kolmen, neljän vuoden kuluttua. Se, minkä ikäisinä naiset lähtevät evankelistoiksi selviää seuraavasta taulukosta.

²⁷ Ky145.

²⁸ Ky075.

Taulukko 3.16. Ikä, jolloin lähdetty evankelistaksi. (N = 183)

Ikäryhmä	%
– 50 vuotta	0.5
49–40	7.1
39–35	6.6
30–34	15.8
29–25	26.8
25–20	34.0
19–	9.2

Vastanneista 70 % on lähtenyt evankelistaksi alle 30-vuotiaana. Eniten evankelistaksi lähdetään 20–24-vuotiaana.

Pohdittaessa syitä viimeisten vuosikymmenten evankelistakatoon eräs tekijä saattaa löytyä edellä esitetystä. Nyky-yhteiskunnan koulutuspainotteisuudesta johtuen nuoret siirtyvät työelämään entistä myöhemmin. Opintovelat pakottavat valmistumisen jälkeen ansio-työhön ja näin ollen optimaalisin ikävaihe lähteä evankelistaksi ohite-
taan.

Naisevankelistojen uskonnollisesta kehityksestä voidaan edellä esitetyn perusteella tiivistäen todeta, että lapsuudenkodin uskonnolliset vaikutteet ovat luoneet pohjan myöhemmälle uskonnolliselle kehitykselle. Kääntymys on koettu pääasiallisesti helluntailiikkeen parissa. Eniten evankelistoiksi hakeudutaan vain muutama vuosi kääntymyksen jälkeen, jolloin omakohtainen kokemus entisen ja uuden elämän välillä vallitsevista eroista on vielä voimakas. Evankelistat samaistuvat helluntailiikkeeseen voimakkaasti. Helluntaiseurakunta on heille »Gemeinschaft»-tyyppinen yhteisö, jota evankelistat pitävät sekä tiedollisella että kokemuksellisella tasolla oikeana ja heitä itseään hoitavana yhteisönä.

4. Evankelistan työ

4.1 Koulutus

Seurakuntayhteys kouluttajana

Helluntailiikkeen omaksumaan yleisen pappeuden periaatteeseen kuuluu, että julistajan viran edellytyksenä on pelkästään Jumalan kut-su ja armolahja. Tämän vuoksi evankelistan virkaan aikovalta ei ole koskaan vaadittu muodollista työntekijäkoulutusta. Koulutusta ei kuitenkaan väheksytä, mikäli sen nähdään edistävän Raamatun tun-temusta ja yksilön omaa hengellistä kasvua.¹

Yleisen pappeuden periaatteesta johtuen keskeisimmäksi koulu-tusmuodoksi on mielletty liikkeen yleiset kokoukset. Seurakunnan tilaisuuksiin osallistumalla henkilö voi kartuttaa raamatuntuntemus-taan. Tiedollisen aineksen lisäksi seurakuntayhteys tarjoaa mahdolli-suuden käytännön työn opetteluun. Aktiivista toimintaa seurakunnan eri tehtävissä pidetään tehokkaana koulutusmuotona. Osallistumalla seurakunnan kokouksiin henkilö voi myös hankkia tarvitsemansa luottamuksen.²

Paikallisseurakunnan toiminnan rinnalle on kehittynyt myös erilai-sista toiminnoista koostuva valtakunnallinen koulutusjärjestelmä.

Raamattukurssit ja raamattukoulut

Raamattuopetuksen tarve havaittiin aivan liikkeen alkuvaiheessa. En-simmäiset helluntailiikkeen raamattukurssit olivat Lempäälässä vuon-

¹ RV 1931/21, 233; 1932/4, 5–6; 1932/5, 5; 1932/6, 5–6; 1932/7, 7–8; 1932/11, 7; Kristitty 1959/4, 101–108.

² RV 1932/13, 16–17; Bergsten 1968, 46–50.

na 1912. Samanlaisia kursseja järjestettiin eri puolilla maata aina vuosikymmenen lopulle asti. Opetuksen tavoitteena oli oman hengellisen elämän hoito. Keskeisellä sijalla opetuksessa olivat »helluntaitotudet», erityisesti Pyhää Henkeä ja henkikastetta koskevat näkemykset. Opetus tähdättiin kaikille liikkeen sanomasta kiinnostuneille.³

Liikkeen ensimmäiset mies- ja naisjulistajat olivat toimineet julistustyössä jo ennen helluntailiikkeeseen liittymistään. Osalla heistä oli myös takanaan eriasteinen julistustyön koulutus. Työntekijöiden koulutuskysymys nousi esille vasta liikkeen kasvaessa ja työntekijätarpeen lisääntyessä. Tämän seurauksena alettiin suunnitella erityisiä todistajille ja todistajan tehtävään aikoville tarkoitettuja raamattukursseja.⁴ Asiaa käsiteltiin vuoden 1922 Viipurin veljespäivillä. Seuraavana vuonna järjestettiin Kuopiossa kahden viikon pituiset raamattukurssit. Kurssi päättyi vuotuisiin valtakunnallisiin juhannusjuhliin. Todistajan aseman kehityksessä tapahtunut kytkeytyminen seurakunnan yhteyteen ja alaisuuteen näkyy siinä, että seurakuntia pyydettiin kantamaan kurseista taloudellista vastuuta.⁵

Tampereen kesäjuhlien yhteyteen järjestetyt raamattukurssit tulivat vuodesta 1924 lähtien vuotuisiksi tapahtumaksi. Kohderyhmänä olivat edelleen julistustyössä toimineet tai siihen aikovat. Keskeisenä valtakunnallisena koulutustapahtumana ne palvelivat aina vuoteen 1927 saakka. Vuoden 1929 jälkeen Tampereen kesäjuhlien yhteyteen sijoittuvien raamattukurssien katsotaan kuitenkin menettäneen merkityksensä valtakunnallisena koulutustilaisuutena.⁶

Jatkuvasti ja nopeasti kasvavan työntekijäjoukon valmennusvaatimukset lisääntyivät. Pariviikkoisten kurssien ei enää katsottu vastaavan niihin riittävästi.⁷ Kurssit tulivat kuukauden pituisiksi ja ne siirtyivät Helsinkiin. Tehostetusta koulutustavoitteesta on osoituksena, että kursseja ruvettiin kutsumaan Ruotsista saadun mallin mukaisesti »raamattukouluksi». Ensimmäinen raamattukoulu pidettiin Helsingin Filadelfiaseurakunnassa vuonna 1926. Opetus oli kaksikielinen. Raa-

³ RV 1912/6, 40; TT 1914/3, 23; RV 1917/2, 16; 1917/3, 24; 1918/2, 16; Brofeldt 1932, 46–47, 130, 137–138.

⁴ TT 1919/5, 46.

⁵ RV 1923/5, 11.

⁶ RV 1924/6–7, 18; Schmidt 1935, 160–162.

⁷ RV 1923/11, 3.

mattukoulut jatkuivat Helsingissä ensin kaupungin helluntaiseurakuntien yhteistyönä, suomenkieliset vuodesta 1931 lähtien Helsingin Saalem-seurakunnan järjestäminä.⁸

Raamattukoulu miellettiin voimakkaasti seurakuntia palvelevaksi yritykseksi. Raamattukoulu esitettiin kanavana, jonka kautta seurakunnat saattoivat saada työyhteyteensä julistajia. Osallistujilta edellytettiin, että heillä oli seurakunnan suositus sopivuudestaan ja uskonnollisesta tilastaan. Vaikka raamattukoulu ei ollut vaatimuksena eikä edellytyksenä todistajan tehtävään, sen katsottiin kuitenkin vaikuttavan merkittävästi todistajan työhön antautumiseen tai paikallisseurakunnan työssä aktivoitumiseen.⁹

Seurakunnat lähettivät raamattukouluun nuoria jäseniään, jotka pohtivat evankelistakutsuaan. Raamattukoulussa olo oli aikaa, jolloin henkilön oman kutsumuksen odotettiin selkiytyvän. Evankelistan työ ei ollut ainoa vaihtoehto raamattukoululaiselle. Kasvava liike tarjosi runsaasti työmahdollisuuksia myös paikallisseurakunnissa. Päätöksen tekeminen, lähteäkö evankelistaksi vai ei, ei ollut helppoa. Eräs myöhemmin evankelistaksi lähtenyt kirjoittaa raamattukoulusta:

»On niin monta ristiriitaa sydämessäni. Joka taholta kuulee aikooko sisko kentälle, joku varottaa miten vaarallista on olla tottelematon, joku sanoo tietysti sisko lähtee kun on saanut lahjat Jumalalta. ja sitten painostetaan paljon tunneilla miten tärkeää on työ seurakunnan kesellä. Kuka tästä selvän saa. Rukoilkaa puolestani, että Jumalan tahto minuun nähden saisi tapahtua. En tahdo olla Herran tahtoa vastaan. Jumala johtakoon kaiken.»¹⁰

Helsingin Saalemin järjestämiin syksyisiin raamattukouluihin eivät osallistuneet vain evankelistakutsunsa kanssa kamppailevat ja evankelistaksi aikovat.¹¹ Monet jo evankelistoina toimineet saapuivat vuosi vuoden jälkeen kursseille. Raamattukoulusta tuli eräänlainen evankelistan työn jaksottaja, josta lähdettiin uudelle työkaudelle. Työssä olleille raamattukoulu toimi jatkokoulutuksena. Raamattutuntien

⁸ RV 1931/18, 193; Schmidt 1935, 165–166.

⁹ RV 1927/11, 8; 1930/19, 210; 1946/24, 219.

¹⁰ Kirje 2: 12. 11. 1931.

¹¹ Vuonna 1939 järjestettiin Helsingin Saalemissa raamattukoulu myös keväällä. RV 1939/6, 88.

ohella eri puolilla kiertäneet evankelistat saattoivat tavata toisiaan ja vaihtaa kuulumisiaan ja kokemaansa.

Koulutus todistajan tehtävään oli sama miehille ja naisille. Raamattukoulujen osanottajista oli yleensä lähes puolet naisia. Syksyllä 1933 järjestettiin pokkeuksellisesti raamattukoulu vain miehille. Ensimmäiseksi selitykseksi naisten poissulkemiseen esitettiin »käytännölliset syyt». Varsinaisena syynä näyttää kuitenkin olleen helluntaiseurakuntien virkakäsitys. Opetus tähdättiin paikallisseurakunnissa työskenteleville ja vastaisuudessa paikalliseurakunnan työstä vastaaville.¹² Koska tämä nähtiin miesten työksi, naisten osallistumista kursseille ei katsottu tarpeelliseksi.

Koulutuskäytännössä tapahtunut kehitys oli johtanut siihen, että 1930-luvulle tultaessa vuotuisten juhlien yhteyteen järjestetystä työntekijöille tarkoitettua raamattukoulutuksesta oli luovuttu ja koulutusvastuu oli siirtynyt paikallisseurakunnille.¹³ Vaikka Helsingissä pidetystä raamattukoulusta muodostui liikkeen keskeinen koulutustapahtuma, paikallisseurakunnat järjestivät raamattukouluja ja kursseja myös muualla maassa. Vuosina 1935, 1945, 1948 ja 1950 oli raamattukoulu Kuopiossa. Porissa järjestettiin raamattukoulu erityisesti Satakunnassa ja läntisessä Suomessa toimiville evankelistoille ja siksi aikoville vuonna 1947. Vuonna 1951 järjestettiin raamattukoulu myös Jyväskylässä ja seuraavana vuonna Kokkolassa.¹⁴

Raamattuopisto

Keskitetyn ja tehostetun koulutuksen tarve johti raamattuopiston perustamiseen Paimioon vuonna 1952. Syys-, talvi- ja kevätkurssit muodostuivat opiston koulutuskäytännöksi. Vaikka helluntailiikkeen työntekijöiltä ei vaaditakaan mitään erityistä koulutusta, yhdeksän viikon syyskurssia ja kuuden viikon kevätkurssia voidaan kutsua työntekijöiden peruskurssiksi. Neljän viikon talvikurssi näytetään mieltävän luonteeltaan lähinnä täydennyskurssiksi.¹⁵

¹² RV 1933/28, 13.

¹³ Schmidt 1935, 163–164.

¹⁴ RV 1935/7, 96; 1945/18, 255; 1947/3, 54; 1948/9, 148; 1950/18, 259; 1951/24, 322–323; 1952/9, 112–113.

¹⁵ RV 1952/10, 134. Raamattuopiston kurssitoiminnasta myös Ehnqvist 1984, 48–51.

Ensimmäinen Paimion kurssi pidettiin syksyllä 1952. Koulutus oli tähdätty ensisijaisesti liikkeen työntekijöiksi aikoville, niille, jotka olivat »aivan varmoja kutsumuksestaan», mutta jo työssä olleet saattoivat myös osallistua kursseille. Koulutukseen osallistuvilta vaadittiin edelleen, että seurakunta suosittelee häntä kurssille. Jotkut seurakunnat kustansivat sekä jo työssä toimineita että työhön aikovia naisia tälle kurssille. Toisaalta se, että henkilö pyrki itse huolehtimaan koulutuskustannuksistaan, nähtiin eräänä osoituksena siitä, miten vakavasti hän otti evankelistan kutsun.¹⁶

Paimion raamattukurssit kehittyivät vähitellen yhä enemmän nuoremman väen kursseiksi. Vanhempien työntekijöiden ja evankelistojen osallistuminen jäi vähäiseksi lähinnä taloudellisten syiden vuoksi. Vuoden 1958 talvipäivillä tehtiin päätös, että opistossa tulee järjestää myös yksinomaan evankelistoille tarkoitettu kurssi. Seurakuntia kehoitettiin tukemaan tätä kurssia taloudellisesti.¹⁷

Aikaisempi käytäntö, jossa vanhemmat evankelistat ja evankelistoiksi lähtevät kohtasivat yhteisissä koulutustilaisuuksissa, jäi pois raamattuopiston perustamisen jälkeen. Evankelistoina jo toimineet vierailivat kurssilla vain satunnaisesti.¹⁸ Seurauksena oli, että yhteys vanhemman ja nuoremman evankelistapolven välillä heikentyi.

Vuonna 1959 Raamattuopisto siirtyi Hattulan Katinalaan. Lisääntyneiden toimintatilojen ja majoituskapasiteetin ansiosta Raamattuopiston kurssitoiminta monipuolistui. Kurssit suunnattiin helluntailiikkeen julistustyössä päätoimisesti toimineille, työhön aikoville sekä niille, jotka olivat toiminnassa aktiivisesti mukana oman toimensa ohella. Myös eri työntekijäryhmille, kuten kirjaevankelistoille, alettiin järjestää erityisiä koulutuspäiviä.¹⁹ Helluntailiikkeen koulutuskapasiteetti kasvoi, kun vuonna 1981 Hattulan Lehijärvelle perustettiin uusi kurssikeskus.

Opiston perustamisen jälkeen seurakuntatasolla järjestetyt periodiset työntekijöille ja työntekijöiksi aikoville tarkoitetut raamattukurssit vähenivät 1960-luvulle tultaessa mutta eivät jääneet pois kokonaan.

¹⁶ RV 1952/17, 233; Viestintuoja 1952/5–5, 6; Ev15.

¹⁷ RV 1958/10, 107.

¹⁸ Ev2 86/1 B.

¹⁹ RV 1960/13, 200; 1962/22–23, 323.

Kuva 7. Vuonna 1927 Helsingin Filadelfia-seurakunnan järjestämään raamattukouluun osallistuneet naiset. Takarivissä Anna Ekroos (7. vas.) ja toisella rivillä edestä Lydia Korpi (4. vas.), Maiju Virtanen, Signe Andersson, Liida Myyrä ja Martta Hellén (3. oik.). (Lea Kärnän yksit.kok.)

Kuva 8. Raamattukoulujen osanottajista suurin osa on ollut naisia. Helsingin Saalem-seurakunnan helmikuussa 1939 järjestämän raamattukoulun osanottajat. (Lea Kärnän yksit.kok.)

Kuva 9. Raamattukoulutus siirtyi vuonna 1959 Paimion opistosta Hattulan Katinalaan. Kuvassa vuoden 1964 syyskurssin osanottajat. (Lea Kärnän yksit.kok.)

Kuva 10. Raamattuopiston kurssit ovat muodostumassa yhä enemmän nuorten raamattukursseiksi. Kuvassa alkamassa vuoden 1983 syyskurssi. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Erityisaiheita käsittelevät lyhyet seurakuntatason kurssit ovat tulleet osaksi helluntaiseurakuntien toimintaa parin viime vuosikymmenen aikana.

Koulutuksen sisältö

Seurakuntien raamattukoulujen opetus koostui pääasiallisesti raamattuluennoista, jotka käsitelivät uskon peruskysymyksiä. Pääpuhujiksi kutsuttiin usein ulkomaisia puhujia, joiden joukossa olivat mm. Ruotsin helluntailiikkeen johtava julistaja Lewi Pethrus ja enlantilainen raamattukoulun opettaja Donald Gee.²⁰

Myös todistajan työhön liittyviä käytännön asioita tuli esille kurssin ohjelmassa. Evankelistoiksi aikovat saivat tuntuman tulevaan työhönsä, kun jo työssä olleet kertoivat kokemuksiaan kentältä. Tämän lisäksi osallistujia neuvottiin, miten evankelistan tuli käyttäytyä. Ihanteena esitettiin kulloiseenkin elämäntapaan sopeutuva ja avulias ruumiillista työtä pelkäämätön evankelista.²¹

Huolimatta siitä, että evankelistan työ oli julistustyötä, puhetaitoa ei mitenkään opetettu. Näkemyksenä oli, että sanoman tuli tulla Jumalalta, eivätkä maalliset keinot siinä auttaneet. Sen sijaan sielunhoidolla, ihmisen ohjaamisella »ratkaisun paikalle» ja »uskoon auttamisella» oli keskeinen sija. Kokousten pitoon raamattukoulun oppilaat saivat käytännön tuntumaa joutuessaan vuoron perään johtamaan kokouksia. Esiintymistaito harjaantui myös tilanteissa, joissa oppilaat kertoivat uskontulostaan ja siitä miksi he olivat tulleet raamattukouluun.²²

Raamattuopiston koulutusohjelma on noudatellut sen perustamisesta alkaen samoja linjoja. Raamatun kirjojen ohella keskeisinä teologisina aiheina ovat olleet vanhurskaus ja pyhitys, Pyhän Hengen työ, armolahjat, seurakuntaoppi, evankeliumin julistaminen, julistajan kutsumus, sielunhoito lähetystyö ja Raamatun esikuvaoppi.

²⁰ RV 1926/2–3, 4; 1929/17, 8; 1930/19, 210; 1931/20, 218.

²¹ RV 1925/8, 4; Ev3; Ev5; Ev7; Ev8.

²² Kirje 1: 20. 10. 1931; Kirje 2: 12. 11. 1931; Ev3 87/1; Ev5 87/3.

Eri aikoina tärkeiksi koettuja ajankohtaisia teologisia erityiskysymyksiä on myös käsitelty.²³

Helluntailiikkeen vakiintuminen osaksi Suomen uskonnollista kenttää tulee näkyviin mm. siinä, että yleisesti hyväksytyt puhe- ja esiintymistaidon normit asetettiin liikkeen puhujienkin tavoitteeksi. Uutena aineena opiston koulutusohjelmaan tuli »Saarnaoppi ja koustekniikka». Opetuksessa keskityttiin puhujan äänenkäyttöön ja ulkonaiseen esiintymiseen sekä hengellisten tilaisuuksien järjestämiseen. Opittua sovellettiin käytäntöön koekokouksissa eli »köhökohdissa», joita järjestettiin päivittäin. Kokouksen jälkeen puhujien puhetyylistä ja -taidosta keskusteltiin.²⁴

Opiston opetusohjelma on pyrkinyt vastaamaan niihin haasteisiin, joita liikkeen työntekijät hengellisten kysymysten lisäksi kohtaavat työssään. Erityistyömuodot kuten lapsi- ja nuorisotyö, koulutyö, kirjallisuuden ja musiikin käyttö ja työ kuulovammaisten parissa ovat kuuluneet opetusohjelmaan 1960-luvulta alkaen. Seurusteluun, kihlaukseen, avioliittoon ja perhe-elämään liittyvät kysymykset otettiin opetusohjelmaan vuonna 1985.²⁵

Yhteiset kokoontumiset koulutustilanteina

Erityiset evankelistapäivät toimivat myös työntekijöiden koulutustilanteina. Ensimmäiset evankelistapäivät järjestettiin Merikarvialla vuonna 1931. Käytännön tilanteesta nousevien tarpeiden ohella myös Ruotsin helluntaiseurakuntien maakunnalliset »evankelistaviikot» olivat osittain innoittajana uuden käytännön omaksumiseen. Käytäntö yleistyi vähitellen ja evankelistapäiviä alettiin järjestää ajoittain valtakunnallisella tasolla. Raamatun opiskelun ja keskinäisen yhteyden ohella päivien tavoitteeksi asetettiin nuorten työntekijöiden tukeminen.²⁶ Suuret seurakunnat kuten Helsingin Saalem järjestivät omille evankelistoilleen tarkoitettuja evankelistapäiviä.²⁷

²³ Viesti 1953–1959; Raamattuopiston toimintakertomukset vuosilta 1978–1985.

²⁴ Viesti 1957/9. Talvikurssi; Ev15.

²⁵ Raamattuopiston toimintakertomus vuosilta 1978–1985.

²⁶ RV 1931/12, 138; 1932/17–18, 17; 1935/16, 212.

²⁷ RV 1949/5–6, 81; 1954/15, 215; 1958/4, 37.

Kuva 11. Työntekijöiden talvipäivät toimivat myös sielunhoito- ja koulutustilanteina. Talvipäivillä siunataan myös uudet työntekijät liikkeen työyhteyteen. Kuva vuoden 1982 talvipäiviltä Helsingin Saalemista. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 12. Myös maakunnissa työntekijäkokoukset toimivat koulutustilanteina, joihin naisevangelistat osallistuvat. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 13. Juhannuksena vietettävä kesäkonferenssi on helluntailiikkeen vuotuinen päätaphtuma, joka kerää kymmeniä tuhansia osanottajia. Vuodesta 1983 lähtien konferenssit on järjestetty Hattulan Lehijärvellä suurteltoissa. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 14. Konferenssin ohjelmaan kuuluu aina sisälähetysjuhla, jossa laulaa evankelistaista koottu kuoro. (Kuva: Eila Helander)

Evankelistoille tarkoitetut kokoukset keskeytyivät joksikin aikaa, mutta elpyivät uudestaan vuonna 1967 Vapaan Sisälähetyksen alkaessa järjestää »sisälähetyspäiviä». Päivien ohjelma käsitti yleensä sekä evankelistan oman hengellisen elämän hoitoon että sisälähetyksen tilanteeseen liittyviä kysymyksiä.²⁸

Vuodesta 1945 lähtien liikkeen parissa alettiin järjestää vuotuisia talvipäiviä. Työntekijät olivat jo aiemmin kokoontuneet yhteiseen neuvonpitoon kesäkonferenssin yhteydessä. Liikkeen laajetessa katsottiin toinen vuotuinen työntekijöiden neuvottelukokous tarpeelliseksi. Työhön erotettujen työntekijöiden ohella kokoukseen osallistuvat myös seurakuntien vanhemmistojen jäsenet. Talvipäivistä muodostui myös koulutustapahtuma. Päivien raamattuluennot hoitivat osallistujien hengellistä elämää, muu ohjelma tarjosi aineistoa työntekijän opillisten näkemysten ja liikettä koskevien kysymysten tarkistamiseen.²⁹

Naisevankelistat ovat vuodesta 1948 lähtien kokoontuneet yhteisiin kokouksiin. Vuoden 1948 tammikuussa järjestettiin ensimmäiset heluntaiherätyksen naistyöntekijäin sisarpäivät Seinäjoella. Päiville koontui noin 60 naista. Kokouksen tärkein kysymys oli vanhoista ja sairaista naisevankelistoista huolehtivan elimen ja sisarkodin perustaminen. Kokous toimi myös koulutustilanteena, sillä siinä käsiteltiin työhön liittyviä käytännöllisiä ja hengellisiä kysymyksiä. Naistyöntekijöiden kokouksia päätettiin jatkaa samana vuonna kesäkonferenssin jälkeen.³⁰

Erillisiä naisevankelistojen kokouksia järjestettiin kesäkonferenssin yhteydessä muutaman vuoden ajan, jonka jälkeen nämä yhteiset kokoukset siirtyivät Naisevankelistojen sairashuolto ry:n vuosikokouksen yhteyteen. Evankelistakodissa alettiin vuodesta 1963 lähtien pitää keväisin ja syksyisin naisevankelistojen rukouspäiviä, joille saapui evankelistoja ympäri Suomea. Keskinäisen yhteyden ohella päivillä on ollut sekä koulutukselliset että sielunhoidolliset tavoitteet.³¹

²⁸ RV 1969/40, 6.

²⁹ RV 1917/3, 24; 1925/8, 4; Kuosmanen 1979, 361.

³⁰ RV 1948/2, 23; Evankelista 1948/1, 2.

³¹ RV 1950/14, 186; 1963/7, 96–97.

Työtoveri kouluttajana

Helluntailiikkeen alkuvaiheissa yleisenä käytäntönä on ollut, että naisevangelistat lähtivät työhön pareittain. Käytännön mallina ja ohjeena nähtiin Uudessa testamentissa kerrottu Jeesuksen oma toiminta hänen lähettäessään opetuslapset kaksittain julistusmatkalle (Mk. 6:7–13). Yksin ensimmäiselle evangelistamatkalle lähteneitäkin on ollut mutta myös he ovat jossain vaiheessa liikkuneet pitemmän tai lyhyemmän aikaa toisen evangelistan seurassa.³²

Mikäli aloitteleva evangelista sai ensimmäiseksi työparikseen kokeen, heidän välilleen syntyi eräänlainen opettaja-oppilas-suhde. Millaiseksi tämä »kisällikausi» muodostui, riippui kummankin persoonallisuudesta sekä siitä, miten tietoisesti vanhempi evangelista mielsi itsensä kouluttajana ja millainen oli hänen tyyliensä opettaa nuorempaa.

Monen kohdalla vanhemman ja nuoremman evangelistan välille muodostui eräänlainen myönteisenä koettu äiti-tytär-suhde. Ohjeet ja neuvot koettiin äidillisenä huolenpitona. Vanhempi saattoi neuvoa puhumisessa ja tekstin käsittelyssä. Myös henkilökohtaisten ominaisuuksien kehittämisessä vanhempi evangelista saattoi opastaa nuorempaa:

»Minä olin hirveen arka – vieläkin. Ei se niin helppoa ole se oville meneminen, siis lehtiä myydä ja kirjoja, mutta hän vaan antoi nipun käteen ja 'Sä menet tuonne ja minä menen tänne'. Minä vavisten koputtelin ovia mutta kun oppi huomaamaan, että ihmiset oli ystävällisiä ja suhtautu niin siitä sai rohkeutta ihmiskontaktia ottamaan. 'Että rohkeasti vaan', hän sill' lailla neuvoi, 'kun hyvän asian puolesta', että ei tarvitse pelätä.»³³

Työtoverilta saatettiin oppia myös käytännön taitoja. Kitara kuului ennen naisevangelistan vakiovarustuksiin. Moni evangelistasta oppikin toisen avustuksella kitaransoiton alkeet.

Joidenkin evangelistojen kokemukset työtoveruudesta ovat kuitenkin arkoja kysymyksiä. Sanojen »kovaa koulua» ja »rankkaa aikaa»

³² Ks. Palava Pensas 1948/2, 48.

³³ Ev1 86/1A.

taakse kätkeytyy monia kipeitä kokemuksia, joista ei moni edes vuosien päästä halua tai voi puhua. Kovinta ei useinkaan ollut »laukunkantajan» asema. Kannustuksen puute, itsetunnoltaan heikon tietoinen tai tiedostamaton halu painaa nuorempaa alas, jotta itse pääsisi esille, olivat asioita, jotka ovat satuttaneet eniten.³⁴

Viimeisen parin vuosikymmenen aikana evankelistojen toimiessa pääasiallisesti paikallisseurakuntien työssä aloittelevalle evankelistalle on tarjoutunut entistä harvemmin mahdollisuus aloittaa kokeen seurassa. Kyselyyn vastanneista tällä hetkellä evankelistan työssä toimivilla 51.1 %:lla oli työtoveri. Työtoveruus ei kuitenkaan merkitse välttämättä samanlaista kiinteää suhdetta kuin aikaisempina vuosina. Kun ennen työtoverit jakoivat sekä työn että jokapäiväisen elämisen, nykyisin työparit voivat myös asua erillään.

Liikkeen lehtien välityksellä saatu koulutus

Helluntailiikkeen lehdissä esiintyvät raamatunselitykset ja hartauskirjoitukset ovat palvelleet yhtä hyvin työntekijöiden kuin seurakuntalaisten hengellisen tietouden jakajina. 1920-luvun lopulla Ristin Voitto mielsi itselleen juuri kouluttajan tehtävän. Se piti lehteä välttämättömänä

»... kaikille papeille, saarnaajille, evankelistoille, opettajille, tiedemiehille, ja ylimalkain opillisesti sivistyneille, sekä erotuksetta kaikkiin suuntiin ja kirkkoihin lukeutuville uskoville kristityille. Se lehti opettaa, miten Jumalan sotamiehen on otettava Jumalan sanan miekan kahvasta kiinni.»³⁵

Opillisia kysymyksiä koskevien yleisten kirjoitusten ohella lehdissä esiintyi aika ajoin myös työntekijöiden opastukseksi tarkoitettuja kirjoituksia. Yleensä ne käsittelivät työhön liittyviä käytännön kysymyksiä.

Ohjeet koskivat mm. evankelistan suhtautumista niihin, joiden pa-

³⁴ Vrt. Aro 1969. Haastattelut. Tutkimuseettisistä syistä haastatteluihin viittaavia viitteitä ei mainita.

³⁵ RV 1929/1–2, 12–13.

rissa työtä tehtiin ja joiden luona majoituttiin. Evankelistan ihanteina esitettiin vaatimaton käytös, vähään tyytyminen ja avuliaisuus.³⁶ Myös oikeaa ajankäyttöä korostettiin. Evankelistan ei tule kuluttaa liikaa aikaa käytännön asioiden hoitoon niin, että hänelle ei jää aikaa kunnolla valmistautua kokouksiin. Tällaisella laiminlyönnillä esitettiin olevan jopa kohtalokkaita seurauksia.³⁷ Kirjoituksissa saatettiin antaa myös käytännön ohjeita, mistä julistajan oli soveliasta puhua ja miten hänen tulisi puhua. Työtovereiden arvostelemisesta ja omista puutteista kertomisesta puhujanpaikalta varoiteltiin. Kesän telttakokouksien puhujia kehoitettiin itse kuriin sekä ajankäytön että puheen sisälön suhteen.³⁸

Ristin Voiton merkitys liikkeen työntekijöiden kouluttajana on vähentynyt 1970-luvun lopulta lähtien, jolloin lehti muuttui luonteeltaan lähinnä tiedotuslehdiksi.

Evankelista-lehti, joka oli ilmestyessään tarkoitettu naisevangelistojen keskinäiseksi lehdeksi, käsitteli sellaisia työntekijän kohtaamia kysymyksiä, joita ei katsottu aiheelliseksi ottaa esille liikkeen päälehdessä. Näitä olivat erilaiset käytännön sielunhoitoa käsittelevät kysymykset. Taloissa majoittuessaan naisevangelistat joutuivat näkemään monenlaisia tilanteita sekä toimimaan usein emäntien sielunhoitajina. Evankelistan asemaan perheessä sekä perheeseen ja aviopuolisoiden keskinäiseen suhteeseen liittyviä kysymyksiä otettiin lehdessä myös esille.³⁹

Myös työntekijöiden keskinäisiin suhteisiin puututtiin. Työtoverin erilaisuuden kestäminen, nuorempien ja vanhempien naisevangelistojen välille syntyneet jännitteet ja suhde miespuolisiin työtovereihin olivat kysymyksiä, joita käsiteltiin. Lehden koulutukselliset tavoitteet tulevat esille mm. siinä, että kirjoitukset sisälsivät myös käytännön ohjeita siitä miten eri tilanteissa tulisi toimia.⁴⁰

Samoin kuin Ristin Voiton kohdalla Evankelista-lehden koulutusfunktio on vähentynyt. Lehti muuttui vuonna 1954 sisäpiirin tiedotuslehdestä kristilliseksi aikakauslehdiksi.

³⁶ RV 1935/26, 314.

³⁷ RV 1970/31, 7.

³⁸ RV 1970/44, 5; 1971/23, 4.

³⁹ Evankelista 1948/Näyttenumero, 6.

⁴⁰ Evankelista 1948/Näyttenumero, 6.

Naisevankelistojen osallistuminen koulutukseen

Naisevankelistat ovat saaneet koulutuksensa pääasiassa seurakuntien raamattukouluissa ja liikkeen omassa Raamattuopistossa. Kyselyyn vastanneista 186 evankelistasta 81.2 % kertoo käyneensä raamattukoulun ennen evankelistaksi lähtöään. Heistä 33.8 % on ollut seurakuntien järjestämässä raamattukoulussa ja 63.6 % on käynyt Raamattuopiston kurssin. Vain muutama, 2 %, on käynyt jonkin muun kuin helluntailiikkeen raamattukoulun. Raamattukoulua ei ole käynyt ennen evankelistaksi lähtöään tai evankelistana olonsa aikana 16.6 % vastanneista.

Naisevankelistat ovat suhtautuneet koulutukseen myönteisesti ja pitäneet sitä tärkeänä. Kyselyyn vastanneista 65.2 % on ollut raamattukoulussa ollessaan evankelistana. Heistä 43.2 % on osallistunut raamattukouluun kerran evankelistana olonsa aikana, kaksi tai kolme kertaa raamattukoulussa kertoo olleensa 42.4 % ja neljä kertaa tai useammin 13.6 %. Koulutusta on evankelista-aikana hankittu lähinnä seurakuntien järjestämistä raamattukouluista (38.7 %) ja liikkeen omasta Raamattuopistosta (39.5 %). Lähetystyöhön valmentautuneet ovat hankkineet lisäkoulutusta useasta eri paikasta osallistuen sekä seurakuntien järjestämiin raamattukouluihin, opiston kursseille että useissa tapauksissa ulkomaisiin raamattukouluihin (21.8 %).

Naisevankelistojen arvio saadusta koulutuksesta

Evankelistat itse katsovat, että he olisivat tarvinneet enemmän koulutusta evankelistan työhön. Näkemysten jakautuminen koulutuksen riittävydestä ikäryhmittäin käy ilmi taulukosta 4.1.

Useimpien evankelistojen yhteisenä kokemuksena (62.9 %) näyttää olevan, että työhön olisi pitänyt saada enemmän koulutusta. Alle 60-vuotiaista kolme neljäsosaa katsoo, että he olisivat tarvinneet lisää koulutusta.

Saadun koulutuksen arviointi näyttää aiheuttaneen hämmennystä vanhemman evankelistapolven keskuudessa, sillä noin kolmannes ei osannut tai halunnut arvioida saamansa koulutusta. Voidaan ajatella, että vanhempi evankelistapolvi oli jo sopeutunut työhönsä ja mukaut-

tanut vaatimuksensa vallitsevan tilanteen suomien mahdollisuuksien mukaiseksi. Koulutuksen arviointi ei tuntunut mielekkäältä. Samoin voidaan ajatella, että kritiikin esittämistä omaa yhteisöä vastaan pidettiin ehkä sopimattomana.

Taulukko 4.1. Naisevankelistojen arvio työhön saadun koulutuksen riittävydestä ikäryhmittäin.

Ikäryhmä	Koulutus on ollut riittävä %	Arvio		En osaa sanoa %	N
		Koulutusta olisi voinut lisää %	Koulutus on ollut riittämätön %		
–70	11.5	42.3	15.4	30.8	26
69–60	4.8	47.6	14.3	33.3	42
59–50	0	74.3	17.1	8.6	35
49–40	5.1	74.4	12.8	7.7	33
39–	12.1	72.7	6.1	9.1	33
Yht.	6.3	62.9	13.1	17.7	175

Koulutustyytyväisyyden kohdalla haluttiin tarkistaa missä määrin evankelistojen oma koulutustaso vaikuttaa heidän arvioonsa työhön saadun koulutuksen riittävydestä.

Taulukko 4.2. Naisevankelistojen arvio työhön saadun koulutuksen riittävydestä peruskoulutuksen mukaan.

Perus- koulutus	Arvio				N
	Koulutus on ollut riittävä %	Koulutusta olisi voinut lisää %	Koulutus on ollut riittämätön %	En osaa sanoa %	
Kansakoulu	3.9	59.2	15.5	21.4	103
Osa keskikoul.	10.5	73.7	5.3	10.5	19
Keskikoulu	10.8	64.9	10.8	13.5	37
Ylioppilas	6.2	68.8	12.5	12.5	16
Yht.	6.3	62.9	13.1	17.7	175

Peruskoulutuksen määrä ei näytä ratkaisevasti vaikuttavan siihen miten naisevangelistat ovat kokeneet evankelistaksi saamansa koulutuksen. Ratkaisevaksi tekijäksi näyttää nousevan evankelistan ikä ja sen myötä se, mille vuosikymmenelle evankelistojen aktiivisyökausi si-joittuu.

Alueet, joilla evankelistat katsovat tarvitsevansa lisäkoulutusta selviävät taulukosta 4.3. Vastauksista ilmenee myös se, mitä seikkoja evankelistat pitävät työssään tärkeinä. Koulutustarpeen suunnasta voidaan päätellä myös naisevankelistojen työn tämänhetkiset paino-pistealueet.

Taulukko 4.3. Naisevankelistojen lisäkoulutustarve.

Alue	Runsaasti	Määrä Jonkin verran	Ei Lainkaan	
	%	%	%	N
Raamatun tuntemus	80.4	19.6	0	143
Sielunhoito	80.5	19.5	0	154
Perheiden ongelmat, perhetyö	48.0	49.6	2.4	125
Lapsityö	37.7	57.0	5.3	114
Nuorten kysymykset	40.4	57.0	2.6	114
Päihdeongelmat	30.6	57.4	12.0	108
Mielenterveys- kysymykset	54.2	43.5	2.3	131
Opilliset kysymykset	24.5	55.9	19.6	102

Raamatun tuntemuksen ohella evankelistat tuntevat tarvitsevansa koulutusta erityisesti henkilökohtaisen työn alueella, sielunhoitoon, mielenterveyskysymyksiin, perheiden ja nuorten ongelmiin. Vastaukset osoittavat, että liikkeen tarjoama sekä muodollinen että hengellisen koulutus ei riittävästi ole kyennyt vastaamaan muuttuvan yhteis-kunnan hengellisen työn tekijöille asettamiin haasteisiin. On todennä-köistä, että heikosta koulutuksesta johtuva kyvyttömyys kohdata työn tekijälleen asettamia vaatimuksia vaikuttaa osaltaan työntekijän työ-viihtyvyyteen ja on näin ollen yksi selittävä tekijä viime vuosikymme-nien työntekijäpulaan.

4.2. Työmenetelmät

Evankelistan työ ei ole säilynyt samanlaisena vuosikymmenestä toiseen. Tiedusteltaessa evankelistojen omaa näkemystä heidän työssään tapahtuneista muutoksista vastauksissa tuli esille pääasiallisesti kolme aluetta. Vastanneista 44 toi esille evankelistan työn ulkonaisissa olosuhteissa tapahtuneita muutoksia, 56 evankelistaa käsitteli muuttuneita työtapoja ja 18 katsoi ihmisten kiinnostuksessa julistettua sanomaa kohtaan tapahtuneen muutosta.

Työn ulkonaisissa olosuhteissa ja työtavoissa tapahtuneet muutokset ovat olleet sidoksissa sekä yhteiskunnassa että helluntailiikkeen sisällä eri aikoina tapahtuneeseen kehitykseen. Muutosten perusteella voidaan evankelistojen työssä nähdä toisistaan selvästi erottuvia kausia.

4.2.1. »Korpievankelistojen» aika

»Korpievankelistojen» aika helluntailiikkeessä ajoittuu liikkeen alusta 1940-luvun lopulle saakka. Ajanjaksolle on luonteenaista, että tuolloin elettiin maatalousvaltaisessa yhteiskunnassa.¹ Tänä kautena kehittyivät työmenetelmät, jotka ovat olleet naisevankelistojen toiminnan malleina ja ihanteina aina tähän päivään saakka.

Evankelistojen työalueina tänä aikana ovat olleet pääasiallisesti helluntailiikkeen vaikutusalueen ulkopuolella olevat paikkakunnat. Alueita pidettiin »hengellisinä korpina», joita »vapaa evankeliumi» ei ollut vielä saavuttanut. Tällaisilla alueilla työtä tekevää evankelistaa, oli paikka mies tai nainen, kutsuttiin »korvenraivaajaksi» ja »korpievankelistaksi».

Kaksittain liikkeelle

Kuten koulutusta käsiteltäessä todettiin, helluntailiikkeen alkuvaiheissa naisevankelistat lähtivät työhön usein pareittain. Tavoitteena

¹ Maailmansotien välisen ajan elinkeinorakenteesta ks. Alapuro 1980, 78–97.

oli, että uusi tulokas saisi lähteä työhön vanhemman evankelistan toverina. Työtoveri löytyi usein raamattukoulusta. Koska raamattukoulut kestivät useita viikkoja, sen aikana evankelistat ja evankelistaksi valmentautuvat oppivat tuntemaan toisiaan. Evankelistat, joilta puuttui työtoveri, etsivät tätä itselleen uusien työhön hakeutuvien joukosta. Myös ensikertalaiset saattoivat muodostaa työparin, mikäli työtoveria ei löytynyt jo evankelistoina olleiden joukosta.²

Kurssiaika loi hyvät olosuhteet solmia ystävyys-suhteita, jotka puolestaan loivat pohjaa työtoveruudelle. Samoin kuin evankelistakutsun kohdalla päätös työtoveruuteen ryhtymisestä vahvistui joissain tapauksissa näkyjen tai ennalta asetettujen ehtojen tai merkkien toteuttua. Työparia etsittäessä pyrittiin myös siihen, että evankelistojen henkilökohtaiset kyvyt täydentäisivät toisiaan. Koska musiikilla oli olennainen osa evankelistojen toiminnassa laulu- tai soittotaidoton evankelista etsikin mielellään työtoverikseen musikaalisen.³

Työtoveri saattoi löytyä myös seurakunnan välityksellä. Seurakunnan vanhimisto saattoi pyytää kiertävää naisevankelistaa ottamaan työtoverikseen evankelistakutsunsa kanssa kipuilevan. Naisevankelistat auttoivat myös toinen toistaan toverin etsinnässä.⁴

Yhteistyöajan pituus vaihteli. Joskus joku evankelistapari kiersi yhdessä vain vuoden. Luonteet eivät aina sopineet yhteen. Tiedostamattoman kilpailutilanteen synty evankelistojen välille loi joskus jännitteitä, jotka osaltaan johtivat työtoveruuden purkautumiseen. Muina syinä olivat myös toisen osapuolen avioituminen tai palkkatyöhön siirtyminen. Työtoveria saatettiin tarvita myös hoitamaan sairaita vanhempiaan tai sisarusiaan. Kesäjuhlat ja syksyiset raamattukoulut toimivat monille työn jaksottajana ja uuden työkauden käynnistysvaiheena. Työtoverin vaihto niiden yhteydessä sujui kivuttomimmin.

Pitkäaikaisiakin työtoveruuksia syntyi. Monet 1920- ja 1930-luvun evankelistoista saattoivat kiertää yhdessä useita vuosia. Joillakin yhteinen työkausi on kestänyt useita vuosikymmeniä.⁵

Työyhteyden pituudesta ei näytä olleen erityisiä suosituksia tai ihanteita. Koska kantavana periaatteena evankelistan työssä koros-

² RV 1932/23, 10; Ev1 86/1 A; Ev3 87/1; Ev7 87/6; Ev9; Ev21.

³ Ev8 87/7.

⁴ Karjalainen 1962, 37.

⁵ RV 1958/34, 15; 1966/22, 14; 1978/51, 11.

tettiin Pyhän Hengen johdatuksessa toimimista, työtoveruutta koskevia ohjeita tai säännöksiä ei ilmeisesti haluttu asettaa. Vallitsi vapaus valita, ryhtyä työtoveruuteen ja erota siitä.

Hengen johdossa eteenpäin

Naisevankelistojen työalueena tänä kautena oli pääasiassa maaseutu. Työlle leimaa antavana piirteenä olivat laajat toiminta-alueet ja pitkät, vaikeakulkuiset matkat, jotka suuntautuivat kauas seurakuntien ulkopuolelle. Liikkeen ensimmäisinä vuosina koko maa oli evankelistojen työalueena. Liikkeen jakautumisen jälkeen seurakuntia järjestettiin ensiksi 1920-luvulla suurimpiin kaupunkeihin, tämän jälkeen myös pienempiin asutuskeskuksiin.⁶ Mitään toiminta-alueita ei seurakuntien välillä sovittu. Helluntailiikkeen vaikutuksen ulkopuolella olevat alueet olivat kaikkien seurakuntien työn kohteina.

Evankelistojen Suomi oli jakaantunut kahteen osaan: alueisiin, joilla »vapaata evankeliumia» oli jo julistettu, ja »pimeisiin paikkakuntiin», joita »helluntaivalo» ei ollut vielä saavuttanut. Evankelistoja, varsinkin nuoria, kehoitettiin lähtemään juuri »pimeille» paikkakunnille. Vaikka jo syntyneitä uskovien yhteisöjäkin tuli hoitaa, evankelistalle ei katsottu sopivaksi majoilla vain uskovaisten seuduilla.⁷ Ristin Voimassa lueteltiin aika ajoin »pimeitä» paikkakuntia, joille tarvittiin todistajia.⁸ Myös lehdissä ilmestyneet kuvaukset evankelistojen työstä viestittivät, mille alueille työvoimaa tarvittiin.⁹

Ratkaisevaa paikkakunnan valinnassa oli, että se koettiin Jumalalta saatuna. Evankelistat rukoilivat Jumalan johdatusta ja pyysivät häntä näyttämään, minne päin tuli matkata. Usein matkareitin suuntaan vaikuttivat toisilta saadut vihjeet tai osoitteet.¹⁰ Joskus ohjeet ymmärrettiin väärin:

⁶ Kuosmanen 1986, 35–53.

⁷ RV 1927/11, 8; TT 1931/6, 75.

⁸ RV 1925/1, 11; 1930/10, 115; 1932/6, 10–11; 1932/7, 11; 1932/12, 13; 1932/15, 6.

⁹ RV 1923/9, 8; 1924/1, 13; 1928/5, 10; 133/6, 14; 1935/21, 257; VS 1926/2, 13–15.

¹⁰ Hautakangas 1962, 11; Evankelista 1967/1, 12.

»Raamattukoulusta lähdimme syksyllä 1934 kohti Koivistoa. Etsimme erästä kylää, johon meitä oli neuvottu, mutta emme sellaista löytäneet ollenkaan. Sitten selvisi, että meitä oli neuvottu menemään Turun läänin Koivistolle, mutta erehdyksessä menimme Viipurin läänin Koivistolle. Siinä oli kuitenkin Jumalan johdatus, sillä Jumala antoi herätyksen Vatnuorin kylään, ja tuo herätyksen aika kesti kuutisen vuotta, siis talvisotaan asti.»¹¹

Helluntailiikkeeseen kuuluvat myös kutsuivat evankelistoja paikkakunnalleen. Kutsun tehoa lisäsi lupaus majoittaa puhuja. Seurakunta saattoi myös ehdottaa, minne päin Suomea evankelistojen tulisi matkata. Joskus seurakunta hankki junalipun jollekin rautatieasemalle, jonne päästyään evankelistat sitten odottelivat tarkemman matkareitin selviävän. Matkareitin valintaan vaikutti myös tieto siitä, millä paikkakunnilla oli liikkeen kannattajia. Heidän kotejaan pidettiin tukikohdina, joista matka suunnattiin alueille, joilla liikkeen julistajat eivät olleet vielä liikkuneet.¹²

Helluntailaisen uskonnäkemyksen mukaan ratkaisutilanteissa on tärkeää pyrkiä saamaan selville, mikä on Jumalan tahto ja suunnitelma kyseisessä tilanteessa. Joillekin tällainen viite, joka ymmärrettiin selvänä Jumalan käskynä matkata kyseiselle paikkakunnalle, tuli näkynä tai profetiana. Martta Hellén ja Sanni Hautakangas kirjoittavat:

»Kun olimme Kokemäellä, niin antoi Herra meille käskyn mennä Kerkkoon. Tuo käsky uudistui useita kertoja. Herra ilmoitti meille henkensä kautta, että siellä ovat hänen lapsensa ahdistettuna ja 'huutavat minun puoleeni ja minä lähetän teidät sinne'.»¹³

Anna Ekroos muistelee:

»Rukoilimme Pyhän hengen johdatusta, ja niinpä kerran näin edessäni taulun, jossa luki Soanlahti. En edes tiennyt sen nimisen pitäjän olemassaoloa. Tutkin karttaa ja ostin lipun Alatun asemalle, se oli nimittäin ko. pitäjässä ja siihen rahani juuri ja juuri riittivät. – Juna saapui sitten perille klo kaksi aamuyöllä ja tuskin ehdin ihmetellä, minnepäin lähteä, kun edessäni seisoi turkkiin sonnustautunut mies ja sanoi:

¹¹ Karjalainen 1962, 38.

¹² RV 1925/1, 11; Ev7 87/5; Kuosmanen, äänite 23. 10. 1986.

¹³ RV 1924/1, 13.

'Täällähän on se tyttö, jota minun piti tulla hakemaan.' Selvisi, että mies oli nähnyt unen työstä kitaroineen ja kuullut määräyksen mennä vastaan.»¹⁴

Kuten edellä kuvatuista tilanteista tulee esille, erityinen merkki vahvasti ratkaisun evankelistoille oikeaksi. Erityisesti herätyksen puhkeaminen koettiin osoituksena, että oltiin oikealla paikkakunnalla.¹⁵ Myös paikkakunnalla kohdatut vaikeudet tulkittiin tehtyä ratkaisua vahvistaviksi. Niissä nähtiin esimerkiksi jokin Jumalan evankelistalle tarkoittama, tämän tarvitsema henkilökohtainen opetus, tai vaikeudet nähtiin sielunvihollisen hyökkäyksenä evankelistojen työtä vastaan. Viimeksi mainittu seikka puolestaan vahvasti evankelistojen käsitystä siitä, että he olivat juuri Jumalan tarkoittamalla paikkakunnalla.¹⁶ Näkemys virheratkaisujen mahdollisuudesta ja sen seurauksena Jumalan suunnitelmien ulkopuolelle joutumisesta tekivät paikkakunnan valinnan pitkällisen rukouksen kohteeksi.¹⁷

Yleisillä kulkuneuvoilla hakeuduttiin yleensä ensimmäiselle paikkakunnalle, josta matkaa taitettiin jalan, polkupyörillä, suksilla tai potkukelkalla. Mikäli paikkakunnalla kulki linja-autoja, niillä siirryttiin pidempiä matkoja, jos varat antoivat myöten. Taloista saatettiin myös kyyditä evankelistoja hevosella paikkakunnalta toiselle. Matkat olivat pitkiä. Jalan kuljettiin päivittäin kymmeniä kilometrejä. Polkupyörillä ja suksilla liikuttaessa matkat muodostuivat vielä pidemmiksi. Pyörät olivat joko lainapyöriä tai ne oli saatu lahjoituksena.¹⁸ Sota-ajan jälkeen Ristin Voitto ry. ryhtyi puuhaamaan kaikille evankelistoille polkupyöriä. Tavoitteena oli, että pyöräillen evankelistat voisivat saavuttaa Suomen etäisimmätkin salokylät!¹⁹

¹⁴ RV 1979/49, 6.

¹⁵ RV 1924/1, 13; 1935/21; TT 1934/5–5, 230–231.

¹⁶ Nikkanen 1962, 107–108. Tilanteissa on kyseessä henkilön maailmankatsomuksellisen viitekehyksen puitteissa tapahtuva todellisuudessa kohdattujen negatiivisten tekijöiden positiivinen tulkinta. Maailmankatsomuksen tiedolliset ainekset toimivat suodattimena, jonka kautta yksilö mieltää todellisuuden. Ks. Gerlach » Hine 1970, 172.

¹⁷ Ev3; Ev7.

¹⁸ Evankelistojen kulkutavoista tarkemmin ks. Evankelistan polulta 1962.

¹⁹ RV 1947/5, 82.

Yösija taloista

Korpievankelistojen kaudelle oli tyypillistä, että evankelistoilla ei ollut omaa vakituista asuntoa. Kiintopisteenä, jonne matkoilta palattiin, oli joko lapsuudenkoti tai ystävien ja sukulaisten kodit. Julistusmatkoillaan evankelistat majoittuivat taloissa, joissa he eivät olleet ainoita kulkijoita. Kiertävät työnetsijät, kulkukauppiaat, erilaiset agitaattorit ja muiden uskonnollisten liikkeiden julistajat olivat osa tuon ajan suomalaista maaseutumaisemaa.²⁰

Evankelistojen toimintastrategiaan kuului, että he paikkakunnalle saavuttuaan ryhtyivät kyselemään taloista kokous- ja majapaikkaa. Tilanne ei aina ratkennut ensimmäisessä talossa. Esteri Arponen kirjoittaa:

»Olimme Rengon pitäjässä erään evankelistasiskon kanssa kokouksia pitämässä. Suuntasimme matkamme sieltä Lopen pitäjään. Aluksi kävelleen, mutta kun alkoi tulla myöhä, astuimme linja-autoon. Meille oli esitetty eräs talo, josta piti saada yösija. Mutta kun menimme talon pihaan emäntä tuli meitä vastaan. Kysyimme yösijaa. Emäntä hyvin ylpeänä sanoi: Ei meille sovi. Lähdimme toiseen taloon. Niin kuljimme kunnes tulimme kuudenteen taloon, se oli suutarin pieni mökki. Siinä meille avautui yöpaikka.»²¹

Majoitusolot vaihtelivat. Evankelistat pääsivät osallisiksi sekä rikkaiden runsaudesta että köyhien puutteesta. Joskus evankelistat saivat kunnon vuoteen ja puhtaat lakanat. Talvella taloissa evankelistojen majapaikkana oli usein kylmänä seissyt kamari, joka ei yrityksistä huolimatta lämmennyt. Yösjän kylmyyttä lisäsivät aitasta tuodut jäiset vuodevaatteet. Usein vuoteena oli tuvan penkki tai peitteellä peitetty olkikupo lattialla. Yksityiselämää ei liioin jäänyt tilanteissa, joissa evankelistat majoittuivat tuvan penkille tukkijätkien nukkuessa lattialla.²² Syöpäläiset häiritsivät usein unta. Joidenkin kohdalla vaikeutena oli myös sopeutua jakamaan yöpaikka karjan kanssa.

²⁰ Ks. esim. Larkio 1976, 52, 133; Isohookana-Asunmaa 1980; Talonen 1984, 184; Lackman 1985.

²¹ Evankelista 1951/4, 3.

²² Evankelista 1962/1–2, 16; 1967/1, 12.

»Aina siinä, jossa oli kokous, siinä saimme yömajan. Aina ei ollut hyvä nukkua vaikka oli kuinka väsynyt. Monet kiusat oli yöllä. Milloin oli härkämullikat, milloin porsaasat röhkivät ja pyysivät ruokaa, milloin oli petissä liian paljon syöpäläisiä – ei voinut nukkua kun menivät suuhun ja korviin.»²³

Joidenkin evankelistojen kokemuksiin kuuluu myös yösijatta jääminen. Yövyttiin ulkosalla, autiotuvissa tai ladoissa. Evankelista Helmi Nurminen muistelee:

Kokouksen lopussa kysyimme toverini kanssa yöpaikkaa kylältä, mutta kukaan ei vastannut mitään, vaikka siellä oli paljon tuttuja ihmisiä. Kuulijat lähtivät kotiinsa ja me jäimme neuvottomina istumaan. Lopulta aivan rukoilimme talonväeltä, että emmekö saisi edes istua tässä tuvan penkillä yötämme, aamulla lähdemme sitten matkaan. Mutta sitäkään ei luvattu. Ei auttanut muu kuin lähteä yönselekään. Aikamme etsittyämme löysimme suurelta niityltä heinäladon, jossa oli hiukan heiniä perällä. Otimme matkalaukuista kaikki mahdolliset vaatteet päällemme ja haudauduimme heiniin. Kylmän tähden ei meitä nukkuttanut... Maa oli paksussa kuurassa aamulla kun heräsimme.»²⁴

Joskus evankelistat joutuivat lähtemään majapaikasta myös keskellä yötä ja viettämään yönsä metsässä, kun isäntä emännän lupauksista huolimatta kielsi vieraiden majoittamisen.²⁵

Evankelistat eivät viipyneet kauan yhdessä talossa. Vaikka he työllään korvasivat saamansa asunnon ja ruuan, oli pidempi oleskelu liikkeeseen kuulumattomien luona vaikeaa. Kuitenkin kun paikkakunnalta oli saatu ensimmäinen yösija, majoittumiskysymys ratkesi yleensä pidemmäksi aikaa eteenpäin, vaikkei majapaikka välttämättä ollut koko ajan saman talon suojissa. Ensimmäisen illan kokouksessa evankelistoja pyydettiin usein toiseen taloon kokousten pitoon. Näin siirryttiin talosta taloon ja kylältä toiselle.²⁶

Kiertolaisena eläminen merkitsi, että kaikki tarpeellinen kannettiin mukana. Evankelistan varusteisiin kuuluivat kitara, kirjallisuutta myytäväksi ja jaettavaksi ja tarvittavat vaatteet. Laukkuun pakattiin

²³ Ky028.

²⁴ Evankelista 1967/4, 15.

²⁵ Keidas 1948/2, 13.

²⁶ HS 1946/12, 174; Korpi 1962, 79; Ev3; Ev7; Ev8; Ev14; Ev21; Ky044.

pari vaatekertaa. Pitempiä taipaleita kaksittain kuljettaessa laukkuja ja kitarapusseja saatettiin kantaa korenon varassa. Pyörillä liikuttaessa pyöränsarvessa keikkui kitara ja »tarakalla» matkalaukku. Talvella hiihtäen matkattaessa tavarat pakattiin reppuun.²⁷

Liikkeen piirissä katsottiin, että evankelistan tuli olla vaatetukseltaan vaatimaton ja siisti. Ulkonaisen siisteyden katsottiin puhuvan myös hengellisestä puhtaudesta.²⁸ Henkilökohtaisesta puhtaudesta huolehtiminen ei kiertolaisena ollut helppoa. Vaatteiden pesu ja kuivatus oli varsinkin talvella vaikeaa. Välistä jouduttiin pakkaamaan laukkuun märät vaatteet, kun joka yö vaihdettiin majapaikkaa. Joskus helluntailaisemännät kutsuivat evankelistan kotiinsa varta vasten huoltamaan vaatteitaan. Liikkeelläolokausien pituus riippui siitä, kuinka lähellä omaa kotipaikkaa tai kiintopistettä kierrettiin. Rintamaille matkat kestivät kahdesta kolmeen kuukauteen mutta syrjäisemmillä seuduilla kuten Raja-Karjalassa evankelistojen matkat saattoivat kestää vielä pidempiä aikoja. Tällöin evankelistat tulivat pois kentältä keväisin ja syksyisin vaatteitaan vaihtamaan.²⁹

»Korpievankelistojen» kauden eräänä piirteenä on ollut työntekijän eristyneisyys. Kiertolaisen elämä merkitsi, että molemminpuolinen yhteydenpito ystävien ja sukulaisten kesken oli hankalaa. Liikkeen lehdet toimivat yhteydenpidon kanavina. Niissä ilmoiteltiin osoitteita ja pyydettiin evankelistoja ilmoittamaan olinpaikastaan ja ottamaan yhteyttä.³⁰

Päivällä talon töissä, illalla kokouksissa

Koska evankelistoilla ei ollut palkkaa eikä rahaa, millä maksaa yöpymistään, korvauksena he osallistuivat talon töihin. Vain poikkeustapauksissa lähinnä Raja-Karjalassa evankelistat maksoivat ruuastaan. Syynä tähän esitettiin lähinnä alueen köyhyys. Evankelistat varoivat antamasta kuvaa, että he olisivat laiskoja, ruumiilliseen työ-

²⁷ Ev3; Ev7; Ev8; Ev9; Ev11; Ev12; Ev21.

²⁸ RV 1935/26, 314.

²⁹ Ev3; Ev7; Ev8; Ev9; Ev11; Ev21.

³⁰ RV 1932/8, 15; HS 1944, 191.

hön kykenemättömiä. Kokemuksena oli, että työteliäs evankelista voitti itselleen kuulijakunnan.³¹

Suurimmalle osalle korpievangelistoja maalaisyhteisö ja sen työt eivät olleet vieraita, olihan moni lähtöisin maatalosta. Työt käsittivät emännän apuna oloa, navettatöitä, ruuanlaittoa, astioiden pesua ja siivousta. Kesäisin oltiin heinä- ja elopellolla. Ompelutaitoiset evankelistat olivat taloissa erityisen tervetulleita vieraita.³² Nämä tavallaan siis omaksuivat ennen taloissa kiertäneiden aputyövoiman sekä käsi-työläisten, räätäleiden ja suutareiden roolin.³³

Myös opettajan tehtävät tulivat joillain paikoin naisevangelistan osaksi. Raja-Karjalassa ortodoksiväestön keskuudessa esiintynyt lukutaidottomuus koettiin esteenä toiminnalle. Paitsi julistamalla sanaa naisevangelistat levittivät helluntailiikkeen opetusta painetun sanan välityksellä. Kirjallisuutta ei kuitenkaan kannattanut jakaa lukutaidottomille. Tämän lisäksi lukutaidottomuuden nähtiin olevan vaaraksi kääntymykseen tulleele, koska hengellisen elämän kasvun ja hoidon katsottiin riippuvan olennaisesti henkilökohtaisesta Raamatun luvusta. Näyttää siltä, että juuri aikuisten naisten lukutaidottomuutta pidettiin erityisenä haasteena vaikka on todennäköistä, että lukutaidottomia oli myös miesten keskuudessa. Tämä selittynee osittain sillä, että naisevangelistat taloissa emäntien apuna toimiessaan solmivat näihin läheiset suhteet. Jotkut ottivatkin tehtäväkseen lukemisen alkeiden opettamisen emännille.³⁴

Myös helluntailiikkeeseen kuuluvien kodeissa evankelistat osallistuivat talon töihin. Mahdollisimman vähän toisille vaivaa aiheuttava, vähään tyytyvä, nöyrä ja palvelualtis evankelista esitettiin ihanteena.³⁵ Joskus toisten työvoimaa saatettiin käyttää väärin. Evankelista Hanna Lipponen muistelee:

»Evankelistaa syytettiin laiskuudesta, jos hän keskittyi vain hengellisen sanoman julistamiseen eikä tehnyt muuta työtä. Maaseudulla talojen likaisimmat ja roskaisimmat työt annettiin evangelistan huoleksi – ei

³¹ RV 1936/14, 197; HS 1946/12, 174; RV 19549/3, 5.

³² Evangelistan työpanoksesta taloissa ks. Evankelista 1980, juhlanumero; RV 1967/42, 14.

³³ Ammattikäsiyöstä maaseudulla ks. Talve 1980, 89.

³⁴ RV 1928/5, 11; Evankelista 1949/1–2, 5.

³⁵ RV 1929/11, 10; 1935/26, 314.

saa olla kuin 'ruustinna peräkammarissa', sanottiin. – Kaikkein ihmeellistä tässä on mielestäni se, että juuri oma väki, uskovaiset nimenomaan, suhtautuivat evankelistoihin näin ynseästi ja ymmärtämättömästi. Mutta ulkopuoliset päinvastoin kunnoittivat Jumalan valtakunnan työtä ja työntekijää.»³⁶

Päivät olivat työntäyteisiä eikä evankelistoille jäänyt liikoja aikoja pohtia ja kehitellä puheitaan ennen kokousta. Kokoukset järjestettiin usein samassa talossa, jossa yövyttiin, mutta myös nuorisoseurantat, työväentalot, maamiesseurojen talot ja kansakoulut toimivat kokouspaikkoina. Kokouksia oli tavallisesti kaikkina arki-iltoina lauantaita lukuunottamatta. Sunnuntaisin kokouksia oli yleensä kaksi.³⁷

Kokousten ohjelma koostui laulusta ja puheista. Kokouskäytännössä noudatettiin vanhaa herätysliikkeisiin vakiintunutta käytäntöä: evankelistat puhuivat »pöydän takaa» vuoronperään.³⁸ Kummankin osalle tuli kokouksessa vähintään kaksi puhetta. Kokoukset aloitettiin yleensä yhteislaululla. Puheiden välissä laulettiin yhdessä mutta evankelistojen laulut muodostivat kokouksessa oman erityisnumeron.

Kokouksissa laulettiin yleensä liikkeen omia lauluja. Ensimmäinen yhdeksän laulua käsittävä lauluviikkonen oli ilmestynyt jo vuonna 1911. Vuonna 1913 julkaistiin Helluntailauluja-niminen 168 laulua sisältävä laulukirja, jota täydennettiin jatkuvasti. Herramme tulee -laulukirja ilmestyi vuonna 1927. Kirjasta otettiin useita uudistettuja ja laajennettuja painoksia. Helluntailauluja-kokoelma ja Herramme tulee -laulut olivat pääasiallisesti angloamerikkalaisia herätyslauluja mutta joukossa oli runsaasti myös ruotsalaista ja suomalaista alkuperää olevia lauluja. Sisällöltään valtaosa lauluista oli kutsu-, herätys- ja pelastuslauluja tai ne käsittelivät uskovan elämää ja pyhitystä.³⁹

Lauluja säestettiin tavallisimmin kitaralla. Evankelistojen kokemuksena oli, että heidän laulunsa herättivät kiinnostusta kuulijakunnassa. Evankelistat opettivat kokousväelle helluntailiikkeen omia

³⁶ RV 1978/51, 11.

³⁷ RV 1925/1, 11; 1933/9, 12–13; 1944/2, 30; TT 1934/5–5, 251; Evankelista 1949/1–2, 5; Kevätsade 1985/3, 21.

³⁸ Herätysliikkeistä ks. esim. Suojanen 1978, 136.

³⁹ Kujala 1979, 11–30, 87–89, 93–99. Herramme tulee -laulukirja on ollut liikkeen laulukirjana aina vuoteen 1976, jolloin käyttöön otettiin Hengellinen laulukirja.

lauluja mutta yhteislauluiksi valittiin myös niitä laulukirjan lauluja, lähinnä virsiä, jotka olivat väelle tuttuja.⁴⁰

Korpievankelistakauden naisten julistustoiminnassa on ollut erilaisia painotteita. Kauden alkupuolella naisevankelistojen toiminnalle oli luonteenomaista, että paikkakunnalla saatettiin viipyä useita viikkoja ja saarnat olivat illasta toiseen herätysaarnoja. Opillisia kysymyksiä, kuten kaste, otettiin esille vasta sen jälkeen kun ihmiset olivat jo tulleet herätykseen.⁴¹ Lydia Korpi kertoo työtavoistaan Kälviällä 1920-luvun alussa:

»Kun olin saarnannut noin kolme, neljä viikkoa, tunsin, että nyt nämä ihmiset haluavat pelastua, mutta heillä on vielä monia kysymyksiä, joihin piti saada vastaus. Tunsin Herran edessä, että minun pitää puhua heille myöskin mitä Raamattu sanoo opinkappaleista. Niin ilmoitin heille illan, jolloin tulisin puhumaan, mitä Raamatussa sanotaan kasteesta. Toisena iltana puhuin rippikoulusta ja konfirmaatiosta, kolmantena iltana henkikasteesta ja ihmeistä, jotka seuraavat niitä, jotka uskovat, ja neljäntenä iltana uskovien yhteydestä ym. Tämän jälkeen erään sunnuntaiaamukokouksen alussa tuli luokseni muutamia miehiä, jotka pyysivät minulta tilaisuutta tunnustaa uskonsa, sillä penkissä istuessaan ja sanaa kuunnellessaan he olivat ottaneet uskon kautta vastaan Jeesuksen, Pelastajan, Vapahtajan, Syntien Anteeksiantajan. Nyt puuttui vain tunnustus. Silloin tunsin, että nämä veljet ovat veljiäni ja että herätys on täydessä vauhdissa, kunhan vain itse pääsen perässä. Annoin heille tilaisuuden todistaa uskostaan. – Olen yleensä ollut varovainen kehoittaessani ihmisiä uskontielle, etten menisi Jumalan edelle ja ettei uskovaista tulisi keskensyntyneitä, jotka hoippuvat elämän ja kuoleman välillä.»⁴²

Kehotuksen välittömään ratkaisun tekemiseen kokoustilanteessa on katsottu yleistyneen evankelistojen julistuksessa vasta 1930-luvulla. Muutos tapahtui aikana, jolloin helluntailiike eli voimakasta ja nopeaa kasvun kautta.⁴³

Evankelistojen kokoukset keräsivät kuulijoita. Mäntyharjulla 1920-luvun alussa puhjenneesta herätyksestä evankelista Vieno Laine kertoo seuraavaa:

⁴⁰ RV 1923/9, 8; Ev1 86/1; Ev4 87/2; Ev7 87/11. Vrt. Iso-Hirvelä 1970, 27, 31–32.

⁴¹ RV 1935/21, 257.

⁴² Korpi 1962, 80. Korven toiminnasta Kälviällä Iso-Hirvelä 1970, 25–34.

⁴³ Kuosmanen, äänite 23. 10. 1986.

»Aamun valjetessa väkeä oli jo tuvissa odottamassa tyttöjen heräämistä ja niin alkoi laulut helkkyä kitaran säestyksellä. Kymmenien kilometrien päästä tultiin hevosilla ja kelkoilla, kuka suksin. Oli nälkää kuulla Herran sanaa. Pyhä Henki vaikutti. Kokoukset kesti aamusta iltaan myöhään, täytyi karata metsään tai saunaan hiljaisuutta välillä etsimään.»⁴⁴

Korpievankelistojen kausi sijoittuu aikaan, jolloin Suomessa esiintyi yleistä uskonnollista liikehdintää.⁴⁵ Kuulijakunnan runsaus johtui myös silloisista maaseudun oloista. Evankelistojen saapuminen syrjäkylille oli tapahtuma sinänsä, joka herätti kiinnostusta ja toi vaihtelua.

Myös julistajan sukupuolella näyttää olleen vaikutusta evankelistojen saamaan yleisömenestykseen. Naisevankelistat itse katsoivat, että juuri heidän sukupuolensa oli eräs tekijä, joka veti kokouksiin väkeä. Evankelista Liida Myyrä kirjoittaa Kemijärveltä vuonna 1931:

»Olen huomenna ollut viikon täällä ja kokouksia on ollut 6. Kansaa on niin paljon, että lainehtii; eivät enää tahdo puhujatkaan mahtua sisälle, kun tunkevat pirtit mahdollittoman täyteen. Olivat jo lakanneet vähän käymästä, mutta nyt taas kun on uutta, jota ei koskaan ole kuultukaan, nim. että nainen saarnaa ja sitten, että se voin 'noin' saarnata, niin syntyy kansassa kova kuuhonta, mutta kyllä on vastustajiakin täällä.»⁴⁶

Talot avautuivat ehkä helpommin naisjulistajalle; naisevankelistojen oli helppo naisina solmia yhteyksiä talojen emäntiin. Naisjulistaja, vaikka tämä edustikin valtauskonnosta poikkeavaa oppia, koettiin ehkä »vaarattomaksi» juuri sukupuolensa vuoksi. Kun vielä otetaan huomioon, että monet korpievankelistoista olivat työhön lähtiessään varsin nuoria, heidän ikänsä lisäsi tätä vaarattomuuden tuntoa. »Työt» otettiin vastaan tervetulleena vaihteluna arjen keskelle.⁴⁷

Kun paikkakunnalle oli syntynyt vastakääntyneiden joukko, naisevankelistat ottivat yhteyttä lähimpään helluntaiseurakuntaan pyytäen seurakunnasta miehiä kastamaan ja opettamaan vastakääntyneitä.

⁴⁴ HhL 481/5.

⁴⁵ Huotari 1981, 55, 58.

⁴⁶ RV 1931/10, 113–114. Vrt. Aho 1981, 28–29.

⁴⁷ Naisen mieltämisestä vaarattomaksi uudessa sosiaalisessa tilanteessa ks. Golde 1970, 7; Lofland 1971, 100–101; Douglas 1976.

Kuva 15. Herätyksen puhjettua paikkakunnalle järjestettiin pian hengelliset juhlat, joilla vastakääntyneet kastettiin. Kuva on vuodelta 1934 Hartolasta Ylemmäisten kylältä, jossa evankelistapari Ester Lahtinen (Mäkelä) ja Aune Toivio (Tarvonen) toimivat. Arvid Böhm oli kutsuttu kastamaan. (Aune Tarvosen yksit.kok.)

Kuva 16. Ylemmäisten kylän juhliin saapui väkeä Vuorenkylästä, Vehkalahden kylältä, Joutsasta ja Lahdesta. Kuvassa Arvid Böhm kirjat kädessä lasten keskellä. Böhmin takana vaaleassa leningissä kukka rinnassa Ester Lahtinen ja hänen vieressään oikealla Aune Toivio. (Aune Tarvosen yksit.kok.)

Kuva 17. Vaikka lähiseurakunnan vanhimmistoveljiä tai saarnaajia pyydetiinkin yleensä toimittamaan kaste, myös naisevangelistat saattoivat joskus kastaa. Kuvassa evankelista Ida Kangassalo kastaa Normarkussa. (Kuva: Aune Kangassalo)

Kuva 18. Hartolan helluntaiseurakunta vietti vuonna 1986 60-vuotisjuhlia. Kuvassa juhlapuhujina Ensio Mustonen, Pentti Wallden ja Hartolassa 52 vuotta aiemmin toimineet Ester Mäkelä (o.s. Lahtinen) ja Aune Tarvonen (o.s. Toivio). (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 19. Naisevangelistat olivat näkyvästi esillä seurakuntien julistajina. Kuvassa Sortavalan kitarakuoro vuonna 1932. Edessä sananjulistajat Briitta Lajunen, tunnettu Karjalan evankelista, Pekka Brofeldt ja Vilho Virta. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 20. Musiikilla on ollut keskeinen osa helluntailiikkeen toiminnassa. Naisevangelistat soittivat useimmiten kitaraa ja paikallisilla helluntaijuhlilla saatiin kootuksi usein runsas soittajien joukko. Kuva on otettu vuonna 1932 Käkisalmen Ylä-Puustissa. Kuvassa Edit Niemi (Linnamäki) (1. vas.), Tyyne Pirinen (Anttila) (5. vas.), Hilja Nikkanen (6. oik.) ja hänen takanaan Martta Tuomi (Karppinen). (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Yleensä kutsua noudatettiinkin mutta pyytäjien mieliin ovat jääneet ne kerrat, jolloin saarnamiehet ja vanhimmistoveljet valittelivat matkan vaivalloisuutta ja lähtivät matkaan nuristen tai ilmoittivat tulevansa vasta paremmilla keleillä. Joillekin miehistä polut olivat liian kivikkosia ja pitkiä, toisille talviset tiet olivat vaikeakulkuisia paljon lumen vuoksi. Naisevangelistat olivat kuitenkin kulkeneet samat polut ja heille lunta ei ollut liikaa vaikka välistä hangessa jouduttiinkin kahlaamaan vyötäröä myöten.⁴⁸

Tehtävien hoito ei ole kuitenkaan aina noudattanut liikkeeseen vakiutunutta virkakäsityksen mukaista tehtäväjakoa. Joissain yksittäisissä tapauksissa myös naiset ovat kastaneet. Aina ei myöskään ollut mahdollista, että miespuolista opetusvoimaa olisi saatu lähimmästä seurakunnasta. Tällöin naisevangelistat jäivät joksikin aikaa opettamaan vastakääntyneitä.⁴⁹

Korpievangelistojen ajalle on ollut tyypillistä eri puolilla Suomea järjestetyt helluntaijuhlat. Juhlia järjestettiin paitsi vakiintuneissa helluntailiikkeen keskuksissa myös paikkakunnilla, joilla evangelistojen työn tuloksena oli syntynyt vastakääntyneitä. Juhlilla yleensä kastettiin paikkakunnan uudet käännynnäiset. Juhlien eräänä funktiona olikin liittää helluntailiike julkisesti kyseisen paikkakunnan uskonnolliseen kenttään ja näin vahvistaa sen asemaa. Saarnamiesten ohella naisevangelistat olivat suosittuja puhujia näillä juhlilla. Myös valtakunnallisilla kesäjuhlilla naisevangelistat olivat aina keskeisessä puhujavastuussa.⁵⁰

Sota-aika merkitsi naisevangelistojen tehtäväalueen laajenemista. Seurakuntien saarnaajista ja vanhemmistojen jäsenistä suurin osa oli rintamalla. Vain vanhimpiin ikäluokkiin kuuluvat miehet jäivät seurakuntiin. Heistäkin moni oli ajoittain poissa työvelvollisuutta suorittamassa. Saarna- ja opetustoimi jäi monin paikoin naisevangelistojen harteille.⁵¹

⁴⁸ Korpi 1962, 78; Ev4; Ev9 87/11.

⁴⁹ Ev7; Ev8 87/7; Ev14.

⁵⁰ RV 1923/7–8, 12; 1923/9, 5–6, 10; 1929/10, 16; 1930/10, 16; 1931/17, 182–183.

⁵¹ HhL 210/3; Ev3; Ev11; Ev14.

4.2.2. Naisevankelistojen toiminnan murroskausi

Naisevankelistojen toiminnan murroskausi ajoittui 1950–60-luvulle. Kaudelle on ollut tyypillistä yhteiskunnan rakenteellinen eriytyminen. Siirtolaisuus ja 1960-luvulla huipentunut maalta kaupunkiin muutto vaikuttivat ratkaisevasti maaseutukylien väestö- ja elinkeinorakentamiseen. Agraarikulttuurin aika oli lopullisesti väistymässä. Aatteellisella rintamalla muutosprosessi huipentui 1960-luvulla ns. uusvasemmistolaisen liikkeen yhteiskuntakritiikkiin. Uudistusvaatimukset kohdistettiin myös kirkkoon.⁵²

Myös vieraiden kulttuurivaikutteiden vyöry ja sen seurauksena oman maailmankuvan uudelleen jäsentäminen olivat osa kauden muutosprosessia. Joukkotiedotusvälineistä merkittävimmäksi vieraiden vaikutteiden välittäjäksi nousi televisio. Television välityksellä Suomi siirtyi uuteen kansainvälisen kulttuurin aikaan. Myös yleismaailmalliset ongelmat tuotiin suomalaisten katseltaviksi heidän omassa olohuoneessaan.⁵³ Nämä yhteiskunnassa ja yksilön maailmassa tapahtuneet muutokset heijastuivat välillisesti myös evankelistan työhön.

Kiertävän evankelistan työ jatkuu

Korpievankelistojen kaudella vakiintunutta työtapaa jatkettiin edelleen 1950-luvun alussa. Muutosta kuitenkin tapahtui. Kun korpievankelistojen työalueena oli ollut koko Suomi, evankelistojen toiminta alkoi nyt vähitellen rajautua tiettyjen seurakuntien alueille. Taustalla oli seurakuntien perustamisen myötä helluntailiikkeeseen vähitellen vakiintunut eräänlainen seurakuntien reviiri-ajattelu. Seurakunnan ympäristöalueet, jotka saattoivat käsittää useita pitäjiä, miellettiin kyseisen seurakunnan toiminta-alueeksi.

⁵² Suomen elinkeino- ja ammattirakenteesta tapahtuneesta muutoksesta 1950- ja 60-luvulla ks. Alestalo 1980, 101–107. 1960-luvun aatteellisesta ilmapiiristä ks. Kallio 1982, 46–47.

⁵³ Ulkomaisista kulttuurivirroista Suomessa 1950–60-luvulla ks. Jalonen 1985, 160–203.

Paikallisseurakunnat pyrkivät johtamaan ja vastaamaan alueensa toiminnasta. Ympäristöalueet olivat »pimeitä paikkakuntia», joille edelleen tarvittiin evankelistoja. Evankelista Aino Laitinen kirjoittaa Utajärveltä:

»Näillä selkosilla ei vielä työntekijöistä ole runsauden pulaa. Lähin evankelistapari on pohjoiseen 70 km päässä (Linnanen ja Lehtonen Puolangalla). Lähin helluntaiseurakunta on 65 km päässä, Oulussa. Ympärillä on jopa kymmenkunta (pinta-alaltaan) suurta pitäjää ilman ainoakaan helluntaiherätyksen työntekijää.»⁵⁴

Vaikka evankelistojen työalueet olivat rajattuja, ne olivat edelleen varsin laajoja. Omalla työalueellaan evankelistat saattoivat edelleen monin paikoin toteuttaa työssään alkuaikojen periaatetta itsenäisestä, Hengen johdossa paikkakunnalta toiselle kulkevasta evankelistasta.

Seurakuntien määrän kasvun ja reviiiri-ajattelun seurauksena alueet, joilla evankelistat saattoivat liikkua vapaasti, supistuivat vähitellen. Seurakunnan alueelta toiselle alettiin liikkua vain seurakunnan tai rukouspiirin kutsusta. Evankelistat kuvaavat syntyynyttä tilannetta seuraavasti:

»Jokainen paikkakunta, kaupunki, pitäjää, kylä on jonkun seurakunnan 'aluetta' ja jos lähettäjä eli kotiseurakunta ei halua pitää tai ei koe tarvitsevänsä evankelistaa oman seurakuntansa alueella, ei evankelista voi mennä muuallekaan koska aina tulee jonkun seurakunnan alueelle.»⁵⁵

»Kun lähes jokainen kunta on jonkun seurakunnan 'aluetta', luullaan sen tarkoittavan, että kyseinen srk. todella evankelioi ja hoitaa myös niissä asuvat uskovat... Monet paikkakunnat on nyt huonommin hoidetut, koska sanontaa 'Jumala on puhunut minulle NN:n kunnasta ei enää oteta vakavasti, ellei srk. ole itse hoksannut pyytää kyseistä ihmistä työyhteiteensä.»⁵⁶

Evankelistan työn rajautuminen tänä kautena tiettyyn seurakuntaan johtui osittain myös verotuksellisista ja työolainsäädännöllisistä tekijöistä. Näitä kysymyksiä käsitellään tarkemmin luvussa 5.1.

Korpievankelistojen tapaan tämän kauden alkuaikoina kuljettiin edelleen jalan, polkupyörällä tai, mikäli varat antoivat myöten, linja-

⁵⁴ RV 1966/47, 12.

⁵⁵ Ky118.

⁵⁶ Ky190.

autolla.⁵⁷ Vähitellen vauhti kiihtyi. Polkupyörän korvasi ensin mopo ja sitten auto. Auton yleistyminen evankelistan kulkuvälineenä vaikutti henkilöautojen tuonnin vapautuminen tuontirajoituksista vuonna 1963. Parantuneen taloudellisen tilanteen ja moottoriajoneuvojen yleistymisen lisäksi liikkumiseen vaikuttivat myös muut evankelistan työtapojen muutokset.

Vuokra-asunnot yleistyvät

Maaseudun autioituminen, asutuksen keskittyminen kirkonkyliin, asutuskeskusten asuntojen pienuus ja perheenäitien osallistuminen lisääntyvässä määrin työelämään kodin ulkopuolella johtivat osaltaan siihen, että evankelistojen majoittuminen koteihin alkoi vähentyä. Evankelistat vuokrasivat yhä enenevässä määrin itselleen asuntoja paikkakunnilla, joilla työskentelivät. Eräässä tapauksessa, jossa vuokra-asuntoja ei ollut saatavilla, seurakunta hankki naisevankelistalleen jalasmökin.⁵⁸ Asutuskeskuksessa sijainnut kiinteä asunto merkitsi, että evankelistat tarvitsivat tehokkaammat kulkuvälineet syrjäkylille päästäkseen. Omasta asunnosta ja parantuneista kulkuvälineistä huolimatta evankelistat tekivät taloissa edelleen töitä. Toimeentulo saatiin täten yhä taloista ruokapalkkana. Suoranaisen toimeentulon lisäksi työnteolla näyttää edelleen olleen tiedostettu välillinen tarkoitus: kansan luottamuksen saavuttaminen.⁵⁹

Kauden alkujaksolla kokoustoiminta noudatteli edelleen samoja linjoja kuin aikaisempina vuosikymmeninä. Kokoukset järjestettiin kodeissa tai julkisissa tiloissa kuten kouluissa.⁶⁰ Edellisellä vuosikymmenellä alkanut herätys jatkui monin paikoin maaseudulla vielä 1950-luvun alussa. Väkeä kokouksiin kutsuttiin henkilökohtaisesti. Kuljettiin kodista kotiin ja samalla myytiin kirjallisuutta ja lehtiä. Kokouksiin tulikin väkeä.

Tilanne alkoi muuttua 1960-luvulle tultaessa. Kitaraa soittavan ja laulavan naisevankelistan tulo paikkakunnalle ei ollut enää tapahtuma,

⁵⁷ Viestin Tuoja 1953/6, 5.

⁵⁸ RV 1963/21–22, 310.

⁵⁹ RV 1967/40, 7.

⁶⁰ Viestin Tuoja 1953/6, 3.

eikä kokouksiin tullut paljon kuulijoita. Mahdollisuudet saada kokouksia koteihin olivat myös tiukemmassa kuin ennen. Suomalaiset linnoittautuivat koteihinsa televisioittensa ympärille. Vuonna 1951 evankelistaksi lähtenyt kuvaa 1960-luvulla alkanutta muutosta seuraavasti:

»Nyt on kaikki ulkonaisesti paremmin... ei ole niin puutetta ja on autoja. On muuttunut niin, että vaikka ihmisille kyytiä ihan oman kodin rapun eestäkin ei niin saa liikkeelle... Silloin tulivat ihmiset pitkien matkojen päästä. Eikä ollut noita kulkuneuvoja, ne tulivat jalan ja suksilla ja oli aikaa ja... että kyllä minä sen ajan hengellisessä työssä ottaisin mieluummin kuin tämän nykyisen, kun ihmisillä oli aito jano Jumalan puoleen.»⁶¹

Telttatyön ja erilaisten kampanjoitten aikaa

Kotien avautuessa vähemmän kokouksille ratkaisuksi löydettiin kokousteltat. 1950- ja 1960-luvun evankelistojen työlle onkin tyypillistä kesäiset telttakokoukset. Lähes jokaisella seurakunnalla oli omat telttansa, jotka kiersivät seurakunnan lähiympäristössä. Teltat pyrittiin myös viemään paikkakunnille, joissa helluntailiikkeellä ei vielä ollut jalansijaa. Teltat viipyivät paikkakunnalla useita viikkoja, jona aikana evankelistat ennättivät tulla tutuiksi seudulla.⁶²

Telttakokoukset keräsivät väkeä 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa. 60-luvun lopulla telttojen uutuudenviehätys kuitenkin väheni ja ne menettivät merkityksensä keinona saavuttaa liikkeen ulkopuolella olevat.⁶³

Seurakuntaverkoston tihentyminen merkitsi, että helluntailiikkeellä oli mahdollisuus ottaa ohjelmaansa erilaisia kampanjoita, joilla pyrittiin saavuttamaan liikkeen ulkopuolella olevia. Kampanjoista tuli uusi tapa solmia yhteyksiä. Näistä ensimmäinen oli 1950-luvulla »lentoleh-tinen joka kotiin» -kampanja, jonka yhteydessä naisevankelistat kiersivät kodista kotiin lentoleh-tistä jakaen.⁶⁴

⁶¹ Ev1 86/1 A.

⁶² RV 1954/18, 261; 1963/11, 159, 160; 1967/40, 7; 106.

⁶³ Kuosmanen, äänite 23.10 1987.

⁶⁴ Ev2 86/1 B.

Kuva 21. Telttakokoukset kesäisin ovat oleellinen osa naisevangelistan työtä. Kuvassa vasemmalta Tyyne Manninen, Hilikka Paananen (Rantala), Helvi Oksa ja Maija Kauppinen. (Hilikka Rantalan yksit.kok.)

Kuva 22. Telttakauden alkua Lapissa toukokuussa 1984. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 23. Naisevangelistan työ on joillain paikkakunnilla merkinnyt myös seurakunnan rukoushuoneen rakennus- ja korjauspuuhiin osallistumista. Kuvasa evankelista Ida Kyrö Ivalon rukoushuoneen maalauspuuhissa. (Ida Kyrön yksit.kok.)

Kuva 24. Teltan korjauspuuhissa vas. Liisa Malmström, Maire Pekkola ja Sirkka Pekkola. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

4.2.3. Seurakuntatyöntekijöiden ja »julkkisten» uusi aika

Seurakuntatyöntekijöiden ja »julkkisten» aika käsittää ajanjakson 1970-luvulta nykyhetkeen asti. Vuosikymmenen ensimmäiset vuodet olivat Suomessa voimakasta taloudellisen kasvun kautta, joka kääntyi kuitenkin vuosikymmenen jälkipuoliskolla lamaksi ja suurtyöttömyydeksi. Vuosikymmenen lopun tilanearvioinneissa taloudellisia tekijöitä ei enää pidetty ihmisten tarpeiden ainoina mittapuuna. Pehmeät arvot alkoivat nousta vähitellen esille. Aatteellinen murros merkitsi myös vastareaktiota edellisellä vuosikymmenellä vallinneeseen voimakkaaseen puoluesidonnaisuuteen yhteiskunnan eri alueilla. Yksilöiden suora asioihin puuttuminen ja sen seurauksena syntyneet vaihtoehtoliikkeet tulivat osaksi 1970-luvun lopun yhteiskunnallista maisemaa.⁶⁵

Uskonnon osalta tämä merkitsi alkua uudelle kukoistukselle. Niilo Yli-Vainon toiminnan ympärille syntynyt uskonnollinen liikehdintä teki yksilön uskonnosta jälleen julkisen asian. Yksityisen ihmisen uskon julkistumista lisäsi myös useiden julkisuuden henkilöiden kokema uskonnollinen kääntymys. Uskoontulleilla »julkkiksilla» oli uutisarvoa.

Evangelistasta tulee paikallis- ja ympäristötyöntekijä

Helluntaiseurakuntien määrä oli 1970-luvulle tultaessa kasvanut niin paljon, että seurakuntien verkosto kattoi nyt koko maan. Mikäli jollain alueella ei ollut vielä seurakuntaa, siellä kuitenkin toimi jonkin lähi-seurakunnan alaisuudessa oleva rukouspiiri. Vain muutamit, pääasiallisesti vanhoillislestadiolaiset alueet olivat jääneet helluntailiikkeen vaikutuksen ulkopuolelle.⁶⁶

Tänä kautena evankelistan työalueeksi tuli entistä selvemmin maantieteellisesti rajautunut alue. Nykyään evankelista asuu sillä paikkakunnalla, jolla hän työtänsä tekee. Matkat tehdään pääasialli-

⁶⁵ Vuosikymmenen tilanearviosta ks. Lampinen » Soininvaara 1980; Kallio 1982, 47–53.

⁶⁶ Kuosmanen, äänite 23. 10. 1986.

sesti omalla autolla. Tilanteissa, joissa työ nivoutuu enemmän paikalliseurakunnan toimintaan, naisevangelista on aikaisempaa useammin ilman työtoveria. Kyselyyn vastanneista tällä hetkellä evankelistan työssä toimivista vain puolella (52.0 %) oli työtoveri. Tämän päivän työtoveruus poikkeaa kuitenkin entisaikojen työtoveruudesta mm. siinä, että vaikka evankelistat tekevät työtä samalla paikkakunnalla, he saattavat asua erillään. Muutos on tuonut evankelistalle enemmän yksityiselämää.

Millaista evankelistan työ on tällä hetkellä, käy ilmi oheisesta taulukosta.

Taulukko 4.4. Naisevangelistojen nykyisiä työmuotoja.

Työmuoto	Lähes päivittäin %	Kerran viikossa %	Pari kertaa %	Harvem- min %	Ei lainkaan %	N
Telttakokouk- set (kesäisin)	47.7	22.1	11.6	12.8	5.8	86
Kotikokoukset »Ovelta ovelle»	6.1	46.3	19.5	25.6	2.5	82
työ	16.9	19.7	14.1	39.4	9.9	71
Kirjojen myynti	9.5	12.7	9.5	35.0	33.0	63
Kokouksia srk:n tiloissa	12.1	43.4	12.0	26.5	6.0	83
Laitosvierailut	4.0	9.5	36.5	41.9	8.1	74

Taulukosta selviää, että perinteisiä työmuotoja jatketaan edelleen. Kotikäynnit, kokoukset kodeissa ja seurakunnan tiloissa ja kesäiset telttakokoukset pitävät evankelistan liikkeellä kodista kotiin ja teltan mukana omalla työalueella paikkakunnalta toiselle. Kokoustoiminta on siirtynyt yhä enemmän kodeista seurakunnan tiloihin. Hengellisten kirjojen myynti ei enää kuulu evankelistan työhön samassa määrin kuin aiempina vuosikymmeninä. Myyntityö on pääasiallisesti kausiluonteista lehtikauppaa. Kyselyyn vastatessaan moni evankelista

kertoi joulunalusaikana kiertävänsä alueellaan kodista kotiin joululehtiä myymässä.⁶⁷

Samanaikaisesti evankelistojen työ on alkanut keskittyä erilaisten vakituisten viikottaisten toimintojen järjestämiseen ja niistä vastaamiseen. Rukous- ja lähetyspiirit, pyhäkoulu ja erilaiset lasten ja nuorten kerhot ovat tulleet osaksi evankelistan työtä. Erityisesti henkilökohmainen sielunhoito, mielenterveys- ja perhetyö ovat korostuneet evankelistojen työssä entistä enemmän.⁶⁸

Myös työmuotoja, joissa evankelista voi toteuttaa julistajan kutsu-
mustaan, on pyritty kehittämään. Jotkut evankelistat ovat löytäneet uudeksi kohteekseen koululaistytön. Työ koostuu oman alueen kouluvierailuista. Vierailun runkona ovat aamunavaukset tai helluntailiikkeen toiminnan esittely uskontotunneilla.⁶⁹

Evankelistan kytkeminen tiiviisti paikallisseurakunnan vakiotointaan on merkinnyt joissain seurakunnissa naisevankelistojen tehtäväalueen laajenemista alueille, jotka eivät heidän mielestään vastaa evankelistan varsinaista kutsumusta.

»Jos evankelista palkataan johonkin seurakuntaan, hänen odotetaan olevan jokapaikan höylänä sekä srk:n keittäjänä, ruk.huoneen siivojana, pyhäkoulutyön superintendenttinä, kaikkien kokousten puhujana ja vetäjänä, jotka jäävät srk:n saarnaajilta hoitamatta hänen vapaaviikkojen tm. syiden takia, diakonissana kaikkien srk:n sairaiden ja vanhusten parissa, lomittajana emännän lapsenpäästön aikana tai karjakkona tarvittaessa. Toisin sanoen, hänen ei sallita olla evankelistana.»⁷⁰

Työssä tapahtuneen kehityksen katsotaan kaventaneen evankelistan mahdollisuuksia toimia evankeliumin julistajana.

Nykyään monissa helluntaiseurakunnissa toiminta suunnitellaan pitkäksi aikaa etukäteen. Valmiiksi suunnitellun ohjelman lisäksi myös vakituiset viikottaiset työmuodot sitovat työntekijän. Tiukan, valmiiksi laaditun ohjelman katsotaan haittaavan evankelistan työtä:

⁶⁷ Ks. myös Viestin Tuoja 1972/2, 4,5; RV 1982/8, 12.

⁶⁸ Kevätsade 1977/2, 4,11; RV 1982/25, 7; 1986/10, 3; RV 1983/3, 10.

⁶⁹ RV 1984/8, 10.

⁷⁰ Ky190.

»Nykyisin seurakunnissa toimivat evankelistat eivät saa vapaasti toimia kutsumuksensa ja näkynsä mukaisesti. Mitä vähemmän seurakunnassa on vanhemmistoveljiä, sitä sidotumpaa evankelistan työ on. Mikäli seurakunnassa on 1–2 johtavaa vanhemmistoveljeä, on evankelistan työ usein vaikeaa. Vaatimustaso on noussut. Vaaditaan jatkuvasti näyttöä ja toimintaa. Koska evankelistan ammatti on Pyhästä Hengestä riippuva, sitä ei voi korvata kovalla menemisellä (seurauksena loppuunpalaminen). Evankelistan työ vaatii väljyyttä, koska se on luovaa työtä, sekä Pyhän Hengen yhteydessä pysymistä. Tämä yhteys vaatii vapautta. Evankelistan työ ei rajoitu kokoustoimintaan... Jos evankelista saa riittävän vapauden työssään, hän jaksaa, vaikka työ onkin raskasta. Jos vaaditaan kohtuuttomasti, ei jaksa vaan väsy kohtuuttomasti vaikka työpanos olisikin pieni.»⁷¹

Naisevankelistoilla näyttää olevan vaikeuksia sovittaa yhteen evankelistan toimenkuvaan iskostunutta ihannetta vapaasta, Pyhän Hengen johdossa toimivasta evankelistasta ja asemaansa osana pitkälle suunnitellun paikallisseurakunnan toimintaa.

»Julkikset» tulevat kuvaan mukaan

Tämän kauden eräänä piirteenä on myös naisten puhujavastuun vähenneminen. Naisevankelistat kiertävät enää harvoin seurakunnissa vierailuvina puhujina. Erityisesti suurissa kaupunkiseurakunnissa seurakuntien omat naisevankelistat näyttävät olevan harvoin puhujavastuussa.

Muutos selittynee osittain työntekijätilanteesta. Suuremmissa seurakunnissa on työntekijöitä tarpeeksi eikä näin olleen nähdä tarvetta kutsua puhujaksi omasta joukosta mitenkään erottautumatonta työntekijää. Vierailevan puhujan kutsumisen eräänä kriteerinä näyttää olevan se, missä määrin tämä pystyy kokoamaan kuulijakuntaa.⁷²

Eräs 1970-luvulle tyypillinen ilmiö oli uskoontulleiden julkisuuden henkilöiden liittyminen helluntaiseurakuntiin ja työntekijöiden riveihin. Laulaja Eija Merilästä tuli pian liikkeen eniten julkisuudessa esiintyvä naisevankelista.⁷³

⁷¹ Ky152.

⁷² Hautakangas, haastattelu 30. 9. 1986.

⁷³ Ks. Träff 1980.

Kuva 25. Eija Merilä on tällä hetkellä helluntailiikkeen eniten julkisuutta saanut naisevangelista.

Kuva 26. Evankelista Seija Damski puhumassa Mikkelin helluntaiseurakunnan 50-vuotisjuhlassa vuonna 1983. Naisevangelistoilla on ollut merkittävä asema Mikkelin helluntaiseurakunnan historiassa. Evankelista Aleksandra Kinnunen toimi aikanaan juuri Mikkelissä seurakunnan syntyvaiheessa.

Paitsi jo helluntailiikkeen ulkopuolella julkisuutta saaneita »julkkkik-sia», liike on luonut myös omat »julkkkiksensa». Näihin voidaan lukea ne, joiden kääntymyksellä on ollut erityistä uutisarvoa. Tällaisia ovat esimerkiksi huumeiden ja päihteiden käyttäjät, jotka uskoontulonsa jälkeen ovat vapautuneet niistä. Heistä kirjoitetut kirjat ovat tehneet heistä julkisuuden henkilöitä ensin helluntailiikkeen parissa ja tämän jälkeen myös laajemmissa yhteyksissä.⁷⁴ Helluntailiikkeen omiin »julkkkiksiin» on luettava myös ne, joille lähetystyöhön siirtyminen on tuonut erityisaseman ja julkisuutta liikkeen parissa.

Julkisuuden henkilöillä on tietty mainosarvo. Kutsuun vaikuttavat myös taloudelliset tekijät. Väkeä kokoavaan julistajaan ollaan valmiimpia sijoittamaan seurakunnan varoja. Tästä seuraa, että kiertävinä julistajina ovat julkisuuden henkilöiden lisäksi lähinnä erityisiä lahjoja omaavat tai jossain erityistyössä toimivat naisevangelistat. Kiertävän evankelistan rooli on siirtynyt rivievangelistalta pienelle erityisryhmälle.

Tarkasteltaessa naisevangelistojen työmuodoissa tapahtunutta kehitystä voidaan todeta, että muutos asettuu akselille julkinen-näky-mätön. Muutos koskee ensinnäkin työn ulkonaista olosuhteita. Ennen taloihin majoittuminen merkitsi lähes totaalista yksityiselämän puutumista ja liitti evankelistan täten osaksi yhteisöä, jossa hän toimi. Siirtyminen omaan asuntoon on privatisoinut evankelistan. Yksityistymiseen ovat vaikuttaneet myös parantuneet kulkuvälineet. Autojen myötä pitkäaikaiset kohtaamiset ovat vaihtuneet lyhyihin vierailuihin.

Huolimatta yhteiskunnan ja helluntailiikkeen kokemista muutoksista, korpievankeliistakauden työmuodot ovat säilyneet evankelistan toimenkuvan perusmallina. Muuttuneet olosuhteet ovat kuitenkin aiheuttaneet sen, että käytännön mahdollisuudet tällaisen toimenkuvan toteuttamiseen ovat niukat.

Työn nivoutuminen yhä enenevässä määrin osaksi kiinteää seurakuntatyötä on merkinnyt naisevankelistan työnkuvan monipuolistumista ja muuttumista »näkymättömäksi». Liikkeen muutamaa julkisuuden henkilöä lukuunottamatta naisevangelistojen toiminnassa kiertävän julistajan työ on jäänyt vähäiseksi. Varsinaisen herätysseuran julistuksen jäädessä vähemmälle ja muiden työtehtävien lisäänty-

⁷⁴ Ks. Vuorinen 1984.

minen ilman selkeää naisevangelistan toimenkuvan selvitystä on tehnyt evangelistan työn epämääräiseksi. Toimenkuvan epämääräisyys puolestaan on omiaan heikentämään työmotivaatiota ja -tyytyvyyttä.

4.3. Alueellinen liikkuvuus

Tarkasteltaessa naisevangelistojen matkoja uskontomaantieteellisestä näkökulmasta huomio kiinnittyy seuraaviin seikkoihin: millä paikkakunnilla evangelistat ovat toimineet, onko heillä ollut selviä kohde-alueita, onko toiminnan tuloksena syntynyt selviä keskusalueita, missä määrin evangelistojen toiminta-alueet ovat vaihdelleet eri vuosikymmeninä, mikä on ollut matkojen ajallinen kesto ja kuinka usein paikkakunnille matkattiin.

Naisevangelistojen matkat 1910-luvulla

Käytettävissä olevan aineiston perusteella on päädytty olettamukseen, että 1910-luvulla toimi kymmenisen naisevangelistaa. Heidän matkoistaan ei kuitenkaan ole paljon tietoja.

Naisevangelistojen matkakohteen valintaan 1910-luvulla näyttää vaikuttaneen useimmiten joko kotiseutu, ystävyys- ja tuttavuussuhteet tai muilta saatu tieto mahdollisista helluntailiikkeen kannattajista kyseisellä paikkakunnalla.

Vuonna 1916 Rovaniemelle, Inariin, Utsjoelle ja Norjan Lappiin matkanneella Elli Sjöblomilla ei näytä olleen minkäänlaisia muita yhteyksiä tai matkaan vaikuttaneita ulkonaisia tekijöitä kuin se, että Rovaniemellä oli tuolloin rautatien kauimmainen asema. Rovaniemeltä Sjöblomin matka jatkui jalan, vesireittejä pitkin ja postinkuljetajan vaunuissa. Matka jäi hänen ainoaksi Lapin matkakseen.¹

Kotipaikka ja sen lähipitäjät olivat Martta Hellénin evangelistamatkojen lähtöpiste. Hellénin ensimmäiseksi työalueeksi tuli vuonna 1916

¹ Brofeldt 1932, 83–86.

Orivesi, josta hän siirtyi vuonna 1918 Saarijärvelle. Ennen häntä näillä alueilla ei ollut liikkunut helluntailiikkeen julistajia.²

1910-luvulla naiset näyttivät toimineen naisevankelistojen kutsujina eri paikkakunnille. Lydia Korven matka suuntautui Pohjanmaalle vuonna 1914 evankelista Mimmi Tulimäen kutsusta, joka itse oli kotoisin Isostakyröstä. Korpi kertoo tuolla matkallaan käyneensä Isonkyrön lisäksi Vähässäkyrössä, Vaasassa, Laihialla ja Jurvassa »ynnä muualla». Seuraavana vuonna Korpi matkasi Tornioon sieltä kotoisin olevan Hanna Castrénin kutsusta. Matkallaan hän poikkesi Temmeksessä ja Oulussa, jossa viimeksi mainitussa toimi myös metodisteista eronnut saarnaaja Akseli Puhakainen. Tornioista muodostui Korven keskuspaikka, josta käsin hän teki matkan Rovaniemelle, Kemijärvelle ja Pelkosenniemelle. Rovaniemen jälkeen matkaa taitettiin jalan, postihevosen kyydissä ja vesireittejä pitkin.³

Korpi, joka oli jo aiemmin toiminut Mäntyharjulla metodistien työntekijänä, kierteli myöhemmin 1910-luvulla myös Mäntyharjun naapuripitäjissä. Hänen matkansa ulottuivat myös Jyväskylän lähipitäjiin, joissa Toivakassa työtoverina oli Mimmi Tulimäki.⁴

Lydia Korven liikkua pohjoisessa Mimmi Tulimäki suuntasi matkansa kohti Kymenlaaksoa ja saapui vuonna 1915 ensimmäisenä helluntailiikkeen julistajana Karhulaan. Ilmeisesti Tulimäellä oli yhteyksiä paikkakunnalle kaudelta, jolloin hän toimi Pelastusarmeijan yhteyksissä ennen helluntailiikkeeseen siirtymistään. Kuinka kauan Tulimäki toimi Karhulassa, ei ole tietoa. Karhulasta muodostui kiintopiste, josta hän suuntasi toimintansa ympäristöalueille. Näistä mainintoja on Pyhtään Hirvikoskesta, jossa Tulimäki aloitti toimintansa vuonna 1917.⁵

Myös Karjalan kannas tuli jo 1910-luvulla naisevankelistojen työalueeksi. Yhteyksiä Karjalaan solmiutui helluntaisaarnaaja Antti Lausen kautta, joka oli liikkunut julistusmatkoilla vuosikymmenen alussa mm. Räisälässä, Sortavalassa ja Käkisalmella. Räisälästä näyttääkin tulleen naisevankelistojen kiintopiste. Paikkakunnalle oli muodostunut jo vuonna 1914 helluntailiikkeen kannattajaryhmä. Vuonna

² Palava Pensas 1948/3–4, 48.

³ Korpi 1962, 66–72.

⁴ RV 1958/12, 126; Koilo 1961, 189; Korpi 1962, 72–70.

⁵ RV 1970/42, 8; Kuosmanen 1986, 41.

1915 Mimmi Tulimäki ja Saimi Pelkonen saapuivat Räisälään ja seuraavan vuoden puolella naapurikuntaan Pyhäjärvelle. Mimmi Tulimäki liikkui vuosina 1915 ja 1916 myös toisessa Räisälän naapuripitäjässä Vuokselassa. Tulimäen ja Pelkosen ohella Karjalassa toimi myös Sanni Piipponen, joka oli aloittanut saarnaamisen kotiseudullaan Kivennavalla jo vuonna 1913.⁶ Myös Maiju Virtasen tiedetään toimineen 1910-luvulla Karjalassa mutta hänen matkoistaan ei ole säilynyt tietoa.

Ottaen huomioon naisevankelistojen vähyys 1910-luvulla, silloiset huonot liikenneyhteydet, vuonna 1916 vallinneen helluntailaisten kokoontumista koskevan kokouskiellon ja vuoden 1918 sisällisodan, naisevankelistojen matkat ovat olleet varsin merkittäviä. Aikana, jolloin helluntailiikkeen toiminta oli osittain pysähdyksissä, ne loivat pohjaa seuraavien vuosikymmenien ekspansiolle.

Toiminta-alue laajenee

Yleisten kulkuneuvojen kehitys on oleellisesti vaikuttanut naisevankelistojen matkoihin. Vaikka 1920- ja 1930-luvuilla pääasiassa liikuttiinkin jalan, pyörillä, suksilla, potkukelkalla tai satunnaisesti taloista saadulla hevoskyydillä, parantuneet liikenneolot mahdollistivat siirtymisen laajemmille alueille.

Tärkein naisevankelistojen yleinen kulkuväline 1920-luvulla oli juna. Rautatieverkoston laajeneminen erityisesti 1920-luvulla teki ennen vaikeiden matkojen takana olevista paikkakunnista nyt helpommin saavutettavia.⁷

Linja-autoliikenteen merkitys henkilöliikenteelle oli ollut ennen 1920-lukua lähes olematon. Vaikka linja-autojen henkilöliikenne kasvoi koko ajan, koko maata kattavaksi reittiverkosto muodostui kuitenkin vasta 1930-luvun lopulla. Tuolloin linja-autoliikennettä oli lähes kaikilla vähänkin tärkeimmillä maanteilla. Autoliikenteessä oli kuitenkin omat rajoituksensa. Alkuaikoina ajettiin yleensä vain kesäisin, sillä teitä ei kyetty talvisin pitämään autoliikenteelle kulkukelpoisina.

⁶ Nikkanen 1958, 15; Koilo 1961, 225–227.

⁷ Rautatieverkoston kehityksestä ks. Valtion rautatiet 1912–1937.

Kuva 27. Naisevangelistojen yleisin kulkuväline oli pitkään polkupyörä. Evangelistapari Elvi Lehtonen (Merimaa) ja Edit Niemi (Linnamäki) matkalla Karjalasta (Harlu) Jyväskylän kesäjuhlille. Pyörällä kuljetettiin mukana kaikki mitä evangelistat tarvitsivat useita kuukausia kestävillä saarnamatkoillaan. (Edit Linnamäen yksit.kok.)

Kuva 28. 1950-luvulla auto oli vielä harvinainen evankelistan kulkuväline. Kuvassa evankelistat Sylvi Masalin ja Hilikka Paananen (Rantala). (Hilikka Rantalalan yksit.kok.)

Vaikka aurausta lisättiin jatkuvasti, ajan liikenneolosuhteita kuvaa hyvin tieto, jonka mukaan vuonna 1939 aurattiin talvisin vain 34 % maanteistä. Auton vakiovarusteisiin kuuluivatkin lapiot, joiden avulla kuljettaja ja matkustajat raivasivat tiensä läpi lumiesteiden.⁸

Linja-autoihin evankelistat turvautuivat matkatessaan seuduille, joille ei ollut rautatieyhteyttä. Paitsi että juna oli ilmeisesti luotettavampi ja mukavampi tapa matkustaa, junan suosiota lisäsi erityisesti matkalipun pitkä kelpoisuus aika ja mahdollisuus samalla lipulla pysähtyä matkareitin varrella.

Helluntailiikkeen kannatuksen voimakas laajeneminen 1920-luvulla tulee näkyviin naisevankelistojen matkoissa. Kartasta 1 käy ilmi, että puhujamatkat suuntautuivat tällöin Pohjanmaalle, erityisesti Evijärvelle, Kälviälle, Ullavaan ja Isoonkyröön. Toinen kohdealue näyttää olleen Kymenlaakso. Keskuspaikkoja siellä olivat Karhula, Kuusankoski, Pyhtää ja Sippola. Keski-Suomessa naiset liikkuvat puhujamatkoilla Jyväskylän lähipitäjissä, erityisesti Toivakassa. Hämeessä Orivedestä oli tullut paikkakunta, jolla naisevankelistat vierailivat usein. Savossa Mäntyharju ja sen lähipitäjät ja Kuopion seutu olivat heidän toiminta-alueitaan. Naisevankelistat kiersivät Satakuntaa jo 1920-luvulla mutta rekisteröityjä vierailuja ei tältä kaudelta ole muuta kuin Harjavallasta.

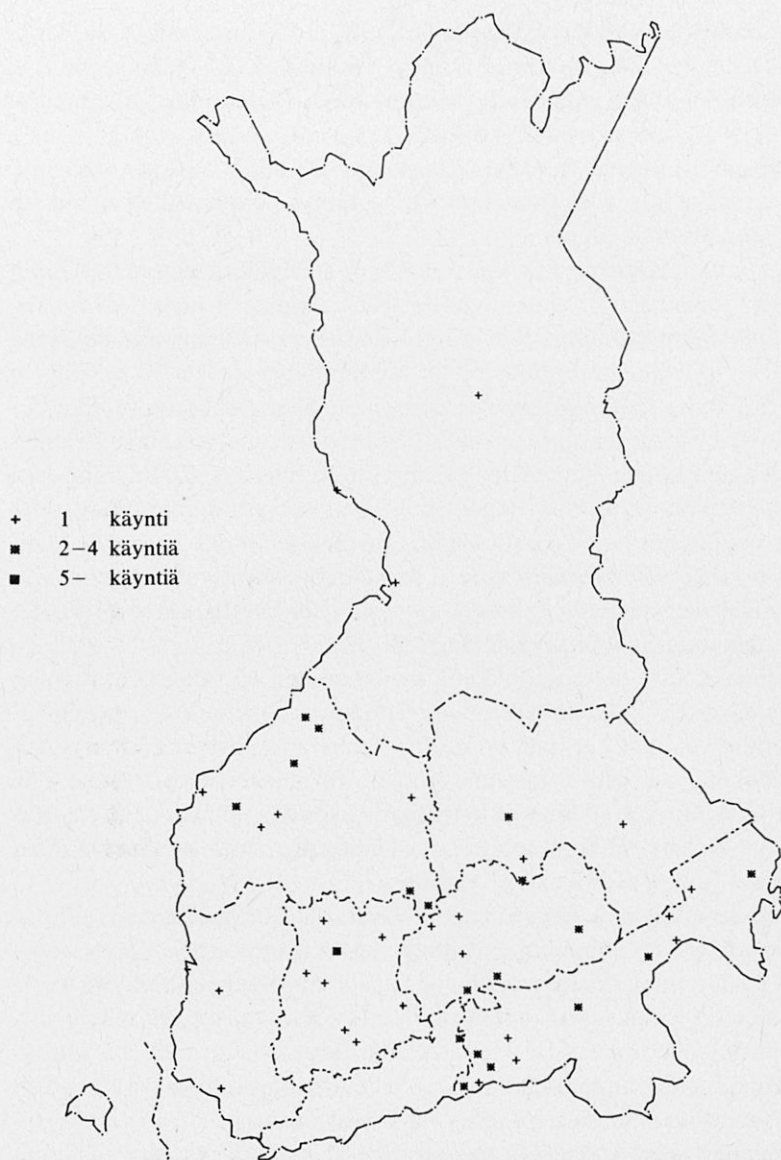
1920-luvulla Karjalasta tuli helluntailiikkeen erityinen lähetystyön kohdealue. Tuon ajan aatteellisen ilmapiirin »ryssäviha» ja Suur-Suomi-tavoitteet asettivat Karjalan erityisasemaan muiden maakuntien joukossa.⁹ Myös helluntailiikkeen mielenkiinto suuntautui Karjalaan. Sillanpääasemat helluntailiike oli luonut sinne jo edellisellä vuosikymmenellä. Sortavalasta kaavailtiin eteläiseen, Lehmosta (Kontiolahti) pohjoiseen Karjalaan suuntautuvan työn keskusta. Erityisesti Raja-Karjalaan, johon laskettiin kuuluvaksi Salmi, Suistamo, Suojärvi, Korpiselkä ja Ilomantsi kaivattiin työntekijöitä.¹⁰

Karjalan lähetystyön voimistumiseen vaikuttivat myös parantuneet rautatieyhteydet sekä Raja-Karjalassa että Kannaksella. Suojärven rata valmistui vuonna 1923 ja rajalle asti rata ulottui vuonna 1927. Vuonna 1925 valmistui Viipurin–Koiviston rata. Jänisjärven ja Läs-

⁸ Linja-autoliikenteen kehityksestä ks. Viitaniemi & Mäkelä 1978.

⁹ Ajan aatteellisesta ilmapiiristä ks. esim. Alapuro 1973.

¹⁰ TT 1927/10, 116; 1929/4, 5; 1929/19, 23–24.

Kartta 1. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1920-luvulla.

kelän rataosuus tuli käyttöön vuonna 1924 ja Pitkärantaan ja Ala-Uuk-suun kyseinen rata saatiin valmiiksi vuonna 1933. Valkjärvelle asti Viipurin-Äyräpään rata ulottui vuonna 1930. Parantuneet liikenneolosuhteet vaikuttivat osaltaan siihen, että vetoomukset evankelistojen saamiseksi tuottivat tuloksia. Tulokkaita oli siinä määrin, että Suojärven helluntaiseurakunta joutui jopa kontrolloimaan kiertävien julistajien vierailuja alueella.¹¹

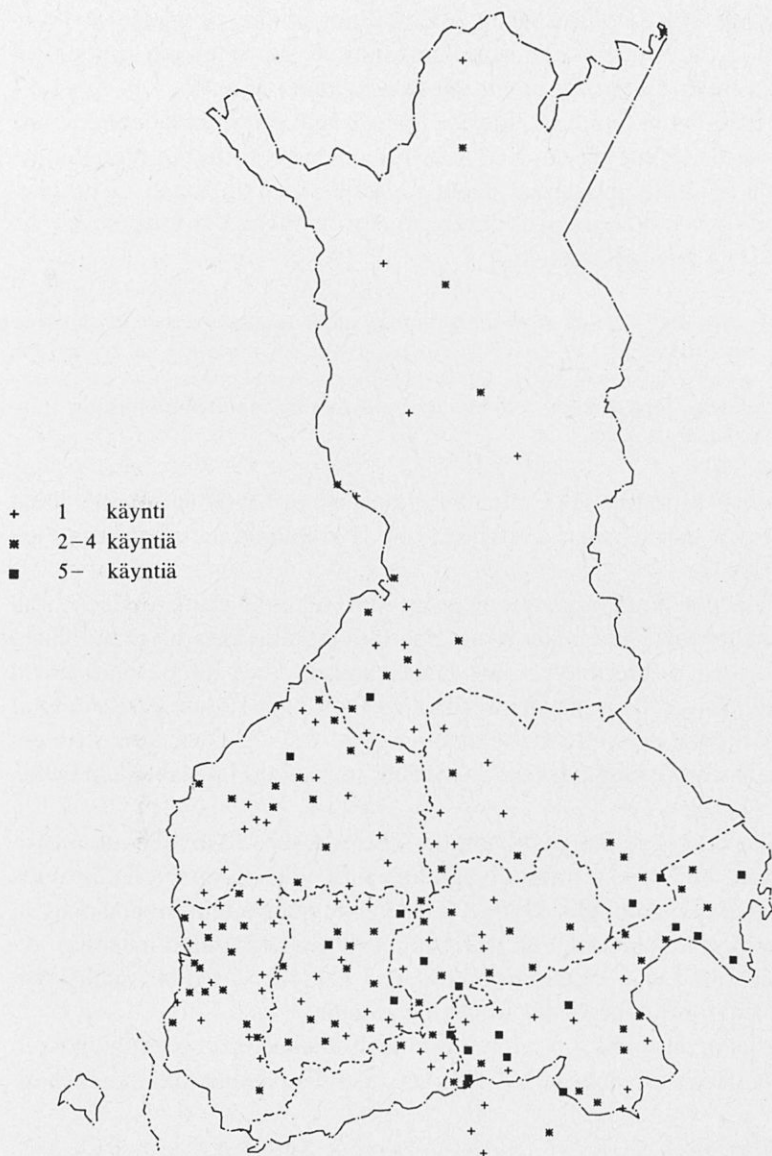
Verrattaessa kartan 1 tietoja Juha Sepon kartoitukseen helluntailaisuuden leviämisestä ennen vuotta 1923 voidaan todeta, että nais-evankelistojen puhujamatkat näyttävät suuntautuneen pääasiallisesti alueille, joilla helluntailiike oli jo saanut jalansijaa.¹² Kartoituksen aineisto antaa kuitenkin aihetta tarkennukseen. 1920-luvun tiedot perustuvat lähinnä lehdissä olleisiin satunnaisiin mainintoihin evankelistojen matkoista ja kokousten ilmoittelu yleistyi Ristin Voitossa vasta 1920-luvun lopulla. Kun tämän lisäksi otetaan huomioon, että lehdessä ilmoitettavan kokouksen järjestäminen paikkakunnalle edellytti jo jonkinasteista toimintaa ja kannatusta, päädytään oletamaan, että naisevankelistojen toiminta-alue oli 1920-luvulla kartan 1 esittämää tilannetta huomattavasti laajempi.

Voimakkainta helluntailiikkeen laajeneminen on ollut 1930-luvulla. Kunnat, joiden alueella naisevankelistojen puhujamatkoja on rekisteröity, käyvät ilmi kartasta 2. Leimaa antavana piirteenä tälle vuosikymmenelle on, että toiminta vahvistui edellisellä vuosikymmenellä vallatuilla alueilla. Naisevankelistojen määrän voimakas lisääntyminen mahdollisti matkojen ulottamisen lähes joka kunnan alueelle maakunnissa, joissa siihen asti oli toimittu.

1930-luvulla työ laajeni Hämeen läänissä käsittämään myös alueen eteläosat. Naisevankelistojen puhujamatkat suuntautuivat nyt erityisesti Satakuntaan. Pohjanmaalle näyttää muodostuneen selkeitä uusia toimialueita. Sama oli tilanne Savossa. Vetoomukset Karjalaan tarvittavasta työvoimasta näyttävät olleen tuloksellisia, sillä Karjalasta tuli tällä vuosikymmenellä naisevankelistojen keskeinen työalue. Sen sijaan merkillepantavaa on, että Varsinais-Suomi ja Uusimaa näyttävät jääneen lähes kokonaan heidän toimintansa ulkopuolelle. Tilanne

¹¹ RV 1930/5, 62.

¹² Seppo 1983, 105.

Kartta 2. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1930-luvulla.

selittynne sekä kulttuurisista että helluntailiikkeen sisäisestä työn-
jaosta käsin: Uudenmaan rannikkoseutu oli suurelta osin ruotsinkie-
listä ja etelän rintamaat olivat miesten toiminta-aluetta.

Jo 1920-luvun lopulla Ristin Voitossa Lappi esitettiin alueena, jonne
tulisi saada työntekijöitä. Erityisesti saamelaiset esitettiin työn kohde-
ryhmäksi. Vetoomuksissa saada julistajia Lappiin kuvattiin saame-
laisten elinolosuhteita ja todettiin niiden työntekijälle asettamista ra-
joituksista mm. seuraavaa:

»Jotta nyt voisimme wiedä sanoman näille matkalappalaisille, on mei-
dän oltawa siellä, missä hekin owat, sisällä korwissa ja erämaissa,
tuntureilla ja laaksoissa. On tyydyttävä siihen elämään, jota he itsekin
eläwät, jopa pakosta pukeuduttava samoihin tamineihinkin kuin Lap-
palaiset itse.»¹³

Työkutsu esitettiin sekä miehille että naisille. Myös naisevangelistat
vastasivat haasteeseen ja Lapista tuli 1930-luvulla naisevangelistojen
uusi työalue.

Eräänä toimintaperiaatteena naisevangelistoilla näyttää olleen, että
matkaa tehtiin yhteen suuntaan aina niin pitkälle kuin oli mahdollista
edetä. Näin esimerkiksi Sanni Hautakangas ja Irja Krook matkasivat
ensin linja-autolla ja sitten laivalla aina Petsamon Kalastajasaarentoon
asti.¹⁴ Saman periaatteen mukaan naisevangelistat olivat suunnanneet
matkansa myös Suomenlahden saariin, joista kauimmaisena oli Tytär-
saari.¹⁵

Naisevangelistojen puhujamatkoille oli 1940–50-luvulla luonteen-
omaista, että ne suuntautuivat edellisiltä vuosikymmeniltä tutuiksi
tulleille paikkakunnille. Myös uusia aluevaltauksia tehtiin tänä aikana.
Tämä näyttää tapahtuneen pääasiallisesti niiden kuntien alueella, joi-
hin oli solmittu jo aiemmin jonkinlaisia yhteyksiä. Tämän lisäksi toi-
mintaa aloitettiin myös aivan uusilla alueilla.

Karjalan siirtolaiset ovat vaikuttaneet olennaisesti helluntailiikkeen
juurtumiseen Hämeeseen.¹⁶ Karjalasta tulleet helluntailiikkeen kan-

¹³ RV 1929/10, 8–9.

¹⁴ Evankelista 1966/3, 12.

¹⁵ RV 1933/28, 11.

¹⁶ Koilo 1961, 162.

nattajat muodostivat uusille asuma-alueilleen pian rukouspiirejä, joihin he kutsuivat myös naisevangelistoja vierailemaan.¹⁷

Evangelista Aleksandra Kinnunen oli vedonnut Kainuussa aloitettavan työn puolesta jo 1930-luvun alussa. Hän oli käynyt saarnamatkalla Posiolla ja kertoi kokemuksistaan Ristin Voitossa.¹⁸ Uudeksi naisevangelistojen työalueeksi Kainuu tuli yhdessä Ilomantsin kanssa kuitenkin vasta 1940- ja 1950-luvulla. Tänä aikana toiminta-alue laajeni myös Lapissa.

Viimeinen naisevangelistojen aluevaltaus oli 1960-luvulla Muonion ja Enontekiön alueet. Oulusta muodostui pohjoiseen suuntautuvan työn keskus.

Lapin ja Kainuun työlle tuli helluntailiikkeessä myös koulutuksellinen funktio. Pioneerialueiden vähetessä ja evangelistojen työn muuttuessa muualla Suomessa yhä enemmän seurakuntien paikallistyoiksi näistä alueista muodostui 1950- ja 1960-luvulla lähetystyöhön aikovien erityisiä harjoitusalueita.¹⁹

Naisevangelistojen puhujamatkoissa tapahtunut kehitys 1950-luvulta 1970-luvulle käy ilmi tarkasteltaessa karttoja 3–5. Naisten liikkuva saarnatoiminta on ollut 1950-luvulla lähes yhtä laajaa kuin sotaa edeltävänä naisevangelistojen toiminnan huippukautena. Naisevangelistoiksi hakeutuneiden määrässä tapahtunut jyrkkä lasku ja naisten toimenkuvan muutokset näkyvät vähentyneinä puhujamatkoina. 1960- ja 70-luvun naisevangelistojen matkoille on tyypillistä, että ne ovat liittyneet pääasiallisesti kesäisin telttatyön yhteyteen. Toisena kaudella tyypillisenä piirteenä on, että kertavierailut ovat vähentyneet ja naisten toiminta puhujina on keskittynyt tiettyjen kuntien alueille.

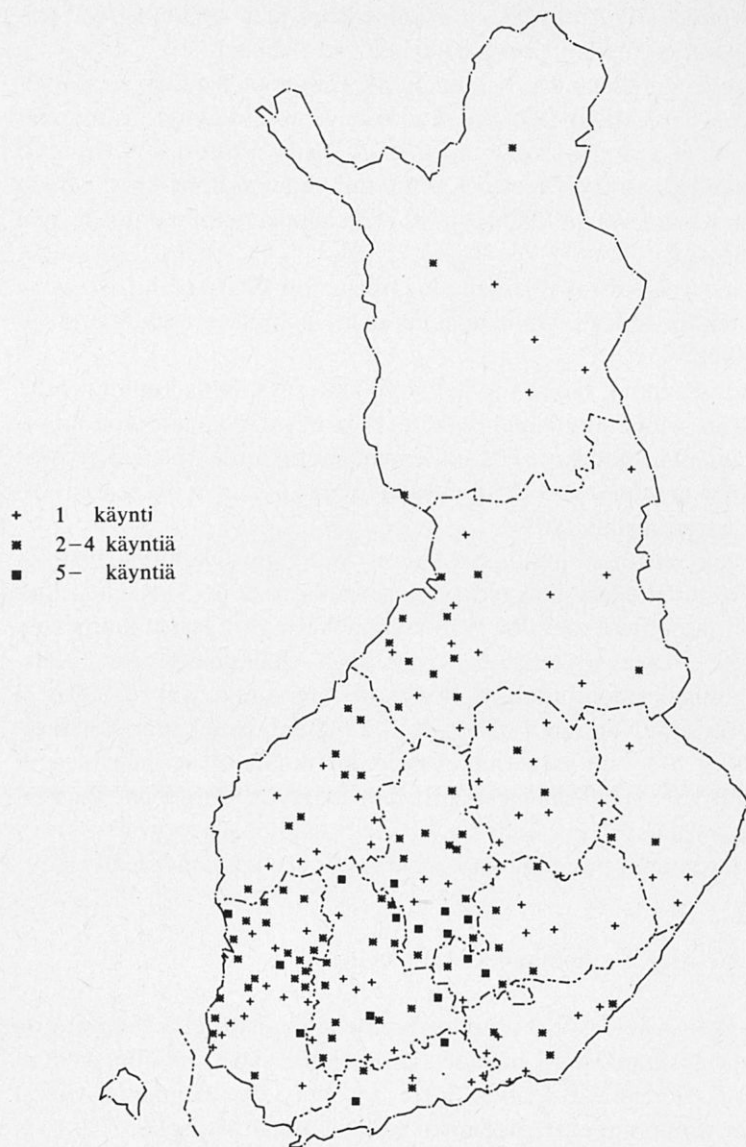
Naisevangelistojen toiminnan keskusalueita

Naisevangelistojen työlle on ollut luonteenomaista, että toiminta on suunnattu ensimmäiseksi alueille, joilla ei ole vielä vierailut helluntaijulistajia. Toinen keskeinen piirre on ollut, että evangelistat ovat siirtyneet varsin nopeasti eteenpäin paikkakunnalta toiselle.

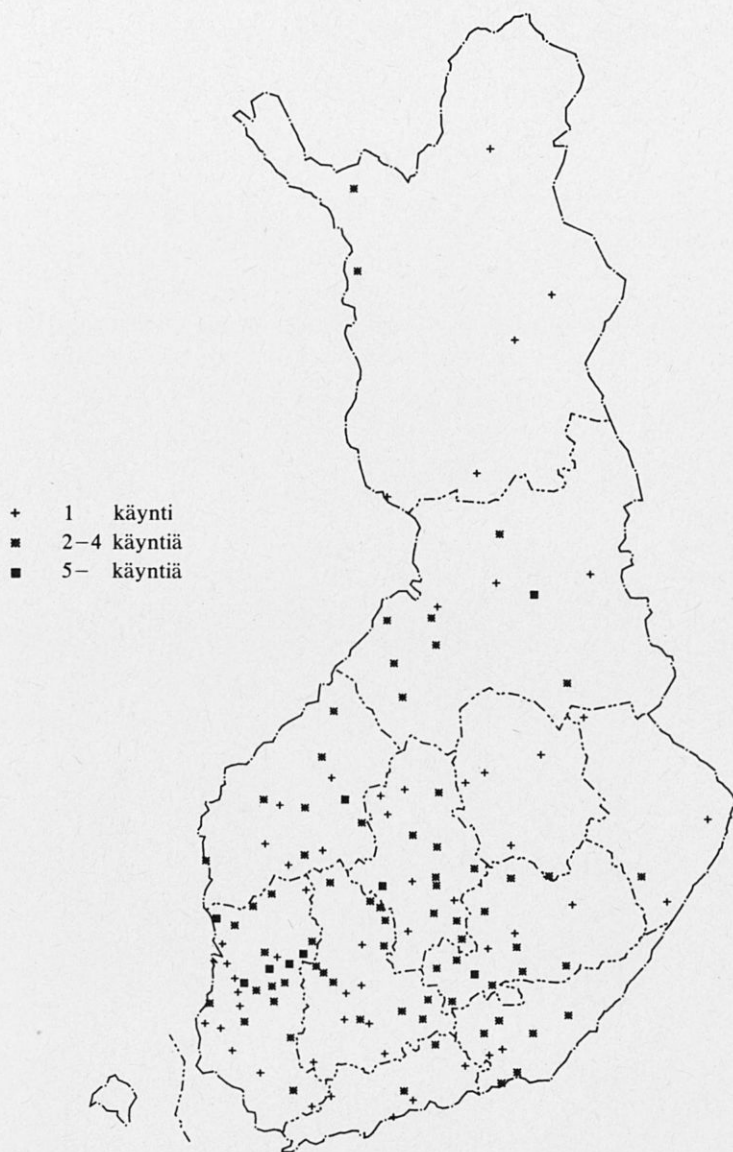
¹⁷ Ev4; Ev9.

¹⁸ RV 1933/6, 14.

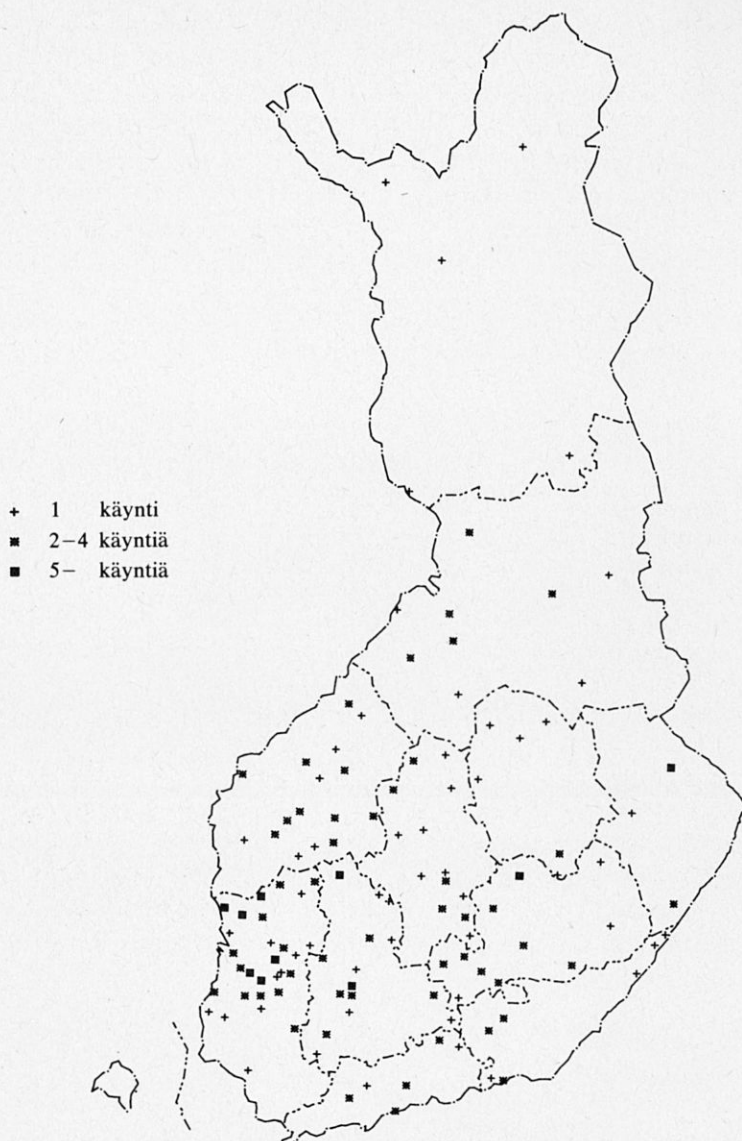
¹⁹ RV 1969/44, 7; 1970/32, 11.

Kartta 3. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1950-luvulla.

Kartta 4. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1960-luvulla.

Kartta 5. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1970-luvulla.

Käytettävissä olevan aineiston perusteella päädytään esittämään, että naisevangelistat ovat toimineet julistajina 1910-luvulta 1970-luvulle saakka kaiken kaikkiaan 342 kunnan alueella. Kuinka monen kunnan alueella naisevangelistat kunakin vuosikymmenenä ovat matkanneet, käy ilmi taulukosta 4.5. sekä kartasta 6. Taulukon tietoihin pätevät aiemmin esitetyt lähdekriittiset huomautukset, joten voidaan olettaa, että todellisuudessa kuntien määrä on huomattavasti suurempi.

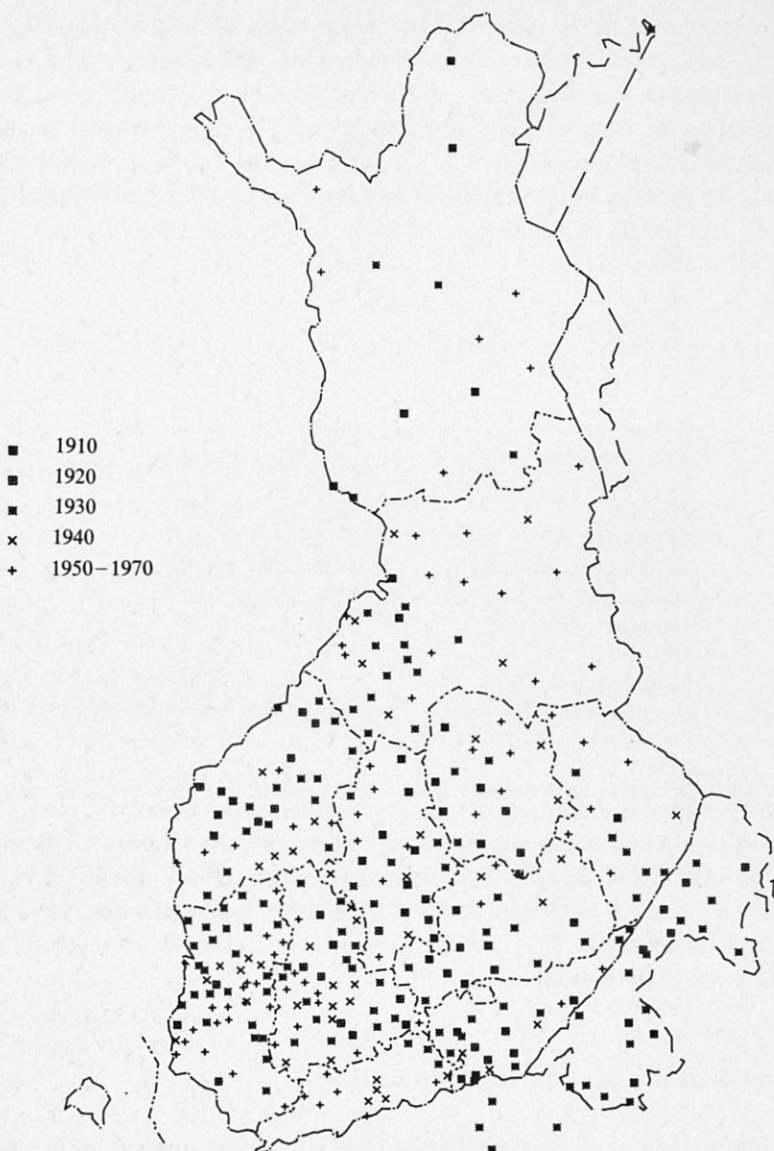
Taulukko 4.5. Helluntaiseurakuntien naisvangelistojen puhujavierailut kunnissa.

Vuosikymmen	Kuntien määrä
1910-luku	20
1920-luku	46
1930-luku	178
1940-luku	150
1950-luku	168
1960-luku	133
1970-luku	119

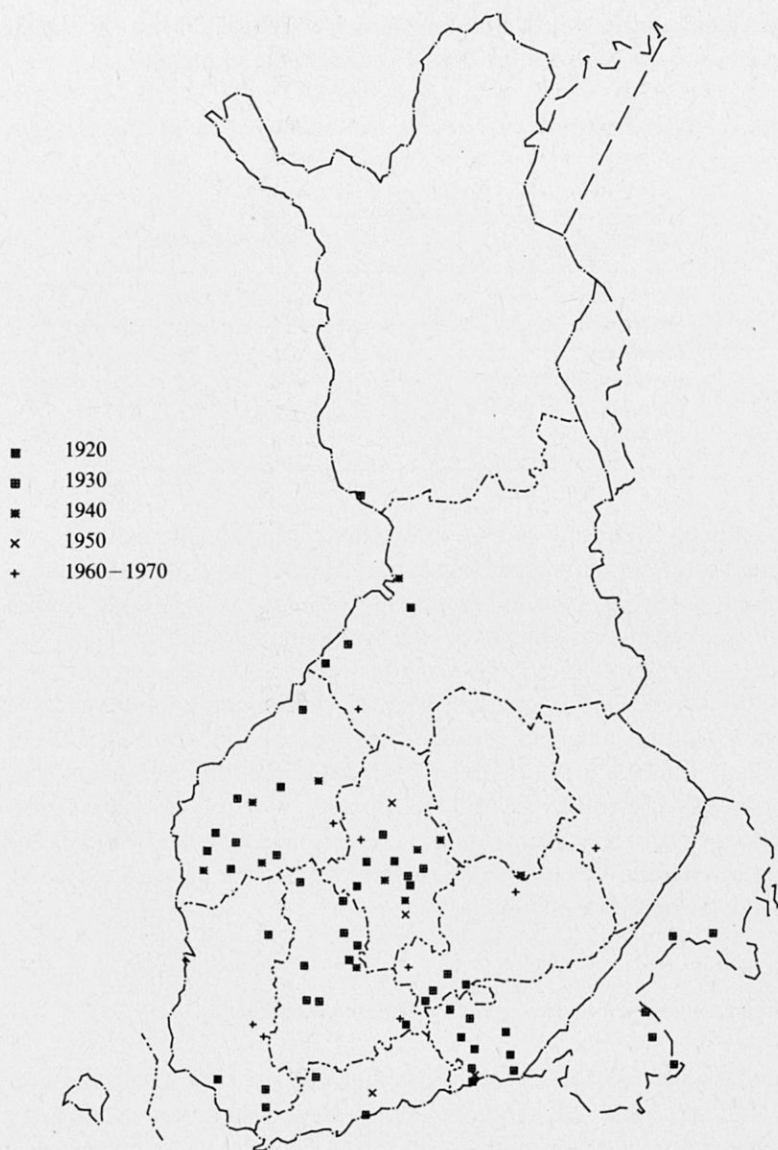
Naisevangelistojen työtapoihin ovat kuuluneet myös toistuvat käynnit paikkakunnilla, joilla he ovat aiemmin vierailleet. Kunnat, joissa naisevangelistojen vierailu on rekisteröity kolme kertaa tai useammin, käyvät ilmi liitteestä 5. Toiminnan keskusalueita ovat olleet erityisesti Asikkala, Hartola, Isokyrö, Kangasniemi, Kiikoinen, Korpilahti, Kuusankoski, Leivonmäki, Merikarvia, Mäntyharju, Orimattila, Orivesi ja Pertunmaa.

Helluntaiystävien naisevangelistojen matkat

Helluntaiystävien naisevangelistojen julistusmatkat suuntautuivat pääasiallisesti Pohjanmaalle, Keski-Suomeen ja Kymenlaaksoon. Kaiken kaikkiaan Helluntaiystävien naisevangelistat ovat toimineet 77 kunnan alueella. Heidän toiminta-alueensa käy ilmi kartasta 7. Kuinka

Kartta 6. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1910–70-luvulla.

Kartta 7. Helluntaiystävien naisevankelistojen puhujamatkat 1920–70-luvulla.

monen kunnan alueella Helluntaistävien naisevankelistat ovat matkanneet eri vuosikymmeninä näkyä seuraavasta taulukosta.

Taulukko 4.6. Helluntaistävien naisevankelistojen puhujavierailut kunnissa.

Vuosikymmen	Kuntien määrä
1920-luku	19
1930-luku	48
1940-luku	35
1950-luku	22
1960-luku	21
1970-luku	13

1930-luku on ollut myös Helluntaistävien naisevankelistoilla voimakkainta toiminnan ekspansion kautta. Helluntaistävien kannattajajoukon vähentyessä ja naisevankelistojen rivien harvetessa heidän julistusmatkansa ovat vähentyneet 1950-luvulta lähtien.

Erona seurakuntalinjan naisevankelistojen toimintaan on ollut, että helluntaistävien julistusmatkat keskittyivät lähinnä kaupunkeihin ja tiettyjen kuntien alueelle. Evankelistat vierailivat puhumassa usein Heinolan, Lahden ja Tampereen ystäväpiireissä. Maaseudulla Keuruu, Laukaa, Miehikkälä, Multia, Sippola ja Uurainen olivat Helluntaistävien naisevankelistojen vakituksia toimialueita. Paikkakunnat, joissa heidän vierailunsa on rekisteröity kolme kertaa tai useammin, käyvät ilmi liitteestä 6.

Liikkeen alueellisen levinneisyyden uudelleen tulkintaa

Käsitellessään Suomen uskonnollisia liikkeitä Ari Haavio esittää, että helluntailiikkeelle ei ole syntynyt »selviä alueellisia kokonaisuuksia ja painopisteitä». Haavion mukaan valtaosa liikkeen kannatuksesta sijoittuu etelän kaupunkeihin ja teollisuuskeskuksiin. Keski-Suomessa, Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla sekä Savossa, jossa helluntailiikkeen kannatusta esiintyy myös runsaasti, Haavio tulkitsee helluntailiikkeen

olevan taloudellisten siirtymävyöhykkeiden liikkeen, joilla alueilla sen valtauskonnollisuudesta poikkeavat näkemykset saivat helpommin sijaa.²⁰

Haavion esittämää näkemystä on syytä tarkastella uudemman tutkimuksen valossa. Juha Sepon tutkimus osoittaa, että vuoteen 1923 mennessä liikkeelle oli muodostunut kaupunkikeskusten ohella selvät kannatusalueet Pohjanmaalla, Keski-Suomessa, Savossa, Laatokan Karjalassa ja Kymenlaaksossa sekä Uudenmaan rannikkoseudulla.²¹ Kun Sepon esittämiä keskusalueita ja tässä tutkimuksessa esille tulleita evankelistojen toiminta-alueita verrataan Risto Alapuron esitykseen maailmansotien välisen ajan elinkeinorakenteessa tapahtuneisiin alueellisiin muutoksiin,²² ne eivät tue Haavion ajatusta helluntailiikkeestä kaupunkien, teollisuuskeskusten ja taloudellisten siirtymävyöhykkeiden liikkeenä.

Myös tämän tutkimuksen aineiston perusteella päädytään Haavion näkemysten vastakkaiseen tulokseen. Naisevankelistojen toiminta-alueet osoittavat, että liike on ollut erityisesti 1920- ja 1930-luvulla ja osittain myös 1940-luvulla voimakkaasti maaseutujen liike. Perustuihan koko naisevankelistainstituution toimivuus osittain juuri maatalousvaltaiseen yhteiskuntaan ja sen käytäntöihin. Liikkeen kasvu maaseudulla näyttää tulleen yllätyksenä 1920-luvulla jossain määrin myös liikkeen omalle välle:

»Ajatellessamme monia siunattuja kesäjuhliamme, jonne sadoittain saapuu helluntaikansaa maamme eri osista ja jos silloin ihmettelet, mistä ja miten nämä owat tänne tulleet, niin useimmissa tapauksissa nämä rakkaat weljet ja sisaret owat maakylistä ja paikkakunnilta, jonne ewankelistamme owat samoilleet mikä jalan, mikä mitenkin, wieden heille hywää sanomaa werestä ja Pyhän hengen woimasta.»²³

Se, että maaseudulle ei ole muodostunut määrällisesti suuria helluntailaiskeskuksia selittyy liikkeen vähemmistöluonteesta. Kasautuma-alueitten puute maaseudulla ei kuitenkaan tee siitä vielä kaupunkien liikettä. Tutkimuksen alussa luvussa 1.2. helluntailiikkeen nyky-

²⁰ Haavio 1965, 117, 152.

²¹ Seppo 1983, 105–110.

²² Alapuro 1980.

²³ RV 1925/10, 10.

tilannetta kartoitettaessa kävi ilmi, että liikkeen valta-alueita ovat Keski-Suomen, Hämeen, Kuopion ja Vaasan läänit eikä suinkaan ruuhka-Suomen alueet.

Suomen tilanteessa kaupunkien työväestö koostuu suurelta osalta maalta kaupunkiin muuttaneista. Naisevankelistojen toiminta-alueita tarkastellessa herää kysymys, missä määrin kaupunkien helluntaiseurakuntien kasvuun on vaikuttanut se, että seurakuntiin ovat saattaneet liittyä jo kotiseudullaan helluntailaisvaikutteita saaneet kaupunkiin muuttajat.²⁴

4.4. Uskontoenemmistöjen ja naisevankelistojen kohtaaminen

Kohtaamiseen vaikuttavia tekijöitä

Uskontoenemmistöä edustavat tutkimuskautena luterilainen kirkko ja ennen toista maailmansotaa Raja-Karjalassa ortodoksinen kirkko.

Ennen uskonnonvapauslain voimaantuloa vuonna 1923 helluntailiikkeen kannattajat kuuluivat edelleen luterilaiseen kirkkoon tai siihen uskontokuntaan, jonka jäseniä he olivat aikaisemmin olleet. Vaikka helluntailiike jo toimintansa varsin varhaisessa vaiheessa erottui toiminnallisesti selvästi omaksi ryhmäkseen, se ei ollut järjestäytynyt virallisesti omaksi uskonnolliseksi yhdyskunnakseen.

Uskonnonvapauslain merkitys helluntailiikkeelle on katsottu olleen toiminnallisella tasolla vähäinen, koska liikkeen paikallisyksiköt toimivat jo luterilaisen kirkon seurakunnista eriytyneinä ryhminä.¹ Sen sijaan uuden lain merkitys tuli näkyviin erityisesti liikkeen sisällä ja helluntailiikkeen ja luterilaisen kirkon välisissä suhteissa.

Varsinaisia kirkosta eroamiskampanjoita ei helluntailiikkeen toimesta järjestetty. Vuoden 1924 tienoilla esiintyi kehoituksia lähteä »ulos leiristä» mutta vaatteet vaimenivat varsin pian. Voimakkaimpana

²⁴ Vrt. Huotari 1982, 84.

¹ Schmidt 1935, 143; Seppo 1983, 388.

tekijänä liikkeen kannattajien kirkosta eroamiseen on pidetty heidän sisäistä irrottautumistaan luterilaisesta kirkosta. Uusi laki kuitenkin kärjisti helluntailaisten suhdetta luterilaiseen kirkkoon.² Tähän asti erimielisyydet olivat liikkuneet opillisten kysymysten alueella. Nyt helluntailiikkeen kannattajilla oli mahdollisuus ilmaista kirkon opista ja käytännöstä eriävä kantansa katkaisemalla myös juridiset jäsenyys-siteensä kirkkoon. Vuoden 1923 jälkeen helluntailiike ja samalla siis naisevankelistojen työ ei uhannut enää yksinomaan uskontoenemistön opillisia näkemyksiä vaan myös kirkon valta-asemaa kansan keskuudessa.

Luterilainen kirkko on nähnyt helluntailiikkeen maamme uskonnollisen yhteyden pirstojana ja kirkon vastaisten voimien tukijana, koska se on arvostellut kirkkoa ja kehoittanut kansaa eroamaan siitä. Kirpeintä kirkon harjoittama kritiikki on ollut 1920- ja 1930-luvulla. Kirkon myönteisempi asennoituminen alkoi kehittyä sodan aikana ja sen jälkeen. Helluntailiikettä ei enää pidetty kilpailijana vaan katsottiin, että toimintatila riitti jokaiselle. Toisaalta se samanaikaisesti nähtiin edelleen kansankirkkoa hajoittavana tekijänä.³

Vedenjakajana luterilaisen kirkon asennoitumisessa pidetään 1960-lukua. Yhteiskunnan rakenteellinen ja aatteellinen murros heijastui myös kirkkopoliittiselle rintamalle. Siihen asti helluntailiikkeestä käytetystä »lahko»-nimityksestä alettiin tuolloin luopua. Niilo Yli-Vainion kokoustoiminnan saama julkinen huomio muutti lopullisesti helluntailiikkeen kuvaa suomalaisessa uskonnollisessa kentässä. Tähän vaikutti osaltaan myös kansainvälisessä teologisessa keskustelussa tapahtunut kehitys. Siinä helluntailiike miellettiin nyt yhdeksi kristikunnan päähaaraksi, jonka vaikutus erityisesti karismaattisen liikkeen välityksellä ulottui myös muihin kirkkokuntiin ja kristillisiin yhteisöihin. Luterilainen kirkko joutui toteamaan, vastoin aikaisempia ennustuksiaan, että helluntailiikkeestä oli tullut maamme nopeimmin kasvava uskonnollinen yhdyskunta.⁴

Raja-Karjalassa, ortodoksisen kirkon valta-alueilla, papisto suh-

² Uskonnonvapauslain vaikutuksesta helluntailiikkeen ja luterilaisen kirkon suhteisiin ks. Seppo 1983, 388–413.

³ Heino 1987, 5–7.

⁴ Heino 1987, 7–10.

tautui helluntaisaarnaajien toimintaan torjuen. Viralliseen uskontokuvaan helluntailaissaarnaajien toiminta ei näytä kuitenkaan liiemmin vaikuttaneen. Osa liikkeen saamaa kannattajakuntaa pysyi edelleen kirjoilla ortodoksisessa seurakunnassa. Papisto ei katsonut helluntailaisuuden uhkan kohdistuvan niinkään kirkon jäsenyyteen kuin vanhojen ortodoksisten tapojen häviämiseen.⁵

Tarkasteltaessa uskontoenemmistöjen ja naisevankelistojen kohtaamista myös uskontomaantieteelliset tekijät on syytä ottaa huomioon. Näkökulmana on tällöin uskontoenemmistöjen maantieteellinen jakautuminen ja evankelistojen toiminta-alueiden kohtaaminen.

Vaikka luterilaisen kirkon seurakuntaverkosto kattaa koko maan, tämä ei kuitenkaan merkitse, että kaikki alueet olisivat samassa määrin kirkon vaikutuspiirissä. Voidaan puhua keskus- ja periferia-alueista. Uskonnollisia keskusalueita ovat paikkakunnat, joilla on seurakunnan tai hiippakunnan hallinnollinen keskus: hiippakuntien pääkaupungit, kaupungit ja kirkonkylät. Periferiaan kuuluvat näistä keskuksesta maantieteellisesti kauimpana olevat alueet. Periferiseen asemaan vaikuttavat myös syrjäseutujen ja keskusten väliset liikenneyhteydet. Tämän lisäksi papiston käynnit alueella voivat joko lisätä tai vähentää alueen periferistä asemaa. Edellä kuvattu rakenneanalyysi pätee myös ortodoksiseen kirkkoon.

Uskonnollisista keskus- ja periferia-alueista voidaan puhua myös herätysliikkeiden kohdalla. Kullakin maamme neljästä vanhimmasta herätysliikkeestä on katsottu olevan omat ydinalueensa, joilla liikkeen toiminta on vilkasta, kannatus korkea ja liikkeen organisoituminen on edennyt pitkälle. Ydinalueitten reunoille sijoittuvat periferia-alueet. Niillä liikkeen toiminta on vähäisempää ja vähemmän organisoitunutta. Samoin kannattajien sitoutuminen kyseisen herätysliikkeen näkemyskyseen vaihtelee enemmän kuin ydinalueilla.⁶ Herätysliikkeiden kannatusalueet eivät korreloi välttämättä kirkon organisaatioon perustuvan keskus-periferia-rakenteen kanssa. Kirkollisista keskuspaikoista kaukana olevat alueet voivat olla herätysliikkeiden vankkoja kannatusalueita.

⁵ Petrisalo 1975, 110–112.

⁶ Pentikäinen 1975, 17–23. Herätysliikkeiden alueellisen kannatuksen jakautumisesta ks. Haavio 1965; Huotari 1981, 127–167.

Uskontoenemmistöt voidaan jakaa kansaan ja uskonnollisiin vaikuttajiin. Uskonnollisiin vaikuttajiin luetaan tällöin papit ja maallikko-saarnaajat.⁷

Evangelistojen suhtautuminen uskontoenemmistöihin

Yksilö määrittelee oman identiteettinsä aina suhteessa muihin. Nimitykset »olla valona», »helluntaivalo» ja »pimeä paikkakunta» kuvaavat naisevangelistojen näkemystä itsestään ja uskontoenemmistöistä. Uskoontullut, henkikasteen kokenut ja uskovien kasteen ottanut on heidän käsityksensä mukaan siirtynyt »pimeydestä valoon». Tosin helluntaievangelistat myöntävät, että myös kirkon piirissä on »tosi-uskovaisia» mutta katsovat, että näiden ymmärrys Raamatun sanasta Pyhää Henkeä, kastetta ja seurakuntaa käsittelevissä kohdissa on puutteellinen.

Ekumenia, yhteistyö muiden kristittyjen kanssa, on ollut kysymys, joka on keskusteluttanut helluntailiikettä 1930-luvun alusta lähtien. Vuonna 1931 ilmestyi Carl Forsbergin yhteistoimintaa vastustava kirjanen.⁸ Jyväskylän veljeskokouksessa päädyttiin siihen, että mikäli evankelistaa pyydetään puhumaan muiden kuin helluntailaisten järjestämissä kokouksissa, hän voi niin tehdä.⁹ Kysymys nousi esille aika ajoin ja erimielisyydet kärjistyivät vuonna 1940 Kuopion veljeskokouksessa. Keskustelun tuloksena päädyttiin samaan ratkaisuun kuin paria vuotta aiemmin. Yhteistyö jäi jokaisen yksityisasiaksi ja jokaisella oli vapaus ratkaista asia parhaaksi katsomallaan tavalla. Naisevangelistat ovat osallistuneet yhteisiin kokouksiin satunnaisesti ja tilaisuudet ovat rajoittuneet lähinnä Vapaakirkon ja Pelastusarmeijan yhteyksiin.¹⁰

Siitä, miten julistajan tuli käsitellä opillisia kysymyksiä tilanteessa, jossa toimittiin uskontoenemmistön keskellä, on keskusteltu liikkeen parissa aika ajoin varsinkin aiempina vuosina. Näkemyksenä esitet-

⁷ Pentikäinen 1975, 10–16.

⁸ Forsberg 1931.

⁹ RV 1938/23, 284.

¹⁰ RV 1935/21, 257; 1941/1, 16; Ev3 87/1. Keskustelu yhteistyökysymyksestä on jatkunut ks. Rv 1950/10, 141.

tiin, että evankelistan tulee julistaa tinkimättä »koko totuutta», myös kirkon opetuksesta eroavia opinkohtia.¹¹ Lapin työntekijöiden neuvottelupäivillä vuonna 1953 päädyttiin seuraavaan:

»Keskustelussa kävi ilmi, ettei sovi puhua vikoilevassa mielessä epäraamatullisesta opista eikä heitellä tarpeettomia letkauksia esim. kirkon käsikirjoista. Sillä ne eivät kuulu meille, vaan jos saamme Herralta sanoman, johon sisältyy totuus Raamatun opista, niin tuokaamme se esiin nöyrässä ja sävyisässä hengessä. Ja olkoon julistuksemme ennen kaikkea Kristus-keskeistä.»¹²

Keskustelun aihe antaa olettaa, että juuri suositukselle vastakkaista käytäntöä oli kyseisenä ajankohtana esiintynyt liikkeen julistajien keskuudessa.

Evankelistojen käsitys oman uskonnäkemyksensä oikeammuudesta on merkinnyt, että he eivät ole tyytyneet ainoastaan puolustamaan näkemyksiään uskontoenemmistön arvostelua kohdatessaan vaan ovat olleet myös valmiita oikaisemaan vääriksi katsomiaan opinkäsityksiä. Eräässä tapauksessa kirkkoherran seurapuheessa esittämä näkemys, että »ihminen ei voi olla varma autuudestaan ajassa», sai evankelista Elin Tabelin lähtemään seuraavana päivänä kirkkoherran puheille.

»Kun tiesin, että Raamattu oli puolellani menin pelkäämättä. Aloitimme keskustelun; alkua olikin melko vilkasta, koskapa kirkkoherra ei huomannutkaan miten pian tuli sanat: 'Te olette Perkeleestä.' Myönsin, niin Jeesuksellekin sanottiin. Iloitsin vaan, että saan olla saman kohtelun alainen kuin Mestarinikin. Keskustelumme jatkui sitten rauhallisemmin. Epäselviä olivat Raamatun totuudet kirkkoherralle. Hän ei uskonut, että voi varmuuteen päästä täällä siitä, että on synnit anteeksiannettu ja on autuas ja onnellinen Jumalan lapsi. Kaiken vaan sanoi olevan itsekerskausta...»¹³

Karjalan ortodoksit miellettiin erityisesti lähetyiskohteeksi. Ortodoksisella alueella vallitsi »pimeys» ja »pimein pakanuus». Kansaa

¹¹ RV 1938/23, 284.

¹² RV 1953/12–13, 194.

¹³ RV 1930/6–7, 82.

kuvattiin »tietämättömyydessä vaeltavina ihmisraukkoina». Pakanuuden selviksi tuntomerkeiksi nähtiin »kuvien palvonta», »uhrit» ja evankelistan omasta kulttuuriperinteestä poikkeavat tavat, vieraat yksilön elämänvaiheisiin liittyvät siirtymäriitit ja kalendaariset rituaalit.¹⁴

Naisevankelistojen kohdatessa uskotoenemmistön vastakkain joutuivat ei vain erilaiset opinkäsitykset vaan erilaiset ihmiskuvat ja toimintamallit. Uskontoenemmistöön kuuluvien katsottiin tukeutuvan perinteeseen ja auktoriteetteihin: »Meillä on kirkot ja papit. Heitä me uskomme.»¹⁵ Naisevankelistat puolestaan katsoivat, että heillä uskossa oli kysymys yksin henkilökohtaisesta Raamattuun tukeutumisesta, jota mitkään »isien perinnäissäännöt» eivät saaneet kahlita.

»Seuraavana aamuna lähdimme torpasta, jossa oli myös kiertokoulun opettajatar. Hän johti meidät erääseen taloon toivoen, että saisimme pitää kokouksen. Mentyämme sisälle emäntä kysyi: 'Mihin suuntaan te kuulutte?' Kun sanoimme kuuluvamme helluntaiherätykseen, vastasi hän: 'Meillä on kallis kirkkousko. Esi-isämme ovat verensä vuodattaneet tämän uskon puolesta, ja siksi emme ota teitä vastaan.' Sain armon sanoa emännälle: 'Minä en tiedä esi-isien verestä, vaan Jeesuksen Kristuksen verestä, joka Golgatalla on vuotanut minunkin tähteni. Sen veren voimasta olen uskossa ja todistan toisillekin.' Sitten lähdimme tuosta kodista, jossa emme saaneet kokousta pitää.»¹⁶

Kysymyksessä oli perinteisen, kollektiivisen ja auktoriteetteihin tukeutuvan ja uuden, individualistisen ja itsenäisiin ratkaisuihin perustuvan ihmiskäsityksen ja maailmankuvan ja siitä seuraavan uskonnollisuuden kohtaaminen.¹⁷

¹⁴ TT 1927/10, 116; RV 1928/5, 10–11; 1936/14, 197; HS 1945/6, 137; Evankelista 1948/1–2, 4,5. Esim. vainajien päivän vietosta Hyrsylässä ks. Evankelista 1949/3, 4.

¹⁵ RV 1929/10, 8; Leskinen 1962, 34.

¹⁶ Timonen 1962, 31–32.

¹⁷ Saman suuntaiseen tulkintaan päättyy myös Iso-Hirvelä helluntailiikkeen ja uskotoenemmistön kohtaamisesta Kälviällä. Ks. Iso-Hirvelä 1970, 38.

Myönteinen kohtaaminen

Korpievangelistat ovat esittäneet omana kokemuksenaan, että tavallinen kansa yleensä otti heidät mielellään vastaan. Arkuutta oli jonkin verran, kun väki ensin suhtautui epäilevästi paikkakunnalle tulleisiin puhujiin. Näin oli erityisesti silloin, kun helluntailiikkeen julistajia ei ollut vieraillut paikkakunnalla aiemmin. Kuitenkin evangelistat katsoivat sen, että he tekivät töitä taloissa ja tulivat tutuiksi talon väen kanssa, vaikuttaneen myönteisen kuvan syntymiseen itsestään ja sen myötä myös edustamastaan asiasta. Evankelistojen kokemuksena on myös ollut, että henkilökohtaisten kontaktien ohella helluntailiikkeen tulo yleisesti tunnetummaksi vaikutti myös ennakkoluuloja vähentävästi.¹⁸

Naisiin kiertävinä saarnaajina suhtauduttiin ehkä ensi tapaamisella jonkin verran hämmentyneinä mutta varsinaista sukupuolestaan johtuvaa vastustusta naisevangelistat ovat saaneet hyvin vähän, lähinnä vain lestadiolaisseuduilla. Sen sijaan evankelistojen kokemuksena on ollut, että julistajina he saivat osakseen joskus jopa papillisen arvostuksen.¹⁹

Evangelistat omaksuivat kokouskäytännön, joka ei poikennut suuressi herätysliikkeiden vastaavasta. Eräänä osoituksena mukautumisesta vallitsevaan perinteeseen ja käytäntöön on ollut evankelistojen joustava suhtautuminen kokouksessa laulettuihin lauluihin. Vaikka evangelistat yleensä käyttivät kokouksissa liikkeen omia laulukirjoja, myös virsikirjaa saatettiin joskus käyttää. Käytäntöä perusteltiin sillä, että virret olivat ihmisille tuttuja.²⁰ Tutut ja turvalliset ulkonaiset puitteet ja kokouksen kulku olivat omiaan synnyttämään kansassa myönteistä asennoitumista evankelistoja kohtaan.

Evankelistojen kokemuksen mukaan kohtaamiset ovat syrjäseuduilla olleet erittäin myönteisiä. Erityisesti alueilla, joilla pappi vieraili vain harvoin, evangelistat otettiin suopeasti vastaan. Julistajista ei ollut tungosta. Irja Krook kertoo käynnistään Kalastajasaarennolla (Petsamo) vuonna 1938:

¹⁸ RV 1936/14, 197; 1944/2, 30; Evankelista 1949/3, 5.

¹⁹ RV 1958/17, 181; Evankelista 1967/3, 6; Evankelista 1949/3, 5.

²⁰ Koilo 1961, 175.

»Ovet aukenivat joka puolella ja me saimme mennä talosta taloon. Ja niin paljon kuin Kalastajasaarennolla väkeä niissä 3 kylässä oli, ne tulivat kokouksiimme, sillä usein ei siellä sananjulistajia käynyt. Kirkon pappi kävi kerran kesässä hautaamassa kuolleet ja kastamassa lapset ja siinä se sitten oli.»²¹

Mitä voimakkaampaa sitoutumista tiettyyn herätysliikkeeseen jollain paikkakunnalla on ollut, sitä varauksellisemmin ovat ihmiset suhtautuneet evankelistoihin. Toisaalta juuri herätysliikkeiden seura-perinne vaikutti siihen, että naisevankelistat saattoivat toimia myös näillä alueilla. Ajoittain evankelistat ovat pitäneet kokouksia joidenkin herätysliikkeiden maallikkopuhujien kanssa. Vaikka herätysliikkeistä lestadiolaisten taholta tullut vastustus on ollut kaikkein kovinta, lestadiolaisen uudenheräyksen maallikkosaarnaajat ovat joskus puhuneet evankelistojen kokouksissa tai ovat jopa kutsuneet evankelistoja kotiinsa seuroja pitämään.²²

Naisevankelistojen työtä vastustetaan

Tiedusteltaessa evankelistoilta, missä määrin he ovat kokeneet vaikeana luterilaisen kirkon työhönsä kohdistaman vastustuksen, saadut tiedot jakautuvat seuraavasti. Erittäin vaikeana vastustuksen on kokenut 155 vastaajasta 6.3 % ja melko vaikeana 8.5 %. Joskus vastustuksen oli kokenut vaikeana 33.8 %. Luterilaisen kirkon vastatoimia ei pitänyt kovin vaikeina 40.8 % ja 10.6 %:n mielestä ne eivät ole lainkaan vaikeuttaneet heidän työtään.

Edellä esitetyn mielipidejakautuman perusteella ei kuitenkaan voida tehdä johtopäätöstä, että naisevankelistat eivät olisi kokeneet uskontoenemmistöjen taholta vastustusta. Se on ollut evankelistojen oman kertoman perusteella varsinkin työn ensimmäisinä vuosikymmeninä ankaraa. Syy siihen, ettei vastustusta kuitenkaan ole pidetty kovin vaikeana ja työtä haittaavana, on todellisuuden tulkinnassa, joka lähtee evankelistojen uskonnollisesta viitekehyksestä käsin.

²¹ Evankelista 1966/3, 13.

²² Kinnunen, käsikirj. s. 17; Ev9 87/11.

Vastustus samaisti heidät Jeesuksen elämän kohtaloon ja oli samalla vakuutus aidosta opetuslapsuudesta.²³

Naisevangelistoihin kohdistetussa vastustuksessa on havaittavissa selviä alueellisia eroja. Evankelistat ovat pitäneet Raja-Karjalaa erityäin vaikeana työalueena.²⁴ Kansan reaktiot paikkakunnalle tulleita helluntailiikkeen julistajia kohtaan ovat olleet useimmiten torjuvia.²⁵ Asenteet käyvät hyvin ilmi seuraavasta tilannekuvauksesta:

»Oli kova nälkä. Eräs emäntä keitti parhaillaan lihakeittoa. Rukoilin sydämessäni: Oi Herra, vaikuta, että emäntä tarjoaisi ruokaa. Ja eikös vain. Emäntä kääntyi puoleeni sanomalla: 'Olisi tässä keittoa vieraallekin, söisittekö?' Sain lautasellisen eteeni soppaa, mutta silloin kipitti mummo nurkasta ja tuli ja sylkäisi ison räkänsä lautaselleni. Otin tuon nenäliinaani ja söin sopan. Kiitin emäntää. Hän käskikin minua poistumaan ennenkuin isäntä tulee.»²⁶

Lestadiolaisuuden valta-alueet luokiteltiin myös koviksi työalueiksi. Myös herätysliikkeiden vaikutuksen ulkopuolelle jäänyt Häme oli evankelistojen mielestä vaikea kenttä: väestön katsottiin olevan voimakkaasti perinteeseen sitoutunutta.²⁷

Vaikka talojen ovet aukenivat evankelistoille tämä ei kuitenkaan merkinnyt, että paikkakunnan väki olisi kokonaisuudessaan suhtautunut heihin myönteisesti. Evankelistoista liikkui paikkakunnalla huhuja ja heidän toimintaansa vastustettiin. Eräs evankelista kertoo kokemuksistaan Rautavaaralla 1930-luvun alussa:

»Ensimmäisiä helluntaijulistajia olimme me toverini kanssa. Rautavaaralla oli sanan janoa. Kansaa kävi kokouksissa runsaasti. Ja me huomasimme, että heillä oli kunnioitus Jumalan sanaa kohtaan. Kun luimme Jumalan sanaa, niin ihmiset nousivat seisomaan. Mutta vaikka näillä oli kunnioitus, niin kuitenkin huhut kiertelivät, missä kuljimme, että nämä tytöt ovat eksyttäjiä. Ja kun meillä oli kitarat, joita pussissa kannoimme, niin oli keksitty puhe, että ne ovat kastepullot ja nyt ne kastavat kokouksessa.»²⁸

²³ Ks. esim. Mk. 10: 23; Joh. 15:18–20.

²⁴ RV 1933/30, 11; 1936/14, 197; 1939/12, 182.

²⁵ Petrisalo 1975, 110.

²⁶ Ky024.

²⁷ RV 1954/16, 228–229; 1954/18, 261; Viestin Tuoja 1953/6, 3.

²⁸ Evankelista 1950/4, 3.

Myös seurakunnan kirkkoherra saattoi julkisesti varoitella seurakuntalaisiaan, etteivät nämä ottaisi evankelistoja luokseen asumaan ja antaisi näille kokoustiloja. Jotta kansa tietäisi varoa väärän opin julistajia, papit esittivät evankelistoista erilaisia tuntomerkkejä. Joillain paikkakunnilla luettelo käsitti kokouksen kulkuun liittyviä asioita: evankelistat eivät laula virsikirjasta, eivät lue Isä meidän -rukousta eivätkä kerää kolehtia. Toisin paikoin tyydyttiin pelkästään ulkonaisiin tuntomerkkeihin. Kun Hämeessä seurakuntalaisia varoitettiin pitäjällä liikkuvista »hurmahenkisistä» naisista, heidän tuntomerkkeikseen esitettiin kitara ja salkku!²⁹

Joillain paikoin varoituksilla oli toivottu vaikutus ja evankelistat joutuivat lähtemään paikkakunnalta. Varoitukset ja evankelistan toiminnan vastustus näyttävät kuitenkin aiheuttaneen monin paikoin täysin vastakkaisen reaktion. Kansan uteliaisuus heräsi.

»Mutta tämä (papin varoittelu, kirj. huom.) oli muuta kuin yllykettä. Kansa tuli ja tuli, tuvat täynnä. Ja eräs kirkonkylän kauppias anto suuren, suuren hienon salin ja sano, 'Tervetuloa tytöt tänne julistamaan evankeliumia. Minä olen isäntä talossani ja papilla ei ole mitään sanottavaa.' Harvat vain oli meitä vastaan.»³⁰

Näyttää siltä, että evankelistojen suosiminen antoi ihmisille mahdollisuuden protestoida kirkkoa ja sen valtaa vastaan.

Uskonnollisen protestiliikkeen luonteeseen kuuluu, että sen piirissä kehittyi selviä toimintoja, joilla liikkeeseen liittyvät voivat viestiä irrottautumisestaan entisistä perinnesiteistään.³¹ Helluntailiikkeen kohdalla näitä ovat erityisesti kielillä puhuminen ja uskovien kaste. Nämä toiminnot osoittavat kuitenkin selvää liikkeeseen identifioitumista ja saattavat sen vuoksi karsia kannattajakuntaa. Sen sijaan mahdollisuus lievempään perinteistä käytäntöä vastustustavaan käyttäytymiseen, kuten evankelistojen majoittamiseen ja kokoustilojen antamiseen, tarjoaa mahdollisuuden väliaikaiseen protestiin, joka ei kuitenkaan vaadi liian nopeaa ja vakavaa identifioitumista uuteen. On todennäköistä, että eräänä helluntailiikkeen leviämiseen vaikuttavana tekijänä

²⁹ HhL 395/c; Ev3 87/1.

³⁰ Ev3 87/1. Ks. myös Iso-Hirvelä 1970, 32.

³¹ Vrt. Gerlach & Hine 1970, 126; Suolinna 1975, 51–52.

on ollut juuri sen tarjoama mahdollisuus väliaikaiseen protestin ilmaisuun.

Evangelistojen saama vastustus ei rajoittunut vain siihen, että heidän toimintaansa vaikeutettiin kieltäytymällä antamasta heille majoitusta ja kokoustiloja. Joidenkin korpievangelistojen kokemuksiin ovat kuuluneet tappouhkaukset ja puukotusyrietykset.³² Joitakin on pahoinpidelty.

»Ihmiset pelkäsivät väärän opin tartuntaa. Kokouksia myös häirittiin. Oli tappeluita. Toiset puolesta, toiset vastaan. Kerran Kaunoselän kylässä (Salmi) syntyi tällainen tappelu. Kokouksetalossa isäntä sekä emäntä mukiloitiin. Me toverini kanssa vain vuoronperää saarnasimme. Vihdoin aloin rukoilla voimakkaasti. Kuulin raskaat juoksuaskeleet edessäni ja karjaisun, 'Perkeleen Antikristus nyt on sinun vuorosi.' Miehellä oli kivi kädessä. Hupsis! Tuntui, että minut pistettiin Jumalan syliin... kun aukaisin silmäni oli mies poistunut ja kansa itki.»³³

Vaikka edellä kuvattuja tilanteita on ollut, ne ovat kuitenkin olleet poikkeuksia.

Aika ajoin uskontoenemmistö on kytkenyt evangelistojen toiminnan yhteiskuntajärjestystä horjuttavaan ja poliittisesti epäilyksenalaiseen toimintaan. Ennen Suomen itsenäisyyttä ja välittömästi sen jälkeisinä epävaikaina aikoina valtakirkon opista poikkeavan julistuksen katsottiin saavan aikaan yleistä epäjärjestystä. Naisevangelista nähtiin yleiselle järjestykselle vaarallisena henkilönä.³⁴ Ennen uskonnonvapauslakia tilanteet, joissa kirkon valta-asema joutui uhatuksi, aiheuttivat paikoitellen sen, että papisto tukeutui virkavallan apuun taistelussaan evangelistojen toimintaa vastaan. Evangelista Rosa Orpana kertoo vuonna 1921 Luumäellä puhujenneesta herätyksestä:

»Useita nuoria sekä vanhempia tuli uskoon, näiden joukossa minäkin. Mutta vihollinen herätti omansa liikkeelle. Alkoi kova vastustus, kun eräs uskonnollinen perhe ei voinut lastaan kastettavaksi. Syntyi todellinen vaino. Kirkkoherra oli saanut nimismiehen puolelleen, ja niin oli joka kokouksessa kaksi poliisia istumassa heidän lähettäminään

³² TT 1934/5–5, 252; RV 1966/16, 7; Evangelista 1967/11, 13.

³³ Ky024.

³⁴ TT 1944/1–2, 11–12.

saadakseen puhujat sanoista solmituiksi ja viedäkseen siitä tiedon kirkkoherralle. Mutta herätys sai vain vauhtia tästä, oli kuin paloöljyä olisi heitetty tule.»³⁵

Kyseinen tilanne kärjistyi niin, että kokouksia pitäneet naisevanke-listat saivat kirkkoherralta käräjähaasteen, joka kuitenkin raukesi uskonnonvapauslain tultua voimaan.³⁶

Uusi uskonnonvapauslaki aiheutti sen, että papisto ei enää voinut suoranaisesti turvautua virkavallan apuun pyrkiessään estämään tai rajoittamaan evankelistojen toimintaa. Tämä ei kuitenkaan merkinnyt, että kirkon tukeutuminen virkavaltaan taistelussaan helluntailiikettä vastaan olisi loppunut. Yhteydet saivat uuden sisällön. Poliitiikka tuli kuvaan mukaan.

Lapuan liikkeen ja Isänmaallisen kansanliikkeen (IKL) aikoina näiden liikkeiden valta-alueilla papisto ja kirkkoon voimakkaasti sitoutuvat saattoivat kytkeä helluntailaisuuteen kohdistuneet opilliset näkemysmyseronsa poliittisiin kannanottoihin. Yksityiset kannanotot ja toiminnat saivat pontta ajan yleisestä hengestä. Tänä aikana kirkollis-oikeistolaisissa piireissä nostettiin yhä enemmän esille näkemys siviili-rekisteriin kuuluvien uskonottomuudesta ja poliittisesta ääriivasemistolaisuudesta. Ajankohdan poliittis-ideologisessa ilmapiirissä helluntailiike oli joutumassa poliittisesti arvelluttavaan asemaan.³⁷

Tämä tuli näkyviin myös suhteessa naisevankelistoihin. Jotkut papit syyttivät naisevankelijoita Venäjältä palkkaa saaviksi kommunistien kätyreiksi. Jotkut evankelistat saivat muilutusuhkauksia. Osa vältti täpärästi heidän varalleen tehdyt kyydityssuunnitelmat.³⁸

Voimakkainta naisevankelistojen kohtaama vastustus on ollut les-tadiolaisalueilla. Kokouksissa jaettu ilmaiskirjallisuus ja lentolehtiset paloivat joskus roviolla kokoushuoneen ikkunan alla tilaisuuden päätyttyä.³⁹ Epätavallista ei myöskään ollut, että evankelistat joutuivat

³⁵ Orpana 1962, 46.

³⁶ Orpana 1962, 48.

³⁷ Helluntailiikettä kohtaan suunnatuista syytöksistä liikkeen kommunismimyönteisyydestä ja liikkeen vastareaktioista ks. Seppo 1983, 409,411; Kirkon ja oikeistoradikalismien välisestä suhteesta ks. Heinonen 1977, 82–91.

³⁸ Evankelista 1967/2, 15; Evankelista 1967/3, 7; HhL 481/19.

³⁹ Kinnunen, käsikirj., s. 15; HhL 253/a.

maallikkopuhujien ristikuulusteluun opinkäsityksistään sekä kokoustilanteissa että kahden kesken.⁴⁰

Vastustuksesta huolimatta lestadiolaisuuden omat opinkäsitykset saattoivat mahdollistaa evankelistojen toiminnan jatkumisen paikkakunnalla. Kun joidenkin evankelistojen lestadiolainen kotitausta tuli tiedoksi, seurauksena oli, että kokousten häirintä loppui. Aleksandra Kinnunen kertoo:

»Kerroin heille (kuulustelijoille, kirj. huom.), että olin laestadiolaisena kuolleen äidin tytär ja että äiti oli minut kuolinvuoteellaan jättänyt Jumalan huostaan, tulivat he aivan liikutetuiksi ja jäivät uskomaan, että Jumala opillisesta harhastani on minut aikanaan oikaiseva. Ennen eroamistamme kerroin vielä heille, että eräs läheinen sukulaiseni, Juho Kinnunen, oli ollut heidän saarnamiehiään. He muistivat hänen nimensä. Erosin näistä jäyhistä uskonveljistä melkein ystävänä. Sen perästä työmme sai paremman rauhan ja tieto levisi, että olin uskovaisten lapsia, niinkuin olinkin.»⁴¹

Joillain paikkakunnilla kokoustilaisuuksista muodostui papin ja evankelistan välisiä väittelytilaisuuksia. Lydia Korpi kertoo kokemuksistaan Kälviällä 1920-luvun alussa.

»Kirkkoherrakin kävi kokouksissa. Sitten muutettiin Hillin kylään ja kirkkoherra tuli sinne, meni suoraan tuvan perälle ja ehdotti virren. Sen jälkeen puhuin aiheesta: 'Ei sokea voi sokeaa taluttaa.' Puheen jälkeen soitin kitaralla muutamia lauluja, sillä ihmiset tahtoivat niitä kuulla. Sitten kirkkoherra puhui, että olisi hyvä kansan käydä kirkossa eikä käydä kuulemassa kaikenlaisia puhujia. Siihen minä sanoin, että minun on puhuttava Raamatun mukaan ja olen kyllä tuonut esiin sen totuuden. Pappi alkoi jutella, että Kiinassakin epäjumalan papit puhuvat kielillä ja hän sanoi sen olevan suggestiota. Minä vastasin, että en tunne Kiinan epäjumalia, vaan kun Henki vaikuttaa, niin kyllä minäkin puhun kielillä. Pappi sanoi, että se on pahasta, ja koetti kaikin tavoin kiihdyttää minua, vaan ei onnistunut. Pysyin koko ajan tyynenä. Näin hän sai mennä tyhjin toimin pois.»⁴²

⁴⁰ RV 1958/7, 181; Korpi 1962, 70–71; Evankelista 1967/3, 6–7.

⁴¹ Kinnunen, käsikirj. s.17.

⁴² TT 1934/5, 230–231; Korpi 1962, 82–86; vrt. Iso-Hirvelä 1970, 29.

Raja-Karjalassa myös ortodoksisen kirkon papit nousivat joillain paikoin evankelistoja vastaan.

»Kohtasimme hänet (ortodoksipapin, kirj.huom.) sattumalta eräässä talossa, jossa hän ensin hyökkäsi kimppuumme sanoen: 'Joko nyt muualla Suomessa on owet suljettu, kun olette tulleet näitä yksinkertaisia ja tietämättömiä ihmisiä nenästä wetämään? Kenen luvalla te olette tänne tulleet kristillistä seurakuntaa repimään? Eikä täällä ollenkaan kaiwata teidän siskousparwianne. Saatte vaan ihmiset halveksimaan Herran temppeliä. Myös estätte lasten pääsyn taiwaanwaltakuntaan' j.n.e. melkein loputtomiin. Lopuksi hän sanoi panewansa kaiken uskonnollisen intonsa ja wimmansa meitä vastaan, tehden turhaksi muka kaiken.»⁴³

Papisto pyrki rajoittamaan evankelistojen toimintaa mm. esittämällä piispantarkastuksen yhteydessä toivomuksen, että lahkolaisten sallitaisiin pitää kokouksia ortodoksikodeissa vain silloin, kun heillä on siihen kirjallinen lupa. Virallisia päätöksiä vastatoimiin ryhtymisestä ei kuitenkaan tehty.⁴⁴

Helluntailiikkeen kannatuksen vakiintuminen ja liikkeen opillisten käsitysten tulo yleisesti tunnetummaksi vaikuttivat, että julkiset väitelytilaisuudet pappien ja naisevankelistojen välillä vähenivät 1950-luvulle tultaessa. Sen sijaan seuduilla, joilla helluntailiike ei ollut vielä saanut jalansijaa, evankelistojen ilmaantuminen sai papiston varoittelemaan vielä 1950-luvulla samalla tavoin kuin aiempina vuosikymmeninä.⁴⁵

Helluntailiikkeen aseman vakiintuminen ja sen muodostuminen yhdeksi maan suurimmista uskonnollisista yhteisöistä ovat osaltaan vaikuttaneet siihen, että 1960-luvulle tultaessa naisevankelistojen ja uskontoenemmistön väliset julkiset konfrontaatiot ovat jääneet poikkeustapauksia lukuunottamatta menneisyyteen. Suhteet ovat muodostuneet muodollisen viileiksi. Kehitykseen ovat vaikuttaneet myös 1960-luvulla kirkon asemassa tapahtuneet muutokset. Niiden eräänä ilmentymänä oli uusien uskontojen maihinnousu ja vuosikymmenen lopulla ja 1970-luvun alussa käyty keskustelu koulujen uskonnonope-

⁴³ RV 1928/5, 11.

⁴⁴ Petrisalo 1975, 111.

⁴⁵ HhL 253/c; HhL 252/b.

tuksen sisällöstä ja tunnustuksellisuudesta: luterilaisuutta ei enää haluttu nähdä suomalaisten ainoana uskontovaihtoehtona.

Kooten voidaan todeta, että uskontoenemmistöjen ja naisevangelistojen kohtaamisessa heijastuvat suomalaisen yhteiskunnan murrosajat. Suhteet ovat olleet kärjistyneimmät aikana, jolloin pääasiassa agraarikulttuuriin tukeutuva yhteiskunta alkoi natista liitoksis-
saan. Tänä aikana myös kirkko joutui sopeutumaan tilanteeseen, jossa sen valta-asema kansan tärkeimpänä hengellisenä huoltajana asetettiin kyseenalaiseksi. 1970-luvulle tultaessa aikaisempi luterilaisen kirkon ja helluntailiikkeen vastakkainasettelu on jäänyt taka-alalle. Suomesta on tullut myös uskonnon alueella moniarvoinen yhteiskunta, jossa uskontokunnat eivät enää määrittele asemaansa niinkään suhteessa toisiinsa kuin maassa vallitsevaan yleiseen aatteelliseen ja uskonnolliseen ilmapiiriin.

5. Naisevankelistojen asema Suomen helluntailiikkeessä

5.1. Taloudellinen asema

Uskon varassa

Evankelistan virka ei ole perinteisesti ollut palkkavirka. Yleisenä käsityksenä on ollut, että Jumalaa on pidetty varsinaisena evankelistan työhön kutsujana. Tästä on seurannut, että Jumalan on myös ajateltu huolehtivan hänen toimeentulostaan. Palkkasuhteen seurakuntaan on katsottu kahlitsevan evankelistan työtä. Tällöin hän ei enää olisi vapaa toimimaan Pyhän Hengen johdatuksessa. Kiinteän palkan on myös pelätty tekevän evankelistasta »leipäpapin».¹

Alkuaikoina evankelistojen toimeentulo perustui pitkälti vastavuoroisuuteen. Korvaukseksi taloissa saatua yösiijaa ja ruokaa vastaan he osallistuivat talon töihin. Rahaa tarvittiin lähinnä liikkumiseen pitkillä matkoilla paikkakunnalta toiselle.

Ammattitaitoisille evankelistoille kuten ompelijoille oma ammatti tarjosi mahdollisuuden parantaa taloudellista tilannettaan. Toiset tekivät junamatkoillaan pieniä käsitöitä, joita myymällä he saivat hiukan rahaa. Jotkut menivät aika ajoin ansiotyöhön. Ansiotyöhön menoon ei aina suhtauduttu varauksettomasti. Jotkut kokivat sen kohdallaan epäluottamuslauseena Jumalaa kohtaan, lähtönä »oman tahdon tielle». Toisille väliaikaisesti ansiotyöhön meno ei aiheuttanut sen suurempia kyselyjä.²

Periaate, jossa Jumalan yksin katsottiin huolehtivan evankelistan tarpeista, vaikutti sen, että evankelistat eivät koonneet kokouksissaan

¹ TT 1911/1, 9; Kristitty 1953/1, 6; Evankelista 1957/1–2, 13; Ky024.

² RV 1977/45, 15; 1934/34, 434; Kuopion Elimseurakunta 1927–1977, 86; Evankelista 1987 Kesä, 16–17; 86/1; 87/10.

kolehteja. Mikäli kuitenkin joku kokoukseen osallistujista keräsi kolehdin, se saatettiin ottaa vastaan. Raja-Karjalassa ortodoksiväestöllä oli tapana joskus kokouksen päätyttyä laittaa rahaa puhujapöydälle. Sen sijaan evankelistat kieltäytyivät vastaanottamasta rahaa tilanteissa, joissa sitä tarjottiin korvaukseksi esimerkiksi sairaan puolesta ruokomisesta.³

Pääasiallisen toimeentulonsa evankelistat ovat saaneet ihmisten vapaaehtoisista lahjoituksista.⁴ Liikkeen kannattajakuntaa on opetettu tarkkaamaan julistajien tarpeita ja huolehtimaan niistä.⁵ Evankelistojen periaatteena on ollut, että taloudellisista tarpeista ei kerrota suoraan ihmisille vaan ainoastaan Jumalalle. Näin katsotaan varmistuttavan siitä, että saatu apu tulee Jumalalta, vastauksena rukouksiin. Todistuspuheenvuorot, joissa kerrotaan, miten Jumala oli milloin minkäkin puutteen poistanut, viestivät välillisesti uskonystävälle siitä, miten tärkeää on tarkata evankelistojen tarpeita ja huolehtia niistä.

Apu ei kuitenkaan aina ole tullut ajallaan. Moni korpievankelista on nähnyt nälkää, kun taloista ei saatu ruokaa useaan vuorokauteen.⁶ Tilanne ei aina kohentunut siirryttäessä omaan asuntoon. Evankelistojen asuessa vuokralla rahaa jäi vain niukalti ruokaan. Ravinto saattoi usein jäädä varsin yksipuoliseksi. Joidenkin evankelistojen kohdalla edellä kuvatun periaatteen noudattaminen on merkinnyt, että apua ei ole aina pyydetty edes vaikeissa sairaustapauksissa. Eräs korpi-evankelista kertoi ilmoittaneensa seurakunnalleen rahapulastaan, pitkään kestäneestä nälästä ja sairaudesta vasta sen jälkeen, kun sieltä oli ensin tiedusteltu evankelistan kuulumisia ja tämä saattoi jäljelle jääneillä 30 pennillä lähettää kirjeen seurakuntaan ja kertoa tilanteestaan.⁷

Puute ja ahdinko on tulkittu uskon koetuksena. Evankelistat itse näkevät taloudellisista vaikeuksista selviämisen uskoaan vahvistavina kokemuksina.

³ Ev8 87/5; Ev 21.

⁴ RV 1944/1, 14; Kuopion Elimseurakunta 1927–1977, 84; Evankelista 1987 Kesä, 16–17.

⁵ RV 1935/34, 420; 1939/14, 205–206, 214; 1939/17–18, 240.

⁶ Kevätsade 1985/3, 22.

⁷ Ev22.

»Saimme myös kokea Herra on uskollinen ajallisesti, tosin Herra koe-
tuksiakin antoi mutt' Hän on Elian Jumala vielä meidän päivinä. Kun
ruoka alkoi loppua, rukoilimme. Ja kerran saimme kalojakin ihmeelli-
sellä tavalla, kun ei ollut rahaa jolla olisi ostanut. Sanoin työtoverilleni,
'Tänään pitäis saada kalaa', sillä vähän teki mieli vaihtelua markariinin
ja leivän kanssa ja työtoverini sanoi, 'Herra on voimallinen antamaan.'
Ja kun ajelimme pyörillä kokousmatkalta sinne kotiinpäin, linja-auto
ajoi sivute ja Herra tiesi meidän tulevan juuri sitä tietä ja Hän kopsautti
kalalaatikosta lauvan pois ja niin oli pitkin tietä suuria silakoita. Kiitos
Herralles! Ja saimme, ennenkuin olimme kotona, noin kolme kiloa ja niin
oli mökissä jälleen ruokaa.»⁸

Edellä kertoja samaisti oman elämäntilanteensa Vanhassa testamen-
tissa kerrottuun profeetta Elian elämäntilanteeseen, jossa kaarneet
Jumalan käskystä huolehtivat profeetan toimeentulosta (1 Kun.
17:2–6). Uskonnollinen viitekehys tarjoaa myös selitysmallin vaikei-
siin ja selittämättömiin tapahtumiin luoden siten järjestyksen niiden
synnyttämään kaaokseen. Näin esimerkiksi tilanteet, joissa tarvittua
apua ei ole saatu, on tulkittu toisten tottelemattomuutena Jumalan
kehotukselle huolehtia evankelistojen tarpeista.⁹

Seurakuntien kannatus

Vaikka evankelistat eivät ole olleet palkkasuhteessa seurakuntaan,
mainintoja seurakuntien tehtävästä huolehtia evankelistojensa kan-
natuksesta esiintyy jo 1920-luvun alussa.¹⁰ Seurakunnat ovat tukeneet
evankelijoita tuolloin varsin vähän ja satunnaisesti; tuki on usein
supistunut matkalippuun paikkakunnalle, jonne evankelista oli mat-
kalla. Näyttää myös siltä, että seurakunnat mielsivät taloudellisen
vastuunsa selkeämmin perheellisistä miespuolisista työntekijöistä
kuin naimattomista naisevankelijoista.¹¹

Seurakunnat alkoivat ottaa määrätietoisemmin taloudellista vas-
tuuta työntekijästään vasta sodan jälkeen. Seurakuntien välillä saattoi

⁸ HhL 311/a (-b).

⁹ Ev14; Ev17; Ev18.

¹⁰ RV 1923/11, 2; 1925/1, 7.

¹¹ Kunnas 1982, 66.

olla suuriakin eroja. Eräälle naisevangelistalle seurakunta järjesti asunnoksi oman mökin. Evangelistatarpeen ollessa polttava, jotkut seurakunnat turvautuivat taloudellisiin »houkuttimiin»: työkutsun yhteydessä evangelistalle luvattiin mökki ja lehmä!¹² Useimpien kohdalla oma asunto jäi kuitenkin unelmaksi aina 1960-luvulle saakka.

Helluntailiikkeen kaikkien työntekijöiden palkkausjärjestelmä ei ole muodostunut samanlaiseksi. Seurakuntien saarnaajien ja lähetyssaarnaajien kohdalla on siirrytty vähitellen vakituiseseen kuukausipalkkaan. Evangelistojen kohdalla tilanne on toinen. Käytännöksi näyttää muodostuneen, että seurakunta »sitoutuu evankelistan kutsumukseen» tukemalla tätä tietyllä kuukausittain maksettavalla summalla mutta summan pienuuden vuoksi tuki ei ole rinnastettavissa muiden työntekijöiden saamaan palkkaan.

Kysymys evankelistalle suoritettavasta kuukausipalkasta on nousut esille aika ajoin. On korostettu, että siunatessaan evankelistan työhön seurakunnan tulisi olla valmis ottamaan hänestä vastuu myös taloudellisesti.¹³ Mitään yhtenäistä ratkaisua asiaan ei ole tullut. Käytäntö vaihtelee seurakunnasta toiseen.

Ensimmäiset avustusjärjestöt

Ajatus Jumalan huolenpidon varassa kulkevasta evankelistasta ei kuitenkaan sulkenut kokonaan pois järjestettyä avustustoimintaa. Jo vuonna 1918 esiintyi Toivon Tähdessä vetoamus, että niiden evankelistojen, jotka toimivat erityisen vaikeissa oloissa, tulisi saada taloudellista avustusta. Varoja jaettiin erityisesti Karjalaan kohdistuvaan työhön, jossa todistajien ei katsottu voivan toimia ilman avustusta kentän vaikeuden vuoksi.¹⁴

Taloudellisesti ja poliittisesti epävakainen tilanne 1930-luvun lopulla sai helluntailiikkeen johtomiehet kiinnittämään huomiota evankelistojen taloudelliseen asemaan. Tavoitteeksi tuli turvata evankelistojen työ ennakoituina taloudellisesti vaikeina aikoina. Vuonna 1939 elvy-

¹² Evankelista 1949/4, 8.

¹³ RV 1966/46, 13; 1971/49, 2; Kuosmanen, äänite 23. 10. 1987.

¹⁴ TT 1918/5, 48; TT 1918/10, 85–86; RV 1927/11, 7–8.

tettiin henkiin Saalem-seurakunnan vanha Kotimaantyön kassa, johon otettiin vastaan rahalahjoituksia erityisesti määrättyjä paikkakuntia sekä »pimeitä paikkakuntia» varten ja yleensä kotimaassa toimivien köyhien evankelistojen hyväksi. Kassasta päätettiin jakaa varoja »koeteltuina ja epäitsekkinä sananjulistajina» tunnetuille evankelistoille riippumatta siitä, mihin paikallisseurakuntaan he kuuluivat. Varojen väärinkäytön välttämiseksi evankelistaa, joka ei ollut ennestään tunnettu, pyydettiin liittämään anomukseen kahden luotettavan henkilön selostus työstä. Avustusta kehoitettiin anomaan vain tositarpeeseen. Samalla kuitenkin rohkaistiin kääntymään kassan puoleen, mikäli evankelista oli tilanteessa, jossa hän joutuisi jättämään hyvin alkaneen työn jollain paikkakunnalla varojen puutteen vuoksi.¹⁵

Evankelioimisrahasto

Toinen maailmansota vaikutti ratkaisevasti naisevankelistojen toimintaan. Entinen käytäntö, jossa evankelista saattoi koko ajan majaillla ja aterioida taloissa työtä vastaan, oli vallitsevien olosuhteiden vuoksi käynyt vaikeaksi. Ruokatavarat olivat kortilla ja evankelistalla tuli olla rahaa omiin elinkustannuksiinsa. Seurauksena oli, että evankelista ei voinut viipyä paikkakunnilla pidempään, mikä kuitenkin oli edellytyksenä työn etenemiseksi. Tilanteesta keskusteltiin vuoden 1943 veljeskokouksessa Jyväskylässä. Keskustelun tuloksena päätettiin perustaa valtakunnallinen Evankelioimisrahasto, jonka tukemana evankelistat voisivat mennä »uutisraivaukseen». Seurakuntia ja yksittäisiä henkilöitä kehoitettiin uhraamaan varoja rahastoon.¹⁶

Rahaston perustaminen ei ollut ongelmaton. Kysymykseksi tuli rahaston ja avustusta saavan välinen suhde. Jotkut evankelistat eivät pyytäneet rahastolta apua peläten taloudellisten siteiden sitovan heidän vapauttaan. Rahaston taholta kuitenkin korostettiin, että rahasto ei ole evankelistan työnantaja eikä se pyri sitomaan häntä. Periaatteena esitettiin edelleen, että evankelistan tulee olla työsuhteessa yksin Jumalaan ja olla vapaa kulkemaan ja tekemään työtä Pyhän Hen-

¹⁵ RV 1939/32, 416.

¹⁶ RV 1943/7, 164; 1943/19, 276.

gen johdossa. Rahastosta avustusta saaneiden nimien julkistaminen oli aiheuttanut myös, että jotkut heistä olivat jääneet vaille yksityisten ihmisten antamaa tukea. Ilmeisesti liikkeen kannattajakunnassa ajateltiin, että evankelista sai kaiken tarvitsemansa tuen rahastolta, mikä ei kuitenkaan ollut asian laita. Evankelistojen kannatusjärjestelmä perustui edelleen pääasiallisesti yksityisiltä saatuihin satunnaisiin avustuksiin. Seurakuntalaisia kehoitettiin myös jatkossa tukemaan työntekijöitä yksityisesti.¹⁷

Aika ajoin Ristin Voitossa esiintyi kirjoituksia, joissa kerrottiin Evankelioimisrahaston tuella tehdystä työstä.¹⁸ Ilmeisesti pelko yksityisiltä saatavan kannatuksen menetyksestä vaikutti, että evankelistat olivat arkoja kertomaan yhteyksistään Evankelioimisrahastoon. Siksi rahaston tuella toimivia kehoitettiin Ristin Voiton palstoilla kirjoittamaan työstään liikkeen lehdissä sekä mainitsemaan, että rahasto on työtä tukenut, jotta siihen varoja antaneet saisivat tietää, miten niitä on käytetty. Ristin Voitto julkaisi ajoittain otteita kirjeistä, joita oli tullut Evankelioimisrahastoon sen kannatusta saavilta evankelistoilta.¹⁹

Varojen puute on ollut Evankelioimisrahaston osana koko sen toiminnan ajan. Vetoomukset evankelistojen kannatuksen tukemiseksi Evankelioimisrahaston kautta muodostuivat Ristin Voiton vakio-kirjoituksiksi 1940- ja 50-luvulla. Sekä yksityiset seurakuntalaiset että Evankelioimisrahasto vetosivat lukijoihin. Myös jotkut miespuoliset työntekijät kirjoittivat työvereittensa taloudellisista vaikeuksista sen paremmin tarkentamatta, mitä kautta kannatuksen olisi tultava.²⁰

Rahaa ei aina vetoomuksista huolimatta kertynyt kassaan tarvittavia määriä. Tällöin jouduttiin supistamaan kannatuksia tai lopettamaan ne joidenkin kohdalla kokonaan. Osaksi Amerikasta tulleiden lahjoitusten avulla toimintaa voitiin kuitenkin jatkaa. Varoja saatiin myös Ristin Voitolta ja suurjuhlissa Evankelioimisrahastolle kerätyistä kolehdeista.²¹

¹⁷ RV 1944/1, 14.

¹⁸ RV 1949/3, 44,45; 1950/6–7, 89–90.

¹⁹ RV 1962/24, 335–336; 1953/20, 309; 1963/12, 175–175.

²⁰ RV 1954/15, 233; 1954/20, 309; 1958/2, 135; 1960/12, 117–118.

²¹ RV 1959/48, 549; 1960/21, 310, 314; 1962/24, 335–336.

Vanhojen ja työkyvyttömiä evankelistojen avustaminen

Helluntailiikkeen työntekijöiden hoitoon liittyvät kysymykset tulivat esille jo 1920-luvun alkupuolella. Päällimmäiseksi nousi ajatus julistajien lepokodista. Kirvussa avattiinkin Ellen Nikanderin toimesta vuonna 1921 pääasiassa naisevankelistoille tarkoitettu lepokoti.²² Koti ei kuitenkaan toiminut kauaa. Vuosikymmenen lopulla asia nousi uudelleen esille. Evankelista Maiju Virtasen kuolema vuonna 1928 vaikutti siihen, että Helsingin Saalem-seurakunnan johtaja Eino Manninen havaitsi lepokotiajatuksen tärkeyden. Manninen totesi, että saarnaajat ja evankelistat kuluttavat itsensä helposti loppuun työssään. Tämän välttämiseksi he tarvitsisivat lepopaikkaa, jossa voisivat levätä matkojensa välillä.²³

Lepokotiajatusta pidettiin yllä vuodesta toiseen, mutta mihinkään konkreettisiin toimenpiteisiin kodin perustamiseksi ei ryhdytty. Vasta kun helluntailiike oli tullut vaiheeseen, jolloin liikkeen ensimmäiset työntekijät olivat tulleet iäkkäiksi, työntekijöiden huoltokysymystä ei enää voitu sivuuttaa. Asia otettiin esille Kuopion veljespäivillä vuonna 1940. Lepokotiajatuksesta luovuttiin. Sen sijaan päätettiin maksaa työhön kykenemättömille todistajille kuukausittain vaatimatonta avustusta. Lepokotitili muutettiin Todistajain eläketiliksi.²⁴

Tilanteen kehitykseen vaikutti osaltaan myös silloinen kansaneläkelainsäädäntö. Vuoden 1937 kansaneläkelain mukaan eläkevaakuutus määräytyi työnantajan suorittamista maksuista. Omaa työtä tekevät tai tulottomat joutuivat eläkettä saadakseen kartuttamaan itse eläkevakuutustaan.²⁵ Seurauksena oli, että tulottomien ja työsuhdetta vailla olevien evankelistojen kohdalla vakuutusmaksuja ei oltu suoritettu. Kun ensimmäisiä vanhuuseläkkeitä alettiin myöntää vuonna 1949, helluntailiikkeen evankelistat jäivät kokonaan järjestelmän ulkopuolelle.

Todistajien eläketilin tehtäväksi tuli korjata tilannetta evankelistojen ja muiden työntekijöittensä osalta. Tili tuli Ristin Voitto ry:n hallintaan ja hoitoon ja rahasto sai nimekseen Helluntaiherätyksen

²² RV 1921/5, 16.

²³ RV 1928/6, 11; 1928/8, 12.

²⁴ Ristin Voitto ry:n vuosikertomus vuodelta 1940; RV 1941/1, 16.

²⁵ Niemelä » Ruotsalainen 1983, 23–24.

todistajien avustusrahasto. Rahaston tarkoituksiksi tuli jakaa avustusta vanhoille, helluntaiherätyksen piirissä uskollisesti toimineille todistajille tai heidän jälkeensijäineille perheilleen. Tämän lisäksi rahasto pyrki taloudellisesti tukemaan todistajia sairaus- ym. vastaavankaltaisten tapausten sattuessa.

Rahaston avustustoiminnan piiriin laskettiin 65 vuotta täyttäneet miehet ja 60 vuotta täyttäneet naiset, jotka ovat olleet vähintään 20 vuotta seurakuntiansa hyväksyminä varsinaisessa evankelistan, kirjaevankelistan tai saarnaajan tehtävässä. Mikäli todistaja tuli työkyvyttömäksi joko sairauden tai kentällä saamansa vamman vuoksi, jatkuvaa avustusta voitiin myöntää myös ennen näitä ikärajoja. Avustusta ei yleensä myönnetty yli 45-vuotiaina kentälle lähteneille miehille ja yli 40-vuotiaina kentälle lähteneille naisille. Jatkuvan avustuksen ulkopuolelle jäivät ne todistajat, joita heidän seurakuntansa tai koko maata käsittävä veljespiiri oli kieltänyt julkisesti esiintymästä helluntaiherätyksen piirissä. Avustusten saamiseksi todistajien tuli lähettää Ristin Voiton hallitukselle seurakuntansa vanhimmiston vahvistama todistus kentällä olosta ja siitä kuinka kauan he olivat toimineet todistajina. Avustusten myöntäjänä oli Ristin Voitto ry:n hallitus.²⁶

Pysyvien avustusten määrä vaihteli henkilön sukupuolen ja siviilisäädyn mukaan. Yksinäiselle naistyöntekijälle myönnettiin Ristin Voiton vuosikokouksessa määrätty perusavustus. Yksinäisen miestodistajan avustus oli edellä mainittu perusavustus 50%:lla korotettuna. Perheellinen miestyöntekijä sai perusavustuksen lisäksi jokaisesta alle 16-vuotiaasta lapsesta puolet perusavustuksesta. Perheellistä naistodistajaa ei avustusmääräyksissä mainita.²⁷

Todistajien avustuskassa sai varansa lahjoituksista ja testamenteista. Seurakuntia kehoitettiin keräämään vuosittain ainakin yksi kolehti kassaa varten. Vuodesta 1946 lähtien avustusrahaston hyväksi alettiin myydä adresseja. Myös työntekijöiden itsensä oletettiin yhteisvastuullisuuden nimissä kartuttavan avustuskassaa maksamalla tietty vuosimaksu. Maksu oli miehiltä kaksinkertainen naisten maksuun verrattuna.²⁸

²⁶ Ristin Voitto ry:n Vuosikertomus vuodelta 1950, 20–23.

²⁷ Ristin Voitto ry:n Vuosikertomus vuodelta 1950, 23.

²⁸ Ristin Voitto ry:n vuosikertomus vuodelta 1946, 3; 1950, 24.

Todistajien avustusrahasto kärsi kuitenkin jatkuvasti rahojen puutteesta. Syyn tilanteeseen arveltiin johtuvan lähinnä huonosta tiedotuksesta. Kassan tulojen lisäämiseksi nuorempien todistajien toivottiin kirjoittavan asiasta liikkeen lehtiin. Helluntaiseurakunnissa oli vuosien varrella vakiintunut käytäntö, että pitkänäperjantaina kannettiin uhrilahja juuri vanhojen todistajien avustuskassaan. Koska joissain seurakunnissa tapa oli kuitenkin päässyt unohtumaan, seurakuntia päätettiin kehoittaa keräämään erityinen kolehti kassaa varten pääsiäisjuhlien yhteydessä.²⁹

Rahaston varoja pyrittiin kartuttamaan myös hyötynäkökohtiin vetoamalla. Kohderyhmiksi tulivat sekä työntekijät itse että koko helluntaikansa. Niitä todistajia, jotka olivat laiminlyöneet jäsenmaksunsa kehoitettiin hoitamaan puuttuvat jäsenmaksunsa jälkikäteen huomauttamalla, että asia tullaan ottamaan huomioon tulevaisuudessa avustettavaksi hyväksyttäessä. Vanhoista todistajista huolen pitäminen esitettiin jokaista liikkeeseen kuuluvaa velvoittavana kunnia-asiana. Työntekijät miellettiin hengellisiksi isiksi ja äideiksi, joista huolehtimisen neljännen käskyn perusteella katsottiin tuovan siunauksen.³⁰

Kansaneläkejärjestelmän kehittyessä eläkekassan antaman avustuksen suhdetta kansaneläkkeeseen jouduttiin tarkistamaan. Vuoden 1956 kansaneläkelain mukaan eläke ei ollut enää riippuvainen suoritetuista maksuista vaan jokainen määrätyn iän saavuttanut tai työkykynsä menettänyt henkilö pääsi siitä nyt osalliseksi. Samanaikaisesti kansaneläkeuudistuksen yhteydessä oli ryhdytty luomaan myös ansioihin suhteutettua kaikkia kattavaa työeläkejärjestelmää. Vuonna 1961 hyväksytyn työeläkelain mukaan eläketurva koski yksityisessä työsuhteessa olevia ja kattoi vanhuus- ja työkyvyttömyyseläkkeen. Sen mukaan täysi eläke oli 40 prosenttia palkasta ja täysimääräisen työeläkkeen ehtona oli 40 palveluvuotta.³¹

Ristin Voitto ry:n hallitus korosti, että sen myöntämässä avustuksessa ei ollut kysymys eläkkeestä, vaan lähinnä »huoltoavustuksesta». ³² Tapaturma- ja eläketurvakysymykset olivat esillä vuoden

²⁹ Ristin Voitto ry:n vuosikokouksen ptk 21. 3. 1960.

³⁰ RV 1962/15–16, 225–225.

³¹ Niemelä & Ruotsalainen 1983, 25–27.

³² Ristin Voitto ry:n vuosikokouksen ptk 31. 3. 1959.

1963 ja 1964 talvipäivillä. Kokouksessa todettiin, että evankelistojen ja seurakuntien välillä ei useimmiten ollut oikeudellisessa mielessä minkäänlaista työsopimussuhdetta. Ottaen huomioon evankelistojen saaman pienen kannatuksen, pakollisten vakuutusmaksujen tuoma tapaturma- ja eläketurva jäisi vähäiseksi. Sen sijaan seurakunnille kyseinen järjestelmä aiheuttaisi melkoisia taloudellisia lisärasituksia. Asiaa vuoden 1964 talvipäiville valmistellut työryhmä päätyi esittämään, että seurakunnat ryhtyisivät pontevammin tukemaan helluntaiherätyksen todistajien avustusrahastoa. Seurakuntia kehoitettiin maksamaan kassaan saarnaajiensa ja evankelistojen puolesta vuotuisina jäsenmaksuina miehistä 20 mk ja naisista 10 mk. Samalla korostettiin, että käytäntö on vapaaehtoinen. Mikäli jokin seurakunta ei halua kyseistä maksua suorittaa, sen tulisi ilmoittaa asiasta asianomaiselle todistajalle, jotta tämä voi hoitaa itse maksun.³³ Helluntailiikkeen luonteesta johtuen jokaisen paikallisseurakunnan itsensä ratkaistavaksi jäi, millaisiin eläkejärjestelyihin se katsoi aiheelliseksi ryhtyä.

Naisevankelistain sairashuolto ry.

Vanhojen ja sairaiden työntekijöiden huoltoon liittyvät ongelmat olivat erityisen polttavia naisevankelistojen kohdalla. Toisin kuin perheelliset työntekijät, naimattomat naisevankelistat olivat vuosikymmenien ajan taloissa kiertäessään olleet vailla vakinaista asuntoa.

Sodan jälkeinen muuttunut tilanne vaikeutti erityisesti naistyöntekijöiden asemaa. Ennen sotia suuret maatalot saattoivat helpommin majoittaa myös sairaan ja hoitoa tarvitsevan evankelistan. Sodan jälkeen siirtolaisten asuttaminen ja huutava asuntopula rajoittivat evankelistojen mahdollisuuksia majoittua koteihin pidemmäksi aikaa. Evankelistojen epäsäännölliset ja pienet tulot eivät liioin mahdollistaneet maksulliseen täysihoitoon turvautumista. Sairaant eivät voineet käyttää vanhaa maksutapaansa ja korvata kuluja omalla työllään. Sairaala tai kunnalliskoti ei liioin monen kohdalla ollut vielä asianmukainen ratkaisu. Evankelista Aleksandra Kinnunen kuvaa tilannetta seuraavasti:

³³ RV 1964/6, 9.

»Senpä vuoksi monet laahautuvatkin paikasta toiseen kodittomina, lii-
karasittuneina, jopa sairainakin. Heidän toiminnastaan on kadonnut
tarmo ja keskityskyky. He itse huomaavat tämän ja vielä pahempi, sen
ehkä huomaa sellainen työtoveri, joka antaa heidän ymmärtää, että he
'vetelehtivät' hyödyttöminä heidän työkentillään. – Ja niin alkaa tälle
ylirasittuneelle sisarelle suuret sisäiset taistelut, joissa hänellä ei ole
mitään inhimillistä neuvoa. On suorastaan ihme, jos Herra saa heidät
varjeltua katkeruudelta.»³⁴

Liikkeen kasvaessa myös naisevankelistojen määrä oli kasvanut, joka
puolestaan lisäsi myös tilapäisen, lyhytaikaisen hoito- ja lepopaikan
tarvetta.³⁵

Vuoden 1948 tammikuussa kokoontui noin 60 helluntaiherätyksen
naisevankelistaa Aleksandra Kinnusen aloitteesta sisarpäiville Seinä-
joelle. Kokouksen tarkoituksena oli keskinäisen yhteyden rakentami-
nen. Kokouksen keskeiseksi asiaksi muodostuivat kuitenkin nais-
evankelistojen vanhuudenturvaan ja sairaudenhoitoon liittyvät kysy-
mykset ja naisevankelistojen huoltojärjestelmän luominen ja siitä
vastaavan elimen perustaminen.³⁶ Asiasta keskusteltiin välittömästi
Kuopion veljespäivillä, joka suhtautui hankkeeseen myönteisesti.
Saman kokouksen yhteydessä perustettiin Naisevankelistain Sairas-
huolto ry., jonka johtokunnan kaikki jäsenet olivat naisevankelistoja.
Perustetun yhdistyksen ensisijaiseksi tavoitteeksi tuli työkyvyttömiksi
tulille ja vanhoille naisevankelistoille tarkoitettun sisarkodin perus-
taminen.³⁷

Vastaperustettu yhdistys ryhtyi välittömästi julkaisemaan Evanke-
lista-lehteä. Aleksandra Kinnunen oli nähnyt naisevankelistojen kes-
kinäisen tiedotusvälineen tarpeen ja julkaissut omalla kustannuksel-
laan lehden näytenumeron ennen lehden siirtymistä Naisevankelistain
Sairashuollon julkaisuksi. Lehti esiteltiin yksityisluonteiseksi henki-
lökuntalehdeksi, jonka tarkoituksena oli toimia yhdyssiteenä nais-
evankelistojen ja muiden hengellisessä työssä toimivien naisten välillä
sekä tiedottaa seurakunnille ja työn ystäville naisevankelistojen toi-
veista ja tarpeista. Tämän lisäksi lehden tavoitteiksi esitettiin hoidolli-

³⁴ Evankelista 1948/Näytenumero, 7.

³⁵ Evankelista 1949/1–2, 6.

³⁶ RV 1948/2, 23.

³⁷ NeS johtokunnan ptk 12. 7. 1948; Evankelista 1948/Näytenumero, 7–8.

nen tavoite suhteessa vanhempiin evankelistoihin ja koulutuksellinen tavoite nuorempia naisevangelistoja ajatellen.³⁸

Varat kodin hankintaan tarvittavaan pääomaan saatiin vapaaehtoisista lahjoituksista ja testamenteista. Seinäjoen kokouksessa myös useat evangelistat olivat valmiita lahjoittamaan jälkeen jättämänsä omaisuuden kyseisen kodin hyväksi. Mitään varsinaista keräystä kodin hyväksi ei haluttu järjestää. Sen sijaan evangelistakotihankkeesta kirjoitettiin sekä Evankelistassa että Ristin Voitossa. Varoja saatiin yksityisinä lahjoituksina kotimaan ohella myös Yhdysvalloista ja Kanadasta. Tiedotuksen seurauksena myös jotkut seurakunnat keräsivät rahalahjan. Jatkuvan kannatuksen turvaamiseksi pyrittiin hankkimaan myös kannattajajäseniä, jotka säännöllisesti tukisivat kotia. Kannattajat järjestäytyivät Naisevangelistakodin kannatusyhdistykseksi.³⁹

Marraskuussa 1949 ostettiin evangelistakodiksi Vilppulasta Ajosjärven rannalta 13 asuinhuonetta käsittävä rakennus. Talo oli kuitenkin huonossa kunnossa ja evangelistakodin siunaustilaisuutta päästiin viettämään korjaustöiden jälkeen seuraavan vuoden kesäkuussa.⁴⁰

Koti toimi vapaaehtoisten lahjoitusten turvin. Kodin toimeentulon turvaamiseksi jotkut evangelistat kiersivät aika ajoin seurakunnissa puhumassa evangelistakodin tarpeellisuudesta pyrkien laajentamaan kodin kannattajien määrää. Myös muut kuin evangelistat esittivät Ristin Voitossa vetoamuksia evangelistakodin puolesta.⁴¹

Evangelistakoti toimi naisevangelistojen huoltolaitoksena lähinnä 1950- ja 60-luvulla, jolloin vanhat evangelistat kansoittivat talon. Kansaneläkejärjestelmässä tapahtuneet uudistukset vaikuttivat kuitenkin sen, että Evangelistakodin merkitys naisevangelistojen vanhuudenturvan pääasiallisena takaajana väheni. Pysyvien asukkaiden määrä pieneni vähitellen ja koti on toiminut lähinnä naisevangelistojen koulutus-, virkistys- ja lepopaikkana.⁴²

³⁸ Evankelista 1948/Näytenumero, 8..

³⁹ RV 1948/2, 23; 1949/1–2, 6; 1949/3, 2; 1949/20, 12.

⁴⁰ Evankelista 1950/3, 5; RV 1950/14, 186.

⁴¹ Evankelista 1951/2, 2; RV 1952/16, 216; 1952/19, 263; 1962/49, 738.

⁴² NeS vuosikokousten ja johtokunnan ptk 1948–1986.

Kuva 29. Vuonna 1949 naisevankelistojen toimesta perustettu Vilppulan Evankelistakoti. (Evankelistakodin kuva-arkisto)

Kuva 30. Nais-evankelistain Sairashuolto ry:n johtokunnan jäseniä Evankelistakodilla vuonna 1950. Vasemmalta Elli Kari, Elina Käppi (Karjalainen), Siiri Masalin, Aleksandra Kinnunen, Vieno Laine, Ida Pehkonen ja Lydia Korpi. (Ristin Voiton kuva-arkisto)

Kuva 31. Helluntailiikkeen kesäkonferenssissa liikkeen eri yhdistyksillä on omat telttansa, joissa ne esittelevät toimintaansa. Kuvassa evankelista Hilja Pasanen ja Evankelistakodin johtajatar Irja Haapakangas naulaamassa Evankelista-lehden myyntiteltan nimikilpeä. (Evankelistakodin kuvaarkisto)

Kuva 32. Evankelistakodilla järjestetään keväisin ja syksyisin naisevankelistojen rukouspäivät. Kuvassa kevään 1987 rukouspäivien osanottajia. Edessä vasemmalta Ida Kyrö, Helvi Halme, Hellä Karvonen, Irja Haapakangas, Mirjam Pynnönen, Martta Rajala, Sisko Antturi, Helvi Taponen. Takana Marja-Liisa Nummela, Leila Nakkila, Katri Ruusunko, Maila Anttila, Irja Ruuth, Maija Kotimäki, Eija Merilä, Seija Damski, Maria Vehviläinen, Aira Rinkinen, Pirkko Aalto, Sylvi Lintunen, Raija Rajala, Katriina Lähti, Marjatta Pirskanen, Laura Foudila ja Jenny Lappi. (Kuva: Eila Helander)

Vapaa Sisälähetys ry.

Sodan jälkeen helluntailiikkeen avustustoiminnan kehitys oli johtanut siihen, että työssä toimivien ja työkyvyttömien evankelistojen avustus hoidettiin eri lähteistä. Vuoden 1965 veljespäivillä tehtiin aloite uudesta, sisälähetystyötä sen eri muodoissa tukevasta yhdistyksestä. Aloite toteutui, kun vuonna 1966 perustettiin Vapaa Sisälähetys ry. Yhdistyksen tehtäväksi tuli avustaa kotimaassa tehtävää julistustyötä antamalla taloudellista apua helluntaiherätykseen kuuluvan seurakunnan julistajille sekä varattomalle sairastuneelle tai muulla perusteella julistajan tehtävään työkyvyttömäksi tulleelle yhdistyksen käytettävissä olevien varojen mukaan. Myös työntekijän perhe ja työntekijän kuoltua hänen varattomat lähimmät oikeudenomistajansa tulivat avustuksen piiriin.⁴³ Todistajien eläkekassa ja Evankelioimisrahasto liitettiin näin saman elimen yhteyteen. Naisevankelistain Sairashuolto sen sijaan jatkoi edelleen toimintaansa itsenäisenä yhdistyksenä.

Uusi yhdistys peri Evankelioimisrahaston ja Todistajien eläkekassan taloudelliset vaikeudet. Maan taloudellinen vaurastuminen ei näkynyt evankelioimistyön kannatuksessa. Syyt löytyvät usealta taholta. Kuten aiemmin on todettu, 1960-luku oli helluntailiikkeen evankelioimistyössä lamakautta. Tämän lisäksi monissa seurakunnissa alkoi 1960-luvulla voimakas rakentamisen kausi. Rakennettiin joko ensimmäistä omaa rukoushuonetta tai vanhojen, pieniksi käyneitten tilojen sijaan uusia, jotka palvelivat paremmin kasvaneiden seurakuntien tarpeita.

Syitä löytyy myös evankelistojen asemassa tapahtuneista muutoksista. Evankelistasta oli tullut monessa seurakunnassa periferinen. Vanhat evankelistat olivat jääneet nuoremmalta polvelta unohduksiin ja nuorempi evankeistajoukko oli monissa seurakunnissa vähän esillä.

Myös pelon siitä, että uuden yhdistyksen perustaminen saattaisi johtaa keskusorganisaation muodostumiseen, uumoiltiin olevan eräs syy Sisälähetyksen saamaan huonoon taloudelliseen kannatukseen. Uutta yhdistystä kohtaan koettuja mahdollisia epäluuloja pyrittiin poistamaan kertomalla Ristin Voiton palstoilla mm. yhdistyksen perustamiseen johtaneita vaiheita. Samoin Sisälähetys korostaa ase-

⁴³ RV 1966/41, 12.

maansa helluntailiikkeessä yksinomaan avustusjärjestönä, ei evankelistojen työnantajana ja palkanmaksajana.⁴⁴

Varojen saamiseksi lukijoihin vedottiin kertomalla miten Evankelioimisrahasto tuella liikkeen työntekijät ovat voineet toimia uusilla alueilla. Lukijakuntaa muistutettiin siitä, että liikkeen velvollisuutena ja »kunniavelkana» on huolehtia vanhoiksi ja sairaiksi tulleista työntekijöistään.⁴⁵

Vuosittain jatkuneet vetoomukset ovat tuottaneet yleensä lyhytaikaisen tuloksen. Vuotuiset pitkäperjantaikolehdit ja työntekijöiden kannatusmaksut unohtuivat monilta seurakunnilta. Useat seurakunnat ovat jättäneet maksamatta työntekijöittensä jäsenmaksuja. Myös työntekijät ovat laiminlyöneet maksujen suorittamisen. Vetoomukset Ristin Voitossa työntekijöiden ja työkyvyttömiä avustamiseksi ovat edelleen osa evankelistaan liittyvää imagoa.⁴⁶

Evankelistojen toimeentulo

Edellä kuvattu kehitys tulee hyvin esille tarkasteltaessa kyselyyn osallistuneiden evankelistojen antamia tietoja kannatuksesta, jonka he saivat lähtiessään evankelistoiksi.

Taulukko 5.1. Naisevankelistojen kannatus evankelistaksi lähettäessä lähtövuoden mukaan.

Evankelistaksi lähden vuosi	Ei mitään vakinaista kannatusta %	Vakinainen kannatus %	N
– 1940	100.0	–	20
1941–1950	92.9	7.1	28
1951–1960	80.8	19.2	47
1961–1970	70.4	29.6	27
1971–	32.2	67.8	56
Yht.	68.0	32.0	178

⁴⁴ RV 1966/45, 5.

⁴⁵ RV 1967/5, 8; 1967/29, 3–4.

⁴⁶ RV 1970/8, 8–9; 1971/49, 13; 1973/25, 3,5; 1974/9, 13; 1974/18, 11 1975/21, 11; 1975/43, 11; 1976/43, 3; 1976/48, 11; 1977/47, 11.

Toimeentulo on perustunut aiemmin kokonaan ja sen jälkeenkin osittain pääasiallisesti yksityisiltä saatuihin satunnaisiin lahjoituksiin. Ajoittaista vakinaista kannatusta joko seurakunnalta tai helluntailiikkeen sisällä syntyneiltä avustusjärjestöiltä evankelistat ovat alkaneet saada lähinnä vasta 1940-luvulta lähtien. Kehitys vakinaisen kannatuksen suuntaan on alkanut 1960-luvulla. Vakinaista kannatusta evankelistoiksi lähteneet naiset ovat alkaneet kuitenkin saada pääasiallisesti vasta 1970-luvulla.

Tällä hetkellä evankelistan työssä toimivista evankelistoista 49 ilmoitti nykyisen kannatuksensa lähteen.

Taulukko 5.2. Työssä olevien naisevankelistojen pääasiallisen kannatuksen lähde vuonna 1987.

	f	%
Seurakunta vastaa kannatuksesta kokonaan	16	32.6
Seurakunta ja sisälähetys vastaavat kannatuksesta	29	59.2
Muu pääasiallisen kannatuksen lähde	4	8.2
Yht.	49	100.0

Naisevankelistojen taloudelliselle tilanteelle on tyypillistä, että suurimmalla osalla heidän kannatuksensa tulee edelleen eri lähteistä. Vain yhden kolmasosan kohdalla seurakunta vastaa kokonaan naisevankelistansa kannatuksesta.

Naisevankelistojen tämänhetkistä kuukausiansioista on vaikea antaa täsmällisiä tietoja. Kannatusten suuruus näytti olevan sopimaton puheenaihe. Evankelistat itse eivät myöskään keskustele keskenään saamansa kannatuksen suuruudesta. Mitään virallisia tietoja kannatusmaksujen suuruudesta ei liioin ole ollut saatavilla. Eräässä seurakunnassa naisevankelistojen seurakunnalta saama peruskannatus oli vuonna 1987 keskimäärin noin 1.000 mk kuukaudessa.

Seurakunnalta saamansa kannatuksen lisäksi useimmat nais-evankelistat saavat pientä avustusta liikkeen sisällä toimivilta avustusjärjestöiltä, lähinnä Sisälähetykseltä. Avustusten suuruus on vaihdellut eri vuosina. Esimerkiksi vuonna 1975 avustus on ollut keskimäärin 100–200 mk kuukaudessa saajan perhesuhteista riippuen.⁴⁷

⁴⁷ RV 1985/35, 3; 1975/46, 7.

Tuloja karttuu myös seurakuntavierailujen kokouspalkkioista ja päivärahoista. Naisevankelistojen kohdalla kokouspalkkiot jäävät kuitenkin vähäiseksi, koska naisten työkuvarissa seurakuntavierailut ovat jääneet taka-alalle. Yksityisiltä ihmisiltä saadut raha- ja tavaralahjoitukset muodostavat edelleen olennaisen osan evankelistojen toimeentulosta. Yleisvaikutelmaksi keskusteluista ja haastatteluista on jäänyt, että evankelistojen kuukausiansiot jäivät vuonna 1987 alle 2.000 mk.⁴⁸

Verotukselliset tekijät ovat aiheuttaneet, että virallisen työsuhteen puuttuminen on käynyt evankelistoille lähes mahdottomaksi. Heidän on ollut vaikea saada veroviranomaiset vakuuttuneiksi siitä, että he ovat todella eläneet niin pienillä tuloilla kuin ovat ilmoittaneet saamiinaan lahjoituksina. Palkaton evankelista on joissain tapauksissa palkittu »veromätkäytyksillä».⁴⁹ Lain määräykset ovat muokanneet välillisesti evankelistan toimenkuvaa. Sitoutuessaan ottamaan evankelistan muodolliseen työsuhteeseen paikallisseurakunnat odottavan evankelistan työpanoksen koituvan oman seurakunnan hyväksi. Verotuksellisista tekijöistä ja helluntailiikkeen segmentoituneesta organisaatorakenteesta johtuen evankelistat kytkeytyvät näin entistä tiiviimmin oman seurakuntansa työyhteyteen.

Eläketurvassa tukeudutaan valtion kansaneläkkeeseen. Työeläkkeen korvikkeena tai tukena evankelistat saavat avustusta, joka ei ole kiinteä vaan riippuu Sisälähetyksen käytettävistä olevista varoista. Ilman vakituista työsuhdetta olevat naisevankelistat jäävät työeläkejärjestelmän ulkopuolelle.

⁴⁸ Arvion mukaan vuonna 1987 seurakuntien saarnaajien kuukausipalkat vaihtelevat 4.000 mk:sta ylöspäin seurakunnasta ja tehtävistä riippuen.

⁴⁹ RV 1981/46, 8.

5.2. Naisevankelistojen aseman kehitys

Toiminnassa tapahtunut muutos

Naisevankelistojen aseman kehitys selviää tarkasteltaessa heidän toiminnassaan tapahtunutta rakenteellista muutosta. Naisevankelistat ovat ennen 1960-lukua työskennelleet pääasiallisesti alueilla, joilla ei ole ollut helluntaiseurakuntaa. Naisevankelistojen panos pioneerityöntekijöinä ja tilanteessa tapahtunut muutos käy ilmi seuraavasta taulukosta.

Taulukko 5.3. Toiminta helluntaiseurakunnan ulkopuolisilla alueilla evankelistaksi lähtövuoden mukaan.

Evankelistaksi lähdön vuosi	%	N
– 1940	100.0	19
1941–1950	92.6	25
1951–1960	95.6	46
1961–1970	65.4	26
1971–	48.2	54
Yht.	76.2	172

Vaikka myös miehet lähtivät uusille alueille, näyttää siltä, että »raivaamattomat seudut» tulivat yleensä naisten osalle.¹ Eräs saarnaaja raportoidessaan syksyn 1938 raamattukoulun päättäjäisistä kertoo samalla omasta ja seurakunnan veljien yhteistyöstä aloittelevien nais-evankelistojen kanssa:

»Useat olivat jättäneet työmaansa lähteäkseen Herran asiaa ajamaan. Porin seurakunnastakin mm. oli kaksi siskoa, jotka jättivät hyvät työmaansa ja antautuivat kokonaan Herran työhön. Saatoin nämä siskot Kääpälän seurakuntaan, josta veljet heidät johtavat raivaamattomille seuduille.»²

¹ RV 1929/10, 8; Evankelista 1967/3, 6.

² RV 1939/9, 142.

Veljet »saattelivat» ja »johtivat». Naiset menivät. 1950-luvulla Kainuun ja Lapin työ oli monin paikoin naisevangelistojen hallussa. Vuoden 1954 kesäkonferenssin selostus valaisee tilannetta:

»Sisälähetyskokouksessa kuulimme m.m. Kainuun ja Lapin rintamista, joilla siskot ovat seisseet uskollisina ja järkkymättöminä. Evankelistan kallisarvoinen työ vilahti silmiemme editse, ja allekirjoittajakin muisti ne monet, jotka ovat kertoneet tulleen uskoon jonkun siskon työn kautta. Kokouksessa olijat saivat tästä asiasta jyvän todistuksen nuoren Lapin evankelistan kautta, joka kertoi todistusmatkoistaan tukkijätkien kämpillä. Moni ymmärsi häntä kuunnellessaan, että ilo Herrassa on meidän oikea väkevyytemme. — 'Menkää vaan, jos eivät muut mene', sanoo Herran Henki aikamme naisille.»³

Naisten sijoittuminen liikkeen periferia-alueille johtui todennäköisesti paitsi alueilla vallinneesta työntekijätarpeesta myös siitä, että he olivat naisia. Tähän tulkintaan antaa viitteen Fransonin kirjoituksen toteamus:

»Jos heiltä (naisilta, kirj. huom.) joskus suljetaan rukoushuoneet ja kirkot, heidän tulee ottaa se Jumalalta, sillä tämä auttaa heitä menemään juuri niille paikoille, joissa tarpeet ovat suurimmat ja jotka kenties laiminlyöttäisiin, jos heille oltaisiin liian myötätuntoisia kaikkialla.»⁴

Korpiseuduilla, joilla ei ollut järjestäytynyttä seurakuntaa naisevangelistojen toiminta ei aiheuttanut ongelmia seurakunnan järjestykselle.⁵

Mielenkiintoista on, että naisevangelistojen työ ei ole kuitenkaan rajoittunut yksinomaan evankelioimistytöihin. Naiset ovat joutuneet ottamaan vastuuta myös seurakuntien hoidosta.

³ RV 1954/14, 191.

⁴ Franson 1927, 97.

⁵ Beckford toteaa, että uskonnollisissa yhteisöissä radikaalien aineiden eristäminen voi toimia keinona, jolla pyritään säilyttämään ihanteiden ja kompromissin välinen tasapaino. Radikaaleina pidettyjen työntekijöiden eristäminen toimii näin ollen eräänlaisena »turvaventtiilinä», joka auttaa yhteisöä kestämaan heitä yhteydessään. Beckford 1973, 78.

Taulukko 5.4. Toiminta evankelistana saarnaajaa vailla olevissa seurakunnissa evankelistaksi lähtövuoden mukaan.

Evankelistaksi lähdön vuosi	%	N
– 1940	70.6	17
1941–1950	64.0	25
1951–1960	71.1	38
1961–1970	50.0	24
1971–	45.5	55
Yht.	57.7	159

Taulukosta käy ilmi, että ennen 1960-lukua evankelistaksi lähteineistä naisista yli puolet on toiminut helluntaiseurakunnan ainoana päätoimisena työntekijänä. Missä määrin naisevankelistat ovat tällaisessa tilanteessa ollessaan osallistuneet vanhimmiston kokouksiin, on vaihdellut seurakunnasta toiseen. Ainoina päätoimisina työntekijöinä ollessaan naisevankelistat ovat toimineet myös seurakunnan opettajina.

Kuten aiemmin on tullut esille, helluntaiseurakunnan virkakäsityksen mukaan seurakunnan paimenen tehtävän katsotaan kuuluvan yleensä miehille. Poikkeuksia kuitenkin on. Siiri Gröhn kertoo työstään seurakunnan paimenena:

»Olin pariinkin otteeseen Haminassa sellaisessa (paimenen, kirj.huom.) tehtävässä. Vanhimmisto hoiti asiat, mutta luonnollisesti he kertoivat minulle, mistä oli kysymys, ja kuulin millä tavoin minä asian näin. Meillä ei ollut koskaan mitään hankaluutta. He olivat sitä mieltä, että myös nainen voi julistaa evankeliumia eikä Jumala ole siinä suhteessa kiinni siitä, onko julistaja mies vai nainen.»⁶

Erityisesti sota-aikana seurakuntien hoito oli pitkälti naisevankelistojen varassa. Naisevankelistan asemaa ja työnkuvaa määrääviksi tekijöiksi näissä tilanteissa nousivat kulloisenkin tilanteen tarve ja evankelistan armolahjat.

⁶ RV 1979/42, 3.

Paitsi korpitupien puhujina ja paikallisseurakuntien työntekijöinä liikkeen ensimmäisinä vuosikymmeninä naiset ovat olleet myös suurten tilaisuuksien julistajina. Paikallisilla helluntaijuhlilla ja valtakunnallisilla kesäjuhlilla oli pääpuhujien joukossa aina myös useita nais-evangelistoja. Monet vanhemmat naisevangelistat kiersivät myös syntyneiden seurakuntien kutsusta. Naisten joukossa on ollut 1940-luvulle asti myös suosittuja raamattutuntien pitäjiä. Naisevangelistan työkokemuksen merkitys tunnustettiin ja sitä hyödynnettiin. Uutta työalaa aloitettaessa vanhempi ja kokeneempi evankelista saatettiin kutsua paikkakunnalle nuorempien tueksi.⁷

Vaikka naisevangelista yleensä miellettiin tasavertaiseksi työntekijäksi, myös mielipiteitä seurakunnan virkojen eriarvoisuudesta ja naisevangelistan kyvyttömyydestä kehittyä sananjulistajana tuotiin esille. Helluntailiikkeen lähetysveteraani Sylvi Mömmö muistelee erään arvovaltaisen saarnamiehen todenneen vuoden 1927 veljeskouksessa:

»Herra kutsuu työhönsä meitä veljiä ja sisaria. Sisaret pysyvät jatkuvasti evankelistoina mutta me veljet, me kehitymme. Me olemme ensin evankelistoja. Sitten meistä tulee saarnaajia ja edelleen opettajia ja seurakunnan johtajia.»⁸

Edellä esitetyssä on ollut kyse yksittäisestä tapauksesta mutta se kertonee pinnan alla kyteneistä asenteista. Pinnalle ne näyttäivät nousseen 1940-luvun lopulla.

Eräs osoitus kehityksen suuntauksesta on, että tasavertainen työtoveruus ei aina sujunut kitkatta. Evankelista-lehdessä annettiin nais-evangelistoille seuraavan kaltaisia neuvoja:

»Jos joudut työskentelemään itseäsi lahjattomamman ja huonosti pyhitetyn miespuolisen työtoverin seurassa, ole varovainen, sillä helposti ennemmin tai myöhemmin joudut ikävyvyksiin. Kun olet nainen, miehen työtoverisi tuntee alemmuuden tunteen ja se loukkaa häntä. Sinun nöyryytesi, alistuvuutesi ja jumalisuutesi ei siinä mitään auta. Joko sinä

⁷ RV 1929/10, 16; 1930/10, 116; 1945/20, 279; HS 1943/10, 238; Ev8; Ev12; Ev14. Eräs näistä oli Martta Kaukomaa, joka oli 1940-luvulla ja 50-luvun alussa suosittu raamattutuntien pitäjä.

⁸ Kunnas 1982, 61.

tai hän on väärällä paikalla. Teidän on työskenneltävä erillään. Herrassa kasvaneiden ja pyhitettyjen kanssa ovat asiat toisin.»⁹

Annetut neuvot paljastavat naisevankelistojen asemassa tapahtuneen muutoksen: jotkut miespuoliset työtoverit kokivat heidät omaa asemaansa uhkaavina. Muutos miesten suhtautumisessa tuli näkyviin ensimmäiseksi liikkeen suurjuhlien puhujavalinnoissa. Naisevankelistat joutuivat syrjään. Saarnaaja Eino O. Ahonen kirjoittaa vuonna 1949:

»Pahaa on tehnyt sisikunnassani aina konferensseissa nähdessäni, kuinka meidän pioneirimme, korpien ja uudisvainioitten uljaat raivaajat, evankelistasisaremmme, on syrjäytetty kokousten ohjelmaa laadittaessa.»¹⁰

Naisevankelistojen asemassa tapahtunut muutos näyttää olevan yhteydessä liikkeen kasvuun ja organisoitumisen asteeseen. Paikallisseurakunnan saarnaajan virka ei seurakuntien kasvaessa enää valtakunnallisesti ajatellen tarjonnut haltijalleen erityisen merkittävää asemaa. Koska helluntailiikkeeltä puuttuu virallinen organisaatio, jonka puitteissa liikkeen työntekijöillä olisi mahdollista siirtyä korkeampiin ja arvostetumpiin asemiin, liikkeen valtakunnallisista toiminnoista ja yhdistyksistä näyttää kehittyneen tämän puutteen korvaava kanava. Jotta nämä johtoasemat voitiin legitimoida miehille, naisen mahdollisuudet toimia julistajina tulivat erityisen tutkistelun kohteiksi. Naisevankelistojen määrän voimakas kasvu 1950-luvulla ja laajentunut seurakuntaverkosto aiheuttivat myös, että naisevankelistan asema alkoi muodostua ongelmalliseksi. Pioneerialueet olivat vähentyneet ja evankelistat joutuivat nyt etsimään paikkaansa paikallisseurakunnan työssä.

Asenteellisten ja organisatoristen tekijöiden lisäksi muutoksen taustalla voidaan nähdä myös rakenteellisia tekijöitä. Evankelistojen ensimmäinen sukupolvenvaihdos ajoittui tähän aikaan. Monet alkuaikojen nimekkäistä naispuhujista olivat tulleet vanhoiksi eikä nuorempien kotimaan työntekijöiden joukosta ollut vielä noussut esille julistajan lahjoiltaan muista erottuvia.

⁹ Evankelista 1948/Näytenumero, 6.

¹⁰ RV 1949/11, 10..

Suurjuhlista alkanut suuntaus levisi vähitellen myös laajemmalle. Kovimman kriinsä naisevangelistat kokivat 1950-luvun lopulla. Tilanne purkautui Lapissa. Tuolloin eräs helluntailiikkeen miesevangelista ja seurakunnan vanhemmistoveli hyökkäsivät naisevangelistojen työtä vastaan. Miehet kiersivät ympäri Lappia julistaen naisille saarnakieltoa. Syntyntä tilannetta puitiin Pohjois-Karjalan veljespäivillä. Asiaa koskevia keskusteluja ei ole dokumentoitu. Sen sijaan helluntailiikkeen työntekijöiden, niin miesten kuin naisten keskuudessa, liikkuu useita suullisia kertomusversioita tapahtuneesta. Osa kertojista sanoo olleensa itse paikalla, osa kertoo toisilta kuulemansa perusteella.

Kokousta johtaneen saarnaaja Toivo Marttalan kertoman mukaan eräs saarnamies oli esittänyt kokouksen keskusteluaiheeksi kysymyksen, voiko nainen toimia evangelistana. Miehen alustuksen jälkeen kokouksen johtaja kuitenkin tiedusteli ennen keskustelun avausta, kuinka moni kokouksen veljistä oli tullut uskoon naisevangelistan työn kautta. Noin kaksi kolmasosaa miehistä vastasi myöntävästi. Tähän puheenjohtaja oli todennut, että edellisen alustuksen perusteella he ovat tulleet epäraamatullisesti uskoon, koska evankeliumin julistajana on ollut nainen. Naisten oikeudesta toimia evangelistoina ei kokouksessa sen enempää keskusteltu vaan asia katsottiin selvitettyksi.¹¹ Liikkeen suulliseksi perinteeksi vakiintuneen kertomuksen sanoma näyttää olevan, että helluntailiikkeen johtavat miehet arvostavat naisevangelistoja ja suhtautuvat myönteisesti heidän tekemäänsä työhön.

Tapahtuneen seurauksena naisevangelistan asemaa käsiteltiin myös muissa kokouksissa. Niiden päätös oli aiemman kaltainen. Liikkeen yhteisenä mielipiteenä esitettiin: helluntailiikkeessä naisilla on paikansa evankeliumin julistajina.¹² Kannanottoa vahvistamaan julkaistiin Ristin Voitossa vuonna 1960 Oswald J. Smithin artikkeli »Naisen saarnaamisesta». Artikkelissa todettiin, että naiset saavat saarnata ja opettaa vaikkakin samalla esitettiin, että naisen luonnollinen paikka on koti ja miehen apuna oleminen. Myös muita naisevangelistoja puolustavia kirjoituksia julkaistiin. Niissä naisten oikeutta toimia

¹¹ Haastattelu, Marttala 17. 8. 1987.

¹² RV 1959/46, 527.

evangelistoina vastustavat leimattiin Raamattunsa huonosti tunteviksi.¹³

Lapin tapahtumat eivät jättäneet naisevangelistoja tyynenä tarkkailemaan, mitä tuleman pitää. Kun edellä mainitut kaksi veljeä jakoi-
vat Lapissa lentolehtisiä, joissa vastustettiin naisten toimimista evan-
keliumin julistajina, evangelista Aleksandra Kinnunen ryhtyi kirjoit-
tamaan vastinetta. Vuonna 1963 ilmestyi omakustanteisena 32-sivui-
nen kirjanen Nainen uuden liiton pappina, jossa tekijä perusteli naisen
oikeutta ja velvollisuutta toimia evankeliumin julistajana sekä selvitti
sitä, mitä evankeliumin julistamiseen kuului.¹⁴ Vuotta aikaisemmin oli
Naisevangelistojen Sairashuolto ry. julkaissut kirjan Evankelistan
polulta, joka koostui naisevangelistojen kenttäkokemuksista. Kirjan
loppuun oli liitetty Fredrik Fransonin kirjoitus Ennustavat tyttäret.
Samoin kuin kenttäkuvaukset, Fransonin kirjoitus oli selvä apologia
naisjulistajien puolesta.¹⁵

Vaikka periaatekysymyksenä asia ratkaistiinkin naisevangelistoille
myönteiseksi, käytännössä tilanteen kehitys osoittaa toista.

Tilanteeseen ovat vaikuttaneet osittain helluntaiseurakuntien mää-
rän kasvu ja seurakuntien reviirijattelu. Taulukosta 5.3. käy ilmi, että
helluntailiikkeen vaikutuksen ulkopuolella olevilla pioneerialueilla
aloitti työnsä 1960-luvulla vielä runsas puolet uusista evankelistoista.
Tultaessa 1970-luvulle naisevangelistat näyttävät sijoittuvan ensisijai-
sesti seurakuntien paikallis- ja ympäristötyöhön. Naisevankelistan
asemassa muutos on merkinnyt siirtymistä itsenäisesti ja paljolti yksin
työtä tekevästä pioneerista organisoidun, kiinteän työyhteisön jäse-
nyyteen.

Paikallisseurakuntien kasvu, työmuotojen ja sisäisen organisaatio-
rakenteen monimuotoistuminen ovat myös osaltaan vaikuttaneet sii-
hen, että naisevangelistat ovat jääneet syrjään. Naisevangelistoille on
löytynyt vaativia julistajan tehtäviä edelleen tilanteissa, joissa sopivia
miehiä ei ole ollut tarjolla vaadittaviin tehtäviin. Taulukosta 5.4. käy
ilmi, että vielä 1970-luvulla ja sen jälkeen evankelistoiksi lähteneistä
naisista noin puolet on toiminut helluntaiseurakunnan ainoana pää-

¹³ RV 1960/2, 18, 27–28; 1961/42, 618.

¹⁴ Kinnunen 1963.

¹⁵ Evankelistan polulta 1962.

toimisena työntekijänä. Tuolloin maaseudun pieniä seurakuntia ehdotettiin ratkaisemaan työntekijäapulansa naisevangelistan avulla.¹⁶ Naisevangelistojen työalue mielletään siis edelleen sellaiseksi, minne miehiä ei saada. Herää kysymys: mihin naisevangelistat sijoittuvat, kun seurakunnat, joita he ovat palvelleet palkkaavat saarnaajan?

Naisevangelistan aseman muutos heijastuu myös virkanimikkeistä. Evankelista-nimitystä ja evankelistan virkaa alettiin 1950-luvulla pitää lähinnä naisten virkana. Evankelistan virka jäi naisille miesten haikutuessa seurakuntien saarnaajiksi. Myös monet niistä miehistä, jotka edelleen toimivat kiertävän evankelistan työssä luopuivat evankelistan nimestä ja käyttivät julistajina mieluummin nimitystä »saarnaaja». Syntynyttä käytäntöä arvosteltiin Ristin Voitossa. Kirjoituksissa todettiin, että evankelistan virka ei ole sukupuoleen sidottu ja että nimitys ilmaisee työn, sen luonteen ja työntekijän kutsumuksen.¹⁷

Naiset näyttävät jäävän syrjään myös valittaessa henkilöitä liikkeen johtotehtäviin. Naisia ei ole Naisevangelistan Sairashuoltoa ja yhtä virkaa lukuun ottamatta liikkeen yhdistysten johtotasemissa, ja kokouspuhujina heitä on yhä harvemmin. Varsinkin kaupunkiseurakunnissa naisille tarjoutuu tätä nykyä julistusmahdollisuuksia hyvin vähän.¹⁸ Puhujakutsuja muihin seurakuntiin tulee yhä harvemmin. Kutsujen vähentyminen puolestaan merkitsee, että naiset eivät harjaannu suurempien tilaisuuksien puhujina. Naisevangelistoista suuri osa kokee, että kutsut kohdistetaan vain miehille ja silloinkin usein vain erityisiä kykyjä omaaville.

»Nykyisin pyydetään seurakuntiin jotain ihmismiehiä ja kuuluisuuksia, ei tavallisella armoituksella varustettuja naisevangelistoja.»¹⁹

»Kun vuonna 1957 lähdin evankelistaksi, naisevangelistoja tarvittiin puhujina telttakokouksissa, rukouspiireissä ja seurakunnissa. Nyt kun seuraan kokousilmoituksia, ovat naiset harvoin esillä, ellei ole joku kuuluisampi. Lähetetystyöntekijänä ovat ovet auki vaikka olenkin nainen.»²⁰

¹⁶ Suomen Helluntaiherätyksen talvipäivien ptk. 22–24. 1. 1974, 7.

¹⁷ RV 1961/40, 586; 1974/7, 8.

¹⁸ RV 1984/33, 5.

¹⁹ Ky148.

²⁰ Ky181.

Lähetystyössä toimineilla on ulkomailla työskentelyn johdosta tietty erityisasema. Kutsujen määrään vaikuttaa myös se, että lähetystyöntekijä saattaa olla usean seurakunnan kannattama ja seurakunnat haluavat tavata lähettiään tämän loman aikana.

Eräänä syynä naisten saamien kutsujen vähenemiseen on esitetty kutsukäytännössä vallitseva vastavuoroisuuden periaate. Seurakuntien saarnamiehet kutsuvat usein toinen toisiaan. Naisevankelista, jolla ei ole »omaa» seurakuntaa, ei voi vuorostaan esittää vastavierailukutsua.²¹

Naisevankelistojen toiminnalle on tyypillistä, että he sijoittuvat tehtäviin, joihin muita työntekijöitä ei ole saatavissa. Kehitys on johtanut siihen, että naisevankelistojen mahdollisuudet toteuttaa julistajan kutsumustaan ovat kaventuneet. Naisilla ei ole liioin mahdollisuuksia urakehitykseen liikkeen sisällä kuten ennen, jolloin evankelista korpia kierrettyään saattoi siirtyä kokemuksen myötä vastuullisempiin tehtäviin. Seurakuntavierailut ja lukuisat paikalliset helluntaijuhlat tarjosivat myös mahdollisuuden uran luomiseen kiertävänä puhujana. Koska naispuolisen työntekijän toimintamahdollisuuksia seurakunnissa ei ole selvitetty, naisen ainoa mahdollisuus edetä urallaan liikkeen sisällä on siirtyä lähetystyöhön.

Naisevankelistojen järjestäytyminen

Helluntailiikkeen naisevankelistat eivät ole järjestäytyneet omaksi järjestökseen liikkeen sisällä. Naisevankelistain Sairashuolto ei ole pystynyt toimimaan naisevankelistoja yhdistävänä siteenä samassa määrin kuin järjestön perustamisen aikoina ja sen toiminnan ensimmäisenä vuosikymmenenä, jolloin se toimi naisevankelistojen etujärjestönä.

Kyselyyn osallistuneiden yhteydet evankelistakotiin käyvät ilmi seuraavasta taulukosta.

²¹ RV 1962/17, 234, 240; Ev10; vrt. Ruohotie 1975, 131.

Taulukko 5.5. Käynti evankelistakodissa.

Käynnin syy	Usein %	Joskus %	Kerran %	Ei koskaan %	N
Evangelistojen rukouspäivillä	27.0	32.3	22.2	18.5	167
Joulun vietossa	1.3	3.8	4.4	90.5	158
Lepäämässä	1.3	16.9	11.2	70.6	160
Kesälomalla	3.2	5.7	10.1	81.0	158
Sairaslomalla	1.3	3.1	4.4	91.2	158
Vierailulla	4.4	27.0	15.1	53.5	159
Muu syy	4.6	5.8	11.0	78.6	154

Kiinteimmin evankelistakoti pitää yhteyttä naisevankelistoihin evangelistojen rukouspäivien välityksellä. 80 % kyselyyn vastanneista on osallistunut kodissa järjestetyille rukouspäiville. Noin neljäsosa on rukouspäivien vakituisia osanottajia. Rukouspäivien jälkeen seuraavaksi tärkein merkitys evankelistakodilla on ollut evankelistojen lepopaikkana ja vierailukohteena.

Naisevankelistojen alhaiseen järjestäytymisasteeseen vaikuttanee liikkeen segmentoituneisuus ja valtakunnallista järjestäytymistä kohtaan tunnettu vastenmielisyys. Tämän lisäksi naisevankelistat eivät ole tällä hetkellä 1940-lukua vastaavassa tilanteessa, joka vaatisi tiukempaa järjestäytymistä. Naisevankelistoilta puuttuvat tällä hetkellä myös Aleksandra Kinnusen ja Lydia Korven kaltaiset voimakkaat asia- ja mielipidejohtajat.

Naisevankelistojen arviot asemastaan

Kyselyn avulla pyrittiin selvittämään millaisena naisevankelistat itse asemansa kokevat (Kysymykset 55–58).

Naisevankelistojen näkemys siitä, miten helluntailiike suhtautuu naisevankelistan työhön käy ilmi seuraavasta taulukosta.

Taulukko 5.6. Naisevankelistojen näkemys helluntaiherätyksen suhtautumisesta naisevankelistan työhön ikäryhmittäin.

Ikäryhmä	Mieli-pide				N
	4 %	3 %	2 %	1 %	
– 70 vuotta	10.3	41.4	31.0	17.2	29
60–69	11.1	46.7	20.0	22.2	45
50–59	8.1	51.4	29.7	10.8	37
40–49	17.0	46.3	24.4	12.2	41
39–	21.2	60.6	15.2	3.0	33
Yht.	13.5	49.2	23.8	13.5	185

4 = Naisevankelistan työ on arvostettua ja sitä pidetään usein esillä;

3 = Naisevankelistan työ on periaatteessa arvostettua mutta sitä ei pidetä esillä;

2 = Naisevankelistan työ on jäänyt taka-alalle ja sitä ei liiemmin arvosteta;

1 = En osaa sanoa.

Ikä ei näytä vaikuttavan ratkaisevasti siihen, miten naiset kokevat työnsä arvostuksen ja aseman helluntailiikkeessä. Yhteisenä kokemuksena näyttää olevan, että periaatteessa työtä arvostetaan mutta että periaate ja käytäntö eroavat toisistaan. Naisevankelistan työ jää huomiota vaille. Noin neljäsosa helluntailiikkeen naisevankelistoista katsoo, että naisevankelistojen työ on seurakunnissa jäänyt taka-alalle eikä sitä myöskään liiemmin arvosteta.

Koska sukupuoli on ollut eräs työnkuvaa ja työntekijän asemaa määräävä tekijä, tutkimuksessa pyrittiin selvittämään, miten naisevankelistat itse ovat kokeneet miespuolisten työtovereiden suhtautuvan heihin.

Taulukko 5.7. Naisevankelistojen kokemus miespuolisten työtovereitten suhtautumisesta heihin naisevankelistoina ikäryhmittäin.

Ikäryhmä	Kokemus					N
	5 %	4 %	3 %	2 %	1 %	
–70 vuotta	14.8	44.4	22.2	3.7	14.8	27
60–69	2.3	54.5	29.5	4.5	9.1	44
50–59	18.9	40.5	32.4	5.4	2.7	37
40–49	2.4	58.5	22.0	7.3	9.8	41
39–	9.1	60.6	24.2	3.0	3.0	33
Yht.	8.8	52.2	26.4	4.9	7.7	182

5 = Olen aina saanut kokea olevani täysin tasavertainen työntekijä;

4 = Minua on yleensä pidetty tasavertaisena työntekijänä;

3 = Olen toisinaan saanut kokea olevani toisarvoinen työntekijä;

2 = Olen usein saanut kokea olevani toisarvoinen työntekijä;

1 = En osaa sanoa.

Vastaajista vain muutamat ovat kokeneet miespuolisten työtovereitten kohdelleen heitä aina tasavertaisina työntekijöinä. Neljäsosa ilmoittaa saaneensa toisinaan tuntea miespuolisten työtovereittensa taholta olevansa toisarvoinen työntekijä. Kun otetaan huomioon, että ihmiset yleensä pyrkivät antamaan itsestään ja yhteisöstään todellisuutta myönteisemmän kuvan, voidaan olettaa, että näin kokevia on todellisuudessa kyselyn ilmoittamaa määrää enemmän.

Evangelistan ikä ei näytä vaikuttavan mielipiteeseen. Sen sijaan naisten työala vaikuttanee jonkin verran siihen, miten he ovat kokeneet oman asemansa. Niistä 16 naisesta, jotka ilmoittavat, että heihin on aina suhtauduttu täysin tasavertaisena työntekijänä, seitsemän on lähetystyöntekijöitä. Lähetystyössä naisille näyttää tarjoutuvan tasavertaisemmat työmahdollisuudet kuin kotimaassa.

Myös seurakunnan sijainnilla näyttää olevan vaikutusta siihen, millaiseksi naisevangelistan asema muodostuu. Naisevangelistat arvioivat asemansa olevan parempi maaseutuseurakunnissa.

Kyselyyn vastanneista 75 katsoi suhtautumisen naisevangelistoihin muuttuneen oman evangelistanuransa aikana. 72 ei osannut tai halun-

nut ottaa kantaa asiaan ja 23:n mielestä asenteet olivat pysyneet samanlaisina koko ajan. Pyydettyäessä kuvaamaan tarkemmin, millainen muutos suhtautumisessa naisevangelistoihin on ollut, vastaukset jakautuivat seuraavasti.

Ensimmäisen (1) ryhmän muodostivat vastaukset, jotka käsittelivät naisevangelistan ja miespuolisten työtovereitten välisiä suhteita. Näissä vastauksissa suhteelle luonteenomaista oli, että naiset kokivat jääneensä syrjään.

»Näyttää joskus siltä, että tämä on miesten maailma, ja että heidän työnsä ja tehtävänsä on ensiarvoisen tärkeä. Ja sisar Foibea ei tässä Kenkreen seurakunnassa tarvita.»²²

»Nuorista veljistä on tullut 'lavaleijonia'. Evankelista kelpaa kokousten järjestäjäksi heille mutta muuta tehtävää naisevangelistalle ei sitten olekaan.»²³

Toinen (2) selvästi erottuva ryhmä olivat vastaukset, joissa vastaajat tunsivat, etteivät he pystyneet kilpailemaan nuorten, kauniiden ja »julkkisten» kanssa.

»Kun nellessäni minua vanhempia työntekijäisaria olen huomannut, että heitä herätyksen alkuvaiheessa on arvostettu suurella määrällä. Nykyään kai pitää olla ns. julkkis tai ulkomuodoltaan näyttävä tai sitten kumarrella arvon veljiä.»²⁴

»Kun ei ole julkkishenkilö, ei aina huomata, varsinkin kun on tullut vanhaksi saa olla aika lailla sivussa.»²⁵

Kolmanteen (3) ryhmään luokittuivat ne vastaukset, joissa aseman muutoksen ensisijaisiksi syiksi esitettiin seurakunnan organisoitumisessa tapahtuneet muutokset. Työstä oli tullut ylhäältä ohjattua ja yksityisen evankelistan työstä puuttui vapaus.

»Alkuaikoina arvostettiin enemmän (naiset pioneereina), nyt pidetään erikoisena jos on omia mielipiteitä.»²⁶

²² Ky119.

²³ Ky105.

²⁴ Ky076.

²⁵ Ky078.

²⁶ Ky136.

»Ennen sai naisevangelista mennä minne tunki sisäistä kehoitusta, nyt saa mennä vain jos minne pyydetään ja kutsutaan. Ei ole vapautta.»²⁷

Neljänteen (4) ryhmään tulivat yleiset toteamukset arvostuksen vähentymisestä.

»Nykyisenä aikana ei evankelistan työtä arvosteta niikuin vuosina 1950–55 kun olin kentällä.»²⁸

Viidenteen (5) ryhmään luokiteltiin vastaukset, joissa evankelistat kertoivat, että heitä ja heidän työtään oli alettu arvostaa enemmän. Huomattavaa on, että arvostuksen mittariksi esitettiin pääasiassa parantunut taloudellinen kannatus.

»Myönteistä: Kiinnitetty enemmän huomiota kannatusasiaan. Pelkän 'uskon' varassa tuskin enää kenenkään tarvitsee lähteä. Itselläni se oli paljon 'kaarneiden' varassa toimimista aluksi.»²⁹

»'Väki vähenee, pito paranee!' Arvostus on lisääntynyt. Naisen kyky päästä lähelle ihmistä on huomattu. Myös kannatukseen on kiinnitetty enemmän huomiota.»³⁰

Vastaajat esittävät myös, että naisten itsensä omaksuma kuva itsestään vähäisenä työntekijänä on vaikuttanut heidän asemaansa. Naiset ajavat itse itsensä paitsioon, koska eivät käytä saamiaan tilaisuuksia.

»Tuntuu kuin nykyajan evankelistasisaret eivät ole läheskään niin rohkeita kuin alkuajan naisevangelistat. Useimpia vaivaa alemmuuskompleksi – vetäytyvät syrjään silloin kun olisi tilaisuus astua esille sanomansa tai mielipiteensä kanssa.»³¹

Vastausten prosentuaalinen jakautuminen käy ilmi seuraavasta taulukosta.

²⁷ Ky049.

²⁸ Ky059.

²⁹ Ky120.

³⁰ Ky157.

³¹ Ky071.

Taulukko 5.8. Naisevangelistojen näkemys naisevangelistaan suhtautumisessa tapahtuneesta muutoksesta.

Muutos	f	%
1 Naiset syrjässä/miehet määräävät	19	27.1
2 Nuoret ja julkkiset esillä/ vanhat syrjässä	10	14.3
3 Srk.johtoisuus/vapauden puute	10	14.3
4 Arvostus vähentynyt	12	17.2
5 Arvostus lisääntynyt/parempi kannatus	19	27.1
Yht.	70	100.0

Suurin osa evangelistoista katsoo asemansa tavalla tai toisella heikentyneen. Neljännes vastaajista tuntee, että heitä on alettu arvostaa enemmän. Kyselyn tuloksista voidaan myös päätellä, että naisevangelistojen kokemus, että heidän työtään ei liikkeen parissa käytännössä aina arvosteta, on rakenteellisten tekijöiden ohella eräs syy 1960-luvulla alkaneeseen jyrkkään evangelistoiksi hakeutuvien määrän vähenemiseen. Tilanne, jossa työntekijä kokee, että hän ei voi tai saa tehdä työtä, jota pitää kutsumukseksenaan vaikuttaa työstä pois siirtymiseen. Tilanne ei liioin motivoi muita naisia hakeutumaan evankelistan virkaan.³²

5.3. Naisevangelistan naiskuva

Naisevangelistan naiskuvassa voidaan erottaa naisihanne, se millaisia naisevangelistojen oletetaan olevan ja se millainen naiskuva todellisesta tilanteesta piiryy. Naiskuva koskettaa sekä naisevangelistan ulkoista olemusta että hänen työntekijäkuvaansa.

³² Harri Palmun Suomen ev.lut. kirkon työntekijöiden työtyytyväisyyttä käsittelevän tutkimuksen tulokset tukevat tehtyjä päätelmiä. Palmun tutkimus osoitti, että muiden työlle antama arvo oli yksi keskeinen työpaikkatytytyväisyyteen vaikuttava tekijä. Työtyytyväisyyteen puolestaan positiivisesti vaikutti se, että henkilö saattoi tehdä sitä työtä mitä halusi. Arvostuksen puute ja työn epämääräisyys osoittautuivat työntekijöiden vaihtoalttiuteen erittäin merkittävästi vaikuttaviksi tekijöiksi. Palmu 1981. Ks. myös Palmu 1986.

Naisen ulkoasu on toiminut merkinä, symbolina, joka on vetänyt rajaa uskovan seurakunnan ja »maailman» välillä. Naisen tehtävänä on ollut ulkomuodollaan varjella seurakunnan pyhyyttä. Naisevankelistan ihanteena on ollut, kuten aiemmissa luvuissa on jo tullut esille, vaatetukseltaan vaatimaton ja siisti nainen. Evankelistan puku ei saanut erota kansanihmisen puvusta. »Hepeniin» ei katsottu kuuluvan jumalaapelkääväisille.¹

Uskovan naisen tuntomerkkeinä olivat aina 1970-luvulle saakka nutturalle kammattut pitkät hiukset. Normien vastainen kampa on riippunut kulloinkin vallitsevasta muodista kuten seuraava vuodelta 1932 peräisin oleva lainaus osoittaa:

»Ja entä hiuksesi, miten olet ne kammannut? Oletko kysynyt siinäkin Herran mieltä? Vaikka et nyt kähertäisikään, niin voit silti kammata niin, ettei Herra mielisty siihen. Voi, kuinka monella uskovaishenon on tukka kammattu korville, vedetty otsalle tai muuten löysälle kammattu ja vieläpä hatunkin alta vedetty näkyviin!»²

Korut eivät liioin ole kuuluneet evankelistan asuun. Myöhemmin koruista on hyväksytty rintaneulat ja sormukset. Sen sijaan korvakoruja pidetään edelleen kunnan helluntaisisarelle epäsovinnaisina ja evankelistan vaatetukseen niiden katsotaan kuuluvan vielä vähemmän. Tätä nykyä »kaino ja sievä» kaunistus hyväksytään, »huomiota herättävää» ja »liiallista» kaunistusta ei.³ Naisevankelistan ihanteellisenä ominaisuutena on olla herättämättä huomiota ulkoasullaan.

Helluntailiikkeen kasvun ja sen yhteiskunnallisen hyväksymisen myötä ulkoasun merkitys ryhmän rajoja ylläpitävänä tekijänä on vähentynyt. Myös liikkeen ikääntyminen, toisen ja kolmannen polven helluntailaisten tuleminen kuvaan mukaan, on merkinnyt, että ulkonaiset symbolit ovat menettäneet merkitystään yksilön elämässä tahtuneen muutoksen kuvaajina.

Naisevankelistan työntekijäihanne on kaksitahoinen. Liikkeen ensimmäisten vuosikymmenien naisevankelistat esitetään sitkeinä ja

¹ RV 1935/26, 314; Bergsten 1968, 116.

² RV 1932/13, 10.

³ RV 1932/13, 10; HS 1944/4, 96; Bergsten 1968, 116; RV 1968/4, 14; Viestin Tuojat 1969/3, 7; RV 1987/3, 11.

rohkeina »korvenraivaajina», jotka miesten rinnalla ja useimmiten yksinään, ilman miespuolisten työtovereittensa tukea tekivät työtään hankalissa olosuhteissa. Vahvan naisihanteen rinnalla on esiintynyt myös näkemys heikosta naisesta. Naisten työn kautta syntyneitä herätyksiä ihmeteltiin. Julistajan sukupuolesta johtuen juuri nämä herätykset nähtiin erityisesti Jumalan työnä. Pekka Brofeldt toteaa Lydia Korvesta ja Kälviällä puhjenneesta herätyksestä:

»Tämä kuvattu herätys Kälviällä selvästi todistaa, että se on Jumalan työtä eikä ihmisten. Herran aseena on siellä ollut heikko sisar eikä kukaan voimallinen mies. Aivan selvästi näkyy tässäkin kertomuksessa, että Pyhä Henki itse teki sisäistä, hiljaista työtä ihmisten sydämissä ja kirkasti heille totuuden Kristuksen täytetystä työstä, ja se totuus teki sielut vapaiksi.»⁴

Riippumatta siitä, oliko naisihanteena vahva raivaaja vai heikko nainen, naisevangelistan on odotettu olevan työteliäs, palvelualtis ja toisille mahdollisimman vähän vaivaa aiheuttava. Nurkumatta oloihinsa tyytyminen on ollut erityisesti arvostettu evangelistan hyve. Oikeuksistaan puhumisen, niistä kiinni pitämisen tai niiden puolesta taistelemisen ei ole katsottu olevan naisevangelistaihanteen mukaista.⁵

Millainen naisevangelistan naiskuva eri kausina on ollut, selviää tarkasteltaessa hänen toimintaansa ja asemaansa helluntailiikkeessä.

Ensimmäisinä vuosinaan helluntailiike oli organisoitumaton ja julistajien toiminta-alueet ja tehtäväjako perustuivat pitkälti spontaaneihin ratkaisuihin. Liikkeen leviäminen oli toiminnan arvojärjestyksessä ensimmäisellä sijalla ja työvoiman tarve nousi työntekijän sukupuolta tärkeämmäksi tekijäksi. Naisevangelistan työtä ei nähty vain miehen työtä täydentävänä vaan se oli merkityksellistä itsessään. Nais-evangelista oli miehen rinnalla tämän kanssa tasavertainen työntekijä, tämän »taistelupari».

Paikallisseurakunniksi organisoiduttaessa naisevangelistan asema muuttui. Vuonna 1938 ilmestyneessä seurakunnan virkoja käsittelevässä oppaassa todetaan:

⁴ TT 1934/5, 231.

⁵ RV 1929/11, 10; 1969/40, 6.

»Yleensä ei kukaan nainen saa johtaa ja ohjata Jumalan seurakuntaa. Se loppuu aina huonosti, koska se on ristiriidassa Jumalan sanan ja Jumalan suunnitelman kanssa... Emme myöskään usko, että todella Jumalaa pelkäävät sisaret haluavat olla johtamassa, vaan he ovat kiitollisia saadessaan olla siellä, missä Jumala haluaa heidän olevan.»⁶

Naisihanteeksi tuli miehen alaisuudessa toimiva nainen. Millaiseksi naisevangelistan asema miehen alaisuudessa on määräytynyt, on riipunut liikkeen virkatulkinnasta.

Eri aikoina vallitsevaksi nouseva virkatulkinta näyttää olevan yhteyksissä liikkeen kasvun ja organisoitumisasteen kehitykseen. Ennen toista maailmansotaa edeltäneelle ajalle oli luonteenomaista, että paikallisseurakuntia oli harvassa ja valtakunnalliset yhteyden muodot olivat vasta kehittymässä. Tänä kautena naisevangelistan työnkuva eriytyi miesten vastaavasta. Vaikka naisevangelistat toimivatkin seurakunnan johdon alaisuudessa ja liikkeen periferia-alueilla, juuri niillä heidän asemansa oli varsin merkittävä liikkeen työntekijöinä. Maa-seutua kiertäessään he paitsi valtasivat alaa helluntailiikkeelle he myös edustivat paikallisen väestön keskuudessa valtakunnallista helluntailiikettä. Naisten keskeisestä asemasta liikkeen kiertävinä julistajina seurasi myös, että naiset olivat valtakunnallisten kokousten puhujina.

Liikkeen voimakas laajeneminen ja sen mukanaan tuoma työntekijäpula merkitsivät, että näkemys, jossa armolahjat eivät määräytyneet sukupuolen mukaan, säilyi vallitsevana. Kulloisenkin tilanteen asettamat vaatimukset ja evangelistan armolahjat määrittivät pitkälti naisevangelistan työnkuvan. Tästä seurasi, että naisten katsottiin voivan saada kaikkien muiden Raamatussa lueteltujen armolahjojen ohella myös opettamisen armolahjan. Tämän kauden naisevangelista oli pioneeri, korvenraivaaja, jota ilman liike ei tullut toimeen.

Liikkeen kasvaessa ja järjestäytyessä syntyneitä organisaatio- ja valtarakenteita on pyritty legitimoimaan opilla. Tämä näkyy siinä, että aika ajoin on esitetty virkatulkinta, jonka mukaan armolahjat ovat sidoksissa henkilön sukupuoleen. Tämän näkemyksen mukaan Jumalan ei katsota antavan naiselle esimerkiksi opettamisen armolahjaa, koska se hänellä menisi vain hukkaan. Nainen on luotu miehen avuksi

⁶ Blomgren 1938, 26.

ja sen vuoksi naisen on »alistuttava opetettavaksi.»⁷ Samoin opetus-tehtävän ja sielunhoidon rajaaminen ainoastaan niihin seurakunnan virkoihin, jotka kuuluvat vain miehille merkitsee, että tehtäviin tarvittavat armolahjat nähdään sukupuoleen sidottuina.⁸ Armolahjaky-symyksestä tulee näin ollen johtajuuskysymys.

Tästä seuraa, että naisevangelistan tehtäväkuva on määritelty yksinomaan johtajuuskysymyksestä käsin. Näin esimerkiksi eräs saarnaaja esittää, että naisia ei syrjätetä johtotehtävistä ja paremmin palkatuista viroista vaan heidät »vapautetaan» palveluvirkoihin, joihin hän katsoo heillä olevan synnynnäiset lahjat. Samalla hän korostaa, että seurakunnan sisäinen arvostusasteikko ei määräydy palkan tai vallan mukaan vaan »Jumalan seurakunnassa taas suurin on se, joka on kaikkien palvelija.»⁹ Palvelutehtävien ymmärtämisestä naisille myötäsyttyisinä kuuluviksi tehtäviksi ja niiden ylistämisestä tulee keino naisten alistamiseen.

Tilanteessa, jossa vanhat mallit ovat hajoamassa tai jo hajonneet, naisevangelistat eivät ole tyytyneet vain miesten määrittelyihin vaan ovat myös itse määritelleet naiskuvaansa.

Naiset näyttävät hyväksyneen pitkälle heidän ulkoasulleen asetetut ihanteet ja normit. Jotkut naisevangelistoista näyttävät omaksuneen heille tarjotun »heikon naisen» identiteetin käyttäessään itsestään nimityksiä »Kristuksen pieni lähetti»¹⁰ ja »Herran pieni juoksutyttö».¹¹ Osa taas on pyrkinyt tietoisesti itse luomaan omaa naiskuvaansa, usein reaktiona miesten esittämiin näkemyksiin. Tämä on tapahtunut muun muassa jo aiemmin mainittujen julkaisujen välityksellä.¹²

Naisevangelistat ovat etsineet oman identiteettimallinsa Vanhan testamentin naisprofeetoista ja tuomareista. Myös Uuden testamentin naisten toiminta evankeliumin julistajina ja opettajina otetaan oman naiskuvan esikuvaksi. Kun armolahjojen ei katsota määräytyvän sukupuolen mukaan, naisevangelistat näkevät, että samoin kuin Uuden testamentin naisten myös heidän tulisi voida toteuttaa Jumalan heille

⁷ Bergsten 1968, 70–71.

⁸ RV 1985/12, 8.

⁹ RV 1985/12, 8.

¹⁰ Keidas 1948/2, 14.

¹¹ Evankelista 1949/1–2, 5.

¹² Evankelistan polulta 1962; Kinnunnen 1963.

antamia lahjoja.¹³ Naisevankelistojen omaan naiskuvaan kuuluvat näin ollen julistajan, opettajan ja tarvittaessa myös taistelijan ja hengellisen johtajan roolit.

Myös muut liikkeen naiset ovat määritelleet naisena olemistaan. Tulos on samansuuntainen naisevankelistojen näkemysten kanssa. Uuden testamentin ei katsota esittävän naisille sopivaa yhtä ainoaa tehtäväkuva. Samalla kuitenkin korostetaan, että naisten monet tehtävät eivät kuitenkaan »halvenna miehen tehtäviä tai kilpaile niiden kanssa, vaan täydentävät niitä.»¹⁴ Tämä lisäys kertoo hyvin naisen ja naisevankelistan tämänhetkisen aseman helluntailiikkeessä: naisen identiteetti ja tehtäväkuva voidaan määritellä turvallisesti vain, mikäli se ei uhkaa tai pyri muuttamaan miehen asemaa ja tehtäväkuva.

Vaikka naisevankelistojen työ on monin paikoin ollut pioneerityötä aina 1960-luvulle asti, sodan jälkeisen kauden naisevankelistojen toimenkuvalla leimaa antavana piirteenä on ollut sen epämääräisyys. Korvenraivaajaihanteen toteuttaminen ei ole enää mahdollista liikkeen kasvun ja tiiviin paikallisseurakuntaverkoston vuoksi. Uutta, selkeää ja liikkeen toiminnan kannalta keskeistä toimenkuvaa ei ole vielä muodostunut. Mitä naisevankelista tekee, mihin helluntailiike häntä tarvitsee, ovat kysymyksiä, joiden vastauksista liike voi hahmottaa tämän päivän naisevankelistan työntekijäkuva.

¹³ HS 1944/5, 114–115; Kinnunen 1963; Evankelista 1974/2, 10–12; RV 1975/33, 11; 1985/19, 4–5.

¹⁴ Järvilehto 1984.

6. Tiivistelmä ja johtopäätökset

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää Suomen helluntailiikkeen naisevangelistainstituutiota ja sen kehitystä. Tutkimuksen aineisto koostui kirjallisesta lähdemateriaalista, kyselystä, havainnoista ja haastatteluista. Tutkimustuloksista esitän tiivistäen seuraavaa.

Helluntaiherätyksen saapuessa Suomeen 1910-luvulla naisille oli muodostunut jonkinlaisia toimintamahdollisuuksia sekä luterilaisessa kirkossa että sen piiriin lukeutuissa kristillisissä yhdistyksissä. Angloamerikkalaisperäisissä uskonyhteisöissä naisia toimi myös julistajina.

Naisevangelistainstituution syntyyn heti liikkeen ensimmäisinä vuosina vaikutti merkittävästi se, että koulutetut naiset olivat aktiivisesti mukana liikkeen toiminnassa jo sen alusta asti. Aktiivisella osallistumisellaan miesten rinnalla he olivat esikuvina muille naisille. Ratkaisevaa naisevangelistainstituution synnylle kuitenkin oli, että muissa yhteisöissä jo julistajina toimineita naisia liittyi helluntailiikkeen riveihin aivan sen ensimmäisinä vuosina.

Helluntailiikkeeseen on kehittynyt selkeään organisaatioon pohjautuva virkajärjestelmä. Liikkeen organisaatorakenne on segmentoitunut. Perusyksikköinä ovat itsenäiset paikallisseurakunnat. Yhteiset opinkäsitykset, valtakunnalliset yhdistykset ja yhteiset kokoontumiset sekä liikkeen työntekijäkunta luovat seurakuntien välistä yhteyttä ylläpitävän verkoston. Helluntailiikkeen virkakäsityksen mukaan evankelistan virka on seurakunnan virka. Virka on karismaattinen ja määräytyy yleisen pappeuden perusteella. Paikallisseurakunnan organisaatiossa viran haltija on seurakunnan vanhimmiston alainen.

Kaiken kaikkiaan helluntailiikkeessä naisevangelistoiksi on lähtenyt yli 600 naista. Määrällisesti heitä on ollut eniten 1930-luvulla, jolloin liike eli voimakasta laajenemisen kautta. Naisevangelistojen määrässä

on tapahtunut voimakasta laskua 1960-luvulta lähtien.

Naisevangelistat ovat olleet varsinkin alkuaikoina naimattomia naisia. Aktiiviyössä toimivien naimisissa olevien naisevangelistojen osuus on yleistynyt vasta parin viime vuosikymmenen aikana.

Naisevangelistajärjestelmä on tarjonnut kansannaisille mahdollisuuden kohota uskonnollisen vaikuttajan asemaan. Naisevangelistat tulevat pääasiallisesti maanviljelijä- ja työläiskodeista. Heidän koulutuksensa on aikaisempina vuosikymmeninä ollut lähinnä kansakoulu. Parantuneet koulutusolot ovat vaikuttaneet, että sodan jälkeen evankelistoiksi lähteneiden naisten perus- ja jatkokoulutustaso on kohonnut.

Naisevangelistoista suurin osa näyttää saaneen kodin perintönä myönteisen ja kunnioittavan asenteen uskontoa kohtaan. Kirkon herätysliikkeillä on ollut vähän vaikutusta heidän uskonnollisessa kehityksessään. Valtaosa heistä on kokenut uskoontulon helluntailiikkeen parissa. Evankelistaksi on lähdetty pääasiallisesti alle 24-vuotiaana, vain muutama vuosi uskon tulon jälkeen. Henkilökohtainen kutsu-
mustietoisuus on ollut ratkaisevin evankelistaksi lähtöön vaikuttava tekijä.

Julistajan tehtävään ei vaadita erityistä muodollista työntekijäkoulutusta. Valtaosa evankelistoista on kuitenkin valmentautunut tehtävänsä osallistumalla liikkeen järjestämään, työntekijöille tarkoitettuun koulutukseen. Aiempina vuosikymmeninä tämä koulutus koostui paikallisseurakuntien järjestämistä muutaman viikon kestävästä valtakunnallisista raamattukouluista. Vuoden 1952 jälkeen koulutus on siirtynyt liikkeen Raamattuopistoon.

Kaksi kolmasosaa kyselyyn vastanneista naisevangelistoista ei pidä saamaansa valmennusta riittävänä vaan katsoo tarvitsevänsä lisäkoulutusta erityisesti henkilökohtaiseen työhön, lähinnä sielunhoitoon, mielenterveysongelmiin, perheiden ja nuorten vaikeuksiin liittyvissä kysymyksissä sekä Raamatun opetusta. Koulutustarve heijastaa myös evankelistojen tämänhetkisen työn painopistealueita.

Naisevangelistojen toiminnassa erottuu työmuotojen perusteella kolme kautta. Korpievangelistojen kaudelle (1913–1949) olivat luonteenomaista pitkät ja vaikeakulkuiset matkat, joita taivallettiin useimmiten jalan. Työ keskittyi maaseudun koteihin, joissa kokoukset pääasiallisesti pidettiin. Evankelistoilla ei ollut vakinaista asuntoa

vaan he liikkuvat talosta taloon, joissa he työllään korvasivat saamansa ruuan ja yösijan.

Työn murroskaudella (1950–1960-luku) jatkettiin aiemmin omak-suttuja työmuotoja. Jo edellisen kauden lopulla alkaneet yhteiskunnan muutosprosessit aiheuttivat kuitenkin sen, että aiempia toimintamal-leja oli vaikea toteuttaa. Evankelistat siirtyivät vuokra-asuntoihin, joista käsin he tekivät matkoja lähiympäristöön, ensin polkupyörällä, myöhemmin mopedilla ja autolla.

1970-luvulta lähtien naisevankelistojen työ on muuttunut varhai-sempien vuosien kiertävästä evankelioimistyöstä monimuotoiseksi seurakuntatyöksi paikkakunnalta toiselle kiertävän matkasaarnaajan tehtävän jäädessä lähes yksinomaan muutaman erityislahjoja omaavan naisevankelistan tehtäväksi. Naisevankelistan toiminnan painottumi-nen seurakuntatyöhön on merkinnyt työtehtävien monipuolistumista, josta on kuitenkin samalla seurannut evankelistan työnkuvan muut-tuminen epämääräiseksi.

Helluntailiikkeen naisevankelistat eivät ole olleet vain uskonnolli-sen perinteen ylläpitäjiä vaan myös sen luojia. He ovat vaikuttaneet merkittävästi liikkeen leviämiseen. Naisevankelistat veivät liikkeen maaseudulle. Naisevankelistojen toimintaa tarkasteltaessa tullaankin johtopäätökseen, että helluntailiike Suomessa on suuntautunut huo-mattavasti enemmän maaseudulle kuin mitä ennen on oletettu. Tämän tutkimuksen tulokset eivät tue aiemmin esitettyä näkemystä helluntai-liikkeestä pääasiallisesti kaupunkien, teollisuuskeskusten ja taloudel-listen siirtymäalueiden liikkeenä.

Toiminnallaan liikkeen alkuaikojen naisevankelistat ovat edistäneet uskonnonvapauden syntyä ja toteutusta. Uskontopakon aikana ja us-konnonvapauden tultua voimaan naisten julistus on tarjonnut vaihto-ehdoisen uskonnollisuuden sekä korostanut sen valinnan mahdolli-suutta kunkin yksilön henkilökohtaisena asiana ja oikeutena.

Uskonnonvapaudesta huolimatta naisevankelistat eivät kuitenkaan saaneet toimia ilman uskontoenemmistöjen taholta tullutta vastustus-ta. Kovinta vastustus oli aikana, jolloin perinteisen uskonnollisuuden rinnalle alkoi nousta toisia vaihtoehtoja. Huolimatta osakseen saa-masta vastustuksesta ja vääräoppisen leimasta naisevankelistojen työ sai kannatusta. Eräänä tekijänä naisevankelistojen sanoman myönteis-elle vastaanotolle on ollut heidän samaistumisensa kansaan. Osallis-

tumalla talojen töihin naisevangelistat pääsivät papistoa paremmin kansaa lähelle. Yhteisen elämänpiirin ja sen kokemusten jakaminen loi pohjaa myös uusien uskonnäkemysten ja -kokemusten välittymiselle.

Naisevangelistojen toimeentulo on ollut aina 1960-luvulle asti pääasiallisesti yksityisiltä henkilöiltä saatujen satunnaisten lahjoitusten varassa. Maaseutua kiertäessään evangelistat saivat taloista asunnon ja ruuan. Liikkeen avustusjärjestöt ovat tukeneet evangelistoja voimaperäisemmin vasta sodan jälkeen ja vakinainen kannatus, joko avustusjärjestöiltä tai seurakunnasta saatuna, on yleistynyt vasta parin viimeisen vuosikymmenen aikana. Tyypillistä evangelistojen toimeentulolle on kuitenkin edelleen pienet, epäsäännölliset ja eri lähteistä saadut ansiot. Kyselyyn osallistuneista tällä hetkellä evangelistan työssä olevista vain yhdellä kolmasosalla toimeentulo perustuu yksinomaan seurakunnasta saatuun vakinaiseen kannatukseen.

Pohdittaessa syitä naisevangelistojen määrän vähenemiseen syyt näyttäivät löytyvän pääasiallisesti liikkeen rakenteellisista tekijöistä. Helluntaiseurakuntien sisäisessä organisaatiossa evangelistan virka on marginaalinen. Tyypillistä naisevangelistojen työnkuvalle on ollut, että he ovat yleensä sijoittuneet tehtäviin, joihin muita työntekijöitä ei ole saatavissa, mikä puolestaan tekee virka-asemasta epävarman. Viran marginaalisuus tulee esille myös evangelistan palkkausjärjestelmässä ja naisevangelistan viran kehittämisessä siirtymäviraksi, harjoitusvaiheeksi lähetystyöhön. Viran arvo ja merkitys itsessään paikallisseurakunnan virkana näyttää kärsineen monin paikoin inflaation. Tämä tulee esille erityisesti tarkasteltaessa naisevangelistan työnkuvassa tapahtuneiden muutosten seurauksia.

Naisevangelistoilla oli aiemmin selkeä työnkuva. Evangelistan virka tarjosi myös joissain määrin mahdollisuuksia urakehitykseen liikkeen piirissä: talosta taloon tarpovalla korpievangelistalla oli mahdollisuuksia siirtyä paikallisten ja valtakunnallisten kokousten ja juhlien puhujaksi. Evangelistan virka ei nykyään tarjoa samanlaista mahdollisuutta edetä urallaan. Huolimatta siitä, että naisevangelistojen taloudellinen asema on aiempaa parempi, taloudelliset tekijät eivät motivoi työhön kannatuksen jäädessä alle minimipalkkojen.

Työnkuvan muuttumisesta on seurannut, että monin paikoin evangelistat ovat joutuneet tehtäviin, jotka eivät nauti samanlaista arvontoa liikkeen parissa kuin heidän aiempaan työnkuvaansa kuuluvat

tehtävät. Naisevangelistan työhön motivoivaksi voimaksi jää ainoastaan sisäinen kutsu ja pyrkimys toteuttaa Jumalan antamaa julistajan kutsumusta, joka näyttää joutuvan koetukselle seurakuntien sisäisen tehtäväjaon ja organisoitumiskehityksen muutoksissa.

Evangelistan työn epämääräisyys ja siitä johtuva heikko työviihtyvyys voidaan myös nähdä eräänä syynä siihen, että naisia ei enää hakeudu evankelistoiksi samassa määrin kuin ennen ja että heidän työ kautensa evankelistoina jää lyhyeksi. Tilannetta kärjistää myös se, että helluntailiikkeessä ei ole osattu ottaa riittävästi huomioon muutuneen yhteiskunnan työntekijälleen asettamia haasteita. Puutteellisesta koulutuksesta johtuva työntekijän työssään kokemaa kyvyttömyyden tunne työn haasteiden edessä vaikuttanee osaltaan työviihtyvyyteen ja sen kautta työkauden pituuteen.

Sama kehitys, joka on havaittavissa naisjulistajien kohdalla herätysliikkeissä niiden organisoituessa ja laitostuessa, toistuu myös helluntailiikkeen kohdalla. Naiset ovat olleet aktiivisesti mukana liikkeen toiminnassa myös vastuullisissa ja näkyvissä tehtävissä toiminnan vielä järjestäytymättömässä vaiheessa. Liikkeen organisoituminen on merkinnyt naisten syrjäytymistä. Helluntailiikkeen toiminnan alkuvaiheissa liikkeen ja sen edustaman sanoman levittäminen on ollut ensisijainen kysymys ja julistajan sukupuoli ei ole ollut tehtäväjaossa määrävänä tekijänä. Opilliset korostukset ovat mukailleet syntyneitä valta- ja organisaatorakenteita. Naisen asemaa on haluttu määritellä opillisin perustein sellaiseksi, että nainen ei pääse uhkaamaan miehen valta-asemaa. Tasavertaisen taisteluparin sijasta naisevangelistan rooliksi on tullut miehen työtä täydentävän työntekijän rooli.

LÄHTEET

1. PAINAMATTOMAT LÄHTEET

A. Haastattelu- ja havainnointiaineisto

Aineisto tekijän hallussa.

Evangelista- koodi	Nauhan numero
Ev1	86/1 A
Ev2	86/1 B
Ev3	87/1
Ev4	87/2
Ev5	87/3
Ev6	87/4
	87/8 B
Ev7	87/5
	87/6
Ev8	87/7
	87/8 A
Ev9	87/11

Haastattelu- ja havainnointipäiväkirja sisältää seuraavien evankelistojen haastattelut: Ev10, Ev11, Ev12, Ev13, Ev14, Ev15, Ev16, Ev17, Ev18, Ev19, Ev20, Ev21, Ev22

Saarnaajien haastattelut:

Ensio Hautakangas 30. 9. 1986

Toivo Marttala 17. 8. 1987

B. Kysely

Kyselyn aineisto (Ky001–Ky197) on tekijän hallussa

C. Arkistot

Naisevankelistain Sairashuolto ry:n arkisto. Vilppula (NeS)

Naisevankelistojen luettelo

Naisevankelistain Sairashuolto ry:n johtokunnan pöytäkirjat vuosilta 1948–1986

Naisevankelistain Sairashuolto ry:n vuosikokousten pöytäkirjat vuosilta 1948–1986

Ristin Voitto ry:n arkisto, Tikkurila

Ristin Voitto ry:n vuosikokousten pöytäkirjat vuosilta 1945, 1959, 1960, 1964

Suomen helluntaiherätyksen talvipäivien pöytäkirjat vuosilta 1967, 1968, 1970, 1974, 1976, 1982, 1983, 1984, 1985

Suomen helluntaiherätyksen veljeskokouksen pöytäkirjat vuosilta 1966 ja 1983

Suomen Helluntaiherätyksen Raamattuopiston arkisto. Hattula

Raamattuopiston toimintakertomukset vuosilta 1978–1979

Helluntaiherätyksen Raamattu- ja kansanopistojen kannatusyhdistys ry:n toimintakertomukset vuosilta 1980–1985

Viesti (oppilaskunnan lehti) vuosilta 1955–59

Suomen Vapaa Ulkolähetys ry:n arkisto. Helsinki (SuVUL)

Lähetysaarnajien luettelot

Suomen Vapaa Ulkolähetys ry:n hallituksen pöytäkirja 14. 12. 1959

Vapaa Sisälähetys ry:n arkisto. Hattula

Avustusta saavien evankelistojen luettelot

Ikääntyneiden todistajien luettelo

Toivo Koilon hallussa. Helsinki

Vuonna 1960 suoritettun helluntaiherätyksen työntekijöitä koskeneen kyselyn naisevankelistoja koskeva aineisto:

HhL 21 b–c; 28 a; 43 a, b; 62 a; 63 a; 64 a, b; 85 a–c; 92 a, b; 101 a, b; 117 a; 119 a; 120 a–c; 121 a–d; 180 c–h; 202 a; 204 a, b; 205 a, b; 210 1–22; 213 a; 218 a, b; 220 a–d; 226 a, b; 229 a; 246 a, b; 252 a, b; 253 a–c; 254 a, b; 258 a; 259 1–12; 260 a, b; 288 a–c; 295 a–c; 299 a–c; 311 a, b; 421 a, b; 427 a, b; 450 a–c; 461 a–h; 464 a; 465 a; 475 a, b; 476 a, b; 480 a; 481 1–26; 487 a, b; 494 a, b; 496 a; 517 a–d; 518 a–c; 528 a.

Saimi Makkosen hallussa. Tampere

Kirje 1 20. 10. 1931

Kirje 2 12. 11. 1931

Tekijän hallussa

Järvilehto, Ulla

1984 Naisen asema ja tehtävä seurakuntaelämässä. PEK Stuttgart 27. 7. 1984. (painamaton)

Kinnunen, Aleksandra Oma elämäkerta. Käsikirjoitus.

Kirje 3. Eero J. Antturin kirje tekijälle 10. 4. 1987

Kuosmanen, Juhani äänite 23. 10. 1986

2. Painetut lähteet

AHO, ELVI

1981 Anna ja Mao Tse-tungin miehet. Vantaa.

AHVENAINEN, NAIMI & POUTIAINEN, UNTO

1976 Helluntaievankelista. Tikkurila.

ANTTURI, EERO J.

1986a Helluntaiherätyksen toiminnan tarkastelua. – Helluntaiherätys tänään. Toim. Kai Antturi & Juhani Kuosmanen & Valtter Luoto. Helsinki.

ANTTURI, KAI

1986b Helluntaiseurakuntien opin tarkastelua. – Helluntaiherätys tänään. Toim. Kai Antturi & Juhani Kuosmanen & Valtter Luoto. Helsinki.

BERGSTÉN, GÖSTA

1968 Kirje sinulle yhteisestä uskostamme. Tikkurila.

BLOMGREN, ALVAR

1938 Seurakunnan sydän. Helsinki.

BROFELDT, PIETARI

1932 Helluntaiherätys Suomessa. Muistelmia 20 v. ajalta. Lahti.

DAHL, G.

1924 Raamatullinen seurakunta. Savonlinna.

Ekenäs Seminarium 1871–1921. Ekenäs.

1921

ESTLANDER, F. A.

1927 Kristus, seurakunta ja sinä. Lahti.

Evangelistan polulta. Tikkurila.

1962

FORSBERG, CARL

1931 Mitä Raamattu sanoo kristittyjen yhteydestä. Tampere

1932 Jumalan huone. Helsinki.

FRANSON, F.

1927 Ennustavat tyttäret. Lahti.

HEINONEN, EINO

1928 Mikä on seurakunta? – Toukomettin I. Näköaloja ja kokemuksia evankeliumin täytyessä. Tampere

Helsingin Saalemseurakunta 1928–1953. Turku.

1953

Hyvärysten sukuviesti 1987/9.

KARJALAINEN (o.s. KÄPPI), ELINA

1962 Yhteiseltä työsaralta. – Evangelistan polulta. Tikkurila.

KINNUNEN, ALEKSANDRA

1962 Nainen uuden liiton pappina. Kokkola.

KORPI, LYDIA

1962 Kuninkaan työtoverina. – Evankelistan polulta. Tikkurila.

KUNNAS, UNTO

1982 Vuokatin rinteiltä Afrikan viidakkoon. Sylvi Mömmön elämäankaari. Hämeenlinna.

Kuopion Eelimseurakunta 1927–1977. Kuopio.

1977

Lahden helluntaiseurakunta 1926–1976. Saarijärvi.

1976

LEHTONEN, ENSIO (toim.)

1932 Historiikkia Suomen helluntaiherätyksen 20-vuotisesta kustannus-toiminnasta ja Ristin Voitto r.y:n vuosikertomus 1932. Helsinki.

Metodist-Episkopalkyrkans i Finland årsbok 1908. Ekenäs.

1908

Metodis-episkopal-kyrkan i Finland årsbok för 1911. Helsingfors.

1911

Metodist-episkopal-kyrkan i Finland årsbok för 1912. Helsingfors.

1912

Metodis-episkopal-kyrkansa i Finland årsbok för 1913. Borgå.

1913

NIKKANEN, HILJA

1958 20 v. keltaisen kansan keskuudessa. Helsinki.

Nokian Helluntaiseurakunta (historiikki 50 vuoden ajalta) 1931–1981.

1981. Vaasa.

PETHRUS, LEWI

1928 Jumalan maja. Mikkeli.

Porin Helluntaiseurakunta 1930–1980. Saarijärvi.

1980

ORPANA, ROSA

1962 Jumalan tekoja Luumäellä. – Evankelistan polulta. Tikkurila.

Ristin Voitto ry:n vuosikertomus v. 1940. Helsinki

1941

Ristin Voitto ry:n vuosikertomus v. 1941. Helsinki

1942

Ristin Voitto ry:n vuosikertomus vuodelta 1946. Helsinki.

1947

Ristin Voitto ry:n vuosikertomus vuodelta 1950. Helsinki.
1951

Ristin Voitto ry:n toimintakertomus vuodelta 1966. Mynämäki.
1967

RONKAINEN, SAKARI (toim.)

1978 Mäntyharjun Helluntaiseurakunta 1928–1978. Joensuu.

Saalem-seurakunnan 5-vuotisjulkaisu. Helsinki
1933

SIPILÄ, SELMA

1928 Muistelmia helluntaikansan vuotuisista kesäjuhlista Tampereella. –
Toukomettinen I. Näköaloja ja kokemuksia evankeliumin täyttyessä.
Tampere.

Sortavalan seminaari 1880–1940. Helsinki.
1940

Suomen tilastollinen vuosikirja. Uusi sarja -LXXVIII- vuonna 1982. Helsinki.

TIMONEN, SAIMI

1962 Evankeliumin viestinviejänä. – Evankelistan polulta. Tikkurila.

TRÄFF, TYTTI

1982 Eija Merilän uusi laulu. Hämeenlinna.

Turun helluntaiseurakunta 1921–1971. Tikkurila.
1971

VUORINEN, MARKKU

1984 Ritu. Jyväskylä.

3. Sanoma- ja aikakauslehdet

	Evangelista	1948–1987
HS	Hyvä Sanoma	1942–1987
	Keidas	1947–1950
	Kevätsade	1962–1986
	Kotimaa	1987/103
	Kristitty	1945–1971
	Palava Pensas	1946–1948
	Riemukellot	1920–1921
RV	Ristin Voitto	1912–1987
TT	Toivon Tähti	1910–1944
	Viestin Tuoja	1952–1985
VS	Voitto Sanoma	1925–1985

KIRJALLISUUS

AHONEN, RISTO

- 1987 Helluntailiikkeen synty ja siihen vaikuttaneet tekijät. Esitelmä Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja Helluntaikerätyksen välisissä neuvotteluissa Jyväskylässä 2–4. 2. 1987. (painamaton).

ALAPURO, RISTO

- 1973 Akateeminen Karjala-Seura. Ylioppilasliike ja kansa 1920- ja 1930-luvulla. Valtiotieteellisen yhdistyksen julkaisusarja. Poliitiikan tutkimuksia 14. Helsinki.
- 1980 Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat 1870-luvulta toiseen maailmansotaan. – Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikana. Toim. Tapani Valkonen & Risto Alapuro & Matti Alestalo & Riitta Jallinoja & Tom Sandlund Juva.

ALESTALO, MATTI

- 1980 Yhteiskuntaluokat ja sosiaaliset kerrostumat toisen maailmansodan jälkeen. – Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikaan. Tapani Valkonen & Risto Alapuro & Matti Alestalo & Riitta Jallinoja & Tom Sandlund. Juva.

ARO, SIRKKA

- 1969 Jumalan kylät. Tikkurila.

BECKFORD, JAMES A.

- 1973 Religious Organization. – Current Sociology vol. 21 no.2.

BERGER, PETER L. & LUCKMANN, THOMAS

- 1972 The Social Construction of Reality. Harmondsworth.

BERGH, MIMMI

- 1889 Silmäyksiä aikamme emansipatsiooni-pyrintöihin, etenkin naiskysymyksen Jumalan sanan valossa. Porvoo.

BLOCH-HOELL, NILS

- 1956 Pinsebevegelsen. Oslo.

DOUGLAS, J.D.

- 1976 Investigative Social Research. Beverly Hills.

DUNN, JAMES D. G.

- 1970 Baptism in the Holy Spirit. A Re-examination of the New testament Teaching on the Gift of the Spirit in relation to Pentecostalism today. London.

EHNQVIST, TARJA

- 1984 Suomen helluntaiherätyksen nuorisotyö. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

FRANZÉN, ALLAN

- 1986 Missionärsutbildning i Norden. Publikationer utgivna av Samfundet för missiologi och ekumenik 49. Diss. Helsingfors.

GELPI, DONALD L.

- 1971 Pentecostalism. A theological viewpoint. New York.

GERLACH, LUTHER P. & HINE, VIRGINIA H.

- 1970 People, Power, Change. Movements of Social Transformation. New York.

GOLDE, PEGGY (ed.)

- 1970 Women in the Field: Anthropological Experiences. Chicago.

GUSTAFSON, P.

- 1967 UO-US-PS-PO. A Restatement of Troeltsch's church-sect typology. — Journal for the Scientific Study of Religion. 6.

HAAVIO, ARI

- 1963 Evankelinen liike herätysliikkeenä. Forssa.

- 1965 Suomen uskonnolliset liikkeet. Porvoo.

HALILA, AIMO

- 1949a Suomen kansakoululaitoksen historia. Ensimmäinen osa. Turku.

- 1949b Suomen kansakoululaitoksen historia. Toinen osa. Turku.

HEIKKILÄ, MARKKU

- 1977 Yhdistysten jäsenyminen kirkolliseen toimintaan. — Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Toim. Markku Heikkilä & Eino Murtorinne. Hämeenlinna.

- 1979 Kirkollisen yhdistysaktiivisuuden leviäminen Suomessa. SKHST 112. Diss. Helsinki.

HEINO, HARRI

- 1976 Hyppyherätys — Länsi-Suomen rukoilevaisuuden synnyttäjä. SKHST 99. Diss. Helsinki.

- 1987 Kuvakulmia Suomen evankelis-luterilaisen kirkon ja helluntaiherätyksen väliin suhteisiin. Esitelmä helluntaiherätyksen ja Suomen evankelis-luterilaisen kirkon välisissä neuvotteluissa Jyväskylän Vesalassa 2–4.2.1987. (painamaton).

HEINONEN, REIJO E.

- 1977 Kirkko ja oikeistoradikalismi Suomessa 1930-luvulla. – Kirkko Suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Toim. Markku Heikkilä & Eino Murtorinne. Hämeenlinna.

HELANDER, EILA

- 1986 To Change and to Preserve. A study of the religiosity of evangelical university students and graduates in Trinidad. Missiologian ja ekumeniikan seuraajan julkaisuja 50. Diss. Helsinki.

HELVE, HELENA

- 1987 Nuorten maailmankuva. Seurantatutkimus pääkaupunkiseudun erään lähiön nuorista. Helsingin yliopiston Uskontotieteen jaoston toimituksia 4. Diss. Helsinki.

HERTZ, ELLI

- 1920 Raamattunaiskoti. – Muistelmia 1889–1919. Turku.

HOGE, DEAN R. & PETRILLO, GREGORY H.

- 1979 Youth and Church. – Religious education. (74) 3.

HOLM, NILS G.

- 1970 Pingst-rörelsen i Svenskfinland 1908–1935. Kyrkohistoriska arkivet vid Åbo Akademi. Meddelanden 1. Åbo.
- 1972 Pingströrelsens första år i Finland. Finska kyrkohistoriska samfundets årsskrift 60–61. Helsingfors.
- 1976 Tungotal och andedop. Diss. Acta Universitatis Upsaliensis Psychologia Religio-num 5. Uppsala.
- 1978 Pingströrelsen. En religionvetenskaplig studie av pingströrelsen in Svenskfinland. Åbo.

HUOTARI, VOITTO

- 1982 Uskonnolliset liikkeet. – Kirkkososiologia. Toim. Irja Askola & Tapio Lampinen & Pentti Lempiäinen. Saarijärvi.
- 1981 Kirkkomme herätysliikkeet tänään. Pieksämäki.

ISO-HIRVELÄ, LIISA

- 1970 Helluntailiike Kälviällä. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

ISOHOOKANA-ASUNMAA, TYTTI

- 1980 Maalaisliitto Pohjois-Suomessa. Kehitysjakso vuosina 1906–1939. Diss. Turun yliopiston julkaisusarja C:29. Turku.

JALLINOJA, RIITTA

- 1980 Miehet ja Naiset. – Suomalaiset. Yhteiskunnan rakenne teollistumisen aikaan. Toim. Tapani Valkonen & Risto Alapuro & Matti Alestalo & Riitta Jallinoja & Tom Sandlund. Juva.

- 1983 Suomalaisen naisasialiikkeen taistelukaudet. Naisasialiike naisten elämäntilanteen muutoksen ja yhteiskunnallis-aatteellisen muutoksen heijastajana. Diss. Porvoo-Helsinki.

JALONEN, OLLI

- 1985 Kansa kulttuurin virroissa. Keuruu.

JOHNSON, B.

- 1963 On Church and Sect. — American Sociological Review. 28.
1971 Church and Sect Revisited. — Journal for the Scientific Study of Religion. 10.

JUNKKAALA, TIMO

- 1986 Hannulan herätys. Tutkimus Lounais-Suomen lähetysherätyksestä 1895–1914. SKHST 136. Diss. Helsinki.

JUNTUNEN, TIMO

- 1986 Helsingin Saalemseurakunnan ja Vapaaseurakunnan kastekäytäntö. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

JUVA, MIKKO

- 1960 Valtionkirkosta kansankirkoksi. Suomen kirkon vastaus kahdeksan-kymmentäluvun haasteeseen. SKHST 61. Helsinki.
1962 Protestiliikkeet Suomen kirkkohistoriassa. — Teologinen aikakauskirja, s. 185–195.

KALLIO, VEIKKO

- 1982 Aate ja yhteiskunta. — Suomen kulttuurihistoria III. Toim. Päivö Tommila & Aimo Reitala & Veikko Kallio. Porvoo.

KALLIOKOSKI, EVASTIINA

- 1920 Naislähetyksiitto. — Muistelmia 1889–1919. Turku.

KALLIOMAA, MARJO

- 1986 Helsingin suomenkielisten helluntaiseurakuntien lapsityöntekijät ja heidän opetuskäytäntönsä. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

KANSANAHO, ERKKI

- 1960 Sisälähetys ja diakonia Suomen kirkossa 1800-luvulla. Pieksämäki.
1967 Sata vuotta kristillistä palvelutyötä. Helsingin diakonissalaitos 1867–1967. Porvoo.

KAUPPINEN, JUHA

- 1973 Evankelioiva herätysliike. Tutkimus Suomen Evankelis-luterilaisen Kansanlähetykseen kuuluvista. Kirkon Tutkimuslaitos sarja A nro 21. Tampere.

KOILO, TOIVO

- 1961 Helluntaierätyksen vaiheita Suomessa 1911–1961. Julkaisematon käsikirjoitus. Ristin Voitto.

KOISTINEN, JOUKO

- 1979 Helsingin Saalemseurakunta 1928–1945. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

KOSKENNIEMI, LAURI

- 1964 Sanansaattajia. Suomen Luterilainen Evankeliumiyhdistys kolportööritoimensa valossa 1873–1900. Helsinki.

KUJALA, HANNU

- 1979 Herramme tulee -laulukirja. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

KUOSMANEN, JUHANI

- 1979 Herätyksen historia. Tikkurila.
- 1981 Suomen helluntaiherätys – historiaa ja nykyisyyttä. – Kristillinen vuosikirja 1982. Saarijärvi.
- 1986 Suomen helluntaiherätys. – Helluntaiherätys tänään. Toim. Kai Antturi & Juhani Kuosmanen & Valtter Luoto. Helsinki.

KÖNÖNEN, ELSA

- 1964 Hengen miekka. Auttava käsi. Pelastusarmeijan vaiheet Suomessa. Porvoo.

LACKMAN, MATTI

- 1985 Taistelu talonpojasta. Suomen Kommunistisen Puolueen suhde talonpoikaiskysymykseen ja talonpoikaissiikkeisiin 1918–1939. Diss. Oulu.

LAISI, HELENA

- 1884 Suomen vanhasta työläisnaisliikkeestä. – Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Hämeenlinna.

LAMPINEN, OSMO & SOININVAARA, OSMO

- 1980 Suomi 1980-luvulla. Pehmeän kehityksen tie. Juva.

LARKIO, MAURI

- 1976 Papisto ja raittiuskysymys kieltolain voimassaolon aikana v. 1919–1932. SKHST 98. Helsinki.

LEHTIKUUSI, HANNELE

- 1987 Olivatko vapaakirkolliset naiset naisasianaisia? Tarkastelussa vapaakirkollisen liikkeen ja yksilön suhde naisasialiikkeeseen 1880 ja 1890-luvuilla. Uskontotieteen pro gradu -esitelmä. Helsingin yliopisto.

LEHTINEN, KALEVI

- 1964 Suomen helluntaiherätyksen seurakuntakäsityksen kehittyminen. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

LOFLAND, JOHN

- 1971 Analyzing Social Settings. New York.

LOTTI, LEILA

- 1983 Suomalaisen uskonnollisuudesta 1951 ja 1982. Suomen Gallupin julkaisujasarja 10. Helsinki.

LUOTO, VALTTER

1976 Helluntaiherätys Suomessa. Tikkurila.

MANNINEN, MERJA

1984 Kaupunkilaisnaisen asema Suomessa Ruotsin vallan aikana. – Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Hämeenlinna.

MURTORINNE, EINO

1980 Kotimaan vaiheet routavuosista itsenäisyyteen. – Kotimaa 1905–1980. Routavuosien kristillis- yhteiskunnallisesta lehtiyhtymästä monipuoliseksi kristilliseksi kustannusyhtiöksi. Toim. Eino Murtorinne & Markku Heikkilä. Jyväskylä.

NENOLA, AILI

1986 Miessydäminen nainen. Naisnäkökulma kulttuuriin. Helsinki.

NIEBUHR, H.R.

1964 The Social Sources of Denominationalism. Cleveland.

NIEMELÄ, PAULI & RUOTSALAINEN, SEPPO

1983 Suomalaisen eläketurvan sosiaalipoliittiset perusteet. Kansaneläkelaitoksen julkaisusarja A:20. Helsinki.

NIEMI, ILPO

1978 Organisaatio uskonnollisten yhteisöjen säilyttäjänä ja sopeuttajana. Helsingin yliopiston sosiologian laitoksen tutkimuksia no. 215. Diss. Helsinki.

PALMU, HARRI

1981 Työtyytyväisyys seurakunnassa. Kirkon tutkimuslaitos. Sarja A N:ro 38. Tampere.

1986 Seurakuntaorganisaation työilmapiiri ja henkilöstön vaihtoalttius. Kirkon tutkimuskeskus. Sarja A N:ro 44. Pieksämäki.

PELTONIEMI, SISKO

1986 Nainen – kutsuttu. – Vapaakirkollinen. 1.

PENTIKÄINEN, JUHA

1975 Suomalaisen uskonnollisuuden muotokuva. – Uskonnollinen liike. Toim. Juha Pentikäinen. Pieksämäki.

PESSI, ANJA

1983 Niilo Yli-Vainio. Biografia, karisma ja roolit. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

PETRISALO, KATRIINA

1975 Ortodoksien suhde toisuskoiisiin. – Uskonnollinen liike. Toim. Juha Pentikäinen. Pieksämäki.

PIEPKORN, ARTHUR CARL

1979 Profiles in Belief. The Religious Bodies of United States and Canada. Volume II. Holiness and Pentecostal. San Francisco.

PIETILÄ, ANTTI J.

1913 Helluntailiike. Helsinki.

POHJAKALLIO, HEIDI

1964 Suomen helluntaiherätyksen kastekäsitys. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

PORTAANKORVA, HELI

1985 Helsingin suomenkielisten helluntaiseurakuntien lapsityöhön kohdistuvat lasten vanhempien odotukset ja toiveet. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

PUHAKKA, JORMA

1980 Suomen protestanttisten vähemmistökirkkojen virka ja siihen erottaminen. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

PURSIANEN, RAILI

1985 Naisen asema suomalaisessa uskonnollisessa liikkeessä 1880–1922. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

RAITILA, PEKKA

1976 Lestadiolaisuus 1860-luvulla. Leviäminen ja yhteisönmuodostus. Diss. Helsinki.

1977 Herätysliikkeet 1900-luvulla. – Kirkko suomalaisessa yhteiskunnassa 1900-luvulla. Toim. Markku Heikkilä & Eino Murtorinne. Hämeenlinna.

RAMBO, LEWIS R.

1982 Interview: Lewis R. Rambo. – Update (6), 1.

RUOHOTIE, PENTTI

1975 Suomen helluntaiherätyksen organisaatiosysteemi. Pro gradu -työ. Turun yliopisto.

RUUTU, MARTTI

1952 Puoli vuosisataa oppikoulua Pitkäsillan pohjoispuolella. – Kallion yhteiskoulu 1902–1952. Toim. Martti Ruutu & Pirkko Aro & Pentti Lyly & Hilka Peitso & Osmo Walli. Helsinki.

SALMI, RITVA

1979 Dopet inom pingströrelsen i Finland. Pro gradu -avhandling. Helsingin yliopisto.

SCHMIDT, WOLFGANG

1935 Die Pfingstbewegung in Finnland. SKHS XXVII. Helsingfors.

SEPPO, JUHA

1983 Uskovien yhteisö vai valtionkirkko. Uskonnolliset vähemmistöyhteisöt ja evankelis-luterilaisesta kirkosta eroaminen Suomessa vuosina 1923–1930. SKHST 127. Diss. Helsinki.

SETÄLÄ, PÄIVI

- 1984 Kansainvälisen naishistorian painotuksia. – Naiskuvista todellisuuteen. Tutkimusnäkökulmia naishistoriaan. Hämeenlinna.

SULKUNEN, IRMA

- 1987 Naisten järjestäytyminen ja kaksijakoinen kansalaisuus. – Kansa liik-
keessä. Toim. Risto Alapuro & Ilkka Liikanen & Kerstin Smeds &
Henrik Stenius. Vammala.

SUOJANEN, PÄIVIKKI

- 1978 Saarna, saarnaaja, tilanne. SKS toimituksia 343. Diss. Helsinki.

SUOLINNA, KIRSTI

- 1969 Yhteiskunnan ja uskonnollisten liikkeiden suhteesta. Helsingin yliopiston
sosiologian laitoksen tutkimuksia no. 119. (moniste).
- 1975 Yhteiskuntarakenne ja uskonnollinen liike. – Uskonnollinen liike. Toim.
Juha Pentikäinen. Pieksämäki.

SUOLINNA, KIRSTI & SINIKARA, KAISA

- 1986 Juhonkylä. Tutkimus pohjoissuomalaisesta lestadiolaiskylästä. Jyväskylä.

Suomen tilastollinen vuosikirja. Uusi sarja. Kahdeskymmeneskahdeksas vuosikerta.
1930. Helsinki.

Suomen tilastollinen vuosikirja. Uusi sarja -XXXVIII- vuonna 1940. Helsinki

Suomen tilastollinen vuosikirja. uusi sarja -LVI- vuonna 1960. Helsinki.

Suomen tilastollinen vuosikirja. Uusi sarja -LXVI- Vuonna 1970. Helsinki.

SYNAN, VINSON

- 1972 The Holiness-Pentecostal Movement in the United States. Grand Rapids.

SÖDERHOLM, STIG

- 1982 Profeetta, profetoiminen ja kielillä puhuminen helluntailaisuudessa.
Uskontoantropologinen tutkimus. Joensuun korkeakoulu: Historian,
maantieteen ja muiden aluetieteiden osaston julkaisuja nro. 32. Joensuu.

TALONEN, JOUKO

- 1984 Suomen lestadiolaisuuden poliittisyhteiskunnallinen profiili vuosina
1905–1923. Licensiaattitutkimus. Helsingin yliopisto.

TALVE, ILMARI

- 1980 Suomen kansankulttuuri. Mikkeli.

TAMMINEN, KALEVI

- 1981 Lasten ja nuorten uskonnollinen kehitys. Helsingin yliopiston käytännöl-
lisen teologian laitos. Uskontopedagogiikan julkaisuja B 5. Helsinki.

TIKKANEN, MATILDA

- 1952 Hanna Castrénin elämäntaival. – Kallion yhteiskoulu 1902–1952. Toim.

Martti Ruutu & Pirkko Aro & Pentti Lyly & Hilikka Peitso & Osmo Walli.
Helsinki.

TROELTSCH, ERNST

1912 Die Soziallehren der Christlichen Kirchen und Gruppen. Tübingen.

URO, MARJA-LIISA

1973 Baptismi ja helluntaiherätys Joensuussa sekä sen ympäristössä 1900–1936. Pro gradu -työ. Helsingin yliopisto.

Valtion rautatiet 1912–1937. Osa I. Helsinki.
1937

VIITANEN, SIRPA

1984 Helluntailainen uskonnollisuus Ristin Voiton valossa. Pro gradu -työ.
Helsingin yliopisto.

VIITANIEMI, MATTI & MÄKELÄ, AARNE

1978 Suomen linja-autoliikenteen historia. Jyväskylä.

WILSON, B.R.

1959 An Analysis of Sect Development. – American Sociological Review. 24.

1967 The Pentecostal Minister: Role Conflict and Contradictions of Status. – Patterns of Sectarianism. Ed. Bryan Wilson. London.

1969 Typology of Sects. – Sociology of Religion. Ed. Roland Robertson. Harmondsworth.

1970 Religious Sects. A Sociological Study. London.

YINGER, MILTON J.

1957 Religion, Society and the Individual: An Introduction to the Sociology of Religion. New York.

1970 The Scientific Study of Religion. New York.

YLI-VAINIO, NIILLO

1968 Voiman salaisuus. Tikkurila.

Liitteet

Liite 1.

Tutkimusmenetelmät ja aineisto

Jokaisella tutkimusmenetelmällä on omat rajoituksensa. Monien menetelmien käytön on katsottu auttavan tarkempien tutkimustulosten saamista ja täten paremman kuvan luomista tutkimuskohteesta.¹

Useampien tutkimusmenetelmien käyttö osoittautui tässä tutkimuksessa välttämättömäksi tutkimuksen tehtävän ja sille asetettujen tavoitteiden vuoksi. Lisäksi keskusorganisaation puuttuminen helluntailiikkeestä on merkinnyt, että naisevangelistoja ja heidän työtään koskevat tiedot on jouduttu keräämään eri lähteistä ja erilaisin menetelmin. Täten tutkimuksen aineisto koostuu kirjallisesta lähdemateriaalista, kyselyn avulla saaduista tiedoista, haastattelusta ja havainnoista.

Kirjallinen aineisto

Evangelistojen jäljittämisessä pääasialliseksi lähteeksi nousivat *liikkeen lehdet*. Kokousten puhujailmoitusten, syntymäpäivä- ja muistokirjoitusten avulla kerättiin evangelistojen nimiä ja henkilötietoja. Myös *seurakuntien julkaisut* ja *juhlakirjat* tarjosivat tietoja naisevangelistoista. Ongelmana on kuitenkin ollut, että läheskään kaikkien, varsinkin vain vuoden, pari evangelistoina toimineita naisia ei ole aina mainittu näissä lähteissä. Saatua evangelistaluetteloa täydennettiin kyselyn ja haastattelujen avulla saaduilla tiedoilla. Kaiken kaikkiaan kartoitettiin yli 600 naisevangelistaa.

Lehdet osoittautuivat hyväksi lähteeksi myös selvitettäessä naisevangelistojen työnkuvaa ja maantieteellisiä toiminta-alueita. Toiminta-alueiden kartoitus perustui lehtien kokousilmoituksiin, joissa luettiin puhujat ja paikkakunnat. Tämän lisäksi Ristin Voitossa palstoilla »Työmaalta», »Matkan varrelta» ja »Kotoisilta peltosaroilta» ja »Kotoisilta Vainioilta» esiintyvät maininnat naisevangelistojen työalueista ja naisten omat joko sen hetkiset tai

¹ Ks. esim. Helander 1986; Helve 1987.

retrospektiiviset kenttäkuvaukset ovat antaneet tietoa evankelistan työstä ja auttaneet paikantamaan heidän toiminta-alueitaan. Näin saatiin selville yli 2.000 paikkakuntavierailua, jotka ovat olleet perustana tämän tutkimuksen kartoille. Helluntaistävien naisevankelistojen matkat jäljitettiin Voitto Sanomien kokousilmoitusten perusteella.

Helluntaiseurakuntien pää-äänenkannattajana Ristin Voitto osoittautui hyväksi lähteeksi selvitettäessä liikkeen valtakunnallisissa kokouksissa esitetyjä evankelistan työtä koskevia suosituksia.

Naisevankelistojen elämäkerrat ja heidän *muut julkaisunsa* muodostivat toisen keskeisen kirjallisten lähteiden ryhmän.

Tutkimuksessa on käytetty helluntailiikkeen eri yhdistysten *arkistomateriaalia* on varsin vähän. Syynä tähän on ollut dokumenttien epäsäännöllinen ja puutteellinen arkistointi ja arkistomateriaalin käytölle tässä tutkimuksessa asetetut rajoitukset. Tutkimuksen ulkopuolelle jäivät kokonaisuudessaan Vapaa Sisälähetys ry:n hallituksen pöytäkirjat. Suomen Vapaa Ulkolähetys ry:n pöytäkirjoista saatoinkin tutustua päätöksiin, jotka koskivat lähetystyöhön aikovien toimintaa kotimaassa. Yhdistysten jäsenluetteloista saatiin naisevankelistojen nimiä ja tietoja ajankohdasta, jolloin he ovat lähteneet evankelistoiksi. Luettelot eivät kuitenkaan maininneet kaikkia evankelistoja ja niiden antamat tiedot ovat olleet puutteellisia. Yhdistysten toiminnan piiristä muualle siirtyneiden kohdalla arkistojen anti oli vähäinen.

Erittäin arvokas lisä tutkimukseen on ollut *Toivo Koilon kyselyn aineisto*. Helluntailiikkeen historian kirjoitusta varten Koilo oli lähettänyt vuonna 1960 liikkeen työntekijöille tiedustelun heidän työstään, johon vastanneiden 67 naisevankelistan vastaukset hän luovutti käyttöön. Näistä 36 oli sellaisia, jotka eivät ole osallistuneet tämän tutkimuksen yhteydessä suoritettuun kyselyyn.

Evangelistat itse ovat luovuttaneet tutkimuskäyttöön hallussaan olevia *kirjeitä* ja *valokuvia*.

Kysely

Kyselyn tavoitteena oli kartoittaa helluntailiikkeen naisevankelistakuntaa, kerätä tietoja evankelistan työstä ja asemasta sekä niissä tapahtuneista muutoksista. Kyselyn etuna tässä tutkimuksessa on ollut, että sillä pystyttiin hankkimaan tietoja useammasta evankelistasta kuin mikä haastattelujen avulla olisi ollut mahdollista.

Kyselyllä pyrittiin tavoittamaan elossa olevat evangelistat ja evangelistoina toimineet. Kuinka suuresta joukosta oli kyse, jäi arvailun varaan. Eri lähteistä saamieni tietojen perusteella päädyin oletukseen, että tällä hetkellä heitä olisi noin 300.

Suurimmaksi ongelmaksi muodostui osoitteiden hankinta. Evankelistan virasta suoraan eläkkeelle siirtyneistä, lähetystyössä toimineista sekä Sisälähe-

tykseltä avustusta saavista työssä toimivista evankelistoista osoitetiedot saatiin Vapaasta Sisälähetyksestä ja Suomen Vapaasta Ulkolähetyksestä. Evankelistan työstä ennen eläkeikää pois siirtyneistä tai avustusjärjestöjen ulkopuolella olevien osoitteita oli hankala saada. Osa jäljitettiin Ristin Voitto-lehden tilaajaluetteloiden perusteella, osa saatiin henkilökontaktien välityksellä. Tutkimushankkeen tultua julkisuuteen helluntailiikkeen parissa joitain osoitteita saatiin liikkeen jäsenten otettua yhteyttä tutkijaan. Kyselyn lähettämisen jälkeen myös jotkut evankelistoista ottivat yhteyttä ja antoivat niiden evankelistatovereittensa osoitteet, jotka eivät olleet lomaketta saaneet.

Kysely suoritettiin tammikuussa 1987. Lomakkeita postitettiin kaiken kaikkiaan 250. Näistä 13 oli postin tavoittamattomissa. Kyselyn aikana kuoli kolme lomakkeen saajista. Lomakkeita palautettiin kaikkiaan 193. Mielipiteensä kyselystä ilmaisi yksi evankelista palauttamalla tyhjän lomakkeen. Kaksi lähetti täyttämättömän lomakkeen mukana kirjeen, jossa he pyysivät anteeksi, että eivät olleet korkean ikänsä ja sairautensa vuoksi jaksaneet vastata siihen. Hyväksyttyjä lomakkeita oli näin ollen 190 ja palautusprosentti 81 %.

Saavutettu 81 % palautus on postikyselyssä erittäin hyvä. Korkeaan palautusprosenttiin näyttää vaikuttaneen ennen kaikkea naisevankelistojen oma mielenkiinto asiaa kohtaan. Moni evankelista oli liittännyt täytetyn lomakkeen mukaan tutkijalle osoitetun kirjeen, jossa ilmaistiin ilo tutkimuksesta ja samalla toivotettiin tutkijalle ja tutkimukselle Jumalan siunausta. Todennäköisesti myös kyselyyn liitetty Vapaan Sisälähetyksen puheenjohtajan, Toivo Marttalan, saatekirjeen sekä tutkimuksen liikkeen lehdistössä saama julkisuus ovat vaikuttaneen evankelistojen myönteiseen asennoitumiseen.

Koska tutkimukseen suhtauduttiin näin myönteisesti, on paikallaan tarkastella, miksi osa lomakkeen saajista jätti kuitenkin vastaamatta siihen. Kadon eräänä syynä mitä todennäköisemmin oli, että osa lomakkeen saajista oli iäkkäitä ja terveydeltään huonokuntoisia. Myöhemmin kävi ilmi, että osa oli jättänyt vastaamatta, koska he eivät olleet toimineet evankelistoina. Lähetyskentillä olevista osa jätti palauttamatta lomakkeen ehkä siksi, että se ei koskaan saapunut perille tai kotimaan työtä käsittelevä tutkimus vaikutti saajan elämäntilanteessa varsin kaukaiselta ja toisarvoiselta.

Kyselyyn vastanneiden ikä vaihteli 95 ja 21 vuoden välillä. Heidän statusjakautumansa oli seuraava:

evankelistan virassa	63
lähetystyössä	39
siirtolaistyyössä	2
kotiäiteinä	9
toisen palveluksessa	22
eläkkeellä	55
yht.	190

Ei ollut mahdollista saada selville kuinka monta naisevankelistaa oli aktiivivirassa vuoden 1987 alussa. Jos lähtökohdaksi otetaan vuosi 1981, jonka lopussa liikkeessä toimi 82 naisevankelistaa sekä otetaan huomioon evankelistojen määrän jatkuva väheneminen, kyselyyn osallistuneet 63 evankelistan virassa olevaa kattavat mitä todennäköisemmin lähes kokonaan tällä hetkellä aktiivivirassa olevat evankelistat.

Lomakkeessa oli kaiken kaikkiaan 77 kysymystä. Valmiit vastausvaihtoehdot oli annettu osaan kysymyksistä, osaan saattoi vastata vapaamuotoisesti (Liite 4).

Lomakkeen joihinkin kysymyksiin jätettiin vastaamatta. Tähän vaikutti ilmeisesti joidenkin vanhempien evankelistojen kohdalla lomakkeen pituus. Osa saattoi pitää kysymyksiä liian henkilökohtaisina ja aiheiltaan arkoina tai merkityksettöminä.

Evankelistojen puhujaviran vaikutus näkyi siinä, että vapaamuotoisia vastauksia oli erittäin paljon ja ne olivat sisällöltään monipuolisia. Toinen tähän vaikuttava tekijä oli, että kysymykset käsittelivät tapahtumia kuten henkilön uskoontuloa ja evankelistakutsumusta, joita vastaajat olivat kertoneet jo useampaan kertaan elämänsä varrella ja joiden kertomiseen sisältyy myös »todistus-funktio», joka puolestaan motivoi kertojaa. Tutkimusta kohtaan osoitettu kiinnostus näkyi mm. siinä, että moni varsin perusteellisesti lomakkeen täyttäneet kertoi halunneensa vastata vielä seikkaperäisemmin ja pahoitelti, ettei ollut siihen kyennyt vammansa tai sairautensa vuoksi.

Kyselyaineiston analysoinnin lähtökohtana on käytetty taulukointia. Selittävien ja selitettävien muuttujien välisiä yhteyksiä on tarkasteltu ristiintaulukoinnin avulla.

Kenttätyö: havainnointi ja haastattelut

Aineistoa tutkimukseen kerättiin myös osallistumalla helluntailiikkeen eri tilaisuuksiin. Näitä olivat Vapaan Sisälähetyksen järjestämät sisälähetyspäivät Oulussa 30.10.1986, Helsingin Lähetyseurakunnan evankelioimiskokous 28.2.1987; Naisevankelistojen rukouspäivät Vilppulassa 10.3. – 12.3.1987, Vapaan Sisälähetyksen järjestämät veteraanipäivät Hattulassa 5.6. – 6.6.1987 sekä Helluntaiherätyksen kesäkonferenssi Hattulassa 19.6. – 20.6.1987. Havainnoinnit on kirjattu havainnointipäiväkirjaan. Osa kokouksista nauhoitettiin.

Kyselyssä saatujen vastausten runsaus ja monipuolisuus vaikuttivat sen, että haastattelut jäivät alkuperäisestä tutkimussuunnitelmasta poiketen vähemmälle. Haastatteluja kertyi kaiken kaikkiaan 22. Haastattelujen avulla pyrittiin tarkentamaan evankelistan työstä eri vuosikymmeniltä saatuja tietoja. Haastateltavat jakautuivat evankelistakauden alkamisen perusteella seuraavasti: 1920-luvulta 2, 1930-luvulta 9, 1940-luvulta 4, 1950-luvulta 3, 1960-luvulta 2 ja 1970-luvulta 2.

Haastatteluista osa on nauhoitettu, osa on kirjattu haastattelupäiväkirjaan. Haastattelut suoritettiin pääasiallisesti evankelistojen kotona tai edellä mainittujen tilaisuuksien yhteydessä.

Lähdekritiikki

Aineiston asettamien rajoitusten vuoksi evankelistoiksi lähteneet on ollut helpompi selvittää kuin heidän evankelistakausiensa pituudet ja määränsä eri vuosikymmeninä.

Evankelistojen muisteluissa ongelmana ovat olleet kuvattujen tapahtumien puuttuva tai puutteellinen ajoitus ja paikannus. Samoin ns. »menneisyyden kultaaminen» on otettava huomioon kyseisissä kertomuksissa.

Evankelistojen maantieteellisen toiminta-alueen selvittämisessä muistelujen ja tapauskertomusten käyttökelpoisuutta ovat haitanneet puuttuvat tai epätarikat vuosiluvut sekä yksinomaan maakuntaan viittaavat epämääräiset maininnat toiminta-alueista. Koska näiden kirjoitusten ensisijaisena funktiona on ollut pääasiassa hengellisen sanoman välittäminen, tarkkojen ajan- ja paikkamääreiden mainitseminen on jäänyt useissa niistä vähemmälle. Tämä puolestaan alentaa niiden lähdearvoa evankelistainstituution historian osalta.

Työn kuvausten kertomusfunktio on myös vaikuttanut kuvattuun aineistoon. Koska kertomusten tarkoituksena on ollut osoittaa Jumalan suunnitelmien ja avun toteutumista yksilön elämässä, vaikeuksia ja työhön liittyviä kielteisiä asioita ei ole kerrottu tai mikäli niitä on tuotu esille, ne on sijoitettu kertomuksen rakennekaavaan »puute/ahdinko ja sen poistuminen yliluonnollisella tavalla.»

Myös uskoontulo- ja kutsumuskertomukset ovat melko stereotyyppisiä ja noudattavat tiettyä liikkeessä vakiintunutta kaavaa. Tämän tutkimuksen tavoitteiden kannalta kertomusten stereotyyppisyyden voidaan kuitenkin katsoa olleen tutkimukselle eduksi. Koska yksilöiden väliset erot jäävät vähemmälle, kertomuksien avulla päästään perille liikkeen omista kääntymykseen ja evankelistakutsuun liittyvistä korostuksista.

Kyselyn voidaan katsoa määrällisesti kattavan suhteellisen hyvin elossa olevan evankelistakunnan. Kyselyn puutteena kuitenkin on, että evankelistan työstä ja helluntailiikkeen yhteyksistä kokonaan poissiirtyneistä ei tavoitettu kuin pieni osa.

Tutkimuseettinen näkökulma

Jokainen tutkija joutuu myös pohtimaan, miten tutkimuksen julkistaminen ja sen tulokset vaikuttavat tutkittavaan yhteisöön.

Tutkimuseettisistä syistä tämän työn lainauksissa ja viitteissä on mainittu vain ne henkilönimet, jotka ovat esiintyneet julkisissa kirjoituksissa, ja

muussa aineistossa jo vuosia sitten kuolleiden evankelistojen nimet. Sen sijaan, kuten kyselyn saatekirjeessä luvattiin, kyselyyn vastanneiden henkilöllisyyttä ei ole paljastettu vaan lainausten kohdalla on ilmoitettu vain lomakkeen satunnaisesti määrätyn numero (Ky001–Ky190). Nooteissa ilmoitetaan ainoastaan vastaajien kooditunnus.

Samoin on päädytty suojaamaan haastateltavien anonymiteettiä. Tämä siksi, että monet esille tulleista asioista saattavat olla henkilöille itselleen arkaluonteisia tai että haastateltavan nimen julkistaminen voi asettaa toiset ikävään asemaan. Lähdeviitteissä ei näin ollen mainita heidän nimiään vaan ainoastaan haastateltavan koodi (Ev1–Ev22). Mikäli kyseessä on nauhoitettu haastattelu, mainitaan myös nauhan numero.

Myös miespuolisten saarnaajien nimiä, joita on tullut esiin eri aineistoissa, on jätetty mainitsematta. Miesten kohdalla rajoitus on koskenut osittain myös julkisia lehtikirjoituksia. Tämä siksi, että jotkut saarnaajien joko yksityiset tai julkiset kannanotot, joita he ovat esittäneet naisevankelistoista, saattaisivat asettaa nämä aktiivivirassa olevat saarnaajat ikävään valoon. Toisena syynä tähän ratkaisuun on ollut se, että nimien mainitseminen saattaisi synnyttää jännitteitä ja ristiriitoja nykyisessä työntekijäkunnassa.

Liite 2. Helluntaiseurakuntien naisevankelistat.

Sukunimi	Omaasukua	Etunimi	Evank- kelista	Lähetystyö
Aalto	Latva	Katri	1978	
Aalto	Kaukonen	Pirkko	1982	
Ahlgren		Katri	1925	
Ahlroth		Helvi	1943	
Ahonen		Orvokki	1970	Etiopia 1972
Ahonen	Heino	Riitta	1973	
Ahvenainen		Naimi	1938	
Airaksinen		Anna-Liisa	1958	Kenia 1962
Antikainen	Soininen	Edit		
Anttikoski		Maija-Liisa	1979	
Anttila	Vuorinen	Maila	1987	
Anttila		Pirkko	1948	
Anttila	Pirinen	Tyyne	1933	
Antturi		Anna-Liisa	1947	Kenia 1955
Aro	Tietäväinen	Sirkka	1948	
Aro-Panula	Piehkala	Sirkka	1972	Kenia 1974
Arponen		Ester	1932	
Assinen		Mirja	1981	
Autio		Kerttu	1953	Japani 1960
Auvinen	Myllymäki	Ilona	1967	
Birling		Tilda	1937	
Bonden		Kielo	1968	Kenia 1968
Bussman		Alma	1924	
Bäckström		Heidi	1952	
Dahlström		Ida	1925	
Damski		Saara	1979	Bangladesh 1982
Damski		Seija	1976	
Eerola		Helena	1923	
Ekroos		Anna	1926	Kiina 1936
Elomaa		Terttu	1970	
Engström		Selma	1923	
Eräranta		Vuokko	1978	
Eskelinen		Hilja	1946	
Eskola		Lemmikki	1982	
Eskola		Lumikki	1982	
Eteläperä		Emma	1941	
Flink		Edla	1925	
Forsberg		Martta	1958	
Foudila		Laura	1960	
Frisk		Tyyne	1929	
Fröberg		Enni	1947	
Granlund		Mandi		
Gröhn		Siiri	1930	
Grönlöf		Ester	1923	

Grönroos		Rauha			
Gustafsson		Laura	1925		
Haapakangas		Irja	1961	Kenia	1970
Haapala		Elli	1945		
Haapala		Tyyne	1951		
Hackman		Kerttu			
Hagert		Liisa	1963		
Hahl		Aili			
Haikonen		Marja-Leena	1976		
Hakarin		Jenny			
Hakli	Jalava	Sirkka	1948		
Hakuli	Holopainen	Hilkka	1948	Thaimaa	1956
Halme	Lammi	Helka	1965		
Halme		Helvi	1941	Etiopia	1953
Harkola		Veera	1929		
Hasto	Partanen	Elli	1952		
Haukka		Pirkko	1950		
Haukka		Raakel	1983		
Hautakangas		Sanni	1921		
Hautaniemi	Pöyhölä	Sirkka	1955		
Havukainen		Helena	1979		
Havumäki		Helli	1958		
Heikkinen		Aili	1946		
Heikkinen		Lyyli	1946		
Heiman		Anni	1933		
Heiniola		Anneli	1983		
Heino		Hilda			
Heinonen		Tellervo	1962	Etiopia	1976
Helin	Kivistö	Maija	1936		
Heljavuo		Kerttu	1937		
Helle		Marjatta	1962		
Hellén		Martta	1916		
Hellman		Martta	1926		
Helminen		Annikki	1951		
Helmi		Henni	1925		
Henttonen		Rauha	1946		
Hiltunen		Enni	1952		
Hiltunen		Hilkka			
Hiltunen		Kaisa	1957		
Hiltunen		Liisa	1934		
Himanen		Inkeri	1957	Thaimaa	1967
Himanen		Vappu	1952	Singapore	1962
Hirvaskoski		Liisa	1965		
Hirvonen	Assinen	Mirja	1981	Japani	1982
Hokkanen		Elli	1934		
Hokkanen	Pölkki	Kaija	1959		
Holappa	Lehtonen	Valma	1963		
Holopainen		Elina	1931		
Holopainen		Hilkka	1948	Thaimaa	1956

Holopainen		Martta	1937		
Hulamäki		Raija			
Hulkkonen		Maiju	1924		
Huotari		Eeva	1978		
Huovinen	Löfström	Meri	1933		
Huttunen		Anna-Liisa	1939		
Huupponen	Geleit	Ester	1970		
Hyny		Aune	1945		
Hytönen		Hilja			
Hyvärinen		Alli	1942		
Hyvärinen		Toini	1939	Singapore	1952
Hyysalo		Tyyne	1945	Kiina	1947
Hyytinen	Littunen	Ilona	1947		
Hämeenaho		Anna	1944		
Hämäläinen		Hilda			
Hänninen		Anna(mi)	1985		
Hänninen		Hilda	1925		
Hänninen		Hilma	1923		
Hänninen		Terttu	1956		
Ihalainen		Anna	1956		
Ihalainen		Hanna	1932	B. Kongo	1938
Ikonen	Karppi	Inkeri	1950		
Immonen		Helvi	1963	Etiopia	1970
Isoviikki		Airi			
Jaatinen		Vera	1941		
Janhunen		Aune	1937		
Jerkku		Anneli	1969	Kenia	1970
Joensuu		Liisa	1933		
Johansson		Liisi	1926		
Jokisalo		Raili	1956		
Juhaninmäki		Raija	1973		
Jumisko		Raija	1965		
Junttila	Hankitie	Anna-Liisa	1947		
Juntunen		Raili	1972		
Jurvanen		Lahja			
Järvinen	Salokas	Liisa	1947		
Järvinen	Laitasaari	Ritva	1961		
Järvinen		Sirkka	1959	Taiwan	1975
Järvinen		Vieno	1933		
Jääskeläinen	Peiponen	Mirjami	1948		
Kaakkurivaara		Maija	1931		
Kaarnio		Hilda	1923		
Kahilainen		Vieno	1923		
Kaikko		Anna			
Kaikkonen		Airi	1961		
Kainu	Rahnasto	Lempi	1929		
Kalinen		Marianna	1923		
Kallio		Anni	1943		
Kalliomäki		Aili			

Kangassalo		Ida	1932		
Kangasniemi		Elli	1975		
Kankaanpää		Anna	1962		
Kantola		Aili		1952	
Kapanen		Helmi			
Kapanen		Lydia	1937		
Kari		Elli	1943		
Karjalainen	Käppi	Elina	1934		
Karjalainen	Moilanen	Lempi	1950		
Karjalainen	Hytti	Pirkko	1980		
Karjalainen		Sirkka	1956		
Karjalainen		Sirpa	1972	Etiopia	1977
Karkulahti		Iiris	1983		
Karlsson		Kerttu	1935		
Karppi		Ester	1921		
Karppinen		Hanna	1985		
Karppinen	Tuomi	Martta	1931		
Karppola		Lyydia			
Karvinen		Kerttu	1951		
Karvonen		Helvi	1945		
Kaski	Selin	Marja	1961	Kenia	1970
Kauhanen		Hilma	1933		
Kauhanen		Martta	1933		
Kaukomaa		Martta			
Kauppinen	Korpela	Eeva-Liisa	1975		
Kauppinen		Leena	1968	Taiwan	1962
Kauppinen		Maija	1954	Tansania	1971
Keinonen		Kerttu	1963	Kenia	1963
Kestilä		Sirkka-Liisa			
Kettunen		Eira	1978		
Khoury	Romo	Maire	1941	Belgia	1947
Kiiski		Ester	1933		
Kinnunen		Aleksandra	1930		
Kirppu		Lilli	1956	Belgia	1968
Kiuru		Naima	1933		
Kiviharju		Adele	1960		
Kivinen		Bertta	1955		
Koivisto		Impi	1939		
Koivistoinen		Pirjo	1975	Saksa	1975
Koivukangas	Taponen	Helvi	1939	Japani	1957
Koivukangas		Valma	1963		
Koivuneva		Anni			
Kokko		Raili	1972		
Kokko	Jalo	Elvi	1931		
Kokkonen		Helvi	1936		
Kolkka		Aira	1935	Kiina	1947
Kopra	Elfing	Linnea	1975		
Korhonen		Anna	1923		
Korhonen		Maija	1956		

Korpi	Ojala	Lempi	1946		
Korpi		Lydia	1913		
Korpi		Paula	1980		
Korpijärvi		Marja-Leena	1970		
Korpua	Koistinen	Tyyne	1953		
Kortesmäki		Hilkka	1946		
Koskinen		Emmi			
Kossi		Kaija			
Kossila	Yrjölä	Raakel	1948	Singapore	1954
Kotimäki		Maija	1958		
Kotiranta		Sanni	1953		
Kotro		Meeri	1952		
Koukonen	Aulin	Kaija	1959		
Kovalainen	Kortelainen	Aila	1979		
Krohus	Nykänen	Selma	1946		
Kuhanen		Salli	1954	Japani	1963
Kuhlberg		Ethel			
Kuitunen		Fia	1937	Kiina	1949
Kuitunen		Paula	1968		
Kukkonen		Helmi	1940		
Kukkula		Elli			
Kullberg		Sisko	1956		
Kulmala		Naimi	1932		
Kumpulainen		Elina		Kenia	1961
Kuosmanen	Puumalainen	Lempi	1945		
Kupiainen		Anna	1956	Kenia	1956
Kurkela		Outi	1973		
Kurki		Anneli	1961		
Kuusela	Hokkanen	Irja	1959	Malesia	1970
Kuusjärvi		Eeva	1954		
Kuusniemi		Mirjami	1946		
Kyrö		Ida	1947		
Kytösmäa		Bertta			
Käppi		Aino	1960		
Käppi		Siiri			
Kärnä	Manninen	Lea	1947	Kiina	1949
Käyhkö		Laila	1986		
Kääly		Hilma	1925		
Kääriö		Annikki			
Kääriäinen		Aili	1947	Sri Lanka	1955
Könni	Yli-Rönni	Marita	1979		
Laaksonen		Meeri	1954		
Laaksonen		Nea	1978		
Lahti		Maija	1950		
Lahti		Saara	1958		
Lahtinen	Peitso	Laila	1939		
Lahtomaa		Senja	1956		
Laine	Huotari	Seija	1961		
Laine		Vieno	1925		

Laitinen		Aino	1951		
Laitinen		Salli	1954		
Laitinen		Signe	1925		
Laitinen		Taimi	1956		
Laitinen		Toini	1958		
Laito		Marja	1983		
Lajunen		Britta	1920-l.		
Lajunen	Laukkanen	Irinja	1937		
Lajunen		Ritva	1962	Japani	1976
Lamponen		Anna-Liisa			
Lappi		Jenny	1957		
Laukkanen	Tabel	Elin	1929		
Laukkanen		Lempi	1939		
Leander		Ann-Lis	1925		
Leander		May	1925		
Lehtinen		Laura	1933		
Lehtisalo		Aune	1952		
Lehtonen		Maija	1951		
Lehtonen	Parantainen	Marja-Leena	1976		
Lehtonen		Mimmi	1932		
Leino		Heli	1984		
Leppänen		Raija	1965		
Leppänen	Kulma	Ritva	1985		
Leppänen		Saara	1957		
Leppänen		Taina	1960		
Lepzynski	Koskinen	Raija	1952	Belgia	1959
Leskinen		Hilma	1928		
Leskinen		Kirsti	1938		
Leskinen		Linda	1945		
Lewis	Koivukangas	Anni	1952	Pakistan	1962
Lindfors		Silja	1954		
Lindholm		Hulda	1925		
Lindholm		Jenny	1925		
Lindholm		Thyra	1923		
Lindqvist		Signe	1925		
Lindström		Lyyli	1949		
Linnamäki	Niemi	Edit	1929		
Linnanen		Aino	1943		
Lintunen		Lea	1979	Taiwan	1981
Lintunen		Sylvi	1969	Taiwan	1978
Lipponen		Hanna	1938		
Liukkonen		Helvi	1960		
Lottanen		Olga	1924		
Lukkarinen		Laina	1946		
Luola		Aino	1941		
Lyytikäinen	Löppönen	Katri	1927		
Lähde	Hukkanen	Helvi	1933		
Lähteinen		Anni	1949		
Lätti	Tuominen	Katriina	1976	Bangladesh	1978

Läärä		Aune	1933	Kiina	1936
Lönnroth		Hanna	1926		
Majalahti	Tuominen	Maire	1957		
Majalahti	Kulmakorpi	Martta	1926		
Makkonen		Saimi	1932		
Malin		Meri			
Malinen		Helvi	1968		
Malmström		Pirkko-Liisa	1963		
Manninen		Kaarina	1974		
Manninen	Kari	Rauni	1950		
Manninen		Signe	1974		
Manninen		Tyyne	1955	Tansania	1966
Masalin		Siiri	1933		
Masalin		Sylvi	1954		
Matilainen		Kaisu	1954	Kenia	1962
Mattila		Sylvi	1954		
Meijänen	Sulama	Margareta	1933		
Merilä		Eija	1976		
Merimaa	Lehtonen	Elvi	1935		
Mikkela		Sirkku	1962		
Milligan	Salo	Inkeri	1973	Egypti	
Minkkinen		Saara			
Moilanen		Seija	1978	Indonesia	1983
Mononen		Hilda	1937		
Montonen	Nuutinen	Eira	1955		
Mujunen		Eila	1957	Kenia	1960
Murtomäki		Saara	1954		
Mustonen		Hilkka	1986		
Mustonen		Seija	1984		
Mustonen		Sirpa	1971		
Myllylahti	Huttunen	Rauha	1936		
Myllymäki		Anna-Liisa	1960		
Myyrä		Liida	1921		
Mäenpää		Arja			
Mäkelä		Airi	1953	Kenia	1961
Mäkelä		Bertta	1939		
Mäkelä	Lahtinen	Ester	1933		
Mäkelä		Katri			
Mäki		Anna	1932		
Mäkinen		Anna	1928	Kiina	1936
Mäkitalo		Tanja	1979	Kenia	1971
Mänty		Hilda	1929		
Mäntynen	Haapakoski	Fanny	1917		
Mäntynen		Paula	1957		
Mäntysaari		Emma	1933		
Mömmö		Sylvi	1928	Tansania	1934
Nakari		Raija	1976	Taiwan	1981
Nakkila		Leila	1975		
Naskali		Aune	1948		

Nevanpää		Eeva	1945		
Niemelä		Aili	1955		
Niemi		Marita	1975		
Niemiaho		Ida	1913		
Nieminen		Aili	1955		
Nieminen		Maija	1954		
Nikander		Alli	1945		
Nikkanen		Helka	1957		
Nikkanen		Hilja	1926	Kiina	1936
Nikkinen		Else	1939		
Niskanen	Kokkonen	Laina	1930		
Niskanen		Laina	1930		
Nivalainen		Olga	1929		
Normia		Mirjami	1952		
Nummela		Marja-Liisa	1985		
Nurminen		Helmi	1931		
Nurminen		Marja-Leena	1973	Kenia	1976
Nuutinen		Aino	1941		
Nyberg	Falck	Irma	1954		
Nykänen		Mandi	1932	Intia	1937
Nykänen		Sisko	1953	Kenia	1961
Nylund	Laurikainen	Mirjam	1927		
Nyman		Hilda	1923		
Närhi	Hyvönen	Elma	1938		
Närhi		Helvi	1946		
Närhi		Kaisa			
Närhi	Kultapuro	Pirjo			
Nätkinmäki		Martta	1926		
Näätänen		Marja		Intia	1946
Ojala	Laaksonen	Aino	1933		
Ojala	Saikkonen	Airi	1949		
Ojala	Kalijärvi	Elma			
Oksa		Helvi	1957	Taiwan	1967
Oksanen		Anna	1931		
Oksanen		Silja	1928		
Opas	Lähtinen	Sinikka	1956		
Orpana		Rosa	1922		
Oyugi	Hillman	Maija-Liisa	1958	Kenia	1963
Paananen		Ida	1933		
Paananen		Rauha			
Paavola		Tyyne	1941		
Paju		Eva	1955		
Pajula	Jämsen	Anja	1951	Thaimaa	
Palola		Tuula			
Parantainen		Marja-Leena			
Parkkinen		Laina	1939		
Partanen		Valma	1966	Japani	1968
Parttimaa		Terttu	1979		
Pasanen		Hilja	1951		

Pasanen	Lehtinen	Maire	1938		
Pasanen	Uimola	Martta	1935		
Paukku		Mirjam	1945	Singapore	1951
Paukku		Vappu	1923		
Pawelko	Juutilainen	Saimi	1960		
Payne	Tiittanen	Eila	1954	Kenia	1961
Pehkonen		Aune			
Pehkonen		Ida	1925		
Pekkola		Maire	1951		
Pelkonen		Saimi	1918		
Peltola		Eila	1953		
Peltola		Soile	1958		
Pelttari		Maija	1945	Japani	1952
Penttinen		Irja	1950		
Penttinen		Kirsti	1930		
Perilä		Hanna	1942		
Pesu	Porkka	Martta	1950	Ceylon	1952
Peuhkurinen		Eeva	1975	Japani	1980
Pietola	Pynnönen	Saara	1948		
Pihjalaniemi	Äijö	Liisa			
Piipponen		Sanni	1919		
Piirainen		Kerttu	1937	Brasilia	1947
Piirainen		Päivi	1981		
Piirainen	Immonen	Vieno	1947		
Piironen		Lovisa	1933		
Pirhonen	Immonen	Ella	1943		
Pirskanen		Marjatta	1958		
Pohjala	Myllymaa	Helga	1948		
Pohjapelto		Marjaana	1957	Kenia	1960
Pohjasmäki		Selma	1938	Intia	1949
Pohjola		Tyyne	1927		
Ponka	Pekanpää	Kerttu	1960		
Porkka	Vainio	Rakel	1932		
Puranen		Helmi	1939		
Puranen		Lyydi	1923		
Puronen		Ester			
Pusa		Lydia			
Pynnönen		Mirjam	1945	Kiina	1946
Pyykkönen	Vartiainen	Eila			
Pyykkönen	Wahlman	Saimi	1935		
Pärssinen	Vähäsalo	Hilkka	1948		
Pölkki	Vaheri	Minni	1952	Japani	1956
Pönni	Köntti	Ritva	1965		
Pöysti	Suomela	Pirkko	1966		
Raassina		Hilda	1957		
Raassina	Tarkiainen	Ulla	1952	Thaimaa	1955
Raatikainen		Alma	1937	Kenia	1949
Raatikainen		Annikki	1942	Bangladesh	1974
Raatikainen		Martta	1965		

Raja	Karjalainen	Anja	1984		
Rajala		Eija	1980		
Rajala		Martta	1960		
Rajala		Raija	1983		
Rantala	Paananen	Hilkka	1954		
Rantala		Martta	1946		
Rantanen	Leino	Lea	1960		
Rantanen		Mirjam	1955	Kenia	1955
Rantanen		Vieno			
Rasi		Mirjami	1943	Singapore	1959
Rautaniemi	Laulainen	Eeva-Maija	1962		
Rautava		Elmi	1938		
Rautio		Raili	1974		
Reis		Leena	1981		
Repo	Parviainen	Martta	1931	Intia	1937
Riikonen		Ilmi	1954		
Riikonen		Matilda	1933		
Rimpiläinen		Laina	1933		
Rinkinen		Aira	1957	Kenia	1977
Rinne		Eeva	1937	Intia	1951
Rintala		Aino	1937		
Rintala		Sylvi	1946		
Ripatti		Vieno			
Ristolainen		Eeva	1979		
Roininen		Liisa	1981		
Roito		Aili	1944		
Roivas		Eija	1982		
Roth		Ellen	1933		
Ruusunko	Korpela	Ulla	1975		
Ruuth		Irja	1964	Kenia	1970
Rytkönen		Ines	1951		
Ryynänen		Alma	1951		
Ryöppönen		Lempi	1955		
Räsänen		Olga	1926		
Räsänen		Työne	1929		
Rönkö		Hanna	1929		
Rönngård		Jenny	1923		
Saarinén		Arja	1979		
Saarinén		Elina	1942		
Saarinén	Karjalainen	Katri	1963		
Saha		Virpi	1985		
Sahimaa	Räsänen	Ester	1955		
Sahlstedt		Mandi	1927		
Saikkonen		Helmi			
Saikkonen	Saharinen	Irja	1955		
Sairanen		Katri	1957	Belgia	1963
Salmela		Jenny	1958		
Salmi		Sirkku	1953		
Salminen		Edla	1920		

Salomaa		Siiri	1930		
Salonen		Martta	1933		
Satta		Kaija	1968		
Saukkonen		Lempi	1942		
Selin		Saara	1933		
Setälä		Mandi	1944		
Siermala		Lyyli	1944		
Siikala		Kerttu	1930		
Siipola	Kurkio	Marketta	1972		
Silvennoinen	Varpenius	Martta	1933		
Simonen		Aino	1951		
Sinkkonen	Niemelä	Anni	1924		
Sinkkonen		Hilkka	1949		
Sinkkonen		Irja	1952		
Sipinen		Sinikka	1963		
Sipponen		Hanna	1960		
Sirkka	Rimpiranta	Kaisu	1969	Islanti	1973
Soimaharju		Aino	1933		
Sopanen		Kerttu	1955		
Sormunen		Aili	1933		
Sormunen		Saimi	1933		
Suhonen		Seija	1959		
Sulanti		Orvokki	1954		
Sulkunen		Vilhelmiina	1938		
Suomi		Tuula	1980		
Suominen		Ida	1952		
Suominen		Vuokko			
Suopanki	Krook	Irja	1936		
Sutela	Antelo	Aune	1935		
Suvanto		Hulda			
Suvanto	Nisula	Kaarin	1935	Intia	1949
Särkkä		Sanni	1942		
Söderlund	Joensuu	Heidi	1976	Kenia	1978
Tahvonen	Toivakka	Elma	1925		
Takamäki		Ritva			
Taponen		Helvi	1940	Kiina	1946
Tarvonen	Toivio	Aune	1933		
Teikangas	Eerikäinen	Hilkka	1946		
Teppo		Tuulikki	1961	Intia	1973
Tepponen		Elina	1945		
Tervo		Emmi			
Thilman		Aune	1946		
Thorwall		Hellä	1954		
Tiala	Siekkinen	Maire	1959		
Tiihonen		Marja	1945		
Tiittanen		Annikki	1957		
Tikkanen	Halttunen	Toini	1934		
Tillander		Hellä			
Timonen	Sormunen	Saimi	1932		

Tirri		Aili	1970		
Tirronen	Koski	Orvokki			
Tohni		Airi			
Toikka		Bertta	1933		
Toivanen		Laila	1964		
Toivonen		Tyyne	1938		
Tolonen		Marja	1976		
Tulimäki		Mimmi	1914		
Tuomainen	Hiltunen	Eeva-Liisa	1963		
Tuomi		Anneli	1963	Kenia	1968
Tuominen		Hilkka	1946	Japani	1955
Tuominen		Maire	1957		
Tuovinen		Jenny	1951		
Turunen		Aino	1986		
Turunen		Liina	1928		
Törmälehto		Kirsti	1974		
Udner	Jokinen	Tuulikki	1941		
Ulvi		Helmi	1943		
Uotinen		Maija	1959		
Uotinen	Kortelainen	Vappu	1931		
Uusitalo		Helvi	1948		
Vaara	Neva	Katri	1980		
Vacklin		Ida	1939		
Vainionpää		Lempi	1933		
Vaittinen		Tuulikki			
Valkeavirta		Heljä	1978		
Vallineva		Airi	1966		
Vallittu		Kerttu	1955	Etiopia	1965
Vartiainen	Parviainen	Eeva	1972		
Vartiainen		Jenny			
Vatanen		Tyyne	1933		1935
Vehviläinen		Maria			
Viero		Esteri			
Vigren		Fiinu	1948		
Vihavainen		Liisa	1958		
Viikilä	Hartikainen	Hanna	1931		
Viinikkala	Savolainen	Anna	1948		
Viinikkala	Laiho	Liisa		Thaimaa	1970
Viksten	Tuominen	Alice	1952	Kenia	1965
Viksten	Wessman	Oili	1944	Kenia	1953
Vikström		Kerttu	1964		
Viljanen		Erja	1970	Sri Lanka	1983
Virjo		Hertta			
Virolainen		Helli	1952		
Virtanen		Maija	1980	Intia	1981
Virtanen		Maiju	1913		
Virtanen		Mirja	1951		
Voudinmäki		Alli	1965		
Vuorinen		Orvokki	1958	Etiopia	1964

Vuoristo		Eeva	1934	Kiina	1936
Väisänen		Agda	1924		
Väisänen		Hetti	1932		
Väliaho		Ritva	1965		
Välipakka		Rauha	1939		
Väliranta		Liisa			
Väntönen		Meeri	1959		
Väyrynen		Marketta	1975		
Väätäinen		Selma	1930		
Wainikkala		Martta	1937		
Waltonen			1927		
Wilkman		Fanny	1923		
Wirkkala	Ahola	Eva	1956		
Ylenius		Mirjami	1966	Kenia	1968
Ylipahkala	Jurva	Ritva	1970		
Yrjölä	Lajunen	Ruut	1962	Ceylon	1969
Yrjönen		Verna			
Äikäs		Maija	1936		
Ängeslevä	Iijalainen	Marja-Leena			
Örn	Sukava	Anneli	1955		
de Nievas	Silander	Anni	1932	Argentina	1934

Liite 3. Helluntaistävien naisevangelistat.

Sukunimi	Etunimi	Evangelista
Hauru	Helmi	1936
Helminen	Hanna	1927
Holopainen	Miina	1947
Ihalainen	Hanna	1932
Järvelä	Signe	1953
Kantola	Lyyli	1954
Kaumi	Saara	
Kauppinen	Emmi	1924
Kumpu	Anna	1945
Lehtonen	Elvi	1930
Lindström	Hilda	1916
Litukka	Aino	1943
Luola	Aili	1939
Mattila	Ida	1938
Michelsson	Saima	1937
Niemiahö	Ida	1913
Perho	Emmi	1924
Piilo	Tuovi	1940
Raappana	Maikki	1925
Ranki	Ida	
Rintavuo	Eira	1951
Saarinen	Elna	1933
Saren	Tilda	1926
Tulimäki	Mimmi	1914
Uitto	Anna	1949
Vikman	Alli	1948

Liite 4.

Helsinki 12. 1 1987

Hyvä evankelistasisar/ lähetyssisar,

Käsissäsi oleva kyselylomake liittyy Suomen helluntaiherätyksen nais-evankelistoja käsittelevään tutkimukseen.

Naisevankelistojen panos Suomen helluntaiherätyksessä on ollut varsin merkittävä. Kotimaassa toimivien naisevankelistojen ohella monet lähetyssaarnaaja-sisarista ovat toimineet eri pituisia jaksoja myös kotimaan työssä.

Naisevankelistojen suorittama työ on osa helluntaiherätyksen historiaa ja tämän hetken toimintaa. Joitain julkaisuja asian tiimoilta onkin tuotettu ja yksityisiä evankelistoja on haastateltu helluntaiherätyksen eri lehdissä. Laajempi ja perusteellisempi kartoitus ja tutkimus kuitenkin puuttuu. On tärkeää saada muistiin tietoa sekä veteraanien että tämän päivän evankelistojen työstä. Ovathan tämän päivän työntekijät huomisen veteraaneja. Kyseessä oleva tutkimus on tärkeä myös helluntaiherätyksen ulkopuolella oleville. Suomalaisessa yhteiskunnassa naisevankelistat ovat olleet uranuurtajia monella alalla.

Jokaisella tutkimuksella on oma taustansa, niin myös tällä. Muutama vuosi sitten sain luettavakseni helluntaiherätyksen naisevankelistan Aleksandra Kinnusen omaelämäkerran käsikirjoituksen. Kiinnostuin ottamaan tarkemmin selville keitä helluntaiherätyksen naisevankelistat oikein ovat, mitä he ovat tehneet ja miten he tänään toimivat. Silloin en voinut muiden tutkimustehtävien vuoksi paneutua asiaan. Nyt se on tullut mahdolliseksi. Syksyllä 1986 päätin aloittaa Suomen helluntaiherätyksen naisevankelistoja käsittelevän tutkimusprojektin. Tutkimuspaikkana on Helsingin yliopiston teologinen tiedekunta, uskontotieteen jaosto. Vuoden 1987 alusta lähtien tutkimuksen rahoittajana on Suomen Akatemia.

Ennen kuin esittelen tutkimusprojektia tarkemmin, muutama sana itsestäni lieene paikallaan. Kaikille tämän kirjeen saajista en ole aivan tuiki tuntematon. Osa teistä tapasi minut sisälähetyspäivillä Oulussa lokakuussa 1986, joidenkin kanssa olen tuttu Kenian vuosiltani. Olen koulutukseltani teologi ja uskontotieteilijä. Kiinnostukseni naisevankelistojen tekemään työhön on ymmärrettävissä omaa taustaani vasten: olen ollut itse lähetystyössä (Itä-Afrikka ja Karibia) sekä julistus- ja opetustyössä Suomessa. Viimeiset pari vuotta olen toiminut Helsingin yliopiston teologisen tiedekunnan opettajana.

Käsillä olevan naisevangelistatutkimuksen tarkoituksena on selvittää mm. seuraavaa:

- 1) Keitä ovat olleet/ovat Suomen helluntaiherätyksen naisevangelistat. (Tähän mennessä olen kartoittanut kaiken kaikkiaan n. 600 naisevangelistaa!)
- 2) Miten he ovat lähteneet evankelistoiksi.
- 3) Millaista evangelistan työ on ollut ja miten se on muuttunut vuosien kuluessa.
- 4) Mikä on ollut ja on evankelistojen maantieteellinen toiminta-alue.

Tämä kysely muodostaa osan laajasta aineiston keruusta. Myös helluntaiherätyksen lehtien ja muiden julkaisujen, pöytäkirjojen ym. historiallisen aineiston selvitys kuuluvat tutkimuksen piiriin. Myöhemmässä vaiheessa evankelistojen henkilökohtaiset haastattelut evangelistan työstä tulevat myös kuvaan mukaan. Tutkimuksen toivon valmistuvan vuonna 1988.

Sinun panoksesi tässä tutkimuksessa on ensiarvoisen tärkeä. Antamasi tiedot ja mielipiteet ovat arvokkaita riippumatta siitä oletko toiminut evangelistana lyhyemmän tai pitemmän aikaa. Vastaamalla tähän kyselyyn voit vaikuttaa, että evankelistoista ja heidän työstään saadaan mahdollisimman hyvä ja selkeä kuva. Siksi pyydän, että täyttäisit oheisen kyselylomakkeen sen alussa annettujen ohjeiden mukaan. Koska tiedot käsitellään pääasiallisesti tilastollisesti, yksityisten henkilöiden mielipiteet eivät ole tunnistettavissa tutkimusraporteissa. Kaikki tiedot tullaan käsittelemään luottamuksellisesti ja ne jäävät tutkijan ja vastaajan välisiksi. Henkilötietoja pyydän, jotta saisin kaikista evankelistoista asianmukaiset ja ajan tasalla olevat tiedot.

Oheisa seuraaja palautuskirjekuori, jonka voi postittaa Suomessa virkapostina ilman postimerkkiä. Kyselylomake pyydetään palauttamaan 30. 1 1987 mennessä (ulkomailta 20. 2 1987),

os. Evangelistatutkimus
Uskontotieteen jaosto
Luotsik. 4 A 1
00160 Helsinki

Mikäli haluat saada lisätietoja tutkimuksesta, kysy kyselyyn liittyvistä asioista tai muuten vain ottaa yhteyttä, olen tavattavissa em. osoitteessa sekä puh. 90-1924457; 1924455 (työ); 90-765028 (koti).

Kiitos, että näit vaivaa lomakkeen täyttämässä.

Yhteistyöterveisin

Eila Helander

Tutkija, FL (väit.), TK

**Vapaa
Sisälähetys ry.**

Katinmäki A 7
13800 Katinala
Puh. 917-73470

SUOMEN HELLUNTAIHERÄTYKSEN
NAISEVANKELISTAT

Vapaa Sisälähetys ry:n hallitus on päättänyt antaa tukensa Eila Helanderin tutkimustyölle ja on tutustunut ko kaavakkeeseen.

Toivomme, että täytätte kaavakkeen huolellisesti, sillä se helpottaa tutkimustyötä. Mikäli kuitenkin on sellaisia kysymyksiä, johon et halua antaa vastausta, vedä sille kohdalle viiva.

Vaikka kaavakkeen täyttäminen onkin vapaaehtoista, toivomme asialle myönteistä suhtautumista.

Kuopiossa 9.12.1986

Vapaa Sisälähetys ry

Toivo Marttala

Toivo Marttala

Vapaa Sisälähetys ry:n

puheenjohtaja

Edelliseen yhtyen
Tapani Kärnä

SUOMEN HELLUNTAIHERATYKSEN NAISEVANKELISTOJA KASITTELEVA KYSELY

Seuraavassa on joukko kysymyksiä, joihin toivon sinun vastaavan. Kysymyksissä, joissa on annettu valmiit vastausvaihtoehdot rengasta valitsemasi vaihtoehdon kohdalla oleva numero. Esim. seuraavaan esimerkkikysymykseen, jossa tiedustellaan henkilön ikää, 28 vuotias henkilö rengastaa vaihtoehdon 2.

Minkä ikäinen olet?

- 1 21-25 vuotias
- 2 26-30 vuotias
- 3 31-35 vuotias
- 4 36- vuotias

Mielipidettä tiedustelemissa kysymyksissä on tärkeää, että esität mielipiteesi jokaisen väittämän kohdalla. Mikäli annetut väittämät eivät ole sopivia tai haluaisit lisätä niihin sellaisia, joiden katsot paremmin kartoittavan ja kuvaavan kyseessä olevaa asiaa voit tehdä sen sille mahdollisesti varattuun kohtaan tai paperin kääntöpuolelle.

Kysymyksissä, joissa valmista vastausvaihtoehtoa ei ole annettu, vastaa sanallisesti. Varattu vastauksena on vain arvio eikä sen tarkoituksena ole "vihjaista" miten paljon tai vähän tekstiä tulee kirjoittaa. Paperin toista puolta voi hyvin käyttää mikäli kysymyksen kohdalla annettu tila ei riitä.

1. Sukunimi _____
 Oma sukua _____
 Etunimet _____
 (alleiviivaa puhuttelunimi)
2. Siviilisääty
 1 Naimaton
 2 Naimisissa
 3 Eronnut
 4 Leski
3. Syntymäaika _____ Syntymäpaikka _____
4. Sisarustesi lukumäärä? Sisaria _____ Veljiä _____
5. Monesko sisarusarjassasi olet? _____
6. Mikä oli/on vanhempiesi ammatti?
 Isän ammatti _____
 Äidin ammatti _____
- Mikäli et ole avioitunut, siirry kysymykseen 15
7. Minä vuonna solmit avioliiton? _____
8. Puolison nimi _____
9. Puolison syntymäaika _____ Syntymäpaikka _____
10. Mikä on puolisosasi ammatti? _____
11. Olitko evankelistana ennen avioitumistasi?
 1 Kyllä
 2 Ei
12. Mikäli kyllä, miten avioitumisesi vaikutti evankelistan työhösi?
 1 Jätin evankelistan työn kokonaan
 2 Olen ollut aika ajoin evankelistana
 3 Jätin evankelistan työt, mutta lasten kasvettua olen palannut evankelistaksi
 4 Olen jatkanut evankelistan työtäni koko avioliiton ajan
13. Mikäli olit evankelistana ennen avioitumistasi, miten avioitumiseesi suhtauduttiin helluntaiherätyksen piirissä?
 Arvioi osaksesi saamaasi suhtautumista siten, että 3 = runsaasti, 2 = jonkinverran, 1 = ei lainkaan
Avioitumiseeni suhtauduttiin myönteisesti	3	2	1
Avioitumistani pidettiin yllätyksenä	3	2	1
Evankelistan ei odotettu avioituvan	3	2	1
Minun katsottiin kieltäneen evankelistan kutsumukseni	3	2	1
14. Lasten lukumäärä: _____

15. Mikä on peruskoulutuksesi?
 1 Kansakoulu tai vähemmän
 2 Osa keskikoulua
 3 Keskikoulu
 4 Ylioppilas

16. Oletko peruskoulutuksen lisäksi käynyt jotain seuraavista kouluista ja mitä tutkintoja olet niissä suorittanut?

Koulu	Tutkinto
1 Kansanopisto	_____
2 Ammattikoulu	_____
3 Keskiasteen oppilaitos	_____
Mikä _____	_____
4 Korkeakoulu/yliopisto	_____

17. Mitä työtä teit ennen evankelistaksi ryhtymistäsi?

18. Ennen omaa uskoon tuloasi, mihin seuraavista uskonnollisista yhteisöistä vanhempasi kuuluivat?

	Isä	Aiti
Ev.lut. kirkko	1	1
Ortodoksinen kirkko	2	2
Helluntaiherätys	3	3
Muu vapaa suunta	4	4
Mikä _____		

19. Ovatko vanhempasi siirtyneet myöhemmin helluntaiherätykseen?

Isä	Aiti
1 Kyllä	1 Kyllä
2 Ei	2 Ei

20. Mihin uskonnollisiin yhteisöihin sisaruskesi nykyään kuuluvat?

Yhteisö	Sisarusten määrä
1 Ev.lut. kirkko	_____
2 Ortodoksinen kirkko	_____
3 Helluntaiherätys	_____
4 Muu vapaa suunta	_____
Mikä _____	_____

21. Vaikuttiko lapsuudenkodissasi jokin seuraavista herätysliikkeistä tai jokin muu uskonnollinen liike?

- 1 Herännäisyys
- 2 Evankelisuus
- 3 Rukoilevaisuus
- 4 Lestadiolaisuus: vanhoillislestadiolainen suunta (SRK)
- 5 Lestadiolaisuus: uusheräys
- 6 Lestadiolaisuus: esikoisuus
- 7 Ns. viides herätysliike (Kansan raamattuseura, Suomen raamattuopisto, Kansanlähetys)
- 8 Jokin muu Mikä? _____
- 9 Ei mikään uskonnollinen liike

22. Millainen oli lapsuudenkotisi uskonnollinen ilmapiiri?

- 1 Kotini oli uskova koti
- 2 Uskonnollisia arvoja kunnioitettiin, mutta en pidä kotiani uskovana kotina
- 3 Uskonto ei tullut mitenkään esille kodissani
- 4 Lapsuudenkotini oli kielteinen uskontoa kohtaan

23. Oliko lapsuudessasi joku kotisi jäsenistä uskovainen?

- 1 Kyllä Ketkä _____
- 2 Ei

24. Mikäli kyllä, miten heidän uskovaisuutensa ilmeni? _____

25. Millainen on ollut uskoontulosi?

- 1 Se tapahtui hitaasti, vaihteittain
- 2 Uskoontuloni tapahtui yhtäkkiä

26. Minä vuonna katsot tullesesi uskoon? _____

27. Kerro uskoontulostasi tämän sivun kääntöpuolella

28. Mikä oli mielestäsi uskoontulossasi ratkaisevin asia, jonka jälkeen katsoit olevasi uskossa?

29. Minkä uskonnollisen yhteisön parissa uskoontulosi tapahtui?

- 1 Ev.lut. kirkon piirissä
- 2 Pelastusarmeijassa
- 3 Helluntaiherätyksen piirissä
- 4 Muussa vapaassa suunnassa Missä? _____

30. Vaikuttiko joku ev.lut. kirkon herätysliikkeistä uskontuloosi?
 1 Kyllä
 2 Ei
31. Mikäli kyllä, niin mitkä seuraavista?
 1 Herännäisyys
 2 Lestadiolaisuus: vanhoillislestadiolainen suunta (SRK)
 3 Lestadiolaisuus: uusheräys
 4 Lestadiolaisuus: esikoisuus
 5 Evankelisuus
 6 Rukoilevaisuus
 7 Ns.viides herätys (Kansan raamattuseura, Suomen raamatтуopisto, Kansanlähetys)
32. Minä vuonna liityit helluntaiseurakuntaan? _____
33. Miksi liityit helluntaiseurakuntaan? _____

34. Mikä oli ensimmäinen kotiseurakuntasi helluntaierätyksessä? _____
35. Mikä on nykyinen kotiseurakuntasi? _____
36. Minä vuonna lähdit evankelistaksi? _____
37. Miten sait kutsun evankelistaksi? Kerro siitä tämän paperin kääntöpuolella.
38. Mitkä muut tekijät vaikuttivat siihen, että lähdit evankelistaksi?

39. Mikäli olet/olet ollut ulkolähetystyössä, saitko lähetytskutsun
 1 Ennen evankelistaksi lähtöä
 2 Evankelistana ollessasi
40. Kävitkö raamattukoulun ennen evankelistaksi lähtöäsi?
 1 Kyllä vuosi _____
 2 Ei

41. Mikäli kyllä, missä kyseinen raamattukoulu oli?
 1 Se oli yksityisen seurakunnan järjestämä
 Seurakunta _____
 2 Helluntaiherätyksen raamattuopisto
42. Oletko ollut raamattukoulussa evankelistana ollessasi?
 1 Kyllä
 2 Ei
43. Mikäli kyllä, kuinka usein olet ollut raamattukoulussa evankelistana ollessasi?
 1 Nejä kertaa tai useammin
 2 Kaksi tai kolme kertaa
 3 Kerran
44. Mikäli kyllä, kenen järjestämissä raamattukouluissa olet ollut?
 1 Seurakunnan järjestämä
 Seurakunta _____
 2 Helluntaiherätyksen raamattuopisto
45. Oletko ollut
 1 Eri seurakuntien alueilla kiertävänä evankelistana
 2 Tietyn seurakunnan paikallis- ja ympäristötyössä
 3 Sekä kiertävänä evankelistana että tietyn seurakunnan paikallis- ja ympäristötyöntekijänä
46. Mikäli olet ollut kiertävänä evankelistana, millä paikkakunnilla olet toiminut?

Paikkakunta

Vuodet

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

47. Mikäli olet ollut seurakuntien paikallis- ja ympäristötyössä, minkä seurakunnan evankelistana olet toiminut?

Seurakunta

Paikkakunta

Vuodet

_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____
_____	_____	_____

48. Ketkä ovat olleet evankelistatyötovereitasi?
Työtoveri Vuodet

_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____
_____	_____

49. Mikäli olet tällä hetkellä evankelistana, onko sinulla nyt työtoveria?

1 Kyllä Nimi _____
2 Ei

50. Oletko toiminut paikkakunnilla, joilla ei ole ollut helluntaiseurakuntaa?

1 Kyllä
2 Ei

51. Oletko toiminut evankelistana seurakunnassa, jossa ei ole ollut omaa saarnaajaa?

1 Kyllä
2 Ei

52. Mitä mieltä olet evankelistan työhösi saamasi koulutuksen riittävydestä?

1 Koulutus on ollut riittävä
2 Koulutusta olisi voinut olla lisää
3 Koulutus on ollut riittämätön
4 En osaa sanoa

53. Mitkä seuraavista seikoista ovat oman kokemuksesi perusteella parhaita evankelistan koulutusmuotoja? Arvioi väittämät seuraavalla asteikolla siten, että 5 on parhain ja 1 heikoin koulutusmuoto.

Raamattukoulu	5	4	3	2	1
Raamattukirjekurssit	5	4	3	2	1
Työtoverin antama koulutus	5	4	3	2	1
Evankelistan työ	5	4	3	2	1
Omakohmainen Raamatun luku	5	4	3	2	1
Raamatun selitysteosten luku	5	4	3	2	1
Rukous	5	4	3	2	1
Uskonelämää käsittelevän kirjallisuuden luku	5	4	3	2	1
Jokin muu koulutusmuoto	5	4	3	2	1
Mikä _____					

54. Millä alueilla kaipaisit lisää koulutusta? Arvioi esitetyt vaihtoehdot siten, että 3 = runsaasti, 2 = jonkin verran, 1 = ei lainkaan

Raamatun tuntemus	3	2	1
Sielunhoito	3	2	1
Perheiden ongelmat, perhetyö	3	2	1
Lapsityö	3	2	1
Nuorten kysymykset	3	2	1
Päihdeongelmat	3	2	1
Mielenterveyskysymykset	3	2	1
Opilliset kysymykset	3	2	1
Jokin muu alue	3	2	1
Mikä _____			

55. Ristin Voitossa on esiintynyt aika ajoin kirjoituksia nais-evangelistoista ja heidän tekemänsä työn arvostuksesta. Miten mielestäsi helluntaierätyksessä nykyään suhtaudutaan naisevangelistan työhön?

- 1 Naisevangelistan työ on arvostettua ja sitä pidetään usein esillä
- 2 Naisevangelistan työ on periaattessa arvostettua mutta sitä ei pidetä esillä
- 3 Naisevangelistan työ on jäänyt taka-alalle ja sitä ei liiemmin arvosteta
- 4 En osaa sanoa

56. Samoin on esitetty erilaisia mielipiteitä siitä miten miespuoliset työntekijät suhtautuvat naisevangelistoihin. Miten sinun mielestäsi seurakuntien miespuoliset työntekijät ovat suhtautuneet sinuun naisevangelistana?

- 1 Olen aina saanut kokea olevani täysin tasavertainen työntekijä
- 2 Minua on yleensä pidetty tasavertaisena työntekijänä
- 3 Olen toisinaan saanut kokea olevani toisarvoinen työntekijä
- 4 Olen usein saanut kokenut olevani toisarvoinen työntekijä
- 5 En osaa sanoa

57. Onko suhtautumisessa naisevangelistoihin tapahtunut mielestäsi muutosta oman evangelistaurasi aikana

- 1 Kyllä
- 2 Ei
- 3 En osaa sanoa

58. Mikäli kyllä, millainen tuo muutos on ollut? _____

59. Missä seuraavista seurakunnan järjestämistä tilaisuuksista olet yleensä ollut puhujana? Arvioi tilaisuudet siten, että 4 = usein, 3 = melko usein, 2 = joskus ja 1 = ei koskaan.

Evankelioimiskokoukset	4	3	2	1
Kesän telttakokoukset	4	3	2	1
Raamattutunnin pitäjänä koko seurakunnalle	4	3	2	1
Raamattutunnin pitäjänä naistenpäivillä	4	3	2	1
Sunnuntain aamukokous, todistuspuhe	4	3	2	1
Sunnuntain aamukokous, sananselitys	4	3	2	1
Eläkeläisten kokoukset	4	3	2	1
Naistenpäivät	4	3	2	1
Nuorten kokoukset	4	3	2	1
Lasten kokoukset	4	3	2	1

60. Mitkä seuraavista seikoista ovat olleet evankelistan työsäsi vaikeita asioita? Arvioi kukin kohta asteikolla 5 -1 siten, että 5 = vaikein, 4 = melko vaikea, 3 = joskus vaikeaa, 2 = ei kovin vaikeaa, 1 = ei ole ollut koskaan vaikeaa.

Ev. lut. kirkon taholta tullut vastustus	5	4	3	2	1
Riittämätön koulutus evankelistan työhön	5	4	3	2	1
Ihmisten välinpitämättömyys evankeliumille	5	4	3	2	1
Taloudellinen puute	5	4	3	2	1
Hankaluudet työtoverin kanssa	5	4	3	2	1
Majoittuminen kodeissa	5	4	3	2	1
Irrallisuus, ei omaa kotia	5	4	3	2	1
Omat sisäiset ristiriidat	5	4	3	2	1
Seurakunnan välinpitämättömyys	5	4	3	2	1

61. Mitkä seuraavista seikoista ovat olleet evankelistan työsäsi sinulle tärkeintä? Arvioi kukin kohta asteikolla 5-1 siten, että 5 = tärkeintä, 4 = melko tärkeää, 3 = joskus tärkeää, 2 = ei kovin tärkeää, ja 1 = ei koskaan tärkeää

Olen saanut olla mukana evankeliumin työssä	5	4	3	2	1
Evankelistana olen oppinut Raamattua	5	4	3	2	1
Evankelistan työ on ollut hyvää Jumalan koulua kohdallani	5	4	3	2	1
Ihmiset ovat tulleet uskoon	5	4	3	2	1
Evankelistan työ on arvostettua helluntaiherätyksessä	5	4	3	2	1
Olen saanut tavata erilaisia ihmisiä	5	4	3	2	1

62. Onko evankelistan työssä sinun evankelistakautenasi tapahtunut muutoksia?

- 1 Kyllä
2 Ei
3 En osaa sanoa

63. Mikäli kyllä, millaisia muutokset ovat olleet? (Kerro muutoksista tämän sivun kääntöpuolella)

64. Mitä työmuotoja nykyisin käytät ja kuinka paljon? 1 = lähes päivittäin, 2 = kerran viikossa, 3 = pari kertaa kuukaudessa, 4 = harvemmin, 5 = en koskaan

Telttakokouksia (kesäisin)	1	2	3	4	5
Kotikokouksia	1	2	3	4	5
"Ovelta ovelle" työtä	1	2	3	4	5
Kirjojen myyntiä	1	2	3	4	5
Kokouksia seurakunnan tiloissa	1	2	3	4	5
Vierailuja vankiloissa, sairaaloissa	1	2	3	4	5
Muita työmuotoja, mitä _____					

65. Kuinka usein kirjoitat helluntaiherätyksen julkaisemiin lehtiin?

- 1 En koskaan
- 2 Kerran vuodessa tai harvemmin
- 3 Neljä - viisi kertaa vuodessa
- 4 useammin

66. Lähtiessäsi evankelistaksi, mistä sait taloudellista kannatusta?

- 1 En saanut mistään vakinaista kannatusta
 - 2 Sain silloin tällöin seurakunnaltani kannatusta
 - 3 Sain silloin tällöin kannatusta Sisälähetyskassalta
 - 4 Sain vakinaista kannatusta seurakunnaltani
 - 5 Sain vakinaista kannatusta seurakunnaltani ja Sisälähetyskassalta
 - 6 Sain vakinaista kannatusta Sisälähetyskassalta
 - 7 Jokin muu taloudellisen kannatuksen lähde
- Mikä _____

67. Mikäli olet tällä hetkellä evankelistana, mistä taloudellinen kannatuksesi tällä hetkellä koostuu?

- 1 Seurakunta vastaa kannatuksestani kokonaan
 - 2 Seurakunta ja sisälähetyskassa vastaavat kannatuksestani
 - 3 Toimin pääasiallisesti sisälähetyskassan kannatuksen varassa
 - 4 Jokin muu kannatuksen lähde
- Mikä _____

68. Mikäli et tällä hetkellä toimi evankelistana Suomessa, minä vuonna siirryit pois evankelistan tehtävästä? _____

69. Mitkä seuraavista tekijöistä vaikuttivat siihen, että siirryit pois evankelistan tehtävästä?

- 1 Lähdin lähetystyöhön
- 2 Avioituin ja jäin kotiin
- 3 Terveydelliset syyt
- 4 Taloudelliset syyt
- 5 Siirryin muihin tehtäviin helluntaiherätyksen piirissä kotimaassa. Tehtävä _____
- 6 Seurakuntani ei enää tarvinnut evankelistaa
- 7 Jäin eläkkeelle
- 8 Muu syy. Mikä _____

70. Helluntaiherätyksen piirissä on yli kahdenkymmenen vuoden aika puhuttu siitä miten naisevankelistojen määrä vähenee koko ajan. Syitä naisevankelistojen katoon on esitetty useita. Mitkä seuraavista tekijöistä ovat sinun mielestäsi olleet vaikuttamassa siihen, että naiset eivät hakeudu evankelistan virkaan? Arvioi esitetyt tekijät siten, että 3 = vaikuttaa merkittävästi, 2 = vaikuttaa jonkin verran ja 1 = ei vaikuta lainkaan

Evankelistan työ on raskasta	3	2	1
Puuttuu työnäky	3	2	1
Lähetystyö asetetaan kotimaan työn edelle	3	2	1
Pieni taloudellinen kannatus	3	2	1
Miehet eivät pidä naista tasavertaisena työntekijänä	3	2	1
Evankelistan virkaan aikovalle asetetaan liian korkeita vaatimuksia	3	2	1
Seurakunnat eivät halua ottaa taloudellista vastuuta evankelistoista	3	2	1
Muu syy	3	2	1
Mikä? _____			

71. Mikäli et toimi evankelistana Suomessa, mitä teet tällä hetkellä?

- 1 Lähetysseurasta
- 2 Kotiäiti
- 3 Toisen palveluksessa, työ _____
- 4 Evankelistana siirtolaistyössä, maa _____
- 5 Eläkkeellä

72. Mitä luottamustoimia (helluntaiherätyksen piirissä tai muualla) olet hoitanut ja minä vuosina?
- _____
- _____
- _____

73. Oletko käynyt Vilppulassa sijaitsevassa Evankelistakodissa?

- 1 Kyllä
- 2 Ei

74. Mikäli kyllä, missä seuraavista tilanteista olet siellä ollut? 4 = usein, 3 = joskus, 2 = kerran, 1 = ei koskaan

Evankelistojen rukouspäivät	4	3	2	1
Joulun vietossa	4	3	2	1
Lepäämässä	4	3	2	1
Kesälomalla	4	3	2	1
Sairaslomalla	4	3	2	1
Vierailulla	4	3	2	1
Muu tilanne	4	3	2	1
Mikä _____				

75. Mikäli olet ollut/olet lähetystyössä, miten katsot evankelistakautesi valmentaneen sinua lähetystyöhön?

- 1 Erittäin hyvin
- 2 Hyvin
- 3 Kohtalaisen hyvin
- 4 Heikosti
- 5 Ei lainkaan

76. Esitä arviosi perustelut tämän sivun kääntöpuolella.

77. Missä olet ollut lähetystyössä?

Maa

Vuodet

Mikäli haluat kertoa jotain lisää evankelistan työstä ja kokemuksistasi, voit käyttää paperin kääntöpuolta tai kirjoittaa erilliselle paperille. Kaikki tieto on tervetullutta! Kiitos

Liite 5. Kunnat, joissa helluntaiseurakuntien naisevankelistat ovat vierailleet kolme kertaa tai useammin.

Ahlainen	9	Juva	6
Alahärmä	4	Jyväskylä	14
Alajärvi	13	Jyväskylän mlk	8
Alavus	5	Jämijärvi	4
Anjala	6	Jämsä	10
Artjärvi	5	Kajaani	5
Asikkala	38	Kalvola	6
Elimäki	4	Kangasala	4
Eräjärvi	3	Kangasniemi	20
Eura	4	Kankaanpää	7
Eurajoki	3	Karhula	10
Evijärvi	17	Karkku	5
Forssa	11	Karvia	11
Haapavesi	5	Kauhajoki	4
Hamina	5	Kauhava	10
Hankasalmi	7	Keikyä	4
Harjavalta	19	Keitele	5
Harlu	10	Kemi	9
Hartola	33	Kemijärvi	10
Hattula	12	Kerava	7
Heinola	13	Keuruu	13
Helsinki	3	Kihniö	4
Hirvensalmi	5	Kiikoinen	23
Hollola	3	Kitee	12
Honkajoki	12	Kittilä	5
Hämeenkyrö	11	Kiukainen	6
Hämeenlinna	11	Kiuruvesi	6
Iitti	3	Koijärvi	3
Ilmajoki	8	Koivisto Vpl	6
Ilomantsi	4	Kokemäki	18
Imatra	12	Korpilahti	32
Impilahti	12	Koski Hl	3
Inari	11	Kotka	12
Isojoki	3	Kuhmo	3
Isokyrö	20	Kuopio	5
Jaakkima	3	Kuorevesi	10
Jalasjärvi	5	Kuortane	3
Janakkala	3	Kurikka	3
Joensuu	8	Kuusankoski	22
Joutsa	12	Kyyjärvi	4
Juupajoki	5	Kälviä	15

Kärsämäki	3	Pihtipudas	6
Lahdenpohja	4	Pomarkku	6
Lahti	6	Pori	10
Laitila	3	Pulkkila	11
Lammi	7	Puolanka	8
Lappajärvi	9	Puumala	9
Lappeenranta	7	Pyhtää	13
Lapua	6	Pyhäjoki	3
Lauttakylä	5	Pyhäjärvi Vpl	3
Lavia	15	Pyhärinta	11
Leivonmäki	20	Pylkönmäki	4
Lempäälä	3	Pälkäne	4
Leppävirta	7	Rantasalmi	3
Lestijärvi	4	Rantsila	7
Lieksa	6	Rauma	10
Lohja	8	Revonlahti	3
Loimaa	18	Ristiina	9
Loimaan mlk	3	Ruotsinpyhtää	3
Luhanka	8	Räisälä	6
Luumäki	16	Rääkkylä	3
Längelmäki	8	Saarjärvi	10
Merikarvia	29	Salmi	9
Miehikkälä	13	Salo	8
Mikkeli	11	Savonlinna	7
Mikkelin mlk	9	Seinäjoki	14
Mouhijärvi	18	Seiskari	3
Multia	3	Sievi	5
Mänttä	9	Siikainen	16
Mäntyharju	28	Sippola	13
Nakkila	6	Soanlahti	5
Nivala	8	Sodankylä	7
Nokia	14	Soini	7
Orimattila	27	Somero	7
Orivesi	21	Sortavaala	3
Oulainen	10	Sotkamo	4
Oulu	11	Suistamo	4
Padasjoki	6	Sumiainen	7
Parkano	8	Suodenniemi	7
Pattijoki	10	Suojärvi	12
Pertunmaa	22	Suolahti	3
Peräseinäjoki	11	Suomussalmi	3
Petäjävesi	3	Sysmä	17
Pieksämäki	9	Temmes	13
Pielavesi	6	Tohmajärvi	4

Toijala	4	Varkaus	11
Toivakka	16	Vehkalahti	7
Tornio	4	Viitasaari	8
Turku	7	Viljakkala	4
Tyrnävä	4	Vilppula	11
Tyrvää	12	Vimpeli	5
Ullava	8	Virrat	19
Uukuniemi	4	Värtsilä	6
Uusikirkko Vpl	4	Yli-Ii	5
Vaala	4	Ylistaro	5
Vaasa	9	Uusikaupunki	4
Valkeakoski	7	Ähtäri	10
Valkeala	11	Äänekoski	4
Vammala	7		

Liite 6. Kunnat, joissa helluntaistävien naisevankelistat ovat vierailleet kolme kertaa tai useammin.

Heinola	19	Metsäpirtti	6
Ikaalinen	3	Miehikkälä	28
Isokyrö	8	Multia	52
Joroinen	8	Mäntyharju	12
Jurva	3	Petäjävesi	12
Juupajoki	3	Pusula	6
Jyväskylä	8	Pyhäjärvi Vpl	5
Jyväskylän mlk	4	Saarijärvi	14
Kalajoki	10	Sippola	36
Karhula	3	Soini	5
Kauhajoki	9	Sääksmäki	14
Kemi	5	Tampere	12
Keuruu	29	Teuva	7
Kotka	4	Toijala	9
Kurikka	6	Turku	6
Kymi	3	Uurainen	29
Lahti	22	Varkaus	4
Laukaa	23	Virrat	
Luumäki	4		

Liite 7. Kaavio-, kartta- ja taulukkoluettelo

Kaaviot

2.1. Paikallisseurakunnan organisaatio	48
3.1. Helluntailiikkeen naisevankelistoiksi lähteneet vuosikymmenittäin	57

Kartat

Kartta 1. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1920-luvulla	135
Kartta 2. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1930-luvulla	137
Kartta 3. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1950-luvulla	140
Kartta 4. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1960-luvulla	141
Kartta 5. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1970-luvulla	142
Kartta 6. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujamatkat 1910–70-luvulla	144
Kartta 7. Helluntaiystävien naisevankelistojen puhujamatkat 1920-70-luvulla	145

Taulukot

1.1. Suomenkielisten helluntaiseurakuntien jäsenmäärä ja sen prosentuaalinen osuus läänin väestömäärästä vuonna 1981 lääneittäin	21
3.1. Helluntailiikkeen julistajat vuosina 1923–1933	52

3.2. Talvipäivillä työyhteyteen siunatut työntekijät vuosina 1967–1983	57
3.3. Naisevankelistojen mielipide tekijöistä, jotka vaikuttavat naisten haluttomuuteen hakeutua evankelistan virkaan	60
3.4. Evankelistan työstä pois siirtymiseen vaikuttaneet tekijät .	60
3.5. Naisevankelistojen kokemus helluntailiikkeen suhtautumisesta avioitumiseensa	63
3.6. Naisevankelistojen lapsuudenkodin sosiaaliryhmitys isän ammatin mukaan	66
3.7. Naisevankelistojen peruskoulutus ikäryhmittäin	67
3.8. Naisevankelistojen jatkokoulutus ikäryhmittäin	68
3.9. Naisevankelistojen sosiaaliryhmitys ammatin mukaan ennen evankelistaksi hakeutumista ikäryhmittäin	69
3.10. Naisevankelistojen arvio lapsuudenkotinsa uskonnollisesta ilmapiiristä	71
3.11. Lapsuudenkodissa vaikuttaneet uskonnolliset liikkeet	72
3.12. Vanhempien uskonnollinen yhteisö ennen vastaajan uskoontuloa	73
3.13. Naisevankelistojen uskoontuloyhteisö	75
3.14. Luterilaisen kirkon herätysliikkeiden vaikutus naisevankelistojen uskoontuloon	75
3.15. Helluntaiseurakuntaan liittymisen syyt	77
3.16. Ikä, jolloin lähdetty evankelistaksi	83

4.1. Naisevankelistojen arvio työhön saadun koulutuksen riittä- vyydestä ikäryhmittäin	100
4.2. Naisevankelistojen arvio työhön saadun koulutuksen riittä- vyydestä peruskoulutuksen mukaan	100
4.3. Naisevankelistojen lisäkoulutustarve	101
4.4. Naisevankelistojen nykyisiä työmuotoja	125
4.5. Helluntaiseurakuntien naisevankelistojen puhujavierailut kunnissa	143
4.6. Helluntaistävien naisevankelistojen puhujavierailut kun- nissa	146
5.1. Naisevankelistojen kannatus evankelistaksi lähdettäessä lähtövuoden mukaan	178
5.2. Työssä olevien naisevankelistojen pääasiallisen kannatuk- sen lähde vuonna 1987	179
5.3. Toiminta helluntaiseurakunnan ulkopuolisilla alueilla evan- kelistaksi lähtövuoden mukaan	181
5.4. Toiminta evankelistana saarnaajaa vailla olevissa seurakun- nissa evankelistaksi lähtövuoden mukaan	183
5.5. Käynti evankelistakodissa	190
5.6. Naisevankelistojen näkemys helluntaiherätyksen suhtau- tumisesta naisevankelistan työhön ikäryhmittäin	191
5.7. Naisevankelistojen kokemus miespuolisten työtovereitten suhtautumisesta heihin naisevankelistoina ikäryhmittäin	192
5.8. Naisevankelistojen näkemys naisevankelistaan suhtautumi- sessa tapahtuneesta muutoksesta	195

Summary

WOMEN HAVE NOT REMAINED SILENT

A study of the institution of female evangelists in the Finnish Pentecostal movement

The aim of this study was to analyze the institution of female evangelist within the Finnish Pentecostal movement. The data consisted of written sources, a survey, observations and interviews.

When the Pentecostal movement arrived in Finland in 1911, women had already achieved some opportunities to function both in the Lutheran church and in various Christian societies linked with it. In religious groups of anglo-american origin women functioned also as preachers.

Some prominent educated women had participated actively in the Pentecostal movement from its earliest stages in the country. This was to play a significant role in the formation of the institution of female evangelists. By their active participation side by side with the men they set an example for other women. A crucial factor was, however, that women, who had already functioned as preachers in other religious groups, joined the Pentecostal movement in its initial stages in Finland.

A system of offices based on a well defined organization has developed within the Pentecostal movement. The organizational structure of the movement is segmented. Independent local churches form the basic units. Joint doctrinal views, national societies and gatherings together with the movement's staff form a network system which links the local churches thus upholding unity between them. According to the Pentecostal doctrinal understanding the office of an evangelist belongs to the local church. It is a charismatic office based on the principle of the priesthood of all believers. In the local church structure an evangelist is under the leadership of the elders.

There have been altogether more than 600 women who have become evangelists within the Pentecostal movement in Finland. The number of new recruits peaked in the 1930s, when the movement was expanding rapidly, but has declined dramatically since the 1960s.

Female evangelists have usually been (especially during the early stages of the movement) unmarried women. The number of married women only began to increase during the last two decades.

The institution has offered an avenue for women of the people to rise to the position of religious specialist. Female evangelists come primarily from farming and working class backgrounds. Previously their education has consisted mainly of primary school only. Better educational facilities in the country at large resulted in an improvement in the educational achievement of those women who became evangelists after the 1950s.

No formal special training is required for the ministry. The majority of female evangelists have, however, participated in the training provided by the movement for its workers. In the early decades the training consisted of Bible courses arranged by local churches. These courses were only of a few weeks duration. Since 1952, training has been provided at the movement's Bible School.

Two thirds of the female evangelists, who took part in the survey, did not consider the training they received to have been sufficient, and emphasized the need for further training especially on issues related to personal care: pastoral counselling, mental problems, family counselling and youth problems. Further training was also sought in the area of Bible teaching. These issues reflect also the focal points in their work.

The work of female evangelists can be divided into three phases on the basis of their working methods and strategies. The typical features of the pioneering stage (1913–1949) were long and cumbersome journeys, undertaken mainly on foot. Rural areas were the primary target, where evangelistic meetings were arranged in private homes. Evangelists did not have a home of their own, but moved continually from house to house, where they worked for their food and lodging.

These early working methods continued to be used during the transition period (1950–1960). Changes in the society, however, which had already started towards the end of the pioneering phase,

rendered the previous working strategies unsuitable. Evangelists started to rent their accommodation and payed only visits to the surrounding community, first by bicycle, later on by car.

Since the 1970s, the work of female evangelists has changed from vast preaching tours to diversified work in the local church. The work of the travelling evangelist has become limited to a few specially gifted female evangelists. The fact that the work of an evangelist has become more oriented towards weekly activities in the local church has resulted in it losing its previously distinctive character. This in turn has caused the job-description of these women to become vague and undefined.

The female evangelists of the Pentecostal movement have not only been upholders of religious tradition but they have contributed significantly to the spread of the movement to rural areas. When looking at their work, one comes to the conclusion that the Pentecostal movement in Finland has been much more rural oriented than was presumed earlier on. The results of this study do not support the previously held view of the Finnish Pentecostal movement as a religious movement primarily of the cities, industrial centres and economical transition areas.

Female evangelists during the earlier stages of the movement have given impetus to the birth and realization of religious freedom in Finland. After the passing of the Freedom of Religion Act in 1922 these women have offered people an alternative form of religiosity and have emphasized the freedom of choice as an individual matter and right.

In spite of the religious freedom, female evangelists have met opposition from the two major religious bodies in Finland: the Lutheran Church and the Orthodox Church in Karelia. Despite this opposition and being labelled as heretics their work found supporters. One reason for this positive response was doubtless the fact that female evangelists identified themselves with the people. They shared in the manual labour in the houses where they stayed with the result that they did not remain aloof as was the case with the clergy. This shared everyday life prepared the ground for the transmission of new religious views and experiences.

The financial support of the female evangelists was based primarily

on voluntary and infrequent donations until the 1960s. Moreover, evangelists were provided with bed and board in the homes of the people where they stayed. Societies within the Finnish Pentecostal movement, which were founded for the purpose of giving financial aid to its workers only, started to assist evangelists more systematically after World War II. Regular support, received either from aid-organizations or local churches, has only increased in the past two decades. The economic position of a female evangelists is still characterized by small, infrequent donations which come from various sources. Of those who participated in the survey, only one third received a regular monthly income from their local churches.

The reasons for the decline in the number of female evangelists, seem to be due mainly to structural factors within the Finnish Pentecostal movement. The office of evangelist is marginal in the organizational structure of the local church. The work of female evangelists has been characterized by the fact that they have been assigned to tasks for which nobody else was available. This makes the position of an evangelist very insecure. The marginality of the office is manifested also in the way financial support is organized. Furthermore, the office of a female evangelists has become a transitional post, an interim phase before missionary work abroad. The prestige and importance of the office as an office of a local church seems to suffer from inflation. This becomes obvious when we look at the results of the changes that have taken place in the job-description of a female evangelist.

Female evangelists had earlier on a clear job-description. The office of an evangelist also offered, to some extent, opportunities to develop one's career within the movement. A prominent speaker could cut down on her pioneering activities as she was frequently asked to speak at local and national gatherings and meetings. Today the office does not offer the same possibilities for career advancement. In spite of an improved economical situation, financial awards do not offer strong enough incentives to entice one to become an evangelist since incomes remain below the minimum wage.

Changes in the job-description have resulted in evangelists gradually having to take tasks which do not enjoy the same prestige within the Pentecostal movement as did the work their predecessors were engaged in. The only motivating force for becoming an evangelist

remains the inner calling and desire to fulfill the God given vocation to be an evangelist, which, however, seems to be under trial due to changes in the internal work division and organizational development within the local churches.

The vagueness of the work of an evangelist and the resulting low work motivation and satisfaction can be seen as a reason for the decrease in the number of women seeking to become evangelists and for the short duration of the careers of many evangelists. The situation is complicated by the fact that the Pentecostal movement has not been able to take into consideration the challenges the changing society places on its workers. Inadequate training giving rise to a feeling of lack of competence when facing the challenges of work is likely to have an influence on work satisfaction and through it on the length of one's stay as an evangelist.

With regard to the position of female preachers, the same developments which can be traced in old Finnish revival movements can be seen to repeat themselves in the Finnish Pentecostal movement. Women were actively involved in the movement, also in prominent positions, in its unorganized stages. Organizational developments, however, have meant that women have been pushed aside. In the early years of the Pentecostal movement in Finland the spread of the movement and its message was the primary issue and the gender of the preacher was not a dominant factor in sharing out the work. Doctrinal emphases have developed to support the emerging power- and organizational structures. Woman's position in the organizational structure was defined on doctrinal grounds so that she would not be able to threaten the authority and power position of the man. The role of the female evangelist within the Pentecostal movement has changed from that of an equal working partner to that of a supplementing assistant.

Suomen Kirkkohistoriallisen Seuran julkaisuja Finska Kyrkohistoriska Samfundets publikationer

Vuosikirjat:

19–20	1929–1930
33–34	1943–1944
35–36	1945–1946
37–38	1947–1948
43–44	1935–1954
48–51	1958–1961
54–57	1964–1967
58–59	1968–1969
60–61	1970–1971
62–63	1972–1973
64–67	1974–1977
68–69	1978–1979
70–71	1980–1981
72	1982
73	1983
74	1984
75	1985
76	1986

Toimituksia:

- 50:3. *Laestadius Dårhushjonet* 3
66. *In arce et vigilia. In honorem Ilmari Salomies*
- 67:1. *Blomstedt & Matinolli Turun hiippakunnan paimenmuisto 1554–1809 (Ahlainen–Hailuoto)*
69. *Lempiäinen Kastekäytäntö Suomen kirkossa 1500- ja 1600-luvulla*
70. *Parvio Canon Ecclesiasticus*
71. *Ojanen Kirkko ja kansanelämä Länsi-Hämeessä 1800-luvulla*
72. *Laasonen Pohjois-Karjalan luterilainen kirkollinen kansankulttuuri Ruotsin vallan aikana*
73. *Lempiäinen Piispan- ja rovastintarkastukset Suomessa ennen isoavihaa*
74. *Raittila Lestadiolaisuuden matrikkeli ja bibliografia*
75. *Tamminen Kansakoulun uskonnon opetussuunnitelma vuosina 1912–1939*
77. *Widén Prästmötet i Åbo stift 1629–1864*
78. *Iisalo Suomen koulujen uskonnonopetus 1843–1883*
79. *Veikkola Teologinen lauantaiseura kirkon puolustajana suurlakon jälkeisenä aikana 1905–1914*
80. *Virkkula Emil Teodor Gestrin ja satakuntalainen pyhäliike (SLEY)*
82. *Setälä Suomalaista kirkollista idänpolitiikkaa 1917–1944*
83. *Laasonen Vanhan kirkollisuuden hajoaminen Pohjois-Karjalassa*
84. *Rimpiläinen Läntisen perinteen mukainen hautauskäytäntö Suomessa ennen isoavihaa*
87. *Rajainen Luterilaisuus Venäjän valtikan alaisena*
88. *Sandholm Kyrkan och hospitalshjonen*
89. *Mielonen Suomen papisto ja alkoholikysymys 1859–1886*
90. *Lempiäinen Turun hiippakunnan tarkastuspöytäkirjat isonvihan ajalta*
91. *Rajainen Naisliike ja sukupuolimoraali*
92. *Heininen Marcus Henrici Helsingius*
93. *Investigatio memoriae patrum. Libellus in honorem Kauko Pirinen*
95. *Väänänen Vanhan Suomen papisto*

96. *Väänänen Pappissivistys Vanhassa Suomessa*
97. *Halmesmaa Kirkkokuri murroksen kynnyksellä*
98. *Larkio Papisto ja raittiuskysymys*
99. *Heino Hypphyerätys – Länsi-Saksan ruokolevauisuuden synnyttäjä*
100. *Jääskin The Icon of the Virgin of Tikhvin*
103. *Laasonen Johannes Gezelius vanhempi ja suomalainen täysortodoksia*
104. *Silfverhuth Kirkon ja keisarin sensuuri. Uskonnollinen kirjallisuuden valvonta Suomessa 1809–1865*
105. *Nova et vetera. Studia in honorem Martti Parvio*
107. *Rimpiläinen In labore et aerumna. Luterilaisten seurakuntien papinvirkojen hoito isonvihan aikana Suomessa*
108. *Jalkanen Lukkarin- ja urkurinvirka Suomessa 1870–1918*
109. *Halmesmaa Kirkkokurisäännöstö Suomessa 1848–1869*
110. *Kena Kirkon aseman ja asenteiden muutoutuminen itsenäistyneessä Suomessa 1918–1922*
111. *Lehtiö Uskonnonopetusta ilman koulua. Evankelisen kristinuskonopetuksen aseman ja sisällön kehitys Saksan demokraattisessa tasavallassa vuoteen 1959*
112. *Heikkilä Kirkollisen yhdistysaktiivisuuden leviäminen Suomessa*
113. *Erkki Antti Juhonpieti, Kirjeet ja kirjoitukset*
114. *Näsman Carl Gustaf Ottelin*
115. *Manuale seu Exequiale Aboense*
116. *Paarma Hiippakuntahallinto Suomessa 1554–1604*
118. *Veikkola Nuorkirkollisen suuntauksen muotoutuminen Suomen kirkossa suurlakosta 1905 ensimmäisiin kirkkopäiviin 1918*
119. *Reijonen Uskonnonvapauden toteuttaminen Suomessa vuosina 1917–1922*
120. *Taipale Rippikoulun syntyvaiheet Turun hiippakunnassa vuosina 1627–1763*
121. *Raittila Lestadiolaisuus Pohjois-Amerikassa vuoteen 1885*
122. *Arffman Yliopistot ja kirkon magisterium reformaation alkuvaiheesta*
123. *Vappula Sotilaspapin virka Suomen ruotujakoisessa sotaväessä 1812–1880*
124. *Laasonen Papinvirkojen käyttö Suomessa myöhäiskaroliinisena aikana*
125. *Collegium scientiae. Suomen oppihistorian kehityslinjoja keskiajalta Turun akatemian alkuaikoihin*
126. *Mustakallio Säätypapista kansalaiseksi. Papiston poliittis-yhteiskunnallinen rooli demokratisoitumisen murrosvaiheessa 1905–1907*
127. *Seppo Uskovien yhteisö vai valtionkirkko. Uskonnolliset vähemmistöyhteisöt ja evankelisluterilaisesta kirkosta eroaminen Suomessa vuosina 1923–1930*
128. *Plit Carl Henrik Alopaeus aistivammaistyön uranuurtajana Suomessa*
129. *Kouri Saksalaisen käyttökirjallisuuden vaikutus Suomessa 1600-luvulla. Ericus Ericin Postillan lähteet*
130. *Koskenvesa Synodaalikokous Porvoon hiippakunnan hallinnossa 1723–1870*
131. *Köntti Taistelu nuorisosta. Nuorisonviihkimyksen ja konfirmaation välinen problematiikka Saksan demokraattisessa tasavallassa vuoteen 1964*
132. *Pirinen Schaumanin kirkkolain synty*
133. *Tiensuu Edvard Bergenheim. Toiminta koulumiehenä ja arkkipiispana vuoteen 1863*
134. *Salminen Enevaldus Svenonius 2*
135. *Arffman Yliopisto ja kirkon magisterium reformaation alkuvaiheesta 2*
136. *Junkkaala Hannulan herätys. Tutkimus Lounais-Suomen lähetysherätyksestä 1894–1914*
137. *Nokkala Ehtoolliskysymys Suomessa 1818–1910*
138. *Jalkanen Lukkarin- ja urkurinvirka Suomessa 1721–1809*
139. *Heinonen Aineenopettajankoulutus kulttuuripolitiikan ristivedossa*
140. *Franzén Studentekumenik och väckelse*
141. *Kilpi Kirkon antama alkuopetus Turun hiippakunnassa 1866–1921*

Näitä teoksia saa kirjakauppojen välityksellä. Seuran jäsenet saavat julkaisunsa alennuksella tilaamalla ne Tieteellisten seurain Tiedekirja-myyrmälästä os. Kirkkokatu 14, 00170 Helsinki, puh. 90-635177. Jäseneksi ilmoittautumisia ottaa vastaan Seuran sihteeri prof. Markku Heikkilä os. Neitsytpolku 1 b, 00140 Helsinki.

Dessa böcker erhålles vi alla bokhandlar. Samfundets medlemmar kan få publikationerna med rabatt, om de beställer från Vetenskapliga samfundens Vetenskapsbokhandel. Adress är: Kyrkogatan 14, 00170 Helsingfors, tel. 90-635177. Samfundets sekreterare emottar anmälningar som medlem i Samfundet. Sekreterarens adress är: prof. Markku Heikkilä, Jungfrustigen 1 b, 00140 Helsingfors.

Fil.tri Eila Helanderin tutkimus käsittelee Suomen helluntailiikkeen nais-
julistajia 1910-luvulta nykypäivään. Kirja on merkittävä lisä Suomen us-
konnollisten liikkeiden tutkimukseen ja keskusteluun naisen asemasta us-
konnossa.

Kannen kuva: Evankelistat Elin Tabel ja Edit Niemi vuonna 1929.
(Edit Linnamäen yksit.kok.)

Suunn. Raija Annala

ISBN 951-9021-68-X
ISSN 0356-0759